

Wojciech W. Kowalski

FAJANSE

W ZBIORACH MUZEUM W GLIWICACH
OD XVII DO POŁOWY XIX W.

Katalog kolekcji

MUZEUM
W GLIWICACH

*Fajanse w zbiorach Muzeum w Gliwicach
od XVII do połowy XIX w.*

Wojciech W. Kowalski

*Fajanse w zbiorach Muzeum w Gliwicach
od XVII do połowy XIX w.*

KATALOG KOLEKCJI

MUZEUM W GLIWICACH

2024

KATALOG KOLEKCJI „FAJANSE W ZBIORACH MUZEUM W GLIWICACH OD XVII DO POŁOWY XIX W.”

AUTOR: Wojciech W. Kowalski
ARTYKUŁY: Stanisław Siess-Krzyszkowski, Patrycja Gwoździewicz
KONSULTACJE MERYTORYCZNE: Wanda Załęska
FOTOGRAFIE OBIEKTÓW: Światosław Lenartowicz
PRACE KONSERWATORSKIE: Anna Kruszyna
REDAKCJA I KOREKTA: Anna Zygmanska
PROJEKT EDYTORSKI, SKŁAD: Marcin Gołaszewski
PROMOCJA I EDUKACJA: Ewa Chudyba, Marta Witoń-Jankowska
KOORDYNATOR PROJEKTU: Patrycja Gwoździewicz

WYDAWCA:

MUZEUM W GLIWICACH

DYREKTOR: Beata Badura-Wituła

KIEROWNIK DS. PROGRAMOWYCH I MERYTORYCZNYCH: Grzegorz Krawczyk

UL. DOLNYCH WAŁÓW 8A

44-100 GLIWICE

WWW.MUZEUM.GLIWICE.PL

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

© MUZEUM W GLIWICACH 2024

WYDANIE PIERWSZE

Druk: TEMA, Rzeszów

ISBN 978-83-969620-2-7

MUZEUM
W GLIWICACH

ORGANIZATOREM
MUZEUM W GLIWICACH
JEST MIASTO GLIWICE

Spis treści

Przedmowa	7
I. P. Gwoździewicz, <i>Historia kolekcji fajansów w Muzeum w Gliwicach</i>	8
II. S. Siess-Krzyszowski, <i>Fajansarnie śląskie XVIII–XIX w.</i>	17
III. W.W. Kowalski, <i>Wprowadzenie</i>	34
Katalog	37
1. <i>Anglia – fajans</i>	38
1.1. Angielska kamionka biała	54
1.2. Czarna kamionka bazaltowa	55
1.3. Delikatna kamionka „trzciniowa”	60
1.4. Delikatna kamionka jaspisowa	62
1.5. Inne rodzaje kamionki delikatnej	68
2. <i>Austria – fajans</i>	70
3. <i>Belgia – fajans</i>	71
4. <i>Czechy – fajans</i>	74
5. <i>Francja – fajans</i>	75
6. <i>Niderlandy – fajans</i>	81
6.1. Kamionka czerwona	94
7. <i>Niemcy – fajans</i>	95
7.1. Ansbach	95
7.2. Bayreuth	97
7.3. Berlin	99
7.4. Dorotheenthal	118
7.5. Drezno	121
7.6. Erfurt	122

7.7.	Frankfurt	125
7.8.	Hanau	126
7.9.	Höchst	127
7.10.	Hubertusburg	128
7.11.	Künnersberg	128
7.12.	Magdeburg	130
7.13.	Mettlach	134
7.14.	Norymberga	135
7.15.	Schrezheim	138
7.16.	Wallerfangen	139
7.17.	Niemiecki fajans z nieustalonych fajansarni	140
7.18.	Czerwona kamionka delikatna	157
8.	<i>Polska – fajans</i>	159
8.1.	Ćmielów	159
8.2.	Glinica	160
8.3.	Nieborów	172
8.4.	Prószków	173
8.5.	Racibórz	173
8.6.	Tułowice	176
8.7.	Śląska kamionka delikatna	179
8.8.	Wrocław	187
9.	<i>Słowacja – fajans</i>	188
9.1.	Holicz	188
9.2.	Fajanse habańskie	194
10.	<i>Szwecja – fajans</i>	195
11.	<i>Ukraina – fajans</i>	195
12.	<i>Włochy – fajans</i>	196
12.1.	Caltagirone	196
12.2.	Florencja	196
12.3.	Pesaro	197
12.4.	Fajans włoski z nieustalonych fajansarni	198
13.	Fajans z nieustalonych fajansarni europejskich	199
14.	Flizy niderlandzkie	204
IV.	Znaki	229
V.	Wykorzystana literatura	239

Przedmowa

Muzeum w Gliwicach jest zasobne w wyroby ceramiczne od najstarszych, znalezionych w trakcie badań archeologicznych w Świbiu, z okresu neolitu, po najnowsze naczynia, powstałe zaledwie kilka lat temu w pracowni autorskiej. Tak szerokie spectrum przedmiotów – od ceramiki grobowej aż po obiekty designerskie – wymaga specjalistycznych opracowań i katalogów.

Oddajemy zatem w Państwa ręce katalog kolejnej części zbiorów Muzeum w Gliwicach – ponad 400 przedmiotów fajansowych, wyłonionych ze zbioru ceramiki Działu Sztuki i Rzemiosła Artystycznego liczącego łącznie blisko 4500 sztuk. To efekt kilkuletniej pracy Pana Profesora dra hab. Wojciecha Kowalskiego, który – jako wybitny znawca i kolekcjoner, autor kilku katalogów własnych fajansów i publikacji na ich temat – podjął się arcyciekawego trudu opracowania tego fragmentu gliwickiej kolekcji. Bez wieloletniej pasji kolekcjonerskiej, a przy tym naukowej, drobiazgowej dociekliwości, nie byłoby możliwe w stosunkowo krótkim czasie opracowanie tak zróżnicowanego pod względem pochodzenia zbioru i przypisania przedmiotów do odpowiednich wytwórni.

W tym miejscu pragnę nadto podziękować osobom, których praca przyczyniła się do powstania tej publikacji, Pani Patrycji Gwoździewicz, kierownik Działu Sztuki i Rzemiosła Artystycznego – za wyselekcjonowanie zbioru i prace przygotowawcze, Pani Annie Kruszynie, kierownik Pracowni Konserwacji – za prace konserwatorskie i rekonstrukcyjne, a także Pani Annie Kwiecień, emerytowanej kustosz naszego Muzeum – za konsultacje i cenne wskazówki.

GRZEGORZ KRAWCZYK

Kierownik ds. programowych Muzeum w Gliwicach

I.
Patrycja Gwoździewicz
Historia kolekcji fajansów w Muzeum w Gliwicach

Dzieje kolekcji¹ Muzeum w Gliwicach można podzielić na dwa okresy: niemiecki od momentu powstania Muzeum w 1905 r. do 1945 r. i polski od 1945 r.

Niniejszy katalog prezentuje 427 obiektów fajansowych powstałych w wytwórniach europejskich w okresie od połowy XVII w. do końca XIX w. Cała gliwicka kolekcja szeroko rozumianej ceramiki, w tym wyroby z porcelany, porcelitu, fajansu i kamionki, liczy obecnie około 4500 sztuk. Znaczący jakościowo i liczebnie jest w tym zbiór fajansów z Prószkowa (229 obiektów), którego katalog został wydany w 2005 r.², zespół 112 przedmiotów porcelanowych z Miśni³, a nadto trzeba dodać, że w latach 2017–2021 Muzeum wzbogaciło znacznie swoje zbiory o dar Wolfganga Domogalli⁴ – blisko 600 przedmiotów z wytwórni Rosenthal Studio Line z lat 1950–2015.

Największy liczebnie zbiór ceramiki śląskiej, z Prószkowa, Glinicy, Raciborza, Tułowic i Bolesławca, trafił do zbiorów w okresie międzywojennym. Zakupy tych przedmiotów po 1945 r. są jednostkowe, a trzeba podkreślić, że i współcześnie na rynku antykwarycznym należą one do rzadkości. Znakomitą większość zbioru prezentowanego w katalogu stanowią przedmioty pozyskane

---

1 O historii Muzeum w Gliwicach: D. Reclaw, *90 lat Muzeum w Gliwicach, 1905–1945–1995*, Gliwice 1995; L. Dubiel, *Muzeum w Gliwicach w latach 1905–1960*, w: *15-lecie działalności Muzeum Gliwickiego (1945–1960)*, Gliwice 1961; W. Błaszczuk, *W 40-lecie Muzeum w Gliwicach w PRL i 80-lecie jego zbiorów (1905–1945–1985)*, w: „Rocznik Muzeum w Gliwicach”, t. 1, 1985, s. 15–19.

2 A. Kwiecień, S. Siess-Krzyszkowski, *Fajanse prószkowskie. Kolekcja ze zbiorów Muzeum w Gliwicach*, Gliwice 2005.

3 A. Kwiecień, *Porcelana miśnieńska ze zbiorów Muzeum w Gliwicach*, Gliwice 2004.

4 Kolekcja była prezentowana na wystawie: „*Życ z sztuką*”. *Porcelana Rosenthal. Dar Wolfganga Domogalli dla Muzeum w Gliwicach* w kilku odsłonach od 13 czerwca 2019 do 4 grudnia 2022 r. Kuratorki wystawy: Anna Kwiecień, Patrycja Gwoździewicz.

w latach 1945–1946 z okolicznych pałaców, z Pławniowic, Kamieńca, Rudzińca, oraz z przekazów z Okręgowego Urzędu Likwidacyjnego i z Wojewódzkiego Wydziału Kultury w Katowicach.

Z pierwszego okresu istnienia Muzeum zachowały się inwentarze zbiorów prowadzonych na bieżąco odręcznym pismem, głównie gotyckim. Wpisów dokonywano w układzie chronologicznym, w miarę napływania nabytków, głównie zakupów i darów, przy czym eksponaty artystyczne są przemieszane z archeologicznymi, etnograficznymi i historycznymi. Wszystkie obiekty były sygnowane literami „O.M.” (Oberschlesisches Museum) z dodaniem kolejnego numeru z inwentarza. Na niektórych obiektach zachowały się owe historyczne oznaczenia, stąd często są opisane w notach katalogowych. Konfrontacja tych oznaczeń z wpisami w dawnych księgach inwentarzowych pozwoliła na ustalenie pochodzenia kilku przedmiotów.

W 1930 r. Muzeum obchodziło 25-lecie swojego istnienia. Z tej okazji kustosz dr Franz Heinevetter opracował przewodnik po zbiorach⁵. Na 22 stronach ze zdjęciami wymieniono m.in. wyroby ze szkła, porcelany, fajansu, kamionki, żeliwa i cyny.

Jednym z wyjątkowo oznaczonych w księdze inwentarzowej wpisów jest zapisany pod datą 7 stycznia 1906 r., poz. 1594, zakup „od żony handlarza owoców Korntke” za 150 marek kałamarza na czterech podpórkach z dopiskiem „Wartościowy! Beaumont, Racibórz” (poz. kat. 297).

Trzeba przy tym podkreślić, że poza fajansami prószkowskimi wiele wpisów dotyczących zakupów ma charakter bardzo ogólnikowy i przeważnie trudno dzisiaj dokonać ich jednoznacznej pełnej identyfikacji. Brzmia one przykładowo: „1 angielski imbryk na herbatę”⁶, „1 płytką z Delft”⁷, „11 kafelków ściennych pochodzenia holenderskiego”⁸, „1 garnek kamionkowy z pokrywką, znak Glinitz”⁹. W przypadku cenniejszych naczyń opisy są bardziej rozbudowane: „1 waza, raciborska fabryka fajansów założona 1794 na Ostrogu przez Josepha Beaumonta, prowadzona od 1805 przez Barucha, waza jest sygnowana »Baruch«”¹⁰, razem z tą wazą został zakupiony „1 duży czarny talerz, Tułowice”¹¹.

---

5 F. Heinevetter, *Führer durch das Oberschlesische Museum in Gleiwitz*, Im Selbstverlage des Oberschlesischen Museums, 1930.

6 I tom Inventar Verzeichnis Oberschlesisches Museum, poz. 1701.

7 I tom Inv. Verzeichnis OM, poz. 4593, zakupiono 7 września 1907 r. u Hutzelmeyera w Norymberdze.

8 I tom Inv. Verzeichnis OM, poz. 4922–4932, zakupiono od Rücka w Aurich za 5,90 marki.

9 I tom Inv. Verzeichnis OM, poz. 5309, zakupione z innymi przedmiotami od Klimkego za 2,50 marki.

10 II tom Inv. Verzeichnis OM, poz. 9202, zakupiono 19 czerwca 1910 r. od Hermanna Helmericha, Wrocław VII, Sadowastr.69, nr 9202 i 9203 razem za 100 marek.

11 II tom Inv. Verzeichnis OM, poz. 9203, jw.

Fotografia przedstawiająca kałamarz (kat. 297, s. 179) zakupiony do zbiorów Muzeum w Gliwicach 7.01.1906 r.

Zakupy najliczniejszej grupy naczyń z Prószkowa k. Opola zostały omówione przez Annę Kwiecień w katalogu *Fajanse prószkowskie*¹². Razem z tym zespołem naczyń u tego samego antykwariusza Helmericha we Wrocławiu zostały zakupione i zapisane pod datą 20 kwietnia 1928 następujące przedmioty: butelka w kształcie papugi¹³, Glinica, około 1800; kura¹⁴ i kurka¹⁵ na gnieździe; cztery kamionkowe czarne talerze z Tułowic¹⁶ z około 1800–1810 r.

Kilka wyjątkowych przedmiotów oznakowanych literą „R” zakupiono od Heinscha¹⁷ w Kamieńcu, identyfikując je w owym czasie jako wyroby z Raciborza.

Szczególnej rangi był też dar od księżniczek raciborskich, gdzie w grupie przedmiotów tak niezwykłych jak pojemnik na krem czy ramka na zdjęcie w kształcie inkrustowanej sztalugi znalazły się dwie fajansowe plakietki sygnowane przez Hippolyte’a Pinarta (poz. kat. 80 i 81).

Ostatnie wpisy w VII tomie Inventar – Verzeichnis (ostatni nr 22915) zostały umieszczone pod datą 1 września 1944 r. i na nich kończy się historia zapisów inwentarzowych Oberschlesische Museum in Gleiwitz.

Opierając się na uratowanych zbiorach i zachowanych budynkach tego Muzeum, 22 marca 1945 r. utworzono Muzeum w Gliwicach. Jego historia tuż po wojnie to czas trudny do wyobrażenia dla współczesnego odbiorcy. Pierwsi polscy pracownicy borykali się z brakiem szyb w oknach, opału, rozrzuconymi chaotycznie zbiorami i dokumentacją. Ten tużpowojenny czas odbudowy trwał od 22 marca 1945¹⁸ do 16 grudnia 1946 r. Prowadzono wtedy najważniejsze prace remontowe i inwentaryzacyjne, a także zabezpieczano zbiory, zarówno zastane na miejscu, jak i znajdujące się jeszcze w różnych lokalizacjach w okolicy. W lipcu 1945 r. zatrudnił się w Muzeum artysta plastyk Fryderyk Antoni Hayder, który wraz z nielicznym personelem był najbardziej zaangażowany w te prace i poszukiwał rozproszonych obiektów z Muzeum oraz zabezpieczał mienie podworskie, zwożąc dzieła sztuki z opuszczonych zamków, rezydencji oraz zniszczonych obiektów sakralnych. Pamiętajmy, że nie było to łatwe, gdyż równocześnie poszukiwały ich tam także sowieckie „trofiejne bataliony”, a następnie zwoziły je do składnicy w Gliwicach celem

---

12 A. Kwiecień, S. Siess-Krzyszowski, *Fajanse prószkowskie...*, dz. cyt., s. 73.

13 VII tom Inv. Verzeichnis OM, poz. 22168.

14 VII tom Inv. Verzeichnis OM, poz. 22169.

15 VII tom Inv. Verzeichnis OM, poz. 22170.

16 VII tom Inv. Verzeichnis OM, poz. 22185–22188.

17 II tom Inv. Verzeichnis OM, poz. 1291–1293 oraz 1298, wpis z dnia 24.06.1912.

18 W. Błaszczuk, *Dzieje zbiorów i Muzeum w Gliwicach (1905–1945–1985)*, Gliwice 1987, s. 8–9.

*Fajanse z Prószkowa i Glinicy. Klisza szklana z archiwum Muzeum w Gliwicach,
nr inw. MGL/Sz-K/1966, lata 1905-1923, fot. Frieda Kaisig*

zapakowania i przygotowania do wywozu do Moskwy „na adres Komitetu ds. Sztuki”¹⁹. W tamtym zatem czasie bez takich energicznych działań zabezpieczających nie ocalałyby żadne cenne przedmioty. W swoich wspomnieniach Hayder napisał: „W jednym z gospodarstw znalazłem naczynie, które zainteresowało mnie swoim barokowym kształtem, a z którego karmiono kury i indyki. Po odczyszczeniu z grubej warstwy zaskorupiałego brudu i ostrożnym umyciu okazało się ono przepięknym barokowym półmiskiem o wspinałym kolorycie. Po dokładnych oględzinach znaleziska doszedłem do wniosku, że oto trzymam w ręku XVIII-wieczny fajans angielski, ozdobiony motywami roślinnymi w kolorze błękitu kobaltowego”²⁰. Dla historii przedmiotów rzemiosła artystycznego Muzeum w Gliwicach bardzo ważną postacią był jeszcze jeden artysta plastyk – Władysław Ukleja, który obok konserwacji malarstwa i rzeźby zajmował się także naprawą ceramiki, „odtworząc brakujące detale figurek porcelanowych czy obrzeży pater”²¹. Wspomnieć należy także zasługi konserwator Ingeborgi Wrzosek, która uratowała wiele przedmiotów z fajansu i porcelany.

W okresie powojennym ceramika wystawiana była na wystawie stałej w Willi Caro w latach 1961–1975 jako część szerszej prezentacji *Śląskie rzemiosło artystyczne*. W ramach wystaw czasowych pokazano w 1980 r. wystawę przygotowaną przez dr Małgorzatę Procek *Ceramika. Dary i zakupy w 35-leciu*. Zaprezentowano wówczas 653 eksponaty z ponad 2000 zebranych w tym okresie. Jest to trzon dzisiejszej kolekcji gliwickiej, który czyni ten zbiór jednym z największych w Polsce. Współczesną ceramikę reprezentują wytwórnie w Ćmielowie, Chodzieży, Jaworzynie Śląskiej, Katowicach, Mirostowicach Dolnych, Pruszkowie, Tułowicach, Włocławku, Wałbrzychu. Na fali wzrastającego zainteresowania stylistyką *new look* Muzeum w Gliwicach przygotowało w 2002 r. wystawę *Figurki porcelanowe z kręgu Instytutu Wzornictwa Przemysłowego*, których w zbiorach znajduje się 112 sztuk. W 2016 r. miały miejsce dwie wystawy: *Do widzenia rokoko! Polska ceramika użytkowa z lat 50. i 60 XX w.* autorstwa Anny Kwiecień oraz „362...”. *Ceramika Bogdana Kosaka* przygotowana przez Dagmarę Wójcik. Aktualnie obiekty porcelanowe i fajansowe znajdują swoje poczesne miejsce w ramach stałej ekspozycji w Willi Caro *Dziewiętnastowieczne wnętrza mieszkalne willi górnośląskich przemysłowców*.

---

19 Fragment pamiętnika mjr N. Sokołowej, delegata Komitetu ds. Sztuki Rady Komisarzy Ludowych przy Pierwszym Froncie Ukraińskim opublikowanego w: K. Akinsza, G. Kozłow, *Spoils of war. The Soviet Union's hidden art treasures*, Art. News, April 1991, s. 135, cyt. za W. Kowalski, *Likwidacja skutków II wojny światowej w dziedzinie kultury*, Warszawa 1994, s. 130, dok. nr 12.

20 F.A. Hayder, *Z moich wspomnień z pracy w Muzeum w Gliwicach (1945–1952)*, w: „Rocznik Muzeum w Gliwicach”, tom 1, Gliwice 1985, s. 266–267.

21 M. Procek, *Zbiory Działu Sztuki w latach 1905–1985*, w: „Rocznik Muzeum w Gliwicach”, tom 1, Gliwice 1985, s. 98–99.

Fajanse z Prószkowa, Glinicy i Tułowic. Klisza szklana z archiwum Muzeum w Gliwicach, nr inw. MGL/Sz-K/1962, lata 1905-1923, fot. Frieda Kaisig

Autor katalogu – prof. Wojciech W. Kowalski – specjalista w dziedzinie fajansu, kolekcjoner z pasją muzealnika, w sposób naukowy, metodyczny buduje swoje własne zbiory²². Zapoznanie pana profesora z nieznaną dotąd szerzej częścią kolekcji gliwickiej dało efekt w postaci katalogu naukowego, który nadaje martwym przecież przedmiotom tożsamość, przenosi odbiorcę w czasie i przestrzeni – do XVII-wiecznej Holandii, różnych niemieckich prowincji, dawnej Anglii czy na Górną Śląsk u zarania rewolucji przemysłowej. Katalog ten pozwoli nam stworzyć z tych przedmiotów opowieść o kulturze stołów w XVIII i XIX w., o początkach picia herbaty w Europie, wreszcie o marzeniach ówczesnych ludzi o Oriencie, ich wyobrażeniach o Dalekim Wschodzie, egzotyce oraz o umiłowaniu motywów bliskich, sielskich i rodzimej przyrody. Polne kwiaty, motywy egzotyczne, *chinoiserie*, sielankowe pejzaże, pruskie orły, krzepkie wieśniaczki, hasający pastuszkowie, łagodne krowy i dumne rumaki – to repertuar form i motywów znajdujących się w gliwickiej kolekcji.

Osadzenie przedmiotów muzealnych w miejscu i czasie jest sensem „szaleństwa katalogowania”²³.

Należy wreszcie wspomnieć, że prace konserwatorskie przy obiektach, które prezentujemy w niniejszym katalogu, polegały na ich odczyszczeniu, wzmocnieniu poprzez klejenie spękań, drobnych rekonstrukcjach krawędzi naczyń, a czasem konieczności wymiany dawnych, zdegradowanych uzupełnień. Prace te przeprowadziła sumiennie konserwator Anna Kruszyna.

---

22 Wystawy kolekcji prof. dra hab. Wojciecha Kowalskiego ze zbiorów własnych, którym towarzyszyły katalogi naukowe jego autorstwa: *Fajanse z Delft. Kolekcja profesora Wojciecha W. Kowalskiego*, Muzeum Narodowe we Wrocławiu, Gliwice–Wrocław 2013; *Majolika niderlandzka i fajans z Delft. Kolekcja profesora Wojciecha W. Kowalskiego*, Muzeum Okręgowe w Toruniu, Toruń 2018; *Fajanse angielskie od połowy XVIII w. do końca XIX w. Kolekcja profesora Wojciecha W. Kowalskiego*, Muzeum Podlaskie w Białymstoku, Białystok 2020; *Europejski fajans delikatny z XIX w. Kolekcja profesora Wojciecha W. Kowalskiego*, Muzeum Zamkowe w Pszczynie, Pszczyna 2023.

23 U. Eco, *Szaleństwo katalogowania*, Poznań 2009.

Bibliografia

- BŁASZCZYK WŁODZIMIERZ, *Dzieje zbiorów i Muzeum w Gliwicach (1905-1945-1985)*, Gliwice 1987, s. 8-9
- BŁASZCZYK WŁODZIMIERZ, *W 40-lecie Muzeum w Gliwicach w PRL i 80-lecie jego zbiorów (1905-1945-1985)*, w: „Rocznik Muzeum w Gliwicach”, t. 1, 1985, s. 15-19
- DUBIEL LUDWIK, *Muzeum w Gliwicach w latach 1905-1960, w: 15-lecie działalności Muzeum Gliwickiego (1945-1960)*, Gliwice 1961
- Eco UMBERTO, *Szaleństwo katalogowania*, Poznań 2009
- HAYDER FRYDERYK ANTONI, *Z moich wspomnień z pracy w Muzeum w Gliwicach (1945-1952)*, w: „Rocznik Muzeum w Gliwicach”, tom 1, Gliwice 1985, s. 266-267
- HEINEVETTER FRANZ, *Führer durch das Oberschlesische Museum in Gleiwitz*, Im Selbstverlage des Oberschlesischen Museums, 1930
- KOWALSKI WOJCIECH W., *Europejski fajans delikatny z XIX w. Kolekcja profesora Wojciecha W. Kowalskiego*, Muzeum Zamkowe w Pszczynie, Pszczyna 2023
- KOWALSKI WOJCIECH W., *Fajanse angielskie od połowy XVIII w. do końca XIX w. Kolekcja profesora Wojciecha W. Kowalskiego*, Muzeum Podlaskie w Białymstoku, Białystok 2020
- KOWALSKI WOJCIECH W., *Fajanse z Delft. Kolekcja profesora Wojciecha W. Kowalskiego*, Muzeum Narodowe we Wrocławiu, Gliwice-Wrocław 2013
- KOWALSKI WOJCIECH W., *Likwidacja skutków II wojny światowej w dziedzinie kultury*, Warszawa 1994, s. 130, dok. nr 12
- KOWALSKI WOJCIECH W., *Majolika niderlandzka i fajans z Delft. Kolekcja profesora Wojciecha W. Kowalskiego*, Muzeum Okręgowe w Toruniu, Toruń 2018
- KWIECIEŃ ANNA, SIESS-KRZYSZKOWSKI STANISŁAW, *Fajanse prószkowskie. Kolekcja ze zbiorów Muzeum w Gliwicach*, Gliwice 2005
- KWIECIEŃ ANNA, *Do widzenia rokoko! Polska ceramika użytkowa z lat 50. i 60 XX w.*, Muzeum w Gliwicach, Gliwice 2016
- PROCEK MAŁGORZATA, *Zbiory Działu Sztuki w latach 1905-1985*, w: „Rocznik Muzeum w Gliwicach”, tom 1, Gliwice 1985, s. 98-99
- RECLAW DAMIAN, *90 lat Muzeum w Gliwicach, 1905-1945-1995*, Gliwice 1995
- WÓJCIK DAGMARA, „362...”. *Ceramika Bogdana Kosaka*, Muzeum w Gliwicach, Gliwice 2016

II.

Stanisław Siess-Krzyszkowski

Fajansarnie śląskie XVIII–XIX w.

W 1754 r. trwały we wsi Zborowskie w powiecie lublinieckim przygotowania do uruchomienia pierwszej na Śląsku fajansarni. Niestety nie ma pewności, czy ostatecznie ruszyła w niej produkcja, czy też skończyło się na wypałach próbnych. Równie niejasna jest historia fajansarni w Wołowie, gdzie próbne wypały fajansu rozpoczęto w 1755 r. Już w 1756 r., po wybuchu III wojny śląskiej (29 sierpnia 1756), została ona opuszczona przez właściciela i zamknięta. W 1764 r. rozpoczęła produkcję manufaktura w Prószkowie, w 1767 r. przeniesiona ze Zborowskiego fajansarnia w Glinicy, a w 1772 r. we Wrocławiu. W połowie XVIII w. rozpoczęto w Anglii produkcję nowego rodzaju ceramiki – fajansu delikatnego, który stopniowo wypierał fajans grubościenny również w Europie. Nieudane próby wypalania nowego fajansu podjęto w 1782 r. we Wrocławiu, w 1796 r. rozpoczęto jego produkcję w Prószkowie, a ok. 1800 r. w Glinicy. W tym samym czasie rozpoczęto na Śląsku produkcję nieglazurowanej kamionki delikatnej, naśladującej wyroby Josiaha Wedgwooda, głównie typu *black basalt*, w zdecydowanie mniejszych rozmiarach *rosso antico*. W 1794 r. uruchomiona została manufaktura tych wyrobów w Bosaczu koło Raciborza, a wkrótce podobną produkcję rozpoczęła fajansarnia w Prószkowie, która zresztą osiągnęła na tym polu wysoki poziom. Fajans delikatny szybko zyskał wielką popularność, stał się „porcelaną mieszczaństwa”. Na Śląsku powstawały nowe fajansarnie produkujące tylko fajans delikatny. W latach 40. XIX w. działało tu dziewięć manufaktur, a to w: Prószkowie, Glinicy, Tułowicach (od 1813 r.), Parowej (dwie wytwórnie, pierwsza od 1808, druga od 1832 r.), Wałbrzychu (od 1820 r.), Lipnie (od ok. 1840 r.), Prędocicach (od 1841 r.) oraz Gozdnicy (od 1841 r.). W drugiej połowie XIX w. powstały jeszcze fabryki fajansu: w Brzegu (działająca krótko, od 1866 do ok. 1869 r.), Wrocławiu (od 1877 r.) oraz Świdnicy (od 1882 r.). Kilka wytwórni powstałych w pierwszej połowie stulecia zamknięto. Taki los spotkał fajansarnie w Prószkowie, Prędocicach i Lipnie. Fabryki w Tułowicach i w Gozdnicy skupiły się na produkcji porcelany (pierwsza od 1859 r., druga od 1873 r.). Pod koniec XIX w. zaprzestano wyrobu fajansu delikatnego w obu fabrykach w Parowej (odpowiednio w 1885 i 1893 r.), a w 1904 r. fabryka we Wrocławiu zmieniła całkowicie profil produkcji, od tego

momentu produkowano w niej wyłącznie fajans sanitarny i techniczny. Jako jedyna fajansarnia pozostała na Śląsku fabryka w Świdnicy²⁴.

Niestety bliżej znane są jedynie dzieje fajansarni górnośląskich, o dolnośląskich (poza manufakturą Karla Friedricha Rehnischa we Wrocławiu, fajansarnią w Wołowie²⁵ i fabryką w Świdnicy²⁶) próżno szukać wiadomości w literaturze naukowej, jak i popularnej. Co więcej, równie zły (poza Świdnicą) jest stan zachowania wyrobów z tych manufaktur. Jedyne muzeum, w którym możemy trafić na wyroby z Lipny, Parowej i wrocławskie P. Gisela, to Muzeum Górnośląskie w Bytomiu. Fajanse delikatne z Wałbrzycha, Prędocic i Gozdnicy w ogóle nie są znane.

Manufaktura fajek holenderskich i fajansu w Zborowskiem²⁷

Początki fajansarni w Glinicy łączą się ściśle z manufakturą w Zborowskiem, stąd konieczność krótkiego przedstawienia jej dziejów.

W 1752 r. komisarz solny Friedrich Rappard odkrył we wsi Zborowskie na gruntach należących do Andreea von Garniera pokłady dobrej białej glinki ogniotrwałej. Zapewne z inicjatywy Rapparda von Garnier radca wojenny Carl von Unfried i kupiec wrocławski Fromhold Grulich postanowili założyć tam fabrykę fajek holenderskich.

Król Fryderyk II 4 stycznia 1753 r. na 20 lat zwolnił przywilejem wyroby manufaktury z akcyzy i ceł. Przywilej zapewniał zagranicznym fachowcom sprowadzonym do manufaktury wolność osobistą oraz zwolnienie ze służby wojskowej. Zobowiązywał ponadto założycieli manufaktury do „wyrobu fajek i naczyń glinianych na wzór holenderskich z białej gliny wydobywanej na Górnym Śląsku”. Stanowił także: „Przedsiębiorcy zobowiązani są do zatrudnienia fachowców, którzy wiedzą, jak wyrabiać naczynia gliniane, ku zadowoleniu nie

---

24 Źródła i ważniejsze opracowania do historii tych wytwórni zob. S. Siess-Krzyszowski, *Znaki firmowe fabryk porcelany i fajansu na Śląsku, w Wielkopolsce i na Pomorzu od roku 1795 do dnia dzisiejszego*, Wałbrzych 1995.

25 K. Bimler, *Die alt-niederschlesischen Fayencefabriken*, „Zeitschrift des Vereins für Geschichte Schlesiens”, Bd. 62, Breslau 1928, s. 185–204.

26 J. Sozańska, *Świdnica*, w: tejże, *Fajans z wytwórni europejskich. Katalog zbiorów* [Muzeum Narodowego we Wrocławiu], Wrocław 2022, s. 151–159 (tu wcześniejsza literatura przedmiotu).

27 Historia manufaktury w Zborowskiem opiera się na artykule Kurta Bimlera, *Altoberschlesische Fayencen- und Steingutwaren*, „Gleitwitzer Jahrbuch” 1928, s. 230–305 (Zborowskie: s. 239–242), uzupełnionym o kilka informacji z dzieła Hemanna Adolpha Fechnera, *Wirtschaftsgeschichte der preussischen Provinz Schlesien in der Zeit ihrer provinziellen Selbständigkeit 1741–1806*, Breslau 1907 (o manufakturze w Zborowskiem na s. 333).

tylko mieszkańców Śląska, ale i poza jego granicami". Fachowców i niezbędne wyposażenie do wytwórni fajek sprowadzono z Goudy; według Fechnera głównego majstra i siedmiu pracowników sprowadzono z Saksonii. W październiku 1753 r. budowa manufaktury fajek była zakończona. Z relacji Rapparda wynika, że fajki z próbnego wypału przesłane do wrocławskiej Kamery Wojenno-Skarbowej były „białe i solidne”, przewyższały jakością nawet oryginalne wyroby holenderskie. Przywilej zobowiązywał współwłaścicieli manufaktury także do produkcji „naczyni glinianych z białej glinki”, czyli fajansu. Do tej manufaktury podobno sprowadzono fachowców, techników i artystów z Holicza i południowo-zachodnich Niemiec. W sprawozdaniu z 30 października 1753 r. Rappard pisał do kamery: „Długi na 40 stóp budynek do wyrobu fajansu na wzór holenderski i strasburski, a także młyn do mielenia glazury i farb zostaną wybudowane zimą. Natomiast piec do wypału fajansu zostanie wystawiony wiosną”. Ale latem 1754 r. produkcja fajansu jeszcze nie ruszyła. Wskazuje na to list do kamery z 3 sierpnia 1754 r., w którym przedsiębiorcy proszą o pożyczkę w wysokości 500 talarów na „doprowadzenie do właściwego stanu manufaktury fajansu po tym, jak pełną parą ruszyła fabryka fajek”. W liście informowano ponadto, że „sprowadzono do pracy z fajansem dwóch malarzy i dwóch tokarzy”. Trudno powiedzieć, czy produkcja fajansu w końcu ruszyła. Sprawozdania właścicieli informują jedynie o liczbie pracowników zatrudnionych w manufakturze fajek (w 1754 r. 40, w 1760 już 61 osób). W 1756 r. wybuchła III wojna śląska. W aktach kamery znajdowały się skargi właścicieli fabryki na kradzieże i podpalenia dokonywane przez maruderów. Sądząc po liczbie zatrudnionych w 1760 r. pracowników, skargi te były chyba mocno przesadzone.

W listopadzie 1763 r. minister Ernst Wilhelm von Schlabrendorf pisał do Kamery Wojenno-Skarbowej we Wrocławiu, że „w pobliżu Lublińca odkryto pokłady odpowiedniej [do produkcji fajansu] glinki, tym samym prowadzący z dobrymi wynikami fabrykę fajek w Zborowskim mogliby uruchomić także fabrykę fajansu”. List ten jasno dowodzi, że w 1763 r., a zapewne i wcześniej, zborowska manufaktura fajansu nie działała. Celem jej ponownego uruchomienia sprowadzono z Quedlinburga niejakiego kapitana H.L. von Klödena²⁸. Próby musiały wypaść pomyślnie, gdyż na początku 1766 r. wystąpił on z prośbą do króla, „aby mógł samodzielnie kierować tutejszą fabryką fajansu”. 25 września tegoż roku wrocławska Kamera Wojenno-Skarbowa zwróciła się z zapytaniem do zainteresowanych stron w Zborowskim, „czy chcą mu [von Klödenowi] oddać fabrykę fajansu, czy też prowadzić ją własnymi siłami bez jego zaangażowania”. Plany te spełzły na niczym. W 1766 r. udziały Andreasa von Garniera przejęła jego siostra Anna Barbara von Gaschin, właścicielka Lublińca i Turawy. W 1767 r., na mocy układu z 6 marca zawartego między trójką współwłaścicieli manufaktury zborowskiej z jednej a nowym udziałowcem z drugiej strony, von Gaschin stała się właścicielką manufaktury fajansu.

---

²⁸ A. Schultz, *Schlesische Fayence- und Steingut-Fabriken*, „Schlesiens Vorzeit in Bild und Schrift” 1880, s. 416 (tu H.L. von Scläden?).

Wkrótce po podpisaniu układu podjęła ona decyzję o przeniesieniu fajansarni do własnych dóbr – do Glinicy, pozostając nadal współwłaścicielką fabryki fajek²⁹. Można przypuszczać, że taki zamiar był powodem zawarcia wspomnianego układu.

Manufaktura fajansu i fajansu delikatnego w Glinicy³⁰

Zapewne latem 1767 r. wystawiono w Glinicy budynek manufaktury z dwoma piecami do wypalania fajansu. Ze Zborowskiego przeniesiono wyposażenie ruchome i narzędzia. Dyrektorem fabryki został H.L. von Klöden. O działaniu manufaktury w tym okresie wiemy niewiele. W 1771 r. hrabina wystąpiła o zezwolenie na założenie składów w większych miastach śląskich. To wskazuje na to, że fabryka dobrze się rozwijała. Wiosną 1774 r. zastrajkowali cudzoziemscy pracownicy manufaktury: modelarz Joseph Fyalla, malarz Johann Manjak, bossirer³¹ Johann Müller oraz tokarz Karl Zapleta. Powodem było faworyzowanie przez hrabinę miejscowych pracowników przyuczonych do zawodu przez tychże cudzoziemców. Strajk zakończył się niepowodzeniem, jego uczestnicy zostali zwolnieni. Szybko okazało się, że pozbycie się zagranicznych fachowców było błędem. Już 13 maja hrabina wystosowała list do Fyalli i Manjaka z propozycją ponownego zatrudnienia w Glinicy; ale było już za późno: Fyalla, Müller i Zapleta postanowili założyć konkurencyjną manufakturę fajansu, zaś Manjak znalazł zatrudnienie w fajansarni prószkowskiej. Mimo protestów hrabiny von Gaschin Kamera Wojenno-Skarbowa we Wrocławiu wydała w 1777 r. koncesję na uruchomienie nowej manufaktury fajansu we wsi Wierzbie, leżącej w dobrach Karla Ludwiga von Ziemietzkiego.

O tym, co działo się w manufakturze glinicznej po odejściu cudzoziemców, nie wiemy prawie nic. Zapewne po rychłym upadku manufaktury w Wierzbie do Glinicy powrócił na stanowisko głównego majstra Joseph Fyalla. Według Friedricha Alberta Zimmermanna ok. 1780 r. manufaktura zatrudniała 11 osób,

---

²⁹ W 1771 r. właścicielami fabryki fajek byli: Anna Barbara von Gaschin, Hans Joachim von Unfried, Georg Heinrich Singer, Johann Martin Goldemer i Marie Charlotte Grulich (zob. H.A. Fechner, *Wirtschaftsgeschichte der preussischen Provinz...*, dz. cyt., s. 333).

³⁰ Historia fajansarni w Glinicy opiera się w przeważającej części na artykule Kurta Bimlera, *Altoberschlesische Fayencen- und Steingutwaren*, dz. cyt., Glinica na s. 239-255. Dlatego przypisy pojawiają się w tekście tylko wtedy, gdy informacja pochodzi z innego niż ten artykuł źródła.

³¹ Bossirer (*poussirer*) to pracownik, którego zadaniem jest łączenie w całość figurek fajansowych bądź porcelanowych. Technologia wyrobu figurek jest następująca: modelarz przygotowuje formy do ich produkcji, rozdzielając figurkę na kilka części, ułatwiając w ten sposób pracę tokarzy i rzeźbiarzy. Potem (przed wypałem) poszczególne części należy w idealny sposób połączyć w jedną całość – to praca bossirera.

w tym jednego malarza³², którym zapewne był Joseph Fyalla. Ponadto według Bimlera do 1785 r. pracowali tam brat Josepha, [[Johann] Georg Fyalla oraz modelarz Joseph Dreyhann, a według Augustina Weltzela do 1784 r. modelarzem w Glinicy był Anton Frentzel³³. W 1787 r. jedynym fachowcem w manufakturze był Joseph Fyalla. Wysłany do Glinicy na inspekcję radca wojenny Reichel w sprawozdaniu z 12 maja 1787 r. tak opisał jego pracę: „On jest wszystkim, on przygotowuje glazurę i farby, on maluje, modeluje, wypala, robi formy i prowadzi rachunki”. Pół roku później Joseph Fyalla opuścił Glinicę i zatrudnił się w fajansarni prószkowskiej.

Sprawa własności fabryki po 1773 r. nie jest jasna. Według Bimlera w kwietniu 1786 r. hrabina von Gaschin zwróciła się przez swego pełnomocnika Jeannereta do kamery wrocławskiej z propozycją sprzedaży dóbr i fabryki. Po wspomnianej wyżej inspekcji radcy Reichela propozycja ta została odrzucona. Ostatecznie dobra i fabryka zostały sprzedane na przymusowej licytacji w 1787 r. – dobra nabył za 58 415 talarów Rudolf von Blacha. Inaczej przedstawiają zmiany własnościowe dóbr lublinieckich i wydzielonych z nich około 1783 r. dóbr glinickich (Glinica, Bogdała i Zborowskie) badacze historii fabryki fajek holenderskich w Zborowskim Barbara Papaj i Krzysztof Bulla. Według ich ustaleń Anna Barbara von Gaschin już w 1774 r. sprzedała dobra lublinieckie Karlowi Ludwigoowi von Ziemietzkiemu³⁴. Zanim w 1787 r. dobra glinickie nabył Rudolf von Blacha, majątek zmieniał kilkakrotnie właścicieli. Na licytację w 1787 r. wystawił je Dionysius Jeanneret, właściciel od 1780 r.

Rozbieżności te można wyjaśnić, jeśli przyjmiemy, że sama fajansarnia stanowiła własność hrabiny von Gaschin i w jej rękach pozostawała do 1787 r. Wskazuje na to fakt, że to właśnie ona wystąpiła 1 maja 1776 r. (w czasie, gdy dobra glinickie były własnością Ziemietzkiego) do ministra Karla Georga von Hoyma z prośbą o odmowę koncesji dla nowo powstałej fajansarni w pobliskim Wierzbiu (zresztą też w rękach Ziemietzkiego). W liście do ministra wskazywała Anna Barbara, że w Wierzbiu wyrabia się tylko tanie talerze, półmiski i filiżanki, a manufaktura w Glinicy wobec tej konkurencji nie będzie w stanie się utrzymać tylko z produkcji większego asortymentu i figur. Co do zmian własnościowych dóbr glinickich po 1787 r. ustalenia Bimlera i wspomnianych autorów są mniej więcej zgodne. W 1791 r. von Blacha odstąpił majątek glinicki Friedrichowi Augustowi von Klinkowskiemu, który już w następnym roku

---

32 F.A. Zimmermann, *Beyträge zur Beschreibung von Schlesien*, Zweyter Band, Brieg 1783, s. 137.

33 A. Weltzel, *Geschichte der Stadt und Herrschaft Guttentag. Nach Urkunden und amtlichen Actenstücken bearbeitet von Augustin Weltzel*, Ratibor 1882, s. 483. Według relacji Weltzela Anton Frentzel, wcześniej modelarz w Glinicy, był od 1 października 1784 r. bakałarzem w szkole w Szemrowicach, skąd w maju 1790 r. przeniósł się do Prószkowa, gdzie zatrudniony został jako modelarz (na jak długo – nie wiadomo).

34 B. Papaj, K. Bulla, *Zborowskie. Krótki rys historyczny regionu i miejscowości (od czasów najdawniejszych do połowy XX wieku)*, w: *Śląska fabryka fajek glinianych w Zborowskim. Wyniki badań, studia, konteksty*, red. nauk. Barbara Papaj, Chorzów 2020, s. 124–128.

sprzedał go Georgowi Heinrichowi Traugottowi von Holly'emu. W 1799 r. drogą zamiany dobra gliniczne stały się własnością Friedricha Augusta Ferdinanda von Graevenitza, a w 1806 r. powróciły do rąk von Holly'ego i pozostały jego własnością do roku 1818. Niestety nie wiemy, co działo się z fajansarnią po nabyciu Glinicy przez R. von Blachę w 1787 r. Z księgi adresowej fabryk i manufaktur niemieckich wydanej w 1798 r. dowiadujemy się, że właścicielem fajansarni w Glinicy był niejaki Joseph Krüger³⁵, skądinąd wiemy, że w tym czasie (w latach 1792–1799) dobra gliniczne były w rękach Traugotta von Holly'ego. Znaczy to, że fajansarnia stanowiła nadal część wyodrębnioną z dóbr, być może w formie dzierżawy. Pierwsza potwierdzona w aktach umowa dzierżawy manufaktury została zawarta w 1800 r. między właścicielem (od roku 1799) dóbr glinicznych F.A.F. von Graevenitzem a Johannem Georgiem Fyallą w formie dzierżawy dziedzicznej. Takie rozwiązanie pozwalało na zachowanie biegu manufaktury bez względu na zmianę właściciela dóbr.

Johann Georg Fyalla urodził się w Glinicy w 1763 r. Z początkiem 1785 r. wyruszył na naukę zawodu. Najpierw przez dwa i pół roku (od stycznia 1785 do maja 1787 r.) pracował w fajansarni w Hranicach (dawniej Mährisch-Weisskirchen), a od czerwca 1787 do lutego 1789 r. jako malarz w fajansarni w Holiczu³⁶ (wówczas na terytorium Królestwa Węgier, obecnie Słowacja). Szczególnie ważny okazał się pobyt w Holiczu, gdzie w roku 1786 rozpoczęto produkcję fajansu delikatnego. Oczywiście szczegóły nowej technologii były starannie chronione, ale zapewne bystry obserwator mógł mimo to wyrobić sobie zdanie co do jej tajników. Nie wiemy, co porabiał J.G. Fyalla przez 10 lat po zakończeniu praktyki w Holiczu. W 1800 r., a może wcześniej, powrócił do Glinicy i był na tyle wykształcony i doświadczony, że mógł podjąć się kierowania tamtejszą fajansarnią. Umowa dzierżawy biegła od 27 grudnia 1800 r., wpis do akt sądowych nosił datę 17 czerwca 1801 r.; roczny czynsz dzierżawny ustalony został na kwotę 200 talarów.

Zapewne po objęciu manufaktury Fyalla, korzystając z wiedzy nabytej w Holiczu, rozpoczął produkcję fajansu delikatnego. Nie wiadomo, czy oznaczało

---

35 J.Ch. Gädicke, *Fabriken- und Manufacturen-Address-Lexicon von Teutschland und einigen angränzenden Ländern [...] Ein Kaufmännisches Comptoir-Buch*, Erster Theil, Weimar 1798, s. 85. Można przyjąć, że dane dotyczące manufaktur śląskich pochodzą z lat 1795–1796. Wskazuje na to zamieszczenie w księdze informacji o manufakturze kamionki delikatnej w Bosaczu koło Raciborza uruchomionej w 1794 r. (tamże, s. 304: *Wedgwood [...] ist] auch in Teutschland nachgemacht, nemlich von Joseph Beaumont zu Bosatz in Ratiborschen Kreise in Schlesien*).

36 Zagmatwaną przez K. Bimlera sprawę pobytu w Holiczu Johanna Georga Fyalli i Josepha Fyalli wyjaśnił ostatecznie Józef Matuszczak, zob. tegoż, *Udział Józefa i Jana Fiałów w rozwoju ceramiki prószkowskiej i glinicznej*, „Kwartalnik Opolski” 1960, nr 3, s. 85–86.

to ograniczenie czy też zarzucenie produkcji fajansu grubościennego³⁷. J.G. Fyalla zmarł w 1814 r., dzierżawę manufaktury odziedziczyła wdowa (imię nieznané), która prowadziła dalej przedsiębiorstwo do swej śmierci w 1826 r. Czyszn dzierżawny wynosił od 1814 r. 350 talarów. W 1826 r. dzierżawa manufaktury przeszła na córkę Fyallów, Friederike. Friederike, od 1819 r. żona Karla Mittelstädtta (dzierżawcy huty szkła w Rędzinie³⁸), przekazała mężowi dzierżawę manufaktury, która w rękach rodziny Mittelstädtów pozostała do 1873 r. Do tego okresu dziejów manufaktury mamy jedynie szczątkowe informacje. Według Johanna Georga Kniego w 1828 r. zatrudnionych było w fajansarni 7 robotników, rocznie wykonywano 41 wpałów³⁹, zaś w 1840 r. 11 robotników wyprodukowało 34 500 sztuk filiżanek, talerzy, półmisków itd. o wartości 1400 talarów⁴⁰. Do fabryki należał młyn do mielenia glazury w Bogdali⁴¹. W 1856 r. Mittelstädtt zawiadomił starostę lublinieckiego, że zmuszony jest zatrzymać działalność manufaktury. Pisał, że musi płacić 200 talarów czynszu, a z produkcji nie ma żadnych korzyści.

Przestój trwał aż do 1864 r. W jego trakcie 1 lutego 1861 r. przeszedł przez Glinicę huragan, który zerwał połowę dachu ze stuletniego budynku fajansarni. Co więcej, huragan uszkodził obydwie piece do tego stopnia, że na rozkaz policji musiały zostać rozebrane. Mittelstädtt podjął decyzję o odbudowie i ponownym uruchomieniu manufaktury, gdyż, jak pisał [do starosty lublinieckiego?], „zamknięcie fabryk fajansu delikatnego w Prószkowie i w Tułowicach⁴² oznaczało wyeliminowanie bezpośredniej konkurencji”. Według rysunku, który przedstawił

---

37 Tu należy sprostować istotny błąd, który pojawił się w artykule Barbary Papaj, *Śląska fabryka fajek w Zborowskiem. Powstanie i funkcjonowanie manufaktury oraz próba odtworzenia jej rozplanowania*, w: *Śląska fabryka fajek w Zborowskiem*, dz. cyt., s. 141–157. Tu na s. 149 autorka napisała: „W 1819 r. glinicka manufaktura była już opisywana nie jako fabryka fajansu, lecz kamionki. Około 1825 r. wytwórnię w dziedziczną dzierżawę przejął Mittelstädtt i prawdopodobnie od tego czasu produkowano wyłącznie kamionkę”. Oczywiście chodzi tu o produkcję fajansu delikatnego (*Steingut*), a nie kamionki (*Steinzeug*). Ten błąd, tłumaczenie słowa *Steingut* jako kamionka zdarza się często w dawniejszej literaturze polskiej opierającej się na opracowaniach niemieckich, począwszy od artykułu Jerzego Dobrzyckiego *Śląska wytwórczość ceramiczna w XVIII w.*, w: „Przemysł. Rzemiosło. Sztuka”, Kraków 1923, z. 1, s. 44–60, tabl. 2, z. 3–4: s. 3–19, tabl. 5.

Przy okazji warto przypomnieć, jak nazywany jest fajans delikatny w kilku innych językach, po angielsku *creamware*, po czesku *kamenina* (oznacza też kamionkę), po francusku *faïence fine*, po szwedzku *flintgods*.

38 Kolonia należąca do wsi Zwóz (niem. Zwooz) w gminie Dobrodzień (niem. Guttentag).

39 J.G. Knie, *Alphabetisch-Statistisch-Topographische Uebersicht der Dörfer, Flecken, Städte und andern Orte der Königl. Preuss. Provinz Schlesien [...]*, Breslau 1830, s. 187.

40 J.G. Knie, *Alphabetisch-Statistisch-Topographische Uebersicht der Dörfer, Flecken, Städte und andern Orte der Königl. Preuss. Provinz Schlesien [...]* Zweite vermehrte und verbesserte Auflage, Breslau 1845, s. 161.

41 J.G. Knie, dz. cyt. 1830, s. 53; J.G. Knie, dz. cyt. 1845, s. 46.

42 Fajansarnię w Prószkowie zamknięto w 1853 r., w Tułowicach pięć lat później – w 1858 r.

Mittelstädt w urzędzie budownictwa, nowy budynek o wymiarach 100 x 35 stóp [tj. 31,4 x 11 m] miał pomieścić suszarnię, glazurnię, skład gliniek oraz dwa piece do wypału fajansu delikatnego. Po odbudowie (prawdopodobnie w 1864 r.) manufaktura glinicka funkcjonowała jeszcze przez 20 lat. Niestety poza nazwiskami właścicieli czy też dzierżawców o działaniu manufaktury nic nie wiemy; znamy tylko nazwisko jednego pracownika zatrudnionego w fajansarni w tym okresie – malarza Gustava Herzoga. Według informacji zawartej w księdze adresowej Śląska wydanej w 1869 r. manufaktura była w rękach F. Mittelstäda, w 1872 r. C.G. Mittelstäda, w 1876 r. pani von Koszielsky (Frau von Koszielsky), w 1881 r. Juliusa Rotara⁴³. W następnej księdze wydanej w 1885 r. informacji o fajansarni w Glinicy brak, z czego wynika, że manufakturę zamknięto z początkiem lat 80. XIX w., choć nie można wykluczyć, że nastąpiło to już pod koniec lat 70. – z faktu odnotowania w księdze nie wynika jednoznacznie, że przedsiębiorstwo funkcjonowało. Tak zakończyła się ponadstuletnia działalność fajansarni glinickiej.

---

43 *Handbuch der Provinz Schlesien. Zweite Abtheilung. Gewerbliches Adress-Buch*, Breslau 1861, 1864, 1866, 1869, 1872. Następne wydania ukazywały się pod nieco zmienionym tytułem: *Handbuch für die Provinz Schlesien. Zweite Abtheilung. Gewerbliches Adress-Buch*, Breslau 1876, 1881, 1885, 1892, 1898.

Informacje o manufakturze glinickiej znajdują się w następujących rocznikach: 1866, s. 112; 1869, s. 111; 1872, s. 138; 1876, s. 130; 1881, s. 136. W księdze wydanej w 1881 r. nazwisko właściciela fajansarni glinickiej zapisano Rotax, jednak w późniejszych wydaniach podawano Rotar.

Manufaktura kamionki delikatnej i fajansu delikatnego w Bosaczu koło Raciborza⁴⁴

Fajansarnię w Bosaczu założył w 1794 r. angielski ceramik Joseph Beaumont, który urodził się w 1768 r. w Leeds i tu też rozpoczął naukę zawodu ceramika. Podobno pracował także w słynnej Etrurii, manufakturze założonej w 1769 r. przez Josiaha Wedgwooda. Potem rozpoczął wędrówkę po Europie: w 1793 r. zatrudnił się w fajansarni w Rheinsbergu. W tym czasie odwiedził Berlin, gdzie przemieszkiwał u p. Rosalie Price⁴⁵, u której bywał minister ds. Śląska Karl Georg von Hoym. Beaumont przywiózł do Berlina kilka sztuk zrobionych przez siebie wyrobów z kamionki delikatnej⁴⁶ (prawdopodobnie typu *black basalt*). Bardzo przypadły one do gustu ministrowi, który

---

44 Historia manufaktury w Bosaczu opiera się, podobnie jak manufaktur w Zborowskiem i w Glinicy, na artykule K. Bimlera, *Altoberschlesische Fayencen- und Steingutwaren*, dz. cyt. (Racibórz-Bosacz na s. 286–300), ale ze znacznym wykorzystaniem dzieła H.A. Fechnera, *Wirtschaftsgeschichte der preussischen Provinz Schlesien in der Zeit ihrer provinziellen Selbständigkeit 1741–1806*, dz. cyt. (o manufakturze w Raciborzu-Bosaczu na s. 336–338). Wprawdzie obaj autorzy korzystali z tego samego zespołu akt w Archiwum Państwowym we Wrocławiu, ale często wykorzystywali różne jego fragmenty lub odmiennie je interpretowali, a jak wiadomo, akta te zaginęły w czasie II wojny światowej, czyli rozstrzygnięcie, który z dwu autorów miał rację, jest niemożliwe. Okres 1815–1821 opracowano na podstawie dokumentów z Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz w Berlinie, *Akten betreffend die Verbesserung und Beförderung der Porzellan-, Steingut-Fabriken und Töpfereien in der Provinz Schlesien (1810–1859)* (sygn.: I. HA, Rep. 120: Ministerium für Handel u. Gewerbe, D XII 2, Nr. 1).

Dziękuję Dyrekcji Muzeum w Gliwicach za udostępnienie kopii wymienionych dokumentów, a Pani Iwonie Długopolskiej z Muzeum Narodowego w Krakowie za wydatną i bezinteresowną pomoc w odczytaniu i tłumaczeniu listów, szczególnie za trudną pracę nad ich transliteracją.

45 Rosalie Price, z domu Masson, wdowa po p. Bachu. Nie można wykluczyć, że pierwszy mąż p. Price, Bach, był spokrewniony z Karlem Danielem Friedrichem Bachem (1756–1829), niemieckim malarzem i rysownikiem, który dzięki poparciu von Hoyma został w 1791 r. profesorem i pierwszym dyrektorem Szkoły Sztuki we Wrocławiu. W 1793 r. na polecenie ministra objął Bach kuratelę artystyczną nad Królewską Manufakturą Fajansów w Prószkowie.

46 Kamionka delikatna to wyroby z nieglazurowanej, matowej kamionki cienkościenniej, których technologię opracował Josiah Wedgwood w latach 70. XVIII w. Stąd też wyroby z tej kamionki nazywano w tamtych czasach w Niemczech wedgwoodami, jak na przykład w nazwie „Königl. Preuß. privilegirte Steinguth- und Wedgwood-Fabrique zu Ratibor”. Obejmują one szeroki asortyment wyrobów. Najważniejszy rodzaj to *jasperware* (kamionka jaspisowa) wyrabiana z białych gliniek barwionych na różne kolory, głównie błękitny i zielony, ale też fioletowy czy grafitowy. *Jasperware* zdobione są nakładkami ze śnieżnobiałej glinki kaolinowej. Inne rodzaje kamionki delikatnej to *black basalt*, z mas kamionkowych barwionych na czarno, *rosso antico* z mas czerwonych oraz *caneware* (lub *bambooware*) z mas kremowych. *Jasperware* były specjalnością angielską, bardzo rzadko produkowaną na kontynencie, gdzie rozpowszechniła się przede wszystkim produkcja kamionek typu *black basalt*, w mniejszym stopniu *rosso antico* i *caneware*.

zapropował Beaumontowi założenie manufaktury tych wyrobów na Śląsku (według Fechnera z tą propozycją miał wystąpić sam Beaumont). Von Hoym zaproponował dwie lokalizacje: Kolanowice oraz Racibórz. Ostatecznie wybór padł na tę drugą propozycję. Za Raciborzem przemawiała dostępność niezbędnych surowców: krzemionkę pozyskiwano z wyspy na Odrze, węgiel z Rybnika, zwykłą glinę z Raszczyc, Markowic i Kobyli, białą glinę z Lysków i Nowej Wsi. Co nie mniej ważne, pod Raciborzem w dyspozycji rządowej były budynki, w których można było urządzić manufakturę. Beaumont wyceenił koszt uruchomienia fajansarni na 2000 talarów, co ministrowi wydawało się sumą zbyt wysoką. Czteromiesięczne negocjacje Hoyma z Beaumontem nie przyniosły rezultatów. Ostatecznie w sierpniu 1794 r. Beaumont otrzymał promesę na 500 talarów i polecenie wyjazdu do Raciborza.

Na budynek manufaktury przeznaczono oranżerię zamkową na terenie wioski Bosacz⁴⁷. Remont oranżerii (pokrycie dachu gontem, naprawa kominów, wystawienie jednej ściany oraz pieca do suszenia i pieca do wypałów, do którego cegły wypalał Beaumont osobiście) kosztował 250 talarów. Z drugiej części dotacji urządzono w oranżerii młyn do glazury⁴⁸ z kieratem konnym oraz zakupiono formy. Z tej części dotacji wypłacano też Beaumontowi (do czasu uruchomienia manufaktury) 30 talarów miesięcznie na utrzymanie i koszty podróży. Drewniany dom mieszkalny przeznaczony dla Beaumonta z rodziną (żoną, dzieckiem i bratem Thomasem) miał pomieścić też pracownię dla modelarza i malarza (Michaela Holsta i Eickego, którzy przybyli do Raciborza z Rheinsberga wraz z Beaumontem), suszarnię i magazyn. Dom był w fatalnym stanie: nie było w nim okien i podłóg, brakowało połowy dachu, kominy wymagały remontu. Według Fechnera na remont domu i oranżerii wydano Beaumontowi 40 kop gontów, 60 desek i 8000 cegieł.

Ze wszystkimi problemami Beaumont jakoś sobie poradził i w połowie lutego 1795 r. podstawowy remont obu budynków został ukończony. W marcu Beaumont wysłał Hoymowi wyroby z pierwszych wypałów: doniczki, dzbanki, cukiernice, mleczniki itd. Hoym nie był zadowolony, szczególnie z jakości masy. Zastrzeżenia ministra potwierdzały trudności w zbyciu wyrobów fajansarni. Na przykład naczynia wysłane do Berlina, Wrocławia i Koźła zostały zwrócone z powodu niskiej jakości. Zamiast spodziewanych dochodów Beaumont ponosił straty, co zmuszało go do zaciągania kredytów i występowania do von Hoyma o nowe zaliczki. Na koniec roku nie był w stanie zapłacić 64 talarów podatku.

---

47 Tak opisuje Bosacz J.G. Knie, dz. cyt. 1830, s. 61: „Wieś zaczyna się tuż za górnym mostem z Raciborza i jest tak połączona z wymienionymi częściami (Kamienica i Zamek Racibórz) oraz wsiami Ostróg i Płonia, że sprawia wrażenie jednej miejscowości”.

48 Dla wyjaśnienia, po co w manufakturze kamionki delikatnej, czyli wyrobów nieglazurowanych, młyn do glazury: ze względów praktycznych wnętrza naczyń użytkowych (filiżanek, mleczników, dzbanków, cukiernic) pokrywano przezroczystą glazurą.

Beaumont doszedł do wniosku, że bez dobrego młyna do przygotowania masy nie będzie w stanie utrzymać manufaktury. Koszt nowego młyna wodnego wycenił na 500 talarów, których oczywiście nie miał. Prawdopodobnie, aby spłacić wierzycieli i zacząć budowę młyna, zaciągnął pożyczkę 1000 talarów u wspomnianej wcześniej pani Rosalie Price⁴⁹. To nie poprawiło sytuacji: 1 czerwca 1796 r. Beaumont zwolnił wszystkich pracowników, łącznie z bratem, zamierzając utrzymywać się do chwili zakończenia budowy młyna ze sprzedaży naczyń wyrabianych przez siebie samego. Co gorsza, materiał do tych wyrobów musiał mleć na małym młynku ręcznym, gdyż skradziono mu konia, który poruszał kierat starego młyna. Wreszcie na początku 1797 r. młyn wodny był gotowy. W tym czasie Beaumont zaciągnął kolejną pożyczkę, tym razem 900 talarów, u dziekana Stańka z Kietrza. Cała kwota poszła na spłacenie wierzycieli, nic nie zostało na zakup materiałów i zapłatę dodatkowego rachunku za młyn w kwocie 228 talarów. Na polecenie Hoyma w marcu 1797 r. wizytował manufakturę znający dobrze język angielski radca Peucker. Raport Peuckera wypadł dla Beaumonta pomyślnie, na jego podstawie uzyskał on 400 talarów zaliczki na zakup materiałów na 10 wypałów. Na wszelki wypadek von Hoym zlecił mieszczanom raciborskim, szambelanowi Hetschce i radcy Rossmannowi, nadzór nad manufakturą. Od 1 kwietnia 1797 r. Beaumont zatrudnił malarza Nikolausa Gädinga (prawdopodobnie przybył do Raciborza z Hranic na Morawach) i dwóch modelerów: Johanna Reintera (z Hranic) i Martina Dundera. Praca pod nadzorem Hetschki i Rossmanna trwała całe lato, ale jej wyniki były mało zadowalające: zbyt wysokie były straty ponoszone w trakcie wypału wyrobów, spowodowane prawdopodobnie złą jakością rybnickiego węgla. We wrześniu 1797 r. Beaumont znowu zwolnił wszystkich pracowników i napisał do Hoyma, że nie jest w stanie dalej prowadzić manufaktury, i zaproponował przejęcie jej przez skarb państwa, sam zaś gotów był dalej być kierownikiem fajansarni ze stałą pensją. Zniechęcony do Beaumonta minister polecił radcy skarbowemu Schillerowi poszukiwanie nowego kierownika. Po kilku dniach sytuacja niespodziewanie się zmieniła: zwolniony z pracy malarz Schmidt na własną rękę przeprowadził dwa wypały, używając drewna zamiast węgla. Obydwa wypały (razem 10 tuzinów talerzy) wypadły bardzo dobrze. W tej sytuacji Hoym odwołał poszukiwanie nowego kierownika i polecił radcy Bothe ponowną rewizję manufaktury. Ten wystawił Beaumontowi bardzo dobre świadectwo, przedstawił go jako człowieka aktywnego, pracowitego, opanowanego i zręcznego. I tu niestety kończą się bliższe informacje o działaniu fabryki. Nie wiemy, kto poza malarzem Schmidtem, ponownie zatrudnionym przez Beaumonta 18 września, tworzył nową, trzecią załogę fajansarni.

---

49 H.A. Fechner, *Wirtschaftsgeschichte der preussischen Provinz...*, dz. cyt., s. 336 (umowa zawarta w Głubczycach 15 lutego 1796 r.).

Jeden z raportów przesłanych von Hoymowi w 1796 r. zawierał cennik wyrobów manufaktury, dzięki czemu możemy poznać produkowany w niej asortyment. Były to:

- a. wyroby z czarnej masy ceramicznej (*black basalt*), w szczególności dzbanki do kawy, kałamarze, *pot pourri*, wazony, główki do fajek;
- b. wyroby porfirowe (z różnokolorowych mas tworzących nieregularne pasma) według najnowszej mody angielskiej: dzbanki, kałamarze, donice;
- c. malowane wyroby z fajansu delikatnego⁵⁰: dzbanki i filiżanki do kawy, wazy (teryny), fajki;
- d. żłobkowane wyroby z fajansu delikatnego;
- e. gładkie, niemalowane wyroby z fajansu delikatnego: dzbanki, półmiski, talerze.

W 1799 r. Beaumont prowadził negocjacje w sprawie sprzedaży fajansarni ze spółką żydowską, która proponowała sumę 1600 talarów. Ostatecznie do sprzedaży nie doszło z powodu protestu kupców i mieszczan, którzy powoływali się na obowiązujący od 1510 r. zakaz osiedlania się Żydów w Raciborzu. We wrześniu 1800 r. podobne, również nieudane rozmowy prowadził Beaumont z baronem von Eichendorffem z Łubowic i kupcem raciborskim Bordollo, a następnie radcą Johannem Gottliebem Leopoldem, dzierżawcą królewskiej fajansarni w Prószkowie. W marcu 1803 r. ofertę zakupu fajansarni za 1400 talarów złożył Matthias Wancker (Wancker), mistrz garncarski z Głubczyc (z pochodzenia Czech). Był on doświadczonym ceramikiem, między innymi od 1774 lub 1775 r. pracował w fajansarni Rehnischa we Wrocławiu, w Głubczycach osiadł w 1784 r. Bimler i Fechner różnie przedstawiają okoliczności złożenia tej oferty. Według Bimlera Wancker był dobrym znajomym Beaumonta. Beaumont uczył Wanckera wyrobu kamionki delikatnej, zaś Wancker wspierał Beaumonta w potrzebie, odkupując od niego formy i narzędzia. Według Fechnera do Wanckera zwróciła się żona Beaumonta, Anna. Co więcej, z akt miało wynikać, że w tym czasie (w marcu 1803 r.) Beaumonta już w Raciborzu nie było: „Beaumonta chciał on [Wancker], gdyby ten wrócił, zatrudnić jako kierownika manufaktury, a gdyby tak się nie stało, chciał pozwolić zamieszkać pani Beaumont przy nim”⁵¹. Na transakcję nie wyraził zgody von Hoym, któremu ofertę kupna fajansarni za 1600 talarów złożył Salomon Baruch. Baruch postawił tylko dwa warunki: uchylenie dla niego zakazu osiedlania się Żydów w Raciborzu oraz wydanie dziesięcioletniego przywileju dla manufaktury. Czego miał dotyczyć przywilej, możemy jedynie się domyślać. Skądinąd

---

⁵⁰ Beaumont posiadał też zezwolenie na wyrób fajansu delikatnego. Przy wypalaniu kamionki delikatnej części pieca o niższej temperaturze służą do wypału fajansu delikatnego, czyli pozwolenie na wyrób tej kamionki wiąże się w sposób oczywisty z pozwoleniem na wyrób fajansu delikatnego.

⁵¹ *Den Beaumont wollte er, wenn er zurückkehrte, als Werkmeister anstellen und doch, wenn dies nicht geschähe, der Frau Beaumont gestatten, bei ihm zu wohnen* (H.A. Fechner, *Wirtschaftsgeschichte der preussischen Provinz...*, dz. cyt., s. 338).

wiadomo, że w 1820 r. fajansarnia w Bosaczu działała pod firmą Königl. Preuß. privilegierte Steinguth- und Wedgwood-Fabrique zu Ratibor⁵². Jest prawdopodobne, że zgodę na używanie tej nazwy Baruch uzyskał od von Hoyma już w 1803 r., jako spełnienie jednego z warunków w umowie kupna manufaktury.

W tejże umowie⁵³ Baruch oświadczył, że „może i chce produkować w fabryce tylko fajans delikatny i w tym celu zatrudni wykwalifikowanych rysowników [tj. modelerów], malarzy, sztycharzy oraz mistrza sprowadzonych z Saksonii i Czech”⁵⁴. Nieznane są dalsze losy Josepha Beaumonta i jego żony Anny. Według Wanckera Beaumont wyemigrował za granicę. Anna Beaumont mogła skorzystać z pomocy Wanckera i zamieszkać w jego domu w Głubczycach.

Baruch rozbudował manufakturę, w 1805 r. pracowało w niej 27 osób: 1 mistrz (Gustav Kamann z Berlina), 16 fachowców i 10 pomocników⁵⁵. 10 lipca 1808 r.⁵⁶ (w czasie francuskiej okupacji Śląska) pożar zniszczył znaczną część fajansarni, straty zostały wycenione na 12 000 talarów. Jedyńm ocalałym budynkiem był młyn wodny do masy i glazury. Na czas odbudowy pracownicy zostali wysłani do innych fajansarni, w Bosaczu pozostali jedynie modelerzy Johann Reiner i Georg Springer i być może mistrz Kamann.

W 1815 r. obniżony został w Raciborzu jaz na Odrze. Spowodowało to wyłączenie z ruchu młyna wodnego, przebudowanego na wzór angielski po pożarze w 1808 r. Wprawdzie Baruch otrzymał od rejencji rekompensatę w wysokości 1400 talarów, ale kwota ta pozwalała tylko na budowę młyna z kieratem konnym, który był mniej wydajny od młyna wodnego, ponadto składniki masy z niego otrzymywane były dużo niższej jakości (nie dość dokładnie zmielone). Te dwa czynniki spowodowały konieczność zwolnienia części załogi oraz obniżenie jakości wyrobów manufaktury⁵⁷. W 1820 r. (a nie 1826 r., jak odnotował Bimler⁵⁸) zmarł Salomon Baruch, właścicielką manufaktury została wdowa – Johanna

---

52 [Cennik wyrobów z białego fajansu delikatnego, 1820], w: *Akten betreffend die Verbesserung und Beförderung der Porzellan-, Steingut-Fabriken und Töpfereien in der Provinz Schlesien*, dz. cyt., k. 8g.

53 Fechner nie znał tej umowy.

54 Tu nasuwa się kolejne pytanie: kiedy Baruch otrzymał zgodę na wyrób kamionki delikatnej (*Wedgwoodwaren*). Przywilej królewski uzyskał prawdopodobnie w 1803 r. na dziesięć lat, czyli wspomnianą zgodę mógł otrzymać w 1813 r. przy okazji odnowienia przywileju.

55 Część informacji o działalności fajansarni za czasów S. Barucha Bimler zaczerpnął z Augustina Weltzela, *Chronik der Parochie Ostrog bei Ratibor*, Ratibor 1882 (o fajansarni Barucha na s. 27).

56 Taką datę podał Bimler, Weltzel zanotował 22 lipca.

57 [List *Johanny Baruch do Rejencji (Wrocławskiej?)*, z datą: Wrocław, 20 grudnia 1821], w: *Akten betreffend die Verbesserung und Beförderung der Porzellan-, Steingut-Fabriken und Töpfereien in der Provinz Schlesien*, k. 85–86.

58 K. Bimler, *Altoberschlesische Fayencen- und Steingutwaren*, dz. cyt., s. 294.

Baruch⁵⁹. Dopiero ona podjęła energiczne kroki, aby zbudować nowy młyn wodny lub nawet młyn z napędem parowym. W liście do rejencji z datą 20 grudnia 1821 r. zwracała się z prośbą o wybudowanie nowego młyna przez państwo, czyli młyn byłby własnością rejencji, a ona mogłaby z czasem go odkupić. Informowała równocześnie, że jeśli młyn nie powstanie, zamknie manufakturę⁶⁰. Niestety brak wiadomości o finale sprawy, ale to, że w 1826 r. fajansarnia nadal działała, wskazuje, że nowy młyn został wybudowany.

Według J.G. Kniego manufaktura zatrudniała w 1826 r. 19 pracowników, a wartość rocznej produkcji wynosiła 2158 talarów⁶¹. W tym samym roku fajansarnia prezentowała swoje wyroby na wystawie zorganizowanej przez Śląskie Towarzystwo Kultury Ojczyźnianej we Wrocławiu (Schlesische Gesellschaft für vaterländische Kultur): pod numerami 205 i 206 kilka sztuk kamionki delikatnej i kilka sztuk fajansu delikatnego⁶². Wynika z tego, że wyroby fajansarni przedstawiały odpowiedni poziom artystyczny i jakościowy. Niestety wszystko wskazuje na to, że w tym dobrym dla fajansarni roku zmarła Johanna Baruch. Jej spadkobiercy najwyraźniej nie byli zainteresowani prowadzeniem przedsiębiorstwa i w 1828 r. fajansarnię zamknęli⁶³. W 1840 r. budynki były w ruinie⁶⁴, w 1859 na gruncie po manufakturze wybudowano restaurację⁶⁵.

Fajansarnia Matthiasa Wanckera w Głubczycach

Według Fechnera w 1803 r. niedoszły właściciel fajansarni w Bosaczu, Matthias Wancker, wykupił potajemnie (zapewne przed podpisaniem kontraktu z S. Baruchem i przy pomocy Anny Beaumont) należące do manufaktury utensylia (czyli prawdopodobnie narzędzia i formy) i rozpoczął w Głubczycach, bez koncesji, produkcję fajansu delikatnego. Działalność tę musiał przerwać w 1805 r., kiedy na skutek protestu Salomona Barucha i Johanna Gottlieba Leopolda,

---

59 [List Grünberga, zięcia Johann Baruch, do ministra Hansa von Bülowa, z datą: Opawa, 15 listopada 1820 r.], w: *Akten betreffend die Verbesserung und Beförderung der Porzellan-, Steingut-Fabriken und Töpfereien in der Provinz Schlesien*, dz. cyt., k. 28.

60 [List Johann Baruch do Rejencji (Wrocławskiej?), z datą: Wrocław, 20 grudnia 1821], w: *Akten betreffend die Verbesserung und Beförderung der Porzellan-, Steingut-Fabriken und Töpfereien in der Provinz Schlesien*, dz. cyt., k. 84–88.

61 J.G. Knie, dz. cyt. 1830, s. 61. Dla porównania w tym samym roku w fajansarni prószkowskiej 50 pracowników wyprodukowało towary o wartości 8500 talarów (J.G. Knie, dz. cyt. 1830, s. 597). Czyli na jednego pracownika w Prószkowie przypadało 170 talarów, zaś w Bosaczu znacznie mniej: 114 talarów.

62 K. Bimler, *Altoberschlesische Fayencen- und Steingutwaren*, dz. cyt., s. 294.

63 Tamże.

64 J.G. Knie, dz. cyt. 1845, s. 52.

65 A. Weltzel, *Chronik der Parochie Ostrog bei Ratibor*, dz. cyt., s. 27.

dzierżawcy królewskiej fajansarni w Prószkowie, wydana została przez kamerę rezolucja zakazująca mu produkcji fajansu delikatnego (25 kwietnia 1805 r.).

Wytwórnia dachówek prasowanych i fajansu delikatnego w Brzeziu

J.G. Knie odnotował w opisie miast i wsi Śląska wydanym w 1830 r.: „kolonia [Brzezie] składa się z 9 domów oraz wytwórni dachówek prasowanych i fajansu delikatnego”⁶⁶. K. Bimler napisał zaś: „Wreszcie przez krótki czas fabryka [w Bosaczu] borykała się z konkurencją pobliskiej kolonii Brzezie, gdzie przy tamtejszej cegielni powstała niewielka fabryka fajansu delikatnego, założona prawdopodobnie przez zwolnionych [z Bosacza] robotników”⁶⁷.

Jednak przypuszczalnie sprawy miały się nieco inaczej, niż przedstawił je Bimler. Według Augustina Weltzela w sierpniu 1823 r. bracia Lucas założyli w kolonii Brzezie wytwórnię dachówek prasowanych, którą w 1826 r. odkupił od nich kupiec [Johann?] Hergesell⁶⁸. Kiedy w 1828 r. zamknięto fajansarnię spadkobierców Barucha w Bosaczu, Hergesell mógł wykorzystać okazję, aby przejąć zatrudnionych tam fachowców oraz odkupić narzędzia, formy i zapas materiałów i uruchomić własną fajansarnię przy wytwórni dachówek. Fajansarnia Hergesella funkcjonowała tylko kilka lat, według J.G. Kniego w 1840 r. działała w Brzeziu tylko wytwórnia dachówek – fajansarnia była już nieczynna⁶⁹.

Wyroby z obu efemerycznych fajansarni nie są znane (nie znał ich także Bimler).

---

66 J.G. Knie, dz. cyt. 1830, s. 75.

67 K. Bimler, *Altoberschlesische Fayencen- und Steingutwaren*, dz. cyt., s. 294.

68 A. Weltzel, *Geschichte der Stadt und Herrschaft Ratibor. Nach Urkunden und Handschriften bearbeitet von Augustin Weltzel*, 2. Auflage, Ratibor 1881, s. 552.

69 J.G. Knie, dz. cyt. 1845, s. 63.

Wykaz źródeł i literatury

Źródła archiwalne

Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz, Berlin

Akten betreffend die Verbesserung und Beförderung der Porzellan-, Steingut-Fabriken und Töpfereien in der Provinz Schlesien (1810–1859), sygn.: I. HA, Rep. 120: Ministerium für Handel u. Gewerbe, D XII 2, Nr. 1

Źródła drukowane

GÄDICKE JOHANN CHRISTIAN, *Fabriken- und Manufacturen-Address-Lexicon von Teutschland und einige angränzenden Ländern [...] Ein Kaufmännisches Comptoir-Buch*, Erster Theil, Weimar 1798

Handbuch der Provinz Schlesien. Zweite Abtheilung. Gewerbliches Adress-Buch, Breslau 1866, 1869, 1872

Handbuch für die Provinz Schlesien. Zweite Abtheilung. Gewerbliches Adress-Buch, Breslau 1876, 1881

KNIE JOHANN GEORG, *Alphabetisch-Statistisch-Topographische Uebersicht der Dörfer, Flecken, Städte und andern Orte der Königl. Preuss. Provinz Schlesien [...]*, Breslau 1830

KNIE JOHANN GEORG, *Alphabetisch-Statistisch-Topographische Uebersicht der Dörfer, Flecken, Städte und andern Orte der Königl. Preuss. Provinz Schlesien [...]*, Zweite vermehrte und verbesserte Auflage, Breslau 1845

ZIMMERMANN FRIEDRICH ALBERT, *Beyträge zur Beschreibung von Schlesien*, Zweyter Band, Brieg 1783

Opracowania

BIMLER KURT, *Altoberschlesische Fayencen- und Steingutwaren*, „Gleitwitzer Jahrbuch”, Gleiwitz 1928, s. 230–305

BIMLER KURT, *Die alt-niederschlesischen Fayencefabriken*, „Zeitschrift des Vereins für Geschichte Schlesiens”, Bd. 62, Breslau 1928, s. 185–204

DOBZYCKI JERZY, *Śląska wytwórczość ceramiczna w XVIII w.*, „Przemysł. Rzemiosło. Sztuka”, Kraków 1923, z. 1, s. 44–60, tabl. 2; z. 3–4, s. 3–19, tabl. 5

FECHNER HERMANN ADOLPH, *Wirtschaftsgeschichte der preussischen Provinz Schlesien in der Zeit ihrer provinziellen Selbständigkeit 1741–1806*, Breslau 1907

- MATUSZCZAK JÓZEF, *Udział Józefa i Jana Fiałów w rozwoju ceramiki prószkowskiej i glinicznej*, „Kwartalnik Opolski” 1960, nr 3, s. 75–87
- SCHULTZ ALVIN, *Schlesische Fayence- und Steingut-Fabriken*, „Schlesiens Vorzeit in Bild und Schrift”, Breslau 1880, s. 415–421
- SIESS-KRZYSZKOWSKI STANISŁAW, *Znaki firmowe fabryk porcelany i fajansu na Śląsku, w Wielkopolsce i na Pomorzu od roku 1795 do dnia dzisiejszego*, Wałbrzych 1995
- SOZAŃSKA JOLANTA, *Świdnica*, w: tejże, *Fajans z wytwórni europejskich. Katalog zbiorów* [Muzeum Narodowego we Wrocławiu], Wrocław 2022, s. 151–159
- Śląska fabryka fajek glinianych w Zborowskim. Wyniki badań, studia, konteksty*, red. nauk. Barbara Papaj, Chorzów 2020
- WELTZEL AUGUSTIN, *Chronik der Parochie Ostrog bei Ratibor*, Ratibor 1882
- WELTZEL AUGUSTIN, *Geschichte der Stadt und Herrschaft Guttentag. Nach Urkunden und amtlichen Aectenstücken bearbeitet von Augustin Weltzel*, Ratibor 1882
- WELTZEL AUGUSTIN, *Geschichte der Stadt und Herrschaft Ratibor. Nach Urkunden und Handschriften bearbeitet von Augustin Weltzel*, Zweite Auflage, Ratibor 1881

III.
Wojciech W. Kowalski
Wprowadzenie

Opisana w niniejszym katalogu gliwicka kolekcja fajansu należy do jednej z największych w polskich zbiorach muzealnych. Liczy ponad 400 obiektów, do których należy nie tylko fajans tradycyjny, czyli wyroby gliniane pokryte nieprzepuszczalną i barwną glazurą, ale również tak zwany fajans delikatny, wykonywany ze specjalnie przygotowanych gliniek w jasnym kolorze, pozwalających na zastosowanie bezbarwnej polewy. Pierwszy z nich ma długą tradycję, a szczególnie jego rozwój miał miejsce w Delft w drugiej połowie XVII w. i w następnym stuleciu. Drugi wynaleziono w Staffordshire w pierwszej połowie XVIII w. i od tego momentu opanował on na długi czas stoły europejskiej klasy średniej. Obydwa te rodzaje fajansu są bogato reprezentowane w katalogu, aczkolwiek łatwo zauważyć, że kolekcja ta jest bardzo nierówna. Ze względu na jej proveniencję zrozumiałe jest, że znajduje się w niej obszerny i dość reprezentatywny zestaw fajansów niemieckich, poczynając od XVII w. po XIX w. Tak zwane delfty są już skromne i relatywnie nieliczne, ale pozwalające poznać typowe biało-niebieskie naczynia tego rodzaju. Dumą Muzeum jest zaś najbogatszy w Polsce zbiór fajansów śląskich z Prószkowa, Glinicy, Tułowic i Raciborza, przy czym wśród tych ostatnich znajduje się jeden z dwóch znanych na świecie znakowanych egzemplarzy z okresu założyciela fajansarni Josepha Beaumonta. Dość może nieoczekiwanie znajduje się natomiast w kolekcji także znakomity i największy w naszych zbiorach muzealnych zespół fajansów angielskich, w tym szczególnie z czasu eksperymentów w Staffordshire w połowie XVIII w. Z pozostałych krajów i ośrodków ceramicznych jest relatywnie mało obiektów. Jako szczególnie dotkliwy brak należy wskazać niewielką liczbę wyrobów francuskich i włoskich, a z innych ważnych ośrodków występuje tylko kilka, aczkolwiek niezłej klasy obiektów habańskich, a nadto kilkanaście ze słowackiego Holicza i polskiego Ćmielowa oraz Nieborowa. Zwyczajowo zaprezentowano w katalogu również tak zwaną kamionkę delikatną, chociaż nie jest ona fajansem w ścisłym znaczeniu tego terminu. W tych ramach znalazły się w nim wyroby angielskie, dobre przykłady niemieckie oraz dwa obiekty z niderlandzkiego warsztatu Ary'ego de Milde. Na tej samej zasadzie włączono do niego jedyny w zbiorach Muzeum dzbanek siderolitowy z Hubertusburga.

Jako podstawę prezentacji przyjęto podział według krajów powstania wyrobów w obecnych granicach państwowych, a w tych ramach starano się omówić obiekty chronologicznie. Tam, gdzie pozwalała na to większa liczba pozycji, zastosowano dalszy podział według ośrodków wytwórczych, np. w przypadku fajansów niemieckich i polskich. Wyroby angielskie lepiej pokazuje jednak przedstawienie ich tylko według kryterium chronologicznego, tym bardziej że niejednokrotnie były produkowane przez co najmniej kilku wytwórców bez możliwości ich identyfikacji. Pewna część obiektów czysto użytkowych lub bardziej popularnych mogła powstać w różnych, niedających się zidentyfikować wytwórniach i w takich przypadkach ujęto je jako egzemplarze z nieustalonych fajansarni, stosownie do przypadku zwykle niemieckich lub ogólnie europejskich.

Opisy zachowują układ typowy dla tego rodzaju opracowań. Gdzie to było możliwe, podano bardziej szczegółową nazwę wyrobu i materiału oraz ewentualnie inne dane, ale trzeba pamiętać, że stosowane tu nazewnictwo jest bardzo różne w zależności od kraju i nie zawsze nawet szeroko znane terminy mają jednoznaczne odpowiedniki w innej tradycji ceramicznej. Autor starał się także szerzej opisać poszczególne obiekty, coś więcej o nich „opowiedzieć”, szczególnie na tle innych analogicznych lub zbliżonych przykładów z różnych zbiorów muzealnych lub z literatury, której wykaz podano na końcu. Nie zawsze było to jednak możliwe. Dające się odczytać znaki zostały oczywiście wyjaśnione, a dla porównania podano następnie miejsce lub miejsca ich publikacji. Tajemnicą wciąż pozostaje jednak wyciskany znak „R”, który dla kustoszy przedwojennych oznaczał fajansarnię raciborską, ale w świetle współczesnych badań taki odczyt nie znajduje uzasadnienia i trzeba go raczej traktować jako fabryczne oznaczenie wewnętrzne. Znajduje się on zresztą na dziewięciu bardzo różnorodnych wyrobach, które musiały powstać w co najmniej kilku ośrodkach. Ponieważ nie da się ich praktycznie ustalić, cały ten zestaw musiał zostać zakwalifikowany do produktów nieustalonych fajansarni niemieckich. Inną kwestią są znaki na cynowych pokrywach licznych kufli, które zostały odczytane tylko w niektórych przypadkach wyraźnie wybitych. Zapewne dałoby się odczytać ich więcej, ale wymagałoby to dodatkowej specjalistycznej wiedzy i doświadczenia w tej innej i wąskiej dziedzinie.

W zakończeniu tego krótkiego wprowadzenia niech będzie autorowi wolno podziękować panu dyrektorowi Grzegorzowi Krawczykowi za odważną decyzję powierzenia mu opracowania katalogu, co stworzyło niepowtarzalną okazję poznania jakże cennej i interesującej kolekcji fajansu. Dziękuję także pani kustosz Patrycji Gwoździewicz za nieustającą i pełną życzliwości pomoc w tej pracy, która stworzyła jednocześnie możliwość podzielenia się wiedzą oraz pozyskanie nowych informacji dzięki kontaktowi z tak ciekawymi obiektami pozostającymi pod jej opieką. W tym miejscu nie można pominąć też pani konserwator Anny Kruszyny, której staranne zabiegi pozwoliły niejednemu opisywanemu naczyniu odzyskać utracony z czasem blask. Trzeba nadto podkreślić, że w pracy nad katalogiem autor korzystał z konsultacji ze specjalistami zarówno z Polski, jak i z zagranicy. W sposób szczególny wspomnieć

chciałby i podziękować za pomoc pani kustosz Wandzie Załęskiej z Muzeum Narodowego w Warszawie, pani dr Annie Szkurłat z warszawskiego Zamku Królewskiego, panom profesorowi Piotrowi Oczce i Stanisławowi Siess-Krzyszowskiemu z Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, panu drowi Grzegorzowi Grajewskiemu, kierownikowi wrocławskiego oddziału Narodowego Instytutu Dziedzictwa, a także drowi Thomasowi Adlercreutzowi ze Szwecji, dr Claudii Kanowski z Kunstgewerbemuseum w Berlinie oraz dr Sylwii Habermann z Muzeum Miejskiego w Bayreuth. Osoby te wspomniane są również w opisach konsultowanych z nimi obiektów.

Katalog

I. Anglia – fajans

1. Czajniczek z pokrywką, *teapot and cover*, o kulistym brzuścu ze spłaszczeniem u dołu stanowiącym podstawę, wylew okrągły wcięty w brzuścu, z jednej strony gałązkowy, esowato wygięty dziobek, z drugiej gałązkowy, zaokrąglony uchwyt. Po obu stronach brzuśca reliefy w kształcie gałązki winnej latorośli z kiśćmi winogron i liśćmi. Pokrywka spłaszczona z reliefem, w środku otwór po uchwycie. Czajniczek i pokrywka w całości pokryte czarnym błyszczącym szkliwem, dziobek i uchwyt oraz reliefy beżowe. Na spodzie ślad po napisie „RA/1160/M.GL”, mała kartka z napisaną atramentem liczbą „329”, przy brzegu podstawy na brzuścu napis farbą w kolorze czerwonym „MGL-RA-1160-1”, wewnątrz pokrywki napis farbą w kolorze czerwonym „RA/1160/MGL-2”.

1.

Fajans delikatny (*Astbury-Whieldon ware*), podstawa wcięta, dł. 15,9 cm, wys. 8,3 cm, wys. z pokrywką 8,7 cm, nr inw. RA/1160/MGL.

Anglia, Staffordshire, John Astbury(?), Thomas Whieldon(?), ok. 1750 r.

Czajniczek należy do wcześniejszych wyrobów z fajansu delikatnego, który był wynikiem poszukiwań i odkryć ceramików w Staffordshire. Jednym z takich wynalazców był John Astbury, a znanym wytwórcą stosującym te nowości Thomas Whieldon, do którego dołączył Josiah Wedgwood [por. szerzej: Reilly 1989 (I), s. 181; Kowalski 2015, s. 123 i nast.; Kowalski 2020, s. 14]. Od ich nazwisk przyjęło się nazywać między innymi takie czajniczki, aczkolwiek brak zwyczaju znakovania w tym czasie uniemożliwia całkowicie pewne przypisanie opisywanego egzemplarza konkretnemu z nich (por.: analogia Willis 1993, s. 24; Towner 1978, s. 65, poz. A czy Williams, Halfpenny 2000, s. 218, poz. 145).

2. Czajniczek z pokrywką, *teapot and cover*, o kulistym brzuścu na trzech nóżkach w kształcie łapek. Po obu stronach brzuśca reliefy w kształcie kwiatów z gałązkami i kiśćmi winogron. Uszko i dziobek gałązkowe, pokrywka płaska z reliefowymi liśćmi i uchwytem w kształcie ptaszka z rozłożonymi skrzydełkami. Czajniczek i pokrywka w całości pokryte błyszczącym szkliwem naśladowującym szylkret w kolorze beżowobrazowym z jaśniejszymi plamami, relief złoceny. Na spodzie napis czarną farbą „R.A./78/M.GL”/-1”, przy czym cyfra „1” namalowana czerwona farbą, wewnątrz pokrywki napis czerwona farbą „RA/78/MGL/-2”.

Fajans delikatny (*Whieldon ware, tortoiseshell ware*), relief złocony na zimno (*cold gilding* lub *burnt in gilding*), dł. 15,4 cm, wys. 7,5 cm, wys. z pokrywką 10,3 cm, nr inw. RA/78/MGL.

Anglia, Staffordshire lub Shropshire, wytwórca nieustalony, lata 1750–1765.

2.

Czajniczek należy do tak zwanych *Whieldon ware*, czyli relatywnie prostych w formie naczyń stołowych ozdobionych dekoracją plamiastą w kolorach brązowym, zielonym, szarym, czarnym i żółtym (por. Manakowitz 1992, s. 22). Efekt ten osiągnano, nakładając za pomocą gąbki (*sponge*) tlenki żelaza i manganu przed glazurowaniem i powtórny wypaleniem (Hildyard 2005, s. 230). W wyniku tego procesu powierzchnia upodobniała się do szylkretu pozyskiwanego ze skorupy żółwia, a więc wyroby tak zdobione nazywano *tortoiseshell ware* albo też *Whieldon ware* od nazwiska głównego ich wytwórcy w Staffordshire Thomasa Whieldona (Kowalski 2015, s. 124 i nast.; Kowalski 2020, s. 15). Czasem były one dodatkowo złoczone na zimno (por. podobny kształt: tamże, s. 22, poz. 1; Grigsby 1990, s. 176, poz. 82; kolorystyka: tamże, s. 210, poz. 105; Williams, Halfpenny 2000, s. 141, poz. 82; Załęska 2002, s. 70, poz. 1). Naczynia w jednolitym kolorze z delikatnym reliefem produkowało w tym okresie co najmniej kilku wytwórców, a ponieważ nie były znakowane, trudno jest w obecnym stanie badań przypisać konkretny obiekt któremuś z nich.

3. Puszka na herbatę z pokrywką, *tea caddy, tea canister and cover*, czteroboczna ze ściętymi kantami, ścianka górna wybrzuszona, z niej wystający okrągły wylew.

3.

Na wszystkich ściankach wić roślinna w reliefie z kwiatami, kiśćmi winogron i liśćmi. Pokrywka okrągła z kwiatem w reliefie na górze. Puszka i pokrywka w całości pokryte czarnobrazowym błyszczącym szkliwem, złocenia. Na spodzie napis białą farbą „RA/1163/M.GL-1”, przy czym cyfra „-1” w kolorze czerwonym, wewnątrz pokrywki napis farbą w kolorze czerwonym „RA/1163/MGL-2”.

Fajans delikatny (*blackware*), spód płaski, glinka barwiona w masie, relief złocony na zimno (*cold gilding* lub *burnt in gilding*), wys. 11,4 cm, wys. z pokrywką 12,2 cm, podstawa 7,5×6 cm, nr inw. RA/1163/MGL.

Anglia, Staffordshire lub Shropshire, wytwórca nieustalony, lata 1750–1765.

Puszka jest typowym przykładem tak zwanych *blackware*, czyli naczyń pokrywanych błyszczącą czarną glazurą nazywaną *Jackfield black glaze* od miejscowości Jackfield w Shropshire, w której działał pionier produkcji takich wyrobów Maurice Thursfield (por. szerzej: Hildyard 2005, s. 59 i nast.; Kowalski 2020, s. 22). Typowe dla tych naczyń są także reliefy i złocenia na zimno – *cold gilding* lub

burnt in gilding (Hildyard 2005, s. 90 i 225, a ich przykłady por. Griegsby 1990, s. 258, poz. 145; Kowalski 2020, s. 22, poz. 1). Wykonywało je w podanym okresie co najmniej kilku wytwórców, a ponieważ nie były znakowane, trudno jest w obecnym stanie badań przypisać konkretny obiekt któremuś z nich.

4. Pokrywka, *cover*, okrągła, wybrzuszona, w środku uchwyt w kształcie ptaka. Całość dekoracji w naturalnym kolorze brązowoczarным, miejscowo złocenia. Wewnątrz napis białą farbą „RA/949/MGL”.

4.

Fajans delikatny (*blackware, cold gilding* lub *burnt in gilding*), śr. 7,3 cm, wys. 4,5 cm, nr inw. RA/949/MGL.

Anglia, Staffordshire, lata 1750–1765.

Pokrywka do czajniczka należy do tak zwanych *black ware* (por. szerzej: opis puszki na herbatę RA/1163/MGL, nr 3 w niniejszym katalogu). Uchwyty na takich pokrywkach mają często formę ptaszka (por. Kowalski 2020, s. 22, poz. 1).

5. Czajniczek z pokrywką, *teapot and cover*, okrągły, z brzuścem kulistym, od połowy wysokości przechodzącym w rozchyloną podstawę, wylew okrągły, wcięty w brzuścu, z jednej strony prosty dzióbek, z drugiej

5.

zaokrąglony uchwyt. Na całej powierzchni ukośnie kanelowany. Pokrywka lekko wybrzuszona, w środku spłaszczony, okrągły uchwyt. Czajniczek i pokrywka w całości pokryte układającym się w nieregularne pasy marmurkowaniem w kolorach brązowym, pomarańczowym i jasnobeżowym. Na spodzie napis farbą w kolorze czarnym „RA/852/M.GL/-1”, w tym część napisu „-1” w kolorze czerwonym, wewnątrz pokrywki napis białą farbą „RA/853/MGL”.

Fajans delikatny, spód płaski, dł. 17,4 cm, wys. 9,2 cm, wys. z pokrywką 10,7 cm, nr inw. RA/852/MGL.

Anglia, Staffordshire, ok. lat 60. XVIII w.

Czajniczek jest dobrym i relatywnie rzadkim przykładem poszukiwań ceramicznych ze Staffordshire w zakresie dekoracji ich wyrobów. Można powiedzieć, że jest to wersja zdobienia podobna do tak zwanych *Whieldon ware* (jak RA/78/MGL, czyli nr 2 w niniejszym katalogu), ale w omawianym przypadku plamy układają się w pewien założony z góry wzór (por. inny przykład: Griegsby 1990, s. 269, poz. 154; tamże zbliżony kształt z pionowym kanelowaniem: s. 201, poz. 97).

6. Czajniczek z pokrywką, *teapot and cover*, okrągły, z brzuścem

6.

kulistym, u dołu przechodzącym w lekko zaznaczoną podstawę, wylew okrągły, wcięty w brzuścu, z jednej strony gałązkowy, esowato wygięty dzióbek, z drugiej gałązkowy, zaokrąglony uchwyt. Po obu stronach brzuśca duża rezerwa w reliefowym obramieniu w stylu rokokowym, wewnątrz w reliefie kosz z ułożonymi w bukiet liśćmi i dużym owocem ananasa w środku. Tło rezerwy pokryte reliefowym ornamentem z pionowo ułożonych gałęzi bambusa. Pokrywka spłaszczona, pokryta ornamentem z bambusami, w środku uchwyt w kształcie nieokreślonego owocu lub jarzyny. Czajniczek i pokrywka w całości pokryte szkliwem naśladującym szylkret w kolorze zielonym z jaśniejszymi plamami żółtymi i brązowymi. Na spodzie napis farbą w kolorze czarnym „RA/138/M.GL/-1”, w tym część napisu „-1” w kolorze czerwonym.

Fajans delikatny, spód wklęsły, po bokach ślady po szwach formy, dł. 16,5 cm, wys. 8,8 cm,

wys. z pokrywką 11,5 cm, nr inw. RA/138/MGL.

Anglia, Staffordshire(?), Derbyshire(?), ok. lat 60. XVIII w.

Czajniczek należy do typowych naczyń w kształcie warzyw, np. kapusty, melona, kalafiora itp., które produkowano ok. połowy XVIII w. w Anglii. Były one pokrywane glazurą kolorową zgodnie z naturalnymi barwami danych roślin, a jednym z najbardziej znanych ich wytwórców był Thomas Whieldon, od 1754 r. działający w spółce z młodym Josiahem Wedgwoodem (Blake-Roberts 2002, s. 13; Kowalski 2015, s. 124 i nast.; Kowalski 2020, s. 15). Analogia do opisywanego czajniczka w innych kolorach znajduje się w kolekcji Weldona w Nowym Jorku (Grigsby 1990, s. 191, poz. 90; a bardzo zbliżony egzemplarz por. Mankowitz 1972, tabl. III; dalsze przykłady naczyń podobnego typu: Grigsby 1990, s. 188–189, poz. 8gabc; Załęska 2002, s. 71–73, poz. 7, 8 i 11; Willis 1993, s. 20 i 24). Wyroby tego rodzaju produkowało

w tym okresie co najmniej kilku wytwórców w Staffordshire oraz Derbyshire, a ponieważ znakowane były jedynie wyjątkowo, trudno jest w obecnym stanie badań przypisać konkretny obiekt któremuś z nich (por. rzadki przykład z kolekcji Donalda Townera ze znakiem wyciśniętym z Cockpit Hill Derby: Towner 1978, s. 103, poz. 46A).

7. Czajniczek z pokrywką, teapot and cover, okrągły, z brzuścem kulistym, zwężającym się do dołu i zakończonym perełkowaną stopą, u góry wcięty wylew, perełkowany, z jednej strony esowaty dzióbek o przekroju ośmiokąta, z drugiej uchwyt z dwóch skręconych taśm zakończonych kwiatami w reliefie. Pokrywka okrągła, płaska, przy brzegu perełkowana, w środku uchwyt w kształcie kwiatu z łodyżką. Całość niemalowana, w naturalnym brązowym kolorze. Na spodzie napis farbą w kolorze czarnym „RA/105/M.GL.-1”, przy czym cyfra „-1” w kolorze czerwonym, wewnątrz pokrywki napis farbą w kolorze czerwonym „RA/105/MGL.-2”.

7.

Fajans (redware), spód płaski, stopa wystająca, płaska, barwiony w masie, dł. 20,7 cm, wys. 12,7 cm, nr inw. RA/105/MGL.

Anglia, Staffordshire, ok. lat 60. XVIII w.

Pod nazwą *redware* kryją się naczynia z czerwonej glinki, których produkcję w Staffordshire rozpoczęto w końcu XVII w. (Willis 1993, s. 10, przykłady: tamże, s. 12 czy Grigsby 1990, s. 58–64, poz. 2a do c-6, s. 262, poz. 148). W następnym stuleciu pojawiły się naczynia w kilku kolorach, w tym kontynuacja *redware* z polewą o wysokim połysku (por. tamże, s. 256, poz. 144 oraz s. 262, poz. 148). Opisywany czajniczek należy do takich wyrobów, a ze względu na formę może być datowany na ok. 1760 r.

8. Czajniczek z pokrywką, *teapot and cover*, okrągły, z brzuścem kulistym, u dołu opartym na niskiej stopie, u góry przechodzącym w delikatny wylew, z jednej strony esowaty dziobek, z drugiej uchwyt z dwóch skręconych taśm zakończonych kwiatami w reliefie. Pokrywka okrągła, minimalnie wybrzuszona, w środku uchwyt w kształcie kwiatu z łodyżką. Na obu stronach brzuśca kwiat róży z innymi drobnymi kwiatami i liśćmi. Na pokrywce dwie gałązki z kwiatami i liśćmi. Dekoracja w kolorze niebieskim, zielonym, różowym, żółtym i czerwonym. Na spodzie napis farbą w kolorze czarnym na beżowym tle „RA/8/M.GL.”, wewnątrz pokrywki napis farbą w kolorze czerwonym „RA/8/MGL/2”.

8.

Fajans delikatny, *creamware*, spód płaski, stopa wystająca, niska, szkliwo ołowiowe, farby emaliowe,

dł. 19,5 cm, wys. 9,8 cm, wys. z pokrywką 11,5 cm, nr inw. RA/8/MGL.

Anglia, Staffordshire, Josiah Wedgwood, ok. 1770 r.

Czajniczek jest pierwszym w katalogu klasycznym przykładem tak zwanego *creamware*, czyli wyrobów z nowego rodzaju masy glinianej, uzyskanej w wyniku doświadczeń technologicznych prowadzonych przez ceramików w Staffordshire (por. szerzej: Kowalski 2015, s. 122 i nast.; Kowalski 2020, s. 14 i nast.). Pierwsze takie naczynia wyprodukowano w latach 1730–1740, a najstarszy udokumentowany okaz nosi datę 1743 i na podstawie sygnatury „EB” przypisuje się go Enochowi Boothowi z Tunstall (Halfpenny 1993, s. 21; Hildyard 2005, s. 82–83). Bardzo zaangażowany w te eksperymenty był także Josiah Wedgwood, który uchodzi nawet za wynalazcę tego rodzaju fajansu na skutek pierwszej informacji na ten temat z 1795 r. (Halfpenny 1993, s. 19–20). Niewątpliwie jednak walnie przyczyniło się do opanowania rynku – zrazu angielskiego, a potem europejskiego – przez *creamware* aktywne poszukiwanie przez Wedgwooda nowych rodzajów mas ceramicznych, kolorów oraz polewy, a nade wszystko rozległa działalność handlowa i marketingowa. Wśród obfitej produkcji takiej ceramiki w owym czasie atrybucja opisywanego czajniczka nie jest łatwa, ale kształt uchwyty pokrywki jest typowy i stosowany jedynie w fajansarni Wedgwooda od ok. 1768 r., co pozwala przypisać mu także ten okaz [por. Reilly 1989 (I), s. 193, poz. 178 D; inne przykłady czajniczków malowanych w kwiaty: tamże, s. 261–263, poz. 310–317; Towner 1978, s. 57, poz. 18A i B; Załęska 2002, s. 79, poz. 21].

9. Czajniczek z pokrywką, *teapot and cover*, okrągły, z brzuścem kulistym, u dołu opartym na niskiej stopie, u góry wcięty wylew, z jednej strony esowaty dziobek, z drugiej uchwyt z dwóch skręconych taśm zakończonych kwiatami w reliefie. Pokrywka okrągła, minimalnie wybrzuszona, w środku uchwyt w kształcie róży z łodyżką. Całość niemalowana, w naturalnym kremowym kolorze. Na spodzie wycięta cyfra „2”, obok napis farbą w kolorze czarnym na beżowym tle „RA/267/M.GL.”, wewnątrz pokrywki napis atramentem „267”.

9.

Fajans, delikatny, *creamware*, spód płaski, stopa wystająca, niska, dł. 16,6 cm, wys. 8,4 cm, wys. z pokrywką 10,4 cm, nr inw. RA/267/MGL.

Anglia, Staffordshire(?), Yorkshire, Leeds(?), lata 70. XVIII w.

Drugi obok RA/8/MGL, czyli nr 8 w niniejszym katalogu, przykład typowego czajnika z „masy kremowej”, *creamware*, czyli wyrobu z nowego rodzaju masy glinianej, uzyskanej w wyniku doświadczeń technologicznych prowadzonych przez ceramików w Staffordshire (por. szerzej: Kowalski 2015, s. 122 i nast.; Kowalski 2020, s. 14 i nast.). Szerzej także w opisie wspomnianego egzemplarza, do którego omawiany czajniczek jest w istocie bardzo podobny, ale duża liczba tego rodzaju wyrobów

wykonanych na podstawie zbliżonych modeli uniemożliwia wiarygodne przypisanie danego okazu konkretnemu wytwórcy. Nie pomoże także w jego identyfikacji cyfra „2” wyciśnięta na spodzie, oznaczająca numer modelu, gdyż podobne cyfry stosowali różni wytwórcy [por. jednak: Griffin 2005 (I), s. 113, pkt 5]. Kwiaty w reliefie na zakończeniu uchwyty zbliżone są natomiast do wzoru stosowanego w Leeds [tamże, s. 156, poz. 54 i s. 172, poz. 106; Towner 1978, s. 200, poz. 8; inne przykłady zbliżonych czajniczków: Reilly 1989 (I), s. 261–263, poz. 310–317; Towner 1978, s. 57, poz. 18A i B; Załęska 2002, s. 79, poz. 21].

10. Czajniczek z pokrywką, teapot and cover, o kulistym brzuścu ze spłaszczeniem u dołu przechodzącym w lekko zaznaczoną podstawę, wylew okrągły, wcięty w brzuścu, z jednej strony esowato wygięty dziobek, z drugiej uchwyt z dwóch zaokrąglonych taśm zakończonych reliefowymi kwiatami. Po obu stronach brzuśca domek w typie chińskim, z obu stron płot i wysokie rośliny. Pokrywka spłaszczona z uchwytem w kształcie kwiatu, obok otwór. Całość dekoracji w kolorze ciemno-niebieskim na jasnokremowym tle. Na spodzie brzuśca ślad po napisie „MM(?)”, poniżej napis w kolorze czarnym „RA/27/MGL” i cyfra w kolorze czerwonym „-1”, powyżej mała kartka z napisaną atramentem liczbą „215”, wewnątrz pokrywki napis farbą w kolorze czerwonym „RA/27/MGL-2”.

Fajans delikatny (*creamware*),
podstawa wcięta,
dł. 18,5 cm, wys. z pokrywką 11,5 cm,
śr. podstawy 6,3 cm,
nr inw. RA/27/MGL

Anglia, Liverpool,
lata 70. XVIII w.

10.

Czajniczek jest kolejnym przykładem wczesnych wyrobów z fajansu delikatnego, *creamware*, omówionych szerzej przy opisie RA/8/MGL, czyli nr 8 w niniejszym katalogu. Ma „kłasy czny” kulisty kształt, a pokryty jest malaturą w typie chińskim, typową w tym czasie dla ośrodka w Liverpoolu (por. Hildyard 2005, s. 119, fot. 59, a także przykłady w kolekcji Fitzwilliam Museum w Cambridge: Archer 2013, s. 296, poz. H.16; i w British Museum: Dawson 2010, s. 218, poz. 95). Czasem przypisuje się je ewentualnie fajansarniom w Bristolu (por. Britton 1982, s. 203, poz. 12.73).

11. Czajniczek, teapot, o kulistym brzuścu ze spłaszczeniem u dołu stanowiącym podstawę, u góry przechodzący w falisty wylew nawiązujący do brzegu muszli, z jednej strony esowato wygięty dziobek, z drugiej uchwyt z dwóch lekko skręconych taśm. Na obu stronach brzuśca sceny z ptakami egzotycznymi, w obu przypadkach z dwoma większymi na pierwszym planie i jednym nadlatującym z lewej strony, po bokach drzewka. Całość dekoracji w kolorze brunatnym, ciemnopłowym, *dark drab*. Na spodzie wyciśnięty napis „WEDGWOOD” i gwiazdka, obok napis farbą w kolorze czarnym na beżowym tle „RA/839/M.GL”.

11.

Fajans delikatny (*creamware*), spód lekko wklęsły, bez stopy, na spodzie i ścianie ślady po szwach formy, kształt *shell edge*, druk naszkliwny (*glue bat transfer printing*), wzór „Liverpool Exotic Birds”, dł. 19,2 cm, wys. 11,4 cm, nr inw. RA/839/MGL.

Anglia, Staffordshire, Burslem,
Josiah Wedgwood, druk John Sadler
i Guy Green, Liverpool,
lata 70. XVIII w.

Czajniczek jest także przykładem *creamware*, omówionych szerzej w opisie RA/8/MGL, czyli nr 8 w niniejszym katalogu. Jego kształt we wzorniku Wedgwooda z 1802 r. określony został jako *shell edge*, rysunek nr 9 [por. Reilly 1989 (I), s. 187, poz. 166; Willis 1993, s. 22, przykład: Reilly 1989 (I), s. 193, poz. 178D; Willis 1993, s. 33; Kowalski 2020, s. 201, poz. 183]. Cechą wyróżniającą go jest dekoracja w postaci wczesnego druku naszkliwnego (*glue bat transfer printing*), w którym rysunek odbity z płyty miedziorytnicznej przenoszony był na wyrób na żelu, a nie jak w późniejszym czasie na bibułce (Drakard 1992, s. 30 i nast.). Wzór nazywany „Liverpool Exotic Birds”, drukowany przez Sadlera i Greena dla Wedgwooda w Liverpoolu od ok. połowy 1763 r. [Reilly 1989 (I), s. 688]. Uzyskał sporą popularność i występuje także na wyrobach z Melbourne Pottery w Derbyshire (Towner 1978, s. 115, poz. 54 A) oraz

wytwórni w Leeds (Williams-Wood 1981, s. 179, poz. 104). Wyroby Wedgwooda z tym wzorem omawiane są przez wielu autorów [m.in.: Mankowitz 1992, s. 140, poz. 39 oraz s. 142, poz. 43; Reilly 1989 (I), s. 240, poz. 271, 272, także po s. 248, poz. C 24; Willis 1993, s. 33 i 47; Załęska 2002, s. 80, poz. 23; Reilly 1996, s. 414; Kowalski 2020, s. 199–200, poz. 181–182; por. także półmisk: Godden 1972, s. xviii, poz. 3].

12. Pokrywka, cover, okrągła, wybrzuszona, w środku relief z brzegiem muszlowym i uchwytem w kształcie kwiatu, po bokach dwie gałązki z kwiatami i liśćmi. Całość dekoracji w naturalnym kolorze kremowym i czerwonym. Wewnątrz napis czarną farbą „RA/973/MGL”.

12.

Fajans delikatny (*creamware*), druk naszkliwny (*glue bat printing*), śr. 6 cm, wys. 4 cm, nr inw. RA/973/MGL.

Anglia, Staffordshire, Burslem, Josiah Wedgwood(?), lata 70. XVIII w.

Pokrywka *creamware* od czajniczka podobnego do RA/8/MGL, czyli nr 8 w niniejszym katalogu, którego opis zawiera informacje odnoszące się także do omawianego wyrobu. Podobnie również jak w tym przypadku kształt uchwyty pokrywki jest typowy dla fajansarni

Wedgwooda od ok. 1768 r., co pozwala ostrożnie przypisać mu także ten okaz [por. Reilly 1989 (I), s. 193, poz. 178 D]. Charakterystyczne dla tego wytwórcy są także gałązki z kwiatami i liśćmi [por. analogiczne wzory: Reilly 1989 (I), s. 216, poz. 224B, szczególnie (i) (ii) (iv) oraz (v)], tym bardziej że wydrukowano je w rzadko stosowanym kolorze czerwonym (por. Willis 1993, s. 33; na temat druku naszkliwnego więcej informacji por. opis RA/839/MGL, czyli nr 11 w niniejszym katalogu).

13. Czajnik do herbaty z pokrywką, tea cettle and lid, okrągły, z brzuścem kulistym, lekko spłaszczonym, wylew w kształcie delikatnego wałka, stopa niska wałkowata, przy niej otwór i resztki dziobka, uchwyt pojedynczy w kształcie splecionej liny z końcami w postaci reliefów liściastych, opartych na barkach brzuśca z dwóch stron wylewu, biegnący wysoko nad wylewem. Pokrywka spłaszczona z rowkiem wzdłuż brzegu, na środku podstawa brakującego uchwyty. Na spodzie napis farbą w kolorze czarnym „RA/311/M.GL/-1”, w tym część napisu „-1” w kolorze czerwonym, wewnątrz pokrywki wyciśnięty znak „HM” i napis farbą w kolorze czerwonym „RA-311-MGL/-2”.

Fajans delikatny (*creamware*), toczony, dł. 20 cm, wys. 20,5 cm, nr inw. RA/311/MGL.

Anglia, Yorkshire, Leeds Pottery, William Hartley, Greens & Co., ok. 1775 r.

Czajnik do herbaty tego typu stanowił komplet z podstawą (*stand*), która się nie zachowała (przykład pełnego zestawu por. Walton 1976, s. 159, poz. 661; tamże

13.

dwa dalsze zbliżone egzemplarze, s. 160, poz. 662–663; por. także Towner 1978, s. 139, poz. 68 oraz s. 152, poz. 79B, a nadto Kybalová 1989, s. 52, poz. 38). Ze względu na wysoki poziom technologiczny wyrobu i całkowite podobieństwo do czajników z Leeds Pottery można przypisać opisywane naczynie tej wytwórni. Dodatkowym argumentem za tą atrybucją jest wyciśnięty znak „HM”, który występuje na bardzo wysokiej jakości wyrobach właśnie wewnątrz pokrywek czajników itp. z Leeds z ok. 1775 r. (Towner 1978, s. 178; znak: s. 220, nr 26), chociaż Godden sugeruje, że może chodzić tutaj także o wyrób działającej niedaleko Leeds Pottery na terenie określanym jako Holbeck Moor od 1792 r. spółki Rainforth & Co., Petty's Pottery, Holbeck Moor, Leeds, Yorkshire – byłyby to wówczas lata 1792–1800 (Godden 1991, s. 520, nr 3196).

14. Czajnik z pokrywką, teapot and cover, okrągły, z brzuścem kulistym, zwężającym się do dołu, u góry wcięty wylew. Z jednej strony esowaty dziobek, z drugiej uchwyt z dwóch skrzyconych taśm zakończonych kwiatami w reliefie. Pokrywka okrągła, minimalnie wybrzuszona, w środku uchwyt w kształcie kwiatu z łożyską. Całość niemalowana, w naturalnym kremowym kolorze. Na spodzie wyciśnięty znak „FH”, obok napis farbą w kolorze czarnym „RA/1/M.GL./-1”, przy czym cyfra „-1” w kolorze czerwonym,

wewnątrz pokrywki napis atramentem „267”. Na spodzie napis farbą w kolorze czarnym na beżowym tle „RA/8/M.GL.”, wewnątrz pokrywki napis farbą w kolorze czerwonym „RA/1/MGL/2”.

14.

Fajans, delikatny (*creamware*), spód płaski, stopa wcięta, dł. 17,9 cm, wys. 11,5 cm, wys. z pokrywką 12,3 cm, nr inw. RA/1/MGL

Anglia, Staffordshire(?), Yorkshire, Leeds(?), lata 1775–1780.

Trzeci obok RA/8/MGL i RA/267/MGL, czyli nr 8 i 9 w niniejszym katalogu, egzemplarz typowego czajnika *creamware* – por. więcej informacji w opisie pierwszego z nich. Mieści się on w omawianej kategorii czajniczków z podanego okresu mimo nieco innego kształtu brzuśca i reliefowej ozdoby dziobka [por. przykłady takich odmienności z różnych fajansarni, z Leeds: Walton 1976, s. 176–177, s. 714 i 717; Griffin 2005 (II), s. 174, poz. 113 a i b; z Cockpit Hill, Derby: Towner 1978, s. 93, poz. 39a i B czy z wytwórni Wedgwooda: Reilly 1989 (I), s. 224–225, poz. 234A–238]. Wskazówką ewentualnego pochodzenia z Leeds mógłby być znak „FH” wyciśnięty na spodzie, który analogicznie jak znak „HM” w przypadku RA/311/MGL jest wewnętrznym oznaczeniem fabrycznym, nie wykazuje go jednak Towner (Towner 1978, s. 178, s. 220). Należy wreszcie

zaznaczyć, że pokrywka prawdopodobnie nie należy do tego czajniczka, gdyż wydaje się minimalnie za duża.

15. Czajnik do herbaty z pokrywką, *teapot with bail handle and lid*, okrągły, z brzuścem owoidalnym, w połowie wysokości obramiony podpórką do wstawienia w podstawkę, na spodzie spłaszczonym, z wylewem w kształcie delikatnego wałka u góry, z boku wygięty dziobek, uchwyt taśmowy, oparty na barkach brzuśca z dwóch stron wylewu, biegnący wysoko nad wylewem. Pokrywka lekko wybrzuszona, na środku spłaszczony mały uchwyt. Na spodzie napis farbą w kolorze czarnym „RA/153/M.GL./-1”, w tym część napisu „-1” w kolorze czerwonym, wewnątrz pokrywki napis farbą w kolorze czerwonym „RA/153/MGL/-2”.

15.

Fajans delikatny (*creamware*), toczone, dł. 15 cm, wys. 18 cm, nr inw. RA/153/MGL.

Anglia, Burslem, Josiah Wedgwood, ok. 1785 r.

Podobnie jak RA/311/MGL, czyli nr 13 w niniejszym katalogu, czajnik

do herbaty tego typu stanowił komplet z podstawą, która także się nie zachowała. Modele różnych ich wersji zawiera wzornik Wedgwooda z 1802 r., w którym model opisywanego egzemplarza rytowany przez Williama Blake'a (1757–1827) nosi nr 813 na stronie 26 [Reilly 1989 (I), s. 208, poz. 212; także Mankowitz 1992, s. 83; tamże przykład analogicznego okazu ze zbiorów Merseyside Museums, s. 208, poz. 213C, a wersja późniejsza: Reilly 1989 (I), s. 319, poz. 399].

16. Czajniczek z pokrywką, *teapot and cover*, okrągły, z brzuścem kulistym, spłaszczonym, u dołu opartym na niskiej stopie, z wylewem szeroko wychylonym w jedną stronę, z drugiej strony przechodzącym w duży uchwyt zgięty do dołu. Poniżej rozszerzonego wylewu prosty dziobek. Pokrywka okrągła, minimalnie wybrzuszona, w środku kulisty uchwyt. Na brzuścu wzdłuż barków oraz przy brzegu pokrywki ornament w postaci wici roślinnej z liśćmi ujęty z obu stron dwoma kreskami i kropkami między nimi. Dekoracja w kolorze ciemnofioletowym. Na spodzie wyciśnięty znak „WEDGWOOD”, obok cyfra „5” i wężyk, a nadto napis farbą w kolorze czarnym na beżowym tle „RA/1216/M.GL./-1”, przy czym cyfra „-1” w kolorze czerwonym, wewnątrz pokrywki napis w kolorze czerwonym „RA/1216-MGL-2” oraz napis atramentem „1216”.

Fajans delikatny (*creamware*), spód płaski, stopa wystająca, półokrągła, malatura emaliowa, wzór „Laurel”, dł. 22,1 cm, wys. 13 cm, nr inw. RA/1216/MGL.

Anglia, Burslem, Josiah Wedgwood, lata 1790–1795.

16.

Dość późny przykład wyrobów *creamware*, których wyjaśnienie zawarte w opisie RA/8/MGL, czyli nr 8 w niniejszym katalogu, odnosi się także do omawianego czajniczka. Jego forma jest typowa dla fajansarni Wedgwooda z lat 90. XVIII w. [pełna analogia: Reilly 1989 (I), s. 324, poz. 414]. Charakterystyczna dla tego wytwórcy jest także kompozycja dekoracji malarzkiej (por. Załęska 2002, s. 82–83, poz. 28), przy czym stanowiąca jej główny element wieć roślinna w księdze wzorów *First Pattern Book* nosi numer 63, *Laurel* [por. Reilly 1989 (I), s. 285, poz. 338C], w innej wersji kolorystycznej jest to numer 83 (Mankowitz 1992, s. 128, przykład na terynie: Willis 1993, s. 44).

17. Czajnik z pokrywką, *teapot and cover*, okrągły, z brzuścem w kształcie beczki, z jednej strony esowaty dziobek, z drugiej kabłąkowany uchwyt. Pokrywka minimalnie wybrzuszona, na środku kulisty uchwyt. Na ściankach brzuśca i pokrywce marmurkowanie, dziobek, uchwyt, podstawa, wylew i uchwyt oraz brzeg pokrywki w naturalnym kremowym kolorze. Dekoracja w kolorze beżowym, niebieskim i żółtym. Na spodzie napis czarną farbą „RA/132/M.GL./-1”, przy czym cyfra „-1” w kolorze czerwonym, wewnątrz pokrywki napis atramentem „132” oraz napis czerwoną farbą „RA/132/MGL/-2”.

17.

Fajans delikatny (*creamware*), podstawa wcięta, spód płaski, marmurkowanie (*marbling*), dł. 18,4 cm, wys. 10,9 cm, nr inw. RA/132/M.GL.

Anglia, Staffordshire, nieustalony wytwórca, pierwsza ćwierć XIX w.

Charakterystyczne marmurkowanie całej lub tylko części powierzchni naczyni było znakiem rozpoznawczym francuskiego fajansu z Apt (por. różne przykłady: Dumas 1990, szczególnie s. 68–69, czy Guillemé-Brulon 1995, s. 97), a występowało również w innych wytwórniach we Francji (np. w Sarreguemines: Benedick 2009, s. 21, poz. 11–12 czy s. 74, poz. 118; i w innych ośrodkach: Maire 2008, s. 274–275, poz. 186–193). Wcześniej było jednak stosowane, acz znacznie rzadziej, w Anglii (por. Hildyard 2005, s. 173). Szczególny typ marmurkowania łączony z wolną powierzchnią kremową, a nadto forma omawianego czajnika pozwala łączyć go z wytwórczością ośrodka

w Staffordshire na początku XIX w., a może nawet w ostatnich latach poprzedniego stulecia.

18. Czajnik z pokrywką, *teapot and cover*, okrągły, z brzuścem pokrytym reliefem ukształtowanym w winną latorośl, u góry wklęsłe przejście do niskiego, lekko rozchylonego wylewu, u dołu kanelowane zwężenie i niska stopa, z jednej strony prosty dziobek, z drugiej kabłąkowany uchwyt. Pokrywka płaska z uchwytem w postaci tak zwanej wdowy. Całe naczynie na zewnątrz i wewnątrz w kolorze jasnobrązowym, szklwiowym. Na spodzie przyklejona kartka ze skreśloną liczbą „216” oraz napis czarną farbą „RA/28/M.GL./-1”, przy czym cyfra „-1” w kolorze czerwonym, wewnątrz pokrywki napis czerwoną farbą „RA/28/M.GL./-2”.

18.

Fajans delikatny, stopa płaska, spód płaski, dł. 19,6 cm, wys. 9,6 cm, wys. z pokrywką 12,5 cm, nr inw. RA/28/M.GL.

Anglia, Staffordshire, nieustalony wytwórca, pierwsza ćwierć XIX w.

Jasnobrązowa powierzchnia całego naczynia nawiązuje do wcześniejszych przykładów jednolitych kolorów, np. tak zwanych *black ware* (por. RA/1163/MGL i RA/949/MGL, czyli nr 3 i 4 w niniejszym katalogu; por. także Grigsby 1990, s. 82, poz. 17 a i b oraz s. 259, poz. 146; oraz Williams, Halfpenny 2000, s. 214, poz. 142). Poza kolorem elementami zdobniczymi są tu jeszcze forma czajnika, relief na jego powierzchni oraz postać „wdowy” jako uchwyt pokrywki, wszystkie należące do typowego repertuaru dekoracji fajansów angielskich początku XIX w.

19. Czajnik z pokrywką, *teapot and cover*, okrągły, z brzuścem w kształcie beczki, z jednej strony esowaty dziobek, z drugiej kabłąkowaty uchwyt. Ścianki brzuśca podzielone na trzy poziome strefy, górna i dolna poziomo kanelowane, przy zewnętrznych bokach środkowej szeroki ornament z szachownicą na przemian z bukietami kwiatów. Taki sam ornament powtórzony na lekko wybrzuszonej pokrywce,

19.

w środku uchwyt. Dekoracja w kolorze różowym, czarnym, zielonym i fioletowym. Na spodzie napis czarną farbą „RA/252/M.GL./-1”, przy czym cyfra „-1” w kolorze czerwonym, wewnątrz pokrywki napis czerwoną farbą „RA-252-MGL/-2”, obok naklejona kartka z nieczytelnym napisem.

Fajans delikatny (*creamware*), podstawa wcięta, spód płaski, malatura, dł. 22,5 cm, wys. 16,5 cm, wys. z pokrywką 17,6 cm, nr inw. RA/252/M.GL.

Anglia, Staffordshire lub Yorkshire, nieustalony wytwórca, pierwsza połowa XIX w.

Konkurując o klientelę, ceramicy angielscy poszukiwali coraz to nowych wzorów do dekoracji swych wyrobów, w tym nawiązywali także do motywów wcześniej stosowanych. Jednym z nich była szachownica (*chequer pattern*), znana z dawnej majoliki niderlandzkiej (por. Kowalski 2017, s. 258, poz. 3), która w drugiej połowie XVI w. przywędrowała

także do Anglii (por. Kowalski 2020, s. 13). W XIX w. stosowana była tam np. w zdobieniu naczyń produkowanych w Leeds Pottery (por. Hildyard 2005, s. 173, poz. 98), gdzie wprowadzono jej różne wersje (por. wzornik, tamże, s. 226, poz. 130). „Angielski” charakter opisywanego czajnika daje się także zauważyć w formie dziobka oraz nakładek na obu końcach uchwytu, aczkolwiek beczkowaty brzusiec jest mniej typowy i występuje rzadko (por. Edwards 1994, s. 212, poz. 323).

20. Półmisek, *plate*, owalny, z mocno falistym konturem brzegu podkreślonym wąskim reliefem biegnącym wzdłuż konturu. W lustrze widok parku z pełnoplastyczną figurą aktora z maską w prawej ręce, po lewej popiersie mężczyzny na postumencie, obydwie postacie w strojach rzymskich. Z tyłu balustrada z zejściem na niższy poziom parku, w tle fontanna i pałac otoczony drzewami na wzgórzu. Kołnierz dekorowany ornamentem składającym się z czterech kiści kwiatów

20.

ułożonych na przemian z czterema elementami zdobniczymi zawierającymi instrumenty muzyczne, głównie trąbki. Całość dekoracji w kolorze sepii. Na spodzie drukowany w tym samym kolorze szyld z napisem „Louvre” trzymany z lewej strony przez Herkulesa, z prawej przez lwa, obok wyciśnięty znak przedstawiający słabo widocznego ptaka z liczbą „16” pod spodem, dalej napis czarną farbą „RA/4563/M.GL”.

Fajans delikatny, spód płaski bez stopy, druk podszkliwny (*transfer printing*), wzór „Louvre”, dł. śr. 42,1 cm, wys. 4 cm, nr inw. RA/4563/MGL.

Anglia, Lancashire, Liverpool, Herculaneum Pottery, Samuel Worthington, Michael Humble & Samuel Holland i inni, ok. 1835 r.

Typowy widok „romantyczny”, który nie odzwierciedla realnego krajobrazu, ale jest wyidealizowaną kompozycją różnych elementów, takich jak park z rzeźbami, pałac, rzeka

itp. Pod nazwą „Louvre” stosowany w Herculaneum Pottery w dwóch wersjach, obydwie z dodatkowym znakiem z nazwą wzoru, Herkulesem i lwem [Coysh, Henrywood 1997 (II), s. 127]. W innej wersji por. między innymi z dodanym pałacem w tle (Kowalski 2020, s. 129, poz. 109; Hyland 2005, s. 215, poz. 200 oraz Williams, Weber 1997, s. 66) wraz ze znakiem drukowanym nieznanego wytwórcy, określanego w literaturze jako Liver Bird (w wersji drukowanej: Williams, Weber 1997, s. 66, a w Smith 1970, poz. 81 przykład znaku trudno czytelny z powodu, jak podaje autor, grubości glazury).

21. Talerz płaski, *plate*, okrągły, z lekko karbowanym kołnierzem i falistym konturem brzegu. W lustrze scena parkowa z mężczyzną i kobietą na pierwszym planie, po prawej stronie wazon na postumencie, dalej pergola z trejżem porośniętym kwiatami, po lewej stronie mur, za nim akwen, w tle zabudowania z wieżami. Kołnierz na całej szerokości wypełniony ornamentem

21.

historyzującym z kwiatami opadającymi na dno talerza. Całość dekoracji w kolorze brązowym. Na spodzie drukowany w takim samym kolorze znak w postaci ozdobnej winiety, wewnątrz napis „Italian/Verandah/DAVENPORT”, obok wyciśnięty znak z kotwicą, nad którą półkoliście napis „DAVENPORT” i cyfra „6”, a po obu stronach kotwicy cyfry „3” i „6”, dalej napis czarną farbą na beżowym tle „RA/1227/M.GL.” i kartka ze śladem zatartej owalnej pieczętki.

Fajans delikatny, stopa płaska, na spodzie kołnierza ślady po trzech trójnożnych podpórkach, druk podszkliwny (*transfer printing*), wzór „Italian verandah”, śr. 21,5 cm, wys. 2,5 cm, nr inw. RA/1227/MGL.

Anglia, Staffordshire, Longport, William Davenport & Co., czerwiec 1836 r.

Talerz omówiony w: Kowalski 1993, s. 26, poz. 13. Wzór „Italian verandah” przedstawia typowy widok „romantyczny”, który nie odzwierciedla realnego krajobrazu, ale jest wyidealizowaną kompozycją różnych elementów, takich jak trejż parkowy, pałac, rzeka itp. Stosowany był przez fajansarnię Williama Davenporta ok. 1836 r. (Lockett, Godden 1989, s. 154; tamże przykład tego wzoru na innym naczyniu tak

samo znakowanym: s. 155, poz. 123). Warto dodać, że takie „romantyczne” przedstawienia odnoszone do Włoch stosowane były częściej na fajansie angielskim przez różnych wytwórców (por. „Italian buildings”, „Italian flower gardens”, „Italian lakes”, „Italian scenery” czy „Italian villas”: Williams, Weber 1978, s. 300–306 oraz Williams, Weber 1998, s. 85–87 i s. 251–252).

22. Talerz głęboki, plate, okrągły. W lustrze wazon z różnego rodzaju kwiatami ogrodowymi i małymi owadami. Na całej szerokości kołnierza ornament z trzynastoma ozdobnymi winietaми przedzielonymi mniejszymi winietaми z owocami. W większych winietaх postacie symboliczne, w tym znaki zodiaku: bliźnięta, byk, baran, ryby; Neptun, kozioł, centaur, skorpion, waga, kobieta z bukietem gałązek, lew. Całość dekoracji w kolorze sepil. Na spodzie wyciśnięty napis „WEDGWOOD”, obok litera „T” i dwa nieokreślone znaki „V” z kropką(?), dalej napis czarną farbą „RA/1232/M.GL.”, a nadto prostokątna kartka z owalną pieczętką w kolorze fioletowym, wewnątrz napis „MUZEUM MIEJSKIE/ Nr...../ W GLIWICACH”.

Fajans delikatny, spód płaski bez stopy, druk podszkliwny (*transfer printing*),
śr. 25 cm, wys. 3,6 cm,
nr inw. RA/1232/MGL.

Anglia, Staffordshire, Etruria,
Josiah Wedgwood & Sons,
lata 1841–1845.

Talerz wraz z naczyniami RA/1233/MGL do RA/1240/MGL, czyli nr 23–30 w niniejszym katalogu, należały do jednego serwisu obiadowego. Wszystkie te naczynia pokryte są jednolitym wzorem z kwiatami w wazonie i znakami

22.

zodiaku na kołnierzu. W wersji niebieskiej stosowany w fajansarni Wedgwooda co najmniej od 15 czerwca 1841 r. pod nazwą „Blue Zodiac” (Fontaines 1981, s. 220, tamże przykład wzoru na półmisku, *plate* 110d; znak: Godden 1991, s. 657, nr 4075).

23. Talerz głęboki, plate, okrągły. W lustrze wazon z różnego rodzaju kwiatami ogrodowymi i małymi owadami. Na całej szerokości kołnierza ornament z trzynastoma ozdobnymi winietaми przedzielonymi mniejszymi winietaми z owocami. W większych winietaх postacie symboliczne, w tym znaki zodiaku: bliźnięta, byk, baran, ryby; Neptun, kozioł, centaur, skorpion, waga, kobieta z bukietem gałązek, lew. Całość dekoracji w kolorze sepil. Na spodzie wyciśnięty napis „WEDGWOOD ETRURIA”, obok dwie gwiazdki, dalej napis czarną farbą „RA/1233/

MGL”, a nadto prostokątna kartka z owalną pieczętką w kolorze fioletowym, wewnątrz napis „MUZEUM MIEJSKIE/Nr...../W GLIWICACH”.

Fajans delikatny, spód płaski bez stopy, druk podszkliwny (*transfer printing*),
śr. 24,7 cm, wys. 3,7 cm,
nr inw. RA/1233/MGL.

Anglia, Staffordshire, Etruria,
Josiah Wedgwood & Sons,
lata 1841–1845.

Talerz wraz z naczyniami RA/1232/MGL oraz RA/1234/MGL–RA/1240/MGL, czyli nr 22 oraz nr 24–30 w niniejszym katalogu, należały do jednego serwisu obiadowego. Wszystkie te naczynia pokryte są jednolitym wzorem z kwiatami w wazonie i znakami zodiaku na kołnierzu. W wersji niebieskiej stosowany w fajansarni Wedgwooda

co najmniej od 15 czerwca 1841 r. pod nazwą „Blue Zodiac” (Fontaines 1981, s. 220; tamże przykład wzoru na półmisku: *plate* 110d; znak: Godden 1991, s. 657, nr 4075).

24. Talerz głęboki, *plate*, okrągły. W lustrze wazon z różnego rodzaju kwiatami ogrodowymi i małymi owadami. Na całej szerokości kołnierza ornament z trzynastoma ozdobnymi winietami przedzielonymi mniejszymi winietami z owocami. W większych winietach postacie symboliczne, w tym znaki zodiaku: bliźnięta, byk, baran, ryby; Neptun, kozioł, centaur, skorpion, waga, kobieta z bukietem gałązek, lew. Całość dekoracji w kolorze sepil. Na spodzie wyciśnięty napis „WEDGWOOD”, dalej litera „T” oraz dwa nieokreślone znaki „V” z kropką(?), dalej napis czarną farbą „RA/1234/MGL”, a nadto prostokątna kartka z owalną pieczętką w kolorze fioletowym, wewnątrz napis „MUZEUM MIEJSKIE/ Nr...../W GLIWICACH”.

Fajans delikatny, spód płaski bez stopy, druk podszkliwny (*transfer printing*),
śr. 25 cm, wys. 3,5 cm,
nr inw. RA/1234/MGL.

Anglia, Staffordshire, Etruria,
Josiah Wedgwood & Sons,
lata 1841–1845.

Talerz wraz z naczyniami RA/1232/MGL i RA/1233/MGL oraz RA/1235/MGL-RA/1240/MGL, czyli nr 22 i 23 oraz 25–30 w niniejszym katalogu, należały do jednego serwisu obiadowego. Wszystkie te naczynia pokryte są jednolitym wzorem z kwiatami w wazonie i znakami zodiaku na kołnierzu. W wersji niebieskiej stosowany w fajansarni Wedgwooda co najmniej od 15 czerwca 1841 r. pod nazwą „Blue Zodiac” (Fontaines 1981,

s. 220; tamże przykład wzoru na półmisku: *plate* 110d; znak: Godden 1991, s. 657, nr 4075).

25. Talerz płaski, *plate*, okrągły. W lustrze wazon z różnego rodzaju kwiatami ogrodowymi i małymi owadami. Na całej szerokości kołnierza ornament z trzynastoma ozdobnymi winietami przedzielonymi mniejszymi winietami z owocami. W większych winietach postacie symboliczne, w tym znaki zodiaku: bliźnięta, byk, baran, ryby; Neptun, kozioł, centaur, skorpion, waga, kobieta z bukietem gałązek, lew. Całość dekoracji w kolorze sepil. Na spodzie wyciśnięty napis „WEDGWOOD”, dalej litery „B” i „B” oraz napis czarną farbą „RA/1235/MGL”, a nadto prostokątna kartka z owalną pieczętką w kolorze fioletowym, wewnątrz napis „MUZEUM MIEJSKIE/Nr......./W GLIWICACH”.

Fajans delikatny, spód płaski bez stopy, druk podszkliwny (*transfer printing*),
śr. 24,6 cm, wys. 2,6 cm,
nr inw. RA/1235/MGL.

Anglia, Staffordshire, Etruria,
Josiah Wedgwood & Sons,
lata 1841–1845.

Talerz wraz z naczyniami RA/1232/MGL-RA/1234/MGL oraz RA/1236/MGL-RA/1240/MGL, czyli nr 22–24 oraz 26–30 w niniejszym katalogu, należały do jednego serwisu obiadowego. Wszystkie te naczynia pokryte są jednolitym wzorem z kwiatami w wazonie i znakami zodiaku na kołnierzu. W wersji niebieskiej stosowany w fajansarni Wedgwooda co najmniej od 15 czerwca 1841 r. pod nazwą „Blue Zodiac” (Fontaines 1981, s. 220; tamże przykład wzoru na półmisku: *plate* 110d; znak: Godden 1991, s. 657, nr 4075).

26. Talerz płaski, *plate*, okrągły. W lustrze wazon z różnego rodzaju kwiatami ogrodowymi i małymi owadami. Na całej szerokości kołnierza ornament z trzynastoma ozdobnymi winietami przedzielonymi mniejszymi winietami z owocami. W większych winietach postacie symboliczne, w tym znaki zodiaku: bliźnięta, byk, baran, ryby; Neptun, kozioł, centaur, skorpion, waga, kobieta z bukietem gałązek, lew. Całość dekoracji w kolorze sepil. Na spodzie wyciśnięty napis „WEDGWOOD”, obok cyfra „4”, dalej litery „B” i „B” oraz napis czarną farbą „RA/1236/MGL”, a nadto prostokątna kartka z owalną pieczętką w kolorze fioletowym, wewnątrz napis „MUZEUM MIEJSKIE/Nr......./W GLIWICACH”.

Fajans delikatny, spód płaski bez stopy, druk podszkliwny (*transfer printing*),
śr. 24,8 cm, wys. 2,5 cm,
nr inw. RA/1236/MGL.

Anglia, Staffordshire, Etruria,
Josiah Wedgwood & Sons,
lata 1841–1845.

Talerz wraz z naczyniami RA/1232/MGL-RA/1235/MGL oraz RA/1237/MGL-RA/1240/MGL, czyli 22–25 oraz 27–30 w niniejszym katalogu, należały do jednego serwisu obiadowego. Wszystkie te naczynia pokryte są jednolitym wzorem z kwiatami w wazonie i znakami zodiaku na kołnierzu. W wersji niebieskiej stosowany w fajansarni Wedgwooda co najmniej od 15 czerwca 1841 r. pod nazwą „Blue Zodiac” (Fontaines 1981, s. 220; tamże przykład wzoru na półmisku: *plate* 110d; znak: Godden 1991, s. 657, nr 4075).

27. Talerz płaski, plate, okrągły. W lustrze wazon z różnego rodzaju kwiatami ogrodowymi i małymi owadami. Na całej szerokości kołnierza ornament z trzynastoma ozdobnymi winiętami przedzielonymi mniejszymi winiętami z owocami. W większych winiętach postacie symboliczne, w tym znaki zodiaku: bliźnięta, byk, baran, ryby; Neptun, kozioł, centaur, skorpion, waga, kobieta z bukietem gałązek, lew. Całość dekoracji w kolorze sepil. Na spodzie wyciśnięte „B” i „B” oraz napis czarną farbą „RA/1237/M.GL.”, a nadto prostokątna kartka z owalną pieczętką w kolorze fioletowym, wewnątrz napis „MUZEUM MIEJSKIE/Nr...../W GLIWICACH”.

Fajans delikatny, spód płaski bez stopy, druk podszkliwny (*transfer printing*),

śr. 24,6 cm, wys. 2,6 cm,
nr inw. RA/1237/MGL.

Anglia, Staffordshire, Etruria,
Josiah Wedgwood & Sons,
lata 1841–1845.

Talerz wraz z naczyniami RA/1232/MGL-RA/1236/MGL oraz RA/1238/MGL-RA/1240/MGL, czyli nr 22–26 oraz 28–30 w niniejszym katalogu, należały do jednego serwisu obiadowego. Wszystkie te naczynia pokryte są jednolitym wzorem z kwiatami w wazonie i znakami zodiaku na kołnierzu. W wersji niebieskiej stosowany w fajansarni Wedgwooda co najmniej od 15 czerwca 1841 r. pod nazwą „Blue Zodiac” (Fontaines 1981, s. 220; tamże przykład wzoru na półmisku: *plate* 110d; znak: Godden 1991, s. 657, nr 4075).

28. Talerz płaski, plate, okrągły. W lustrze wazon z różnego rodzaju kwiatami ogrodowymi i małymi owadami. Na całej szerokości kołnierza ornament z trzynastoma ozdobnymi winiętami przedzielonymi mniejszymi winiętami z owocami. W większych winiętach postacie symboliczne, w tym znaki zodiaku: bliźnięta, byk, baran, ryby; Neptun, kozioł, centaur, skorpion, waga, kobieta z bukietem gałązek, lew. Całość dekoracji w kolorze sepil. Na spodzie wyciśnięty napis „WEDGWOOD”, obok litera „V”, dalej litery „B” i „B” oraz napis czarną farbą „RA/1238/M.GL.”, a nadto prostokątna kartka z owalną pieczętką w kolorze fioletowym, wewnątrz napis „MUZEUM MIEJSKIE/Nr...../W GLIWICACH”, obok napisana niebieskim długopisem liczba „23”.

Fajans delikatny, spód płaski bez stopy, druk podszkliwny (*transfer printing*),

śr. 24,7 cm, wys. 2,6 cm,
nr inw. RA/1238/MGL.

Anglia, Staffordshire, Etruria,
Josiah Wedgwood & Sons,
lata 1841–1845.

Talerz omówiony w: Kowalski 1993, s. 42, poz. 23. Wraz z naczyniami RA/1232/MGL-RA/1237/MGL oraz RA/1239/MGL-RA/1240/MGL, czyli nr 22–27 oraz 29–30 w niniejszym katalogu, należał do jednego serwisu obiadowego. Wszystkie te naczynia pokryte są jednolitym wzorem z kwiatami w wazonie i znakami zodiaku na kołnierzu. W wersji niebieskiej stosowany w fajansarni Wedgwooda co najmniej od 15 czerwca 1841 r. pod nazwą „Blue Zodiac” (Fontaines 1981, s. 220; tamże przykład wzoru na półmisku: *plate* 110d; znak: Godden 1991, s. 657, nr 4075).

29. Talerz płaski, plate, okrągły. W lustrze wazon z różnego rodzaju kwiatami ogrodowymi i małymi owadami. Na całej szerokości kołnierza ornament z trzynastoma ozdobnymi winiętami przedzielonymi mniejszymi winiętami z owocami. W większych winiętach postacie symboliczne, w tym znaki zodiaku: bliźnięta, byk, baran, ryby; Neptun, kozioł, centaur, skorpion, waga, kobieta z bukietem gałązek, lew. Całość dekoracji w kolorze sepil. Na spodzie wyciśnięty napis „WEDGWOOD”, obok litera „V”, dalej litery „B” i „B” oraz napis czarną farbą na beżowym tle „RA/1239/M.GL.”, a nadto prostokątna kartka z owalną pieczętką w kolorze fioletowym, wewnątrz napis „MUZEUM MIEJSKIE/Nr...../W GLIWICACH”.

Fajans delikatny, spód płaski bez stopy, druk podszkliwny (*transfer printing*),

śr. 24,7 cm, wys. 2,5 cm,
nr inw. RA/1239/MGL.

Anglia, Staffordshire, Etruria, Josiah Wedgwood & Sons,
lata 1841–1845.

Talerz wraz z naczyniami RA/1232/MGL-RA/1238/MGL oraz RA/1240/MGL, czyli nr 22–28 oraz 30 w niniejszym katalogu, należały do jednego serwisu obiadowego. Wszystkie te naczynia pokryte są jednolitym wzorem z kwiatami w wazonie i znakami zodiaku na kołnierzu. W wersji niebieskiej stosowany w fajansarni Wedgwooda co najmniej od 15 czerwca 1841 r. pod nazwą „Blue Zodiac” (Fontaines 1981, s. 220; tamże przykład wzoru na półmisku: *plate* 110d; znak: Godden 1991, s. 657, nr 4075).

30.

30. Półmisek, *platter*, owalny. W lustrze wazon z różnego rodzaju kwiatami ogrodowymi i małymi owadami. Na całej szerokości kołnierza ornament z trzynastoma ozdobnymi winiętami przedzielonymi mniejszymi winiętami z owocami. W większych winiętach postacie symboliczne, w tym znaki zodiaku: bliźnięta, byk, baran, ryby; Neptun, kozioł, centaur, skorpion, waga, kobieta z bukietem gałązek, lew. Całość dekoracji w kolorze sepia. Na spodzie wyciśnięty napis „WEDGWOOD”, niżej nieokreślony znak, wyżej litery „V” i „V” oraz napis czarną farbą „RA/1240/MGL”, a nadto prostokątna kartka z owalną pieczętką w kolorze fioletowym, wewnątrz napis „MUZEUM MIEJSKIE/Nr...../W GLIWICACH”.

Fajans delikatny, spód płaski bez stopy, druk podszkliwny (*transfer printing*), dł. 39,2 cm, wys. 3,5 cm, nr inw. RA/1240/MGL.

Anglia, Staffordshire, Etruria, Josiah Wedgwood & Sons, lata 1841–1845.

Półmisek wraz z talerzami RA/1232/MGL–RA/1239/MGL, czyli 22–29 w niniejszym katalogu, należały do jednego serwisu obiadowego. Wszystkie te naczynia pokryte są jednolitym wzorem z kwiatami w wazonie i znakami zodiaku na kołnierzu. W wersji niebieskiej stosowany w fajansarni Wedgwooda co najmniej od 15 czerwca 1841 r. pod nazwą „Blue Zodiac” (Fontaines 1981, s. 220; tamże analogia: *plate* 110d; znak: Godden 1991, s. 657, nr 4075).

31. Czajnik z pokrywką, *teapot and cover*, o przekroju prostokątnym ze ściętymi rogami, u góry ukośne przejście do wylewu, u dołu zwięźlenie przechodzące w niską pionową podstawę, z jednej strony esowaty dziobek, z drugiej taśmowy

uchwyt. Na całej powierzchni zdobiony kompozycją złożoną z elementów neogotyckich i kwiatowych, w tym po obu stronach duże wiązanki kwiatów, a na ściętych rogach tarczy herbowe. Pokrywka o tym samym przekroju, pokryta zdobieniem kwiatowym, na środku spłaszczony uchwyty. Dekoracja w kolorze różowym na białym tle. Na spodzie napis czarną farbą „RA/150/MGL.-1”, przy czym cyfra „-1” w kolorze czerwonym, wewnątrz pokrywki napis czerwona farbą „RA/150/MGL.-2”.

31.

Fajans delikatny, stopa płaska, druk podszkliwny (*transfer printing*), dł. 17,7 cm, wys. 11,3 cm, wys. z pokrywką 12,5 cm, nr inw. RA/150/MGL.

Anglia, Staffordshire(?), wytwórca nieustalony, lata ok. 1850–1870.

Czajnik pokryty dekoracją nawiązującą do form gotyckich, stosowanych często w Anglii w XIX w., co znalazło swoje odbicie także w zdobnictwie wyrobów fajansowych (por. wcześniejszy półmisek z fajansarni Wedgwooda: Kowalski 2020, s. 238, poz. 220). Trzeba jednak dodać, że wzory tego rodzaju były naśladowane w wielu fajansarniach, na przykład, w Belgii, por., bardzo zbliżona dekoracja podobnego czajnika z La Louvière, Verboom, van Schoute 2006, str. 115, poz. H 16.

32.

32. Półmisek, *platter*, owalny. W lustrze okazały pęk kwiatów z dwoma ptakami i motylem. Na całej szerokości kołnierza ornament składający się z luźno rzuconych na przemian mniejszych i większych pęków kwiatów. Dekoracja w kolorze szaroniebieskim na białym tle. Na spodzie napis czarną farbą „RA/873/MG”.

Fajans delikatny, spód płaski bez stopy, druk podszkliwny (*transfer printing*), wzór „Asiatic Pheasants”, dł. 35,6 cm, wys. 3,8 cm, nr inw. RA/873/MGL.

Anglia, Staffordshire(?), wytwórca nieustalony, lata ok. 1850–1870.

Wzór „Asiatic Pheasants” był bardzo popularny i stosowało go wielu wytwórców. Uchodzi nawet za najbardziej popularny w drugiej połowie XIX w. po wzorze Willow [Coysh, Henrywood 1997 (I), s. 29; tamże fotografia wzoru: s. 28; por. również inne przykłady: Kowalski 1993, s. 44, poz. 25; Kowalski 1997, poz. 57; Kowalski 2020, s. 195, poz. 177; Williams, Weber 1978, s. 604–606 czy Williams 1995, s. 169; znak: Kowalski 1993, s. 44; także w identycznej wersji stosowany przez innego producenta: Coysh, Henrywood 1997 (I), s. 28].

33. Czajnik z pokrywką, *teapot and cover*, o przekroju prostokątnym ze ściętymi rogami, u góry ukośne przejście do pionowego wylewu, u dołu zwężenie przechodzące w niską pionową podstawę, z jednej strony esowaty dziobek, z drugiej wałkowaty uchwyt. Na całej powierzchni zdobiony luźno rozrzuconymi gałązkami z liśćmi, z jednej strony ptak. Pokrywka o tym samym przekroju, pokryta kilkoma gałązkami z liśćmi, na środku uchwyt. Dekoracja w kolorze brązowym na białym tle. Na spodzie naklejona papierowa kartka z napisem „208”, obok napis czarną farbą „RA/195/M.GL./-1”, przy czym cyfra „-1” w kolorze czerwonym, wewnątrz pokrywy napis czerwona farbą „RA-195-MGL/-2”.

33.

Fajans delikatny, stopa płaska, druk podszkliwny (*transfer printing*), dł. 17,3 cm, wys. 11,6 cm, nr inw. RA/195/MGL.

Anglia, Staffordshire(?), wytwórca nieustalony, lata ok. 1860–1880.

Przykład typowego czajniczka pokrytego delikatną dekoracją drukowaną, którego forma zbliżona jest do RA/150/MGL, czyli nr 31 w niniejszym katalogu.

34. Talerz głęboki, soup plate, okrągły. W lustrze medalion składający się z koncentrycznie ułożonych geometrycznych segmentów, który powtórzony jest w wersji powiększonej na całej szerokości kołnierza. Dekoracja w kolorach czarnym i rdzawoczerwonym na kremowym tle. Na spodzie wyciśnięty półkołście napis „PINDER BOURNE & Co”, obok winieta w postaci koła z dwoma gałązkami z liśćmi po obu stronach i koroną na górze, wewnątrz koła napis „CELLINI/P. B. & Co.” oraz napis czarną farbą „RA/1231/M.GL.”, a nadto prostokątna kartka z owalną pieczętką w kolorze fioletowym, wewnątrz napis „MUZEUM MIEJSKIE/Nr..... /W GLIWICACH”.

34.

Fajans delikatny, stopa półokrągła, druk podszkliwny (*transfer printing*), wzór „Cellini”, śr. 23,7 cm, wys. 4,3 cm, nr inw. RA/1231/MGL.

Anglia, Staffordshire, Burslem, Nile Street Works, Thomas Shadford Pinder, Joseph Harvey Bourne & Co., lata 1862–1882.

Wzór „Cellini” jest rzadki, nienotowany w podstawowej literaturze na ten temat [por. np. Coysh, Henrywood 1997 (I) i (II)]. Analogię znalaziono jedynie w zbiorach Victoria

35.

& Albert Museum w Londynie, gdzie znajduje się pod nr. inw. CIRC.290-1963 i ma pełne znakowanie drukiem i w wycisku. Znak w wersji stosowanej przez sukcesora spółki Pinder, Burne & Co. (Godden 1991, s. 495, nr 3045).

35. Cedzak, colander, okrągły, w kształcie głębokiego talerza na trzech nóżkach, z perforacją w lustrze i reliefową imitacją plecionki wiklinowej w szerszych segmentach na kołnierzu. W lustrze wić roślinna z kwiatami, na kołnierzu w węższych segmentach gałązki z kwiatami i liśćmi. Całość dekoracji w kolorach zielonym, niebieskim, żółtym, fioletowym i czerwonym na białym tle. Na spodzie napis podszkliwny w kolorze zielonym „WEDGWOOD/ETRURIA ENGLAND”, wyżej namalowany kolorem żółtym napis „A5632”, niżej napis czarną farbą na beżowym tle „RA/4411/MGL”.

Fajans delikatny, spód płaski z trzema nóżkami, druk i malatura podszkliwne, śr. 26 cm, wys. 5,9 cm, nr inw. RA/4411/MGL.

Anglia, Staffordshire, Etruria, Josiah Wedgwood & Sons, po 1891 r.

Relatywnie rzadki przykład cedzaka z wytwórni Wedgwooda, gdzie produkowano bardzo różnorodne naczynia [por. katalog z 1878 r.: Reilly 1989 (II), s. 424 i nast.]. Datowanie podane na podstawie faktu zamieszczenia w znaku słowa „England”, co było wynikiem zastosowania się wytwórców angielskich do wymogu amerykańskiej ustawy McKinnley Tariff (Godden 1991, s. 11).

I. I. ANGIELSKA KAMIONKA BIAŁA

36. Czajnik z pokrywką, teapot and cover, owalny, o gruszkowatym brzuścu, płasko ściętym u dołu, zakończonym wylewem u góry, z jednej strony esowato wygięty dzióbek, z drugiej zaokrąglony uchwyt z cienkiego wałka. Po obu stronach brzuśca dekoracja reliefowa w kształcie dużej muszli z głowami Afrykanina i trzech puttów. Pokrywka owalna, mocno wybrzuszona, kanelowana, z uchwytem w środku. Czajnik i pokrywka niemalowane. Na wewnętrznej stronie wylewu napis czarną farbą „RA/1167/MGL-1”, wewnątrz pokrywki napis „RA/- - 1167-/MGL/-2”.

36.

Kamionka biała (*white stoneware*), odlew w formie, szklivo solne, dł. 17,7 cm, wys. bez pokrywki 9,8 cm, z pokrywką 14,3 cm, nr inw. RA/1167/MGL.

Anglia, Staffordshire, wytwórca nieustalony, lata 1750–1760.

Czajnik jest rzadkim przykładem tak zwanej kamionki białej, która była

udoskonalonym rodzajem kamionki stosowanej w Staffordshire od drugiej połowy XVII w. (Kowalski 2020, s. 9–10). Była ona odporniejsza na wysokie temperatury, ale ze względów technologicznych trudniejsza do wykorzystania w produkcji cienkich wyrobów dekorowanych. Por. przykład takiego czajnika w zbiorach Temple Newsam House w Leeds (Walton 1976, s. 40, poz. 110), a także z nieco innym reliefem w kolekcji Weldona (Grigsby 1990, s. 74, poz. 12).

37. DzbANEK w kształcie mężczyzny w trójrożnym kapeluszu, Toby Jug, brzusec uformowany w postać mężczyzny siedzącego na krześle, obu rękami trzymającego naczynie oparte na lewym kolanie, na głowie trójrożny kapelusz z okrągłym otworem na wierzchu, z tyłu uchwyt naczynia. Na całej powierzchni malatura podkreślająca szczegóły anatomiczne i elementy ubrania. Dekoracja w kolorach zielonym, niebieskim, brązowym i pomarańczowym. Na spodzie napisany podszkliwnie w kolorze czarnym znak „X” oraz napis czarną farbą „RA/900/M.GL.”.

Kamionka biała (*white stoneware*), podstawa płaska, malatura podszkliwna, wzór „Toby Jug”, dł. 12 cm, wys. 19,8 cm, nr inw. RA/900/MGL.

Anglia, Staffordshire, wytwórca nieustalony, koniec XVIII–początek XIX w.

Jak widać na przykładzie RA/1223/MGL, czyli nr 108 niżej, w Delft wykonywano dzbanki w kształcie małą od ok. połowy XVIII w., a skądinąd wiadomo, że produkowano je również w kształcie ludzi (van Dam 2004, s. 175 i nast.). W latach 80. XVIII w. stały się one bardzo popularne również w Anglii i były

37.

dostarczane przez wiele fajansarni ze Staffordshire. Wśród nich szczególne miejsce znalazł typ naczynia w postaci groteskowego piwo-sza nazwanego Sir Toby Philpott, od którego dzbanki takie nazywane są w skrócie Toby Jugs. Postać tę stworzył rytownik Robert Dighton (1752–1814) w 1761 r., przy czym na rycinie tej znalazła się także piosenka o historii Sir Toby’ego napisana przez ks. Francisca Fawkesa (1720–1777) (Hildyard 2005, s. 161–162; analogia: por. Mariën-Dugardin 1975, s. 26).

I. 2.

CZARNA KAMIONKA BAZALTOWA

38. Czajnik z pokrywką, teapot and cover, owalny, brzusiec pokryty mechanicznie wykonaną dekoracją w pionowe pasy, u dołu płaski, u góry na lekko wklęsłych barkach wystający wylew zakończony skręconym wałkiem. Z jednej strony prosty dziobek, z drugiej kabłąkowaty uchwyt. Na owalnej pokrywce pasy schodzące się koncentrycznie do uchwyty w postaci tak zwanej wdowy. Całe naczynie wraz z pokrywką na zewnątrz i w środku w kolorze czarnym, na zewnątrz matowe, wewnątrz glazurowane. Na spodzie wyciśnięty drobnymi literami napis „WEDGWOOD”, obok napis czarną farbą na błyszczącym tle „RA/41/MGL/-1”, przy czym cyfra „-1” farbą czerwoną, wewnątrz pokrywki napis czerwoną farbą „RA-41-MGL/-2”, dalej napis atramentem „RA/41”.

Czarna kamionka bazaltowa (*black basalt*), spód płaski, dekoracja mechaniczna, dł. 26,5 cm, wys. 14 cm, wys. z pokrywką 16,7 cm, nr inw. RA/41/MGL.

Anglia, Staffordshire, Etruria, Josiah Wedgwood & Sons, lata 1780–1790.

Czarna kamionka delikatna była wynikiem eksperymentów polegających na mieszanii różnych składników masy ceramicznej, a produkcję takich naczyń rozpoczął Wedgwood ok. 1766 r., po czym dwa lata później nazwał ją *black basalt* (Reilly 1996, s. 65). Od wczesnego okresu

38.

były one często zdobione za pomocą tokarki występującymi na opisywanym czajniku pionowymi pasami (por. analogiczny, ale mniejszy egzemplarz RA/89/MGL, czyli nr 39, a ponadto Kowalski 2020, s. 211, poz. 194 oraz dalsze przykłady: Edwards 1994, s. 56, poz. 33; Załęska 2002, s. 100, poz. 67; także różnych wytwórców: Edwards 1987, s. 80, poz. 55; Edwards 1994, s. 136, poz. 179, s. 166, poz. 231 i 232, s. 206, poz. 311). Zamieszczona jako uchwyt pokrywki postać wdowy jest typowa dla wskazanego czasu, przy czym warto dodać, że zawędrowała ona aż do Prószkowa na Śląsku, gdzie wykonywano naczynia z czarnej kamionki bazaltowej na wzór angielski (por. Kwiecień, Siess-Krzyszowski 2005, s. 145, poz. 217). Należy nadto wyjaśnić, że bardzo wczesne naczynia tego rodzaju nie były wewnątrz glazurowane, ale technikę tę stosowano już w podanym wyżej okresie

[por. nieco późniejsze przykłady: Edwards 1994, s. 103, poz. 119, s. 109, poz. 131a; znak: Reilly 1989 (II), s. 651, poz. 2; Godden 1991, s. 657, nr 4075].

39. Czajnik z pokrywką, teapot and cover, owalny, brzusiec pokryty mechanicznie wykonaną dekoracją w pionowe pasy, u dołu płaski, u góry na lekko wklęsłych barkach wystający wylew zakończony skręconym wałkiem. Z jednej strony prosty dziobek, z drugiej kabłąkowaty uchwyt. Na owalnej pokrywce pasy schodzące się koncentrycznie do uchwyty w postaci tak zwanej wdowy. Całe naczynie wraz z pokrywką na zewnątrz i w środku w kolorze czarnym, na zewnątrz matowe, wewnątrz glazurowane. Na spodzie wyciśnięty drobnymi literami napis „WEDGWOOD”, obok zatarty napis białą farbą „MM-755”, dalej napis czarną farbą „RA/89/MGL/-1”,

39.

przy czym cyfra „-1” farbą czerwoną, wewnątrz pokrywki napis czerwoną farbą „RA-89-MGL/-2”, dalej napis atramentem „M/89”.

Czarna kamionka bazaltowa (black basalt), spód płaski, dekoracja mechaniczna, dł. 19 cm, wys. 10,4 cm, wys. z pokrywką 11,5 cm, nr inw. RA/89/MGL.

Anglia, Staffordshire, Etruria, Josiah Wedgwood & Sons, lata 1780–1790.

Kształt czajnika jest taki sam jak RA/41/MGL, czyli nr 38, a zatem zawarte w jego opisie informacje odnoszą się w całości również do niniejszego egzemplarza.

40. Czajnik z pokrywką, teapot and cover, okrągły, z brzuścem kulistym, spłaszczonym, u dołu opartym na niskiej stopie, z wylewem szeroko wychylonym w jedną stronę, z drugiej strony przechodzącym w duży uchwyt zgięty do dołu. Poniżej rozszerzonego wylewu prosty dzióbek. Pokrywka okrągła, minimalnie wybrzuszona, w środku uchwyt w kształcie nieokreślonego owocu. Na brzuścu wykonane mechanicznie kanelowanie listwowe. Czajnik z pokrywką w całości w kolorze czarnym, matowym, w środku glazurowanie.

40.

Na spodzie wyciśnięty drobnymi literami znak „WEDGWOOD”, obok symbol „X” oraz napis farbą w kolorze czarnym „RA/67/M.GL”, pod którym napis w kolorze czerwonym „RA-67-M.GL.-1”, wewnątrz pokrywki napis w kolorze czerwonym „RA-67-M.GL/-2”.

Czarna kamionka bazaltowa (black basalt), spód płaski, stopa wystająca, płaska, dł. 23,4 cm, wys. 15 cm, nr inw. RA/67/MGL.

Anglia, Staffordshire, Etruria, Josiah Wedgwood & Sons, lata 1780–1790.

Czajniki o tym kształcie z charakterystycznym „parapetem” na wylewie od strony dzióbka produkowano w wytwórni Wedgwooda co najmniej od 1775 r. (por. wyjaśnienie w opisie takiego czajnika: Edwards 1994, s. 57, poz. 36, a inny przykład: tamże, s. 58, poz. 37). Zdobienie za pomocą tokarki w postaci pionowych pasów, jak na czajnikach RA/41/MGL i RA/89/MGL. Wewnętrzne glazurowanie odpowiada podanemu datowaniu, chociaż bardzo wczesne naczynia tego rodzaju nie były w środku glazurowane [por. nieco późniejsze przykłady: Edwards 1994, s. 103, poz. 119, s. 109, poz. 131a; znak: Reilly 1989 (II), s. 651, poz. 2; Godden 1991, s. 657, nr 4075].

41. Czajnik z pokrywką, teapot and cover, owalny z wgłębieniami, z pionowymi ściankami brzuśca, oparty na bardzo niskiej stopie, u góry płaski, z minimalnie zaznaczonym okrągłym wylewem. Z jednej strony prosty dzióbek, z drugiej kabłąkowaty taśmowy uchwyt. W dolnej części brzuśca mechanicznie wykonane kanelowanie, w górnej wzdłuż brzegu reliefowa dekoracja lambrekinowa. Na okrągłej lekko wybrzuszonej pokrywce delikatny relief oraz uchwyt w postaci tak zwanej wdowy. Całe naczynie wraz z pokrywką na zewnątrz i w środku w kolorze czarnym, matowe. Na spodzie zatarty napis „MM-7(?)” oraz napis czarną farbą „RA/74/M.GL-1”, przy czym „-1” w kolorze czerwonym, wewnątrz pokrywki napis czerwoną farbą „RA/74/MGL/-2”.

41.

Czarna kamionka bazaltowa (black basalt), dł. 21,2 cm, wys. 10 cm, wys. z pokrywką 11 cm, nr inw. RA/74/MGL.

Anglia, Staffordshire, Shelton, Hanley, John Mare, ok. 1790–1800.

Czajnik z czarnej kamionki delikatnej, który mimo braku znakowania może być przypisany fajansarni Johna Mare’ego w okresie ok. 1790–1800. Wynika to z podobieństwa jego formy

oraz cech stylistycznych dekoracji do czajnika znakowanego z wytwórni Johna Mare'ego w Shelton Hanley (Edwards 1994, s. 193, poz. 277). Mimo różnic w ukształtowaniu reliefowego lambrekinu obok ogólnej formy naczynia i kompozycji dekoracji zwraca uwagę analogiczne kanelowanie, kształt dzióbka i uchwyty, a także jego umocowanie w górnej części. Nie jest natomiast wykluczone, że pokrywka pochodzi z innego czajnika, aczkolwiek jej ornament wokół uchwyty jest typowy dla takich naczyń w podanym okresie jego powstania (por. tamże, s. 213, poz. 327). Szerzej na temat uchwyty pokrywki w formie wdowy (por. opis RA/41/MGL, czyli nr 38 w niniejszym katalogu).

42. Czajnik z pokrywką, teapot and cover, okrągły, brzusiec pokryty mechanicznie wykonaną dekoracją geometryczną, u dołu stopa wałkowata, u góry na lekko ukośnych barkach wystający, rozchylony wylew. Z jednej strony esowato wygięty dzióbek, z drugiej taśmowy uchwyt w kształcie zbliżonym do pionowego prostokąta. Na okrągłej pokrywce uchwyt w postaci tak zwanej wdowy. Całe naczynie wraz z pokrywką na zewnątrz i w środku w kolorze czarnym, na zewnątrz i wewnątrz matowe. Na spodzie wyciśnięty znak w kształcie kotwicy z napisem „DAVENPORT” u góry, obok napis czarną farbą „RA/66/MGL”, przy stopie na brzuscu napis czerwoną farbą „RA-66-M.GL-1”.

Czarna kamionka bazaltowa (black basalt),
dł. 20,5 cm, wys. 10,9 cm,
wys. z pokrywką 12,7 cm,
nr inw. RA/66/MGL.

Anglia, Staffordshire, Longport, John Davenport & Co., ok. 1810 r.

42.

Produkcję czarnej kamionki delikatnej rozpoczęto w wytwórni Johna Davenporta nie wcześniej niż w 1805 r. (Lockett, Godden 1989, s. 97). Natomiast na podstawie cech stylistycznych dekoracji należy opisywany czajnik datować na ok. 1810 r., czyli w końcowym okresie jego działalności (por. podobnie zdobioną cukiernicę, która mogła należeć razem z nim do jednego serwisu: tamże, s. 98, poz. 61 oraz Edwards 1994, s. 149, poz. 200; znak: Lockett 1972, s. 111, nr 3; Blake-Roberts 1989, s. 147, poz. D3; Lockett, Godden 1989, s. 73, nr E5; Godden 1991, s. 189, nr 1181).

43. Czajnik z pokrywką, teapot and cover, okrągły, zwężający się do dołu i oparty na niskiej stopie, u góry wcięty i przechodzący w lekko rozchylony wylew mechanicznie kanelowany. Z jednej strony wygięty dzióbek, z drugiej taśmowy uchwyt zbliżony kształtem do prostokąta. W dolnej części brzusca mechanicznie wykonana dekoracja zygzakowa, w górnej sześć reliefowych nakładek, od lewej strony przy dzióbku z kobietą i puttem, z czterema kobietami, z których jedna przepowiada przyszłość (Pytia?), z kobietą pogrążoną w smutku siedzącą pod drzewem z pieskiem, z odpoczywającym wędrowcem z psem, zasmuconą kobietą przy pomniku nagrobnym i kobietą przy pomniku wojownika(?). Na okrągłej, lekko wybrzuszonej pokrywce

43.

delikatny relief oraz uchwyt w postaci tak zwanej wdowy. Całe naczynie wraz z pokrywką na zewnątrz i w środku w kolorze czarnym, matowe. Na spodzie zatarty napis „MM-724”, napis czarną farbą „R.A./49/M.GL.”, obok napis ołówkiem „RA/49/M.GL.”, wewnątrz pokrywki napis czerwoną farbą „RA/49/MGL-2”.

Czarna kamionka bazaltowa (black basalt),
dł. 19 cm, wys. 9,6 cm,
wys. z pokrywką 13 cm,
nr inw. RA/49/MGL.

Anglia, Staffordshire, Longport, John Davenport & Co., ok. 1810 r.

Wczesny przykład czajnika z czarnej kamionki delikatnej, którą zaczęto produkować w wytwórni Johna Davenporta nie wcześniej niż w 1805 r. (Lockett, Godden 1989, s. 97). Mimo braku oznaczenia można go przypisać temu producentowi na podstawie cech stylistycznych i datować na ok. 1810 r. (por. identyczny relief i inne elementy dekoracji jak na naczyniach znakowanych – relief: Edwards 1994, s. 149, poz. 198 oraz Lockett, Godden 1989, s. 97, poz. 60, a dalsze elementy: Edwards 1994, s. 149, poz. 199 i 200). Szerzej na temat uchwyty pokrywki w formie wdowy por. opis RA/41/MGL, czyli nr 38 w niniejszym katalogu.

44. Czajnik z pokrywką, *teapot and cover*, owalny, ze ściankami brzuśca pionowymi, opartymi na bardzo niskiej stopie, u góry płaski, z którego wychodzi lekko rozchylony wylew mechanicznie kanelowany. Z jednej strony prosty dziobek, z drugiej kabłąkowany taśmowy uchwyt. W dolnej części brzuśca mechanicznie wykonana dekoracja naśladująca koszyk, w górnej po obu stronach reliefowa nakładka ze zwierzętami, na jednej osioł kopiający wilka(?), na drugiej lew obserwujący psa. Na okrągłej lekko wybrzuszonej pokrywce delikatny relief oraz uchwyt w postaci tak zwanej wdowy. Całe naczynie wraz z pokrywką na zewnątrz i w środku w kolorze czarnym, matowe. Na spodzie napis czarną farbą „RA/38/M.GL.”, niżej napis czerwoną farbą „RA-38-MGL/-1”, wewnątrz pokrywki napis czerwoną farbą „RA-38-MGL/-2”.

44.

Czarna kamionka bazaltowa (*black basalt*),
dł. 19,6 cm, wys. 11,1 cm,
wys. z pokrywką 11,9 cm,
nr inw. RA/38/MGL.

Anglia, Staffordshire, Longport,
John Davenport & Co.,
ok. 1810 r.

Drugi obok egzemplarza RA/49/MGL,
czyli nr 43, przykład czajnika z czarnej kamionki delikatnej, który nie jest

wprawdzie znakowany, ale na podstawie cech stylistycznych może być przypisany wytwórni Johna Davenporta, także z 1810 r. [Por. analogiczne elementy dekoracji jak na naczyniu znakowanym, szczególnie pokrywka, wylew i usytuowany niżej wąski pasek z ornamentem (Edwards 1994, s. 149, poz. 199, a także nieznakowana poz. 200, również przypisana Davenportowi na podstawie podobieństwa tych elementów)]. Szerzej na temat uchwytu pokrywki w formie wdowy por. opis RA/41/MGL, czyli nr 38.

45. Czajnik z pokrywką, *teapot and cover*, okrągły, zwężający się do dołu i oparty na niskiej stopie, u góry przechodzący w lekko rozchylony wylew. Z jednej strony prosty dziobek, z drugiej taśmowy uchwyt. W górnej części ozdobiony wyciśniętą taśmą z ornamentem składającym się z zachodzących na siebie rombów, wylew pokryty mechanicznie wykonanymi karbami. Na okrągłej płaskiej pokrywce uchwyt w postaci tak zwanej wdowy. Całe naczynie wraz z pokrywką na zewnątrz i w środku w kolorze czarnym, na zewnątrz i wewnątrz matowe. Na spodzie napis czarną farbą „RA/123/M.GL./-1”, przy czym nr „-1” w kolorze czerwonym, wewnątrz pokrywki napis czerwoną farbą „RA/123/MGL/-2”.

Czarna kamionka bazaltowa (*black basalt*),
dł. 25,3 cm, wys. 14,5 cm,
wys. z pokrywką 15,3 cm,
nr inw. RA/123/MGL.

Anglia, Staffordshire, Longport,
John Davenport & Co.,
ok. 1810 r.

Trzeci obok egzemplarza RA/49/MGL i RA/38/MGL, czyli nr 43 i 44 w niniejszym katalogu, przykład nieznakowanego czajnika z czarnej kamionki

45.

delikatnej, który na podstawie cech stylistycznych może być przypisany wytwórni Johna Davenporta z ok. 1810 r. Por. te same jak w przypadku RA/38/MGL, analogiczne elementy dekoracji jak na naczyniu znakowanym, szczególnie pokrywka, wylew i usytuowany niżej wąski pasek z ornamentem (Edwards 1994, s. 149, poz. 199), a także nieznakowana poz. 200, również przypisana Davenportowi na podstawie podobieństwa tych elementów. Szerzej na temat uchwytu pokrywki w formie wdowy por. opis RA/41/MGL, czyli 38 w niniejszym katalogu.

46. Czajnik z pokrywką, *teapot and cover*, owalny, z brzuścem podzielonym na trzy strefy, wysoką prostą stopą i prostym wylewem pokrytym drobnym ornamentem w reliefie. Strefa środkowa wybruszona na zewnątrz, karbowana i pokryta reliefowymi kwiatami, strefa górna lekko wybruszona, dolna zwężająca się, obydwie kanelowane. Z jednej strony wygięty dziobek, z drugiej taśmowy uchwyt. Na owalnej wybrzuszonej pokrywce relief w kształcie kwiatów i kanelowania, uchwyt w postaci psa. Całe naczynie wraz z pokrywką na zewnątrz i w środku w kolorze czarnym, na zewnątrz i wewnątrz matowe. Na spodzie napis czarną farbą „RA/53/M.GL./-1”, przy czym nr „-1”

46.

w kolorze czerwonym, wewnątrz pokrywy napis czerwona farbą „RA/53/MGL/-2”.

Czarna kamionka bazaltowa
(*black basalt*),
dł. 18,7 cm, wys. 9,3 cm,
wys. z pokrywką 11,9 cm,
nr inw. RA/53/MGL.

Anglia, Staffordshire,
wytwórca nieustalony,
lata 1810–1825.

Kształt czajnika i pokrycie go praktycznie w całości bogatym reliefem wskazuje na późniejszy okres powstania tego naczynia, aczkolwiek kwiaty i wić roślinna w reliefie na punktowanym tle występują już ok. 1810 r. (por. Kowalski 2020, s. 219, poz. 201 czy Edwards 1994, s. 200, poz. 300). Por. jednak także inne przykłady złożonej formy, które są bardziej typowe dla końcowego okresu wskazanego przedziału czasu powstania czajnika (tamże, s. 224, poz. 342–347).

47. Czajnik z pokrywką, *teapot and cover*, okrągły, z beczułkowatym brzuścem pokrytym w całości reliefową imitacją plecionki wiklinowej, wylew okrągły wcięty, z jednej strony długi prosty dziobek, z drugiej taśmowy uchwyt. Pokrywka okrągła, lekko wybrzuszona, pokryta imitacją plecionki wiklinowej, na środku

spłaszczony uchwyt. Całe naczynie na zewnątrz w kolorze czarnym z malaturą złotą, podkreślającą kształt niektórych elementów. Na spodzie wyciśnięty znak „H”, poniżej napis białą farbą „RA/309/M.GL/1”, przy czym cyfra „1” w kolorze czerwonym, obok w kolorze czerwonym napis „RA/309/MGL/-1”, wewnątrz pokrywy napis czerwona farbą „RA/154/MGL/-2”.

innymi we wzorniku z Leeds Pottery. Por. wzornik dla czarnej kamionki bazaltowej z 1806 r. [*Drawing Book for Blackware 1806*, wzór nr 26, Griffin 2005 (II), s. 508, a także Edwards 1994, s. 91, poz. 92], przy czym data roczna wzornika nie oznacza wprowadzenia tych projektów do produkcji, gdyż były one powtarzane w kolejnych jego edycjach za wcześniejszymi. Taką samą formę

47.

Czarna kamionka bazaltowa,
black basalt, podstawa wcięta,
spód płaski, malowany,
dł. 18,7 cm, wys. 10 cm,
wys. z pokrywką 12,5 cm,
nr inw. RA/309/MGL.

Anglia, Staffordshire, Etruria,
Josiah Wedgwood & Sons,
lata 1820–1830.

Czajnik jest przykładem relatywnie częstej na początku XIX w. formy pszczelego ula (*beehive shape*), którą można zobaczyć między

stosowano od ok. 1800 r. w fajansarni Wedgwooda (Reilly 1996, s. 61), a jej przykładami są dwa inne czajniki z tej wytwórni, RA/154/MGL i RA/309/MGL, czyli nr 51 i 57 w niniejszym katalogu. Obok podobieństwa o przypisaniu jej opisywanego naczynia zdecydował wyciśnięty na spodzie znak pracownika „H” [por. Reilly 1989 (II), s. 652, nr 19]. Podobne znaki występują także na wyrobach z Leeds, ale są one malowane [Edwards 1994, s. 280 oraz Griffin 2005 (I), s. 113, poz. 4f].

I.3. DELIKATNA KAMIONKA „TRZCINOWA”

48. Czajnik z pokrywką, *teapot and cover*, okrągły, z beczułkowatym brzuścem podzielonym na dwie poziome strefy, w górnej, szerszej, pięć reliefowych nakładek z przedstawieniami bawiących się nagich dzieci, w dolnej pionowe mechaniczne kanelowanie. Wylew okrągły wcięty, z jednej strony wygięty dziobek, z drugiej kabłąkowaty uchwyt z trzech wałków imitujących bambus. Pokrywka okrągła, lekko wybrzuszona, mechanicznie kanelowana, na środku kulisty mały uchwyt. Całe naczynie na zewnątrz i w środku w kolorze beżowym, matowym, wewnątrz glazurowane, malatura w kolorze niebieskim podkreślająca kształt niektórych elementów reliefowych. Na spodzie wyciśnięty mały napis „Wedgwood”, dalej napis czarną farbą na beżowym tle „RA/161/M.GL/-1”, przy czym cyfra „-1” w kolorze czerwonym, wewnątrz pokrywki napis atramentem „161” oraz napis czerwoną farbą „RA-161/M.GL/-2”.

Delikatna kamionka „trzciniowa” (*cane ware*), podstawa wcięta, spód płaski,
dł. 19,5 cm, wys. 10,5 cm,
wys. z pokrywką 12,1 cm,
nr inw. RA/161/MGL.

Anglia, Staffordshire, Etruria,
Josiah Wedgwood & Sons,
relief „Infants playing” William
Hackwood (ok. 1737–1839),
lata 1780–1790 r.

48.

Nazwana od swego koloru tak zwana delikatna kamionka trzciniowa (*cane ware*), skomponowana z lokalnych gliniek przez Wedgwooda w latach 70. XVIII w., przy czym w katalogu z 1787 r. określono ją jako „Bamboo”, a także *cane-coloured bisqué porcelain* (Reilly 1996, s. 91). Pokryta reliefem z przedstawieniem bawiących się dzieci, „Infants playing”, modelowanym przez Williama Hackwooda (ok. 1737–1839) (o którym więcej tamże, s. 213), por. także bardzo zbliżony pod względem formy i dekoracji, w tym także z niebieską malaturą, czajnik Wedgwooda datowany na ok. 1790 r. (Hildyard 2005, s. 136, poz. 69; inne przykłady wyrobów tego wytwórcy z motywem bawiących się dzieci por. Stadnicka-Hoffman 2022, s. 225, poz. 284 i s. 288, poz. 287–288). Przy określaniu czasu powstania opisywanego czajnika wzięto jednak pod uwagę zamieszczony na jego spodzie najstarszy znak Wedgwooda, który

był wyciskany pojedynczymi literami [Reilly 1996, s. 503; znak: Willis 1993, s. 122, Reilly 1989 (II), s. 651, nr 1; Godden 1991, s. 657, nr 4073].

49. Czajnik z pokrywką, *teapot and cover*, owalny, z brzuścem z pionowymi ściankami i lekko zaznaczoną płaską podstawą u dołu oraz ornamentem reliefowym naśladowującym bambus u góry. Wylew owalny, ukryty za niską, falującą ścianką z otworami na uchwyt. Brzusiec dekorowany mechanicznie wykonaną imitacją ściany bambusowej, z jednej strony esowaty dziobek. Pokrywka owalna, wybrzuszona, na środku uchwyt w kształcie lwa. Całe naczynie na zewnątrz i w środku w kolorze beżowym, matowym, wewnątrz glazurowane. Na spodzie wyciśnięty napis „WEDGWOOD”, niżej napis czarną farbą „RA/1214/M.GL”, wewnątrz przekreślony napis czarną farbą „MM-762”, wewnątrz pokrywki napis atramentem

49.

„RA/1214” oraz napis czerwoną farbą „RA-1214-MGL/-2”.

Delikatna kamionka „trzciniowa” (*cane ware*),

dł. 24,5 cm, wys. 14,5 cm,
wys. z pokrywką 16,5 cm,
nr inw. RA/1214/MGL.

Anglia, Staffordshire, Etruria,
Josiah Wedgwood & Sons,
lata 1780–1790.

Drugi obok RA/161/MGL, czyli nr 48, przykład tak zwanej delikatnej kamionki trzciniowej (*cane ware*), skomponowanej z lokalnych gliniek przez Wedgwooda w latach 70. XVIII w. Jest to także wczesny okaz tej kamionki, nawiązujący dekoracją do motywu bambusa, co było cechą charakterystyczną tych wyrobów [por. czajnik z ok. 1779 r.: Reilly 1996, s. 91 czy późniejszy serwis: Mankowitz 1992, poz. 102; znak: Reilly 1996, s. 503, nr 2; Willis 1993, s. 122; Reilly 1989 (II), s. 651, nr 2; Godden 1991, s. 657, nr 4075].

50.

50. Czajnik z pokrywką, teapot and cover, z ośmiokątnym brzuścem pokrytym reliefowymi nakładkami, z których dwie owalne z postaciami antycznymi męską i żeńską, cztery na zmianę z lirą i różgami liktorskimi oraz dwie w postaci kwiatów. Wylew owalny, uniesiony nad barkami, z jednej strony wychylony dziobek, z drugiej taśmowy uchwyt. Pokrywka owalna, lekko wybrzuszona, z żółdziejami i liśćmi w reliefie, na środku spłaszczony mały uchwyt. Całe naczynie na zewnątrz i w środku w kolorze beżowym, matowym, wewnątrz glazurowane, nakładki szare. Na spodzie wyciśnięty małymi literami napis „WEDGWOOD”, dalej napis czarną farbą „RA/4538/M.GL/-1”, na kawałku plastra litera „F”, nadto przekreślony napis czarną farbą „MM-1683”. Wewnątrz pokrywki napis czarną farbą „RA/4538/M.GL/-2”, na kawałku plastra litera „F”, nadto zatarty napis atramentem „(?)1638/M.GL./-2”.

Delikatna kamionka trzciniowa (*cane ware*),

dł. 20 cm, wys. 14,4 cm,
wys. z pokrywką 14,7 cm,
nr inw. RA/4538/MGL.

Anglia, Staffordshire, Etruria,
Josiah Wedgwood & Sons,
lata 1780–1790.

Trzeci obok RA/161/MGL i RA/1214/MGL, czyli nr 48 i 49, przykład tak zwanej delikatnej kamionki trzciniowej (*cane ware*), skomponowanej z lokalnych gliniek przez Wedgwooda w latach 70. XVIII w. W tym przypadku naczynie pokryte jest ozdobnymi nakładkami w innym kolorze, co jest charakterystyczne dla tak zwanej kamionki jaspisowej tego wytwórcy [znak: Reilly 1996, s. 503, nr 2; Willis 1993, s. 122; Reilly 1989 (II), s. 651, nr 2; Godden 1991, s. 657, nr 4075].

51.

51. Czajnik z pokrywką, teapot and cover, okrągły, z beczułkowatym brzuścem pokrytym w całości reliefową imitacją plecionki wiklinowej, wylew okrągły wcięty, z jednej strony długi, minimalnie wygięty dzióbek, z drugiej taśmowy uchwyt. Pokrywka okrągła, lekko wybrzuszona, pokryta imitacją plecionki wiklinowej, na środku spłaszczony uchwyt. Całe naczynie na zewnątrz i w środku w naturalnym, matowym kolorze beżowym z malunkiem w kolorach zielonym i brązowym, wewnątrz szkliwione. Na spodzie namalowane w kolorze brązowym cztery kropki tworzące mały kwadrat, dalej zatarty napis „MM-687”, dalej napis czarną farbą „RA/154/M.GL./-1”, przy czym „-1” w kolorze czerwonym, wewnątrz pokrywki napis czerwona farbą „RA/154/MGL./-2”.

Delikatna kamionka trzciniowa (*cane ware*), podstawa wcięta, spód płaski, na brzuścu i uchwycie widoczny ślad po szwie z formy, barwienie w masie, dł. 17,9 cm, wys. 9,4 cm, wys. z pokrywką 11 cm, nr inw. RA/154/MGL.

Anglia, Staffordshire, Etruria, Josiah Wedgwood & Sons, ok. 1818–1821.

Drugi obok RA/309/MGL i RA/119/MGL, czyli nr 47 i 51 w niniejszym katalogu, egzemplarz relatywnie częściej na początku XIX w. formy pszczelego ula (*beehive shape*), którą od ok. 1800 r. produkowano w fajansarni Wedgwooda (Reilly 1996, s. 61). Obok podobieństwa o przypisaniu jej opisywanego naczynia zdecydował namalowany na spodzie znak malarza w postaci czterech kropek tworzących mały kwadrat, które stosowano w latach 1818–1821 [por. Reilly 1989 (II), s. 652, nr 18].

I. 4.

DELIKATNA KAMIONKA JASPIOWA

52. Plakieta owalna, plaque, z reliefową nakładką przedstawiającą konia stojącego na dwóch tylnych nogach, zwróconego w lewo. Cała powierzchnia plakiety w kolorze niebieskim, nakładka biała. Na spodzie wyciśnięty napis „WEDGWOOD /& BENTLEY”, obok napis czarną farbą „RA/1213/M.GL.”, dalej zatarta liczba napisana atramentem „22378”.

Delikatna kamionka jaspisowa (*jasper ware*) barwiona powierzchniowo, nakładka reliefowa, dł. 13,8 cm, szer. 11,8 cm, wys. 0,7 cm, nr inw. RA/1213/MGL.

Anglia, Staffordshire, Etruria, Josiah Wedgwood & Thomas Bentley, modelunek George Stubbs, ok. 1780 r.

Plakieta wraz z dalszymi przykładami kamionki jaspisowej (nr 53–61) należy do nielicznych tego rodzaju wyrobów w zbiorach polskich. Poza pojedynczymi przykładami zwraca uwagę tylko świetnej jakości, acz nieduży liczbowo zbiór w Muzeum Ziemi Tarnowskiej w Tarnowie (Stadnicka-Hoffman 2022, s. 221–231, poz. 281–290). Wynalazek tej kamionki (*jasper*) z reliefowymi nakładkami jest uważany za najważniejszy wkład Josiaha Wedgwooda w rozwój ceramiki od wynalezienia porcelany chińskiej (Reilly 1996, s. 239). Opracował ją na początku lat 70. XVIII w., a ok. 1775 r. rozpoczął regularną produkcję różnych naczyń oraz plaket z przedstawieniami portretowymi i innymi. Niektóre

52.

z nich modelował dla niego w latach 1778–1780 znany malarz koni George Stubbs (1724–1806). Jako przykład najczęściej publikowana jest jego plakieta z „wystraszonym koniem” (*The frightened horse*; Reilly 1996, s. 408; Willis 1993, s. 81). Nie udało się odnaleźć analogii dla opisywanej plakiety, jednak nie tylko tematyka, ale również styl i wysoka jakość modelunku pozwalają przyjąć, że jej autorem także jest Stubbs. Datowanie potwierdza krótko stosowany znak [inne plakiety z tym znakiem w naszych zbiorach: Stadnicka-Hoffman 2022, s. 228, poz. 287 i 288; znak: Willis 1993, s. 122; Reilly 1989 (II), s. 652, poz. 11; Godden 1991, s. 657, nr 4076].

53. Czajnik z pokrywką, *teapot and cover*, okrągły, z gruszkowatym brzoścem podzielonym na dwie poziome strefy, w górnej, szerokiej, po obu stronach reliefowe nakładki z przedstawieniami bawiących się nagich dzieci, w dolnej, wąskiej, pionowe mechaniczne kanelowanie. Wylew okrągły, płaski, z jednej strony esowaty dziobek, z drugiej kabłąkowaty uchwyt. Pokrywka okrągła, lekko wybrzuszona, mechanicznie kanelowana, na środku rozeta z liści w reliefie, kulisty mały uchwyt. Całe naczynie na zewnątrz i w środku w kolorze jasnoniebieskim, matowym, nakładki białe. Na spodzie wyciśnięty napis

53.

„WEDGWOOD”, dalej napis czarną farbą na beżowym tle „RA/1218/M.GL/-1”, przy czym „-1” w kolorze czerwonym, wewnątrz pokrywki napis ołówkiem „BQ/rqdek” oraz napis czerwona farbą „RA-1218-/M.GL/-2”.

Delikatna kamionka jaspisowa (*jasper ware*), podstawa wcięta, spód płaski, barwienie w masie, dł. 17,7 cm, wys. 10,1 cm, wys. z pokrywką 13,6 cm, wzór „Bacchanalian boys”, nr inw. RA/1218/MGL.

Anglia, Staffordshire, Etruria, Josiah Wedgwood & Sons, lata 1785–1790.

Wśród wyrobów delikatnej kamionki jaspisowej (*jasper ware*) najbardziej znane są naczynia z reliefowymi nakładkami na tle innego koloru. Trafiły one w ówczesne gusta i przez długi czas cieszyły się ogromną

popularnością. W tej technice wykonywano zarówno naczynia czysto dekoracyjne, np. wazony, jak i użytkowe, na których reliefy często się powtarzały. Por. takie same sceny „Bacchanian boys” („Bacchanian boys”) na nakładkach na czajniku datowanego na 1785 r. (Załęska 2002, s. 115, poz. 98; inne wersje tamże, s. 114, poz. 97 i s. 115, poz. 101). Autorstwo tych scen przypisuje się lady Dianie Beauclerk (1734–1808), przy czym są one oparte na rzeźbach François Duquesnoya (1597–1643) (wyjaśnienia tamże, s. 106, poz. 75 i s. 114, poz. 97). Por. także inne przykłady wyrobów Wedgwooda z motywem bawiących się dzieci [Stadnicka-Hoffman 2022, s. 225, poz. 284 i s. 288, poz. 287–288; znak: Willis 1993, s. 122; Reilly 1996, s. 503, nr 2; Reilly 1989 (II), s. 651, poz. 2; Godden 1991, s. 657, nr 4075].

54. Czajnik z pokrywką, *teapot and cover* z cylindrycznym brzuścem zakończonym na górze uskokiem i lekko wystającym wylewem, z jednej strony prosty dziobek, z drugiej taśmowy uchwyt, na ściankach ozdobiony reliefowymi nakładkami przedstawiającymi antyczne postacie kobiece i dziecko, zaaranżowane w dwie sceny, jedna związana ze żniwami, a druga ze składaniem ofiary za dziecko(?), pomiędzy scenami drzewa. Pokrywka lekko wybrzuszona, na niej trzy małe nakładki z przedstawieniami dzieci, uchwyt spłaszczony. Całe naczynie na zewnątrz w kolorze zielonym z białymi nakładkami, w środku białe. Na spodzie wyciśnięty drobnymi literami napis „WEDGWOOD”, obok napis czerwoną farbą „RA-96-MGL/-1”, wewnątrz pokrywki napis czerwoną farbą „RA-96-MGL/-2”, dalej nieczytelny napis atramentem „RA/...”.

54.

Delikatna kamionka jaspisowa (*jasper ware*), spód wcięty, płaski, barwiona powierzchniowo, nakładki reliefowe, dł. 18,5 cm, wys. 10,5 cm, wys. z pokrywką 11 cm, nr inw. RA/96/MGL.

Anglia, Etruria, Josiah Wedgwood & Sons, lata 1790–1810.

Innym obok RA/1218/MGL, czyli nr 53, naczyniem z delikatnej kamionki

jaspisowej (*jasper ware*) jest czajnik z reliefowymi nakładkami przedstawiającymi postacie mitologiczne, które odpowiadały aktualnym wówczas zainteresowaniom antykiem i uzyskały szczególną popularność. Nakładki te często się powtarzały – por. takie same sceny na nakładkach jak na czarce do herbaty [Kowalski 2020, s. 217, poz. 199; znak: Willis 1993, s. 122; Reilly 1996, s. 503, nr 2; Reilly 1989 (II), s. 651, poz. 2; Godden 1991, s. 657, nr 4075].

55. Czajnik z pokrywką, *teapot and cover*, okrągły, z cylindrycznym brzuścem podzielonym na trzy poziome strefy; w środkowej, szerokiej, po obu stronach reliefowe nakładki z przedstawieniami w typie antycznym, jedna z kobietą i dwoma puttami, a druga z mężczyzną i koniem, przedzielone nakładkami dekoracyjnymi, w wąskich strefach górnej i dolnej ornamenty liściaste. Wylew okrągły, wcięty, z jednej strony prosty dziobek, z drugiej kabłąkowaty uchwyt. Pokrywka okrągła, lekko wybrzuszona, na środku rozeta z liści w reliefie oraz owoidalny mały uchwyt. Całe naczynie na zewnątrz w kolorze jasnoniebieskim, matowym, nakładki białe. Na spodzie wyciśnięty napis „WEDGWOOD”, obok zatarty napis „MM-1691”, dalej napis czarną farbą „RA/176/M.GL/-1”, przy czym „-1” w kolorze czerwonym, wewnątrz pokrywki napisy atramentem „176” i „82 A K.K” oraz napis czerwoną farbą „RA-176-/M.GL/-2”.

Delikatna kamionka jaspisowa (*jasper ware*), podstawa wcięta, spód płaski, barwienie powierzchniowe, dł. 19,2 cm, wys. 9 cm, wys. z pokrywką 11,3 cm, nr inw. RA/176/MGL.

55.

Anglia, Staffordshire, Etruria, Josiah Wedgwood & Sons, lata 1790–1810.

Czajnik jest kolejnym przykładem obok RA/1218/MGL i RA/96/MGL, czyli nr 53 i 54, naczynia z delikatnej kamionki jaspisowej (*jasper ware*) z postaciami antycznymi, jest jednak pokryty bardziej rozbudowaną dekoracją reliefową, w tym między innymi postacią Bellerofonta z Pegaszem. Należał do serwisu kawowego łącznie z filiżankami, których tak samo zdobiony, aczkolwiek z innymi postaciami przykład znajduje się w zbiorach nieborowskich (Załęska 2002, s. 116, poz. 103). Warto zauważyć, że nakładka przedstawiająca Bellerofonta z Pegazem powtórzona została na znacznie późniejszym wazoniku RA/4487/MGL [znak: Willis 1993, s. 122; Reilly 1996, s. 503, nr 2; Reilly 1989 (II), s. 651, poz. 2; Godden 1991, s. 657, nr 4075].

56. Czajnik z pokrywką, *teapot and cover* o przekroju nieregularnym, zbliżonym do owalu ze spłaszczeniami tworzącymi sześć lekko wypukłych ścian. U góry wklęsłe przejście do łódkowatego wylewu, u dołu niska podstawa, z jednej strony prosty dziobek, z drugiej taśmowy uchwyt. Na ściankach bocznych reliefowe nakładki, jedna z kobietą i dzieckiem, druga ze starą kobietą i młodą

56.

parą, pozostałe nakładki tworzą ornamenty i inne elementy dekoracyjne. Pokrywka łódkowata, wybrzuszona, pokryta nakładkami dekoracyjnymi, w środku uchwyt w postaci łabędzia. Całe naczynie na zewnątrz i wewnątrz w kolorze jasnoniebieskim, matowym, nakładki białe. Na spodzie przetarty napis czarną farbą „M.M-618” oraz napis czarną farbą „RA/86/M.GL/-1”, przy czym „-1” w kolorze czerwonym, wewnątrz pokrywy napis czerwoną farbą „RA/86/M.GL/-2”.

Delikatna kamionka jaspisowa (*jasper ware*), podstawa wcięta, spód płaski, barwienie w masie, dł. 25 cm, wys. 13,9 cm, wys. z pokrywką 17 cm, nr inw. RA/86/MGL.

Anglia, Staffordshire, Etruria, Josiah Wedgwood & Sons, lata 1790–1810.

Czajnik wykazuje wszystkie cechy wyrobu fajansarni Wedgwooda, w tym wysoki poziom wykonawstwa, a także ozdobiony jest nakładką z przedstawieniem kobiety i pary młodej, identyczną jak na znacznie późniejszym wazoniku RA/4487/MGL, czyli nr 61, z tej samej wytwórni. Został zatem jej przypisany, aczkolwiek jego podstawa jest dość nietypowa dla wyrobów Wedgwooda.

57.

57. Czajnik z pokrywką, teapot and cover, okrągły, z beczułkowatym brzuścem pokrytym w całości reliefową imitacją plecionki wiklinowej, wylew okrągły wcięty, z jednej strony długi prosty dzióbek, z drugiej wygięty uchwyt. Pokrywka okrągła, lekko wybrzuszona, pokryta imitacją plecionki wiklinowej, na środku spłaszczony uchwyt. Całe naczynie na zewnątrz i w środku w kolorze niebieskim, matowym. Na spodzie wyciśnięty małymi literami napis „WEDGWOOD”, dalej napis czarną farbą na beżowym tle „RA/119/M.GL/-1”, przy czym „-1” w kolorze czerwonym, obok mała prostokątna kartka z ząbkowanym brzegiem, wewnątrz pokrywy napis czerwoną farbą „RA/119/M.GL/-2”.

Delikatna kamionka jaspisowa (*jasper ware*), podstawa wcięta, spód płaski, na brzuścu i uchwycie widoczny ślad po szwie z formy, barwienie w masie, dł. 22 cm, wys. 9,9 cm, wys. z pokrywką 12,7 cm, nr inw. RA/119/MGL.

Anglia, Staffordshire, Etruria, Josiah Wedgwood & Sons, lata 1810–1820.

Trzeci obok RA/309/MGL i RA/154/MGL, czyli nr 47 i 51 w niniejszym katalogu, egzemplarz czajnika w formie pszczelego ula (*beehive shape*) – w fajansarni Wedgwooda produkowano je od ok. 1800 r. (Reilly 1996, s. 61). W tym przypadku o pochodzeniu z tej wytwórni zdecydował znak wyciśnięty na spodzie [znak: Willis 1993, s. 122; Reilly 1996, s. 503, nr 2; Reilly 1989 (II), s. 651, poz. 2; Godden 1991, s. 657, nr 4075].

58.

58. Czajnik z pokrywką, teapot and cover, okrągły, z gruszkowatym brzuścem pokrytym reliefowymi nakładkami, z których dwie przedstawiają kobiety w stroju antycznym, a pozostałe stanowią elementy dekoracyjne. Wylew okrągły, z jednej strony esowaty dziobek, z drugiej kabłąkowaty uchwyt. Pokrywka okrągła, lekko wybrzuszona, pokryta czterema nakładkami ze scenami antycznymi oraz przedzielającymi je nakładkami dekoracyjnymi, w środku uchwyt w postaci tak zwanej wdowy. Całe naczynie na zewnątrz w kolorze jasnoniebieskim, matowym, nakładki białe, wewnątrz białe, szkliwione. Na spodzie wyciśnięty drobnymi literami napis „WEDGWOOD”, symbol „X” i napis „SIZ”, dalej przetarty napis czarną farbą „M.M-720” oraz napis czarną farbą na beżowym tle „RA/72/M.GL/-1”, przy czym „-1” w kolorze czerwonym, wewnątrz pokrywki napis atramentem „RA/72/

MGL-2” oraz napis czerwoną farbą „RA-72-/M.GL/-2”.

Delikatna kamionka jaspisowa (jasper ware), podstawa wcięta, spód płaski, barwienie powierzchniowe, dł. 17,7 cm, wys. 12,3 cm, wys. z pokrywką 16,3 cm, nr inw. RA/72/MGL.

Anglia, Staffordshire, Etruria, Josiah Wedgwood & Sons, koniec pierwszej połowy XIX w.

Czajnik jest pierwszym egzemplarzem późniejszych naczyń Wedgwooda z delikatnej kamionki jaspisowej (*jasper ware*) z postaciami i motywami antycznymi. Kompozycja jego dekoracji jest już mniej wypracowana, co widać szczególnie na pokrywce, której uchwyt stanowi nawet postać wdowy typowej dla znacznie wcześniejszych wyrobów

tego wytwórcy. Warto zauważyć, że pokryty jest nakładkami identycznymi jak jeszcze późniejszy dzbanek, RA/4487/MGL, czyli nr 61 [znak: Willis 1993, s. 122; Reilly 1996, s. 503, nr 2; Reilly 1989 (II), s. 651, poz. 2; Godden 1991, s. 657, nr 4075].

59. Pucharek, cup, okrągły, z brzuścem zwężającym się do dołu i przechodzącym w szerszą podstawę, wylew wygięty na zewnątrz. Powierzchnia brzuśca pokryta nakładkami reliefowymi, w ramach których cztery poziome ornamenty, cztery duże pionowe pilastry z głowami lwów na górze i łapami na dole, pomiędzy nimi kwietne girlandy i cztery małe owalne plakietki z puttami. Całość w kolorze ciemnoniebieskim, matowym, nakładki białe. Na spodzie wyciśnięty drobnymi literami znak „WEDGWOOD”, obok nieczytelny symbol oraz cyfra „2”, dalej napis farbą w kolorze czerwonym „M.GL-RA-4972” oraz naklejony plaster z literą „F”.

59.

Delikatna kamionka jaspisowa (jasper ware), podstawa wcięta, barwiona powierzchniowo, wys. 13,5 cm, śr. stopy 8 cm, nr inw. RA/4972/MGL.

Anglia, Staffordshire, Etruria, Josiah Wedgwood & Sons, druga połowa XIX w.

Dekoracja tego pucharka jest kompozycyjnie lepiej opracowana niż czajnika RA/72/MGL, czyli nr 58, nadto cechuje ją typowy dla Wedgwooda wysoki poziom wykonawstwa. Forma i odcień koloru niebieskiego są właściwe wyrobom drugiej połowy XIX w. [znak: Willis 1993, s. 122; Reilly 1996, s. 503, nr 2; Reilly 1989 (II), s. 651, poz. 2; Godden 1991, s. 657, nr 4075].

60.

60. Dzbaneł, jug, okrągły, z cylindrycznym brzuścem lekko zwężającym się ku górze, podzielonym na dwie poziome strefy: w środkowej, szerokiej, reliefowe nakładki z przedstawieniami kobiet i dzieci w strojach antycznych, w wąskiej strefie górnej nakładka w kształcie wici winnej latorośli. Wylew z jednej strony uformowany w mały dziobek, po bokach przy brzegu otwory na kabłąk, z drugiej strony na ścianie długi pionowy uchwyt. Całe naczynie na zewnątrz w kolorze jasnoniebieskim, matowym, nakładki białe, wewnątrz białe, szkliwione. Na spodzie wyciśnięty napis „WEDGWOOD / ENGLAND”, obok nieczytelny symbol i liczba „24”, dalej plaster z literą „F” oraz napis czerwona farbą „M.GL-RA-4973”.

Delikatna kamionka jaspisowa (*jasper ware*), podstawa wcięta, płaska, spód płaski, barwienie powierzchniowe, dł. 12,5 cm, wys. 15,9 cm, nr inw. RA/4973/MGL.

Anglia, Staffordshire, Etruria, Josiah Wedgwood & Sons, przełom XIX i XX w.

Dzbaneł świadczy o długiej popularności wyrobów Wedgwooda z delikatnej kamionki jaspisowej (*jasper ware*) z postaciami i motywami antycznymi. Ma dobrze opracowaną

dekorację, którą cechuje wysoki poziom wykonawstwa. Jego cechy wskazują jednak, że powstał on na samym końcu XIX w. lub nawet na początku następnego stulecia, na pewno zaś po 1891 r., kiedy to eksporterzy angielscy musieli się dostosować do przyjętej w tym roku amerykańskiej ustawy McKinnley Tariff i oznaczać swoje wyroby napisem „ENGLAND” [por. Godden 1991, s. 11; znak: Willis 1993, s. 122; Reilly 1996, s. 503, nr 2; Reilly 1989 (II), s. 651, poz. 2; Godden 1991, s. 657, nr 4075].

61. Wazonik, vase, okrągły, z owoidalnym brzuścem przechodzącym u góry w krótki pionowy wylew i niską podstawą u dołu. Na brzuścu dwie nakładki – jedna z przedstawieniem trzech osób w strojach antycznych, druga mężczyzny z koniem – przedzielone dwoma nakładkami dekoracyjnymi, na barkach nakładka z liśćmi. Całe naczynie na zewnątrz w kolorze ciemnoniebieskim, matowym, nakładki białe, wewnątrz białe, matowe. Na spodzie wyciśnięte napisy „WEDGWOOD” i „MADE IN / ENGLAND”, obok nieczytelny symbol oraz napis czarną farbą „RA/4487/MGL”.

61.

Delikatna kamionka jaspisowa (*jasper ware*), podstawa wcięta, płaska, spód płaski, barwienie powierzchniowe, wys. 13,1 cm, śr. podstawy 4,7 cm, nr inw: RA/4487/MGL.

Anglia, Staffordshire, Etruria, Josiah Wedgwood & Sons, pierwsza ćwierć XX w.

Wazonik obok dzbanka RA/4973/MGL, czyli nr 60, świadczy o długiej popularności wyrobów Wedgwooda z delikatnej kamionki jaspisowej (*jasper ware*) z postaciami i motywami antycznymi. Ma mniej doskonałą niż tamten dekorację, ale cechuje ją wysoki poziom wykonawstwa, przy czym umieszczone na nim nakładki znajdują się także na RA/176/MGL, RA/86/MGL oraz RA/72/MGL, czyli nr 55, 56 i 58. Cechy te, a nade wszystko zamieszczony na jego spodzie napis „MADE IN ENGLAND”, przesądzają o datowaniu go na pierwszą ćwierć XX w. [por. Godden 1991, s. 11; znak: Willis 1993, s. 122; Reilly 1996, s. 503, nr 2; Reilly 1989 (II), s. 651, poz. 2; Godden 1991, s. 657, nr 4075].

1.5. INNE RODZAJE KAMIONKI DELIKATNEJ

62. Czajniczek z pokrywką, teapot and cover, okrągły, o walcowatym brzuścu, płasko ściętym u dołu, wylew okrągły, wcięty w płaskiej górnej części brzuśca, z jednej strony esowato wygięty dziobek, z drugiej zaokrąglony uchwyt. Wzdłuż górnego brzegu ścianki bocznej ornament z palmetami, poniżej z jednej strony monogram „CL” z gałązkami z liśćmi z obu stron. Pokrywka okrągła, płaska, z uchwytem w środku, wokół ornament z palmetami. Czajniczek i pokrywka w całości pokryte czarnobrazowym błyszczącym szkliwem, ornament złoty. Na spodzie starty napis białą farbą „RA/845/M. GL/-1”, przy czym „-1” czerwoną, obok mała kartka z napisaną atramentem liczbą „296”, wewnątrz pokrywki napis farbą w kolorze czerwonym „RA/845/MGL-2”.

Kamionka delikatna,
podstawa wcięta,
dł. 15,6 cm, wys. 7,7 cm,
nr inw. RA/845/MGL.

Anglia, Staffordshire lub Shropshire,
wytwórca nieustalony,
lata 1790–1810.

Czajniczek przypomina tak zwane *black ware*, czyli naczynia fajansowe o jednolitym błyszczącym kolorze z dekoracją złoconą, produkowane w Staffordshire ok. połowy XVIII w. (por. RA/1163/MGL i RA/949/MGL, czyli nr 3 i 4 w niniejszym katalogu, także Kowalski 2020, s. 22, poz. 1).

62.

Biorąc pod uwagę formę oraz cechy stylistyczne, powstał on pod sam koniec tego stulecia lub na początku następnego w nieustalonej fajansarni w Staffordshire lub Shropshire.

63. Czajniczek z pokrywką, teapot and cover, okrągły, o walcowatym brzuścu, płasko ściętym u dołu, u góry pochylonym i przechodzącym w pionowy wylew, z jednej strony lekko wygięty dziobek, z drugiej zaokrąglony uchwyt. Na ściankach bocznych luźno rozrzucone małe kwiatki, górny brzeg podkreślony girlandą, niektóre elementy kształtu podkreślone złotem. Pokrywka okrągła, lekko wybrzuszona, z uchwytem w środku, wokół girlanda i luźne kwiatki. Czajniczek i pokrywka w całości pokryte jasnobrazowym błyszczącym szkliwem, malatura w kolorach zielonym, czarnym, czerwonym i złotym. Na spodzie napis czarną farbą „RA/145/M.GL/-1”, przy czym cyfra „-1” czerwona, wewnątrz pokrywki napis farbą w kolorze czerwonym „RA/145/MGL-2”.

63.

Kamionka delikatna,
podstawa wcięta,
dł. 20,8 cm, wys. bez pokrywki
12 cm, z pokrywką 13,5 cm,
nr inw. RA/145/MGL.

Anglia, Staffordshire lub Shropshire,
wytwórca nieustalony,
lata 1800–1810.

Czajniczek jest obok RA/845/MGL, czyli nr 62, drugim przykładem wyrobu w jednolitym kolorze (w tym przypadku brązowym), który następnie był malowany z zastosowaniem koloru złotego jako dominującego. Takie zestawienie stosowano także na kamionce (por. Hildyard 2005, s. 182, poz. 106). Biorąc pod uwagę formę oraz cechy stylistyczne,

powstał on pod sam koniec tego stulecia lub na początku następnego w nieustalanej fajansarni w Staffordshire lub Shropshire.

64. Mlecznik, milk jug, z brzuścem kulistym, spłaszczonym, przechodzącym w górnej części w krótki pionowy wylew, u dołu rozchylonym, tworzącym podstawę, z jednej strony wydany dziobek, z drugiej listwowy uchwyt. Na brzuścu reliefowa scena wiejska utworzona z nakładek, od lewej strony kolejno sfera psów, jeździec skaczący przez płot, para koni oraz drzewo. Całość dekoracji w kolorze białym na niebieskim tle. Na spodzie napis czarną farbą „RA/897/M.GL.”.

64.

Biała kamionka skaleniowa (*white feldspathic stoneware*), wzór „Zdobycz” („The kill”), wys. 9,6 cm, śr. podstawy 7,7 cm, nr inw. RA/897/MGL.

Anglia, Staffordshire, Longport, John Davenport, ok. 1820 r.

Mlecznik wykonany jest z kamionki delikatnej o znacznej zawartości skalenia, czyli szpatu polnego, wykorzystywanej między innymi przez fajansarnię Johna Davenporta (Locket, Godden 1989, s. 110). Szczególną popularność zdobyły produkowane w niej dzbanki i kubki z reliefowymi

65.

przedstawieniami trzech scen myśliwskich – „Zdobycz” („The kill”), „Polowanie na jelenie” („The stag hunt”) i „Pijacy” („The toppers”). Omawiany dzbanek pokryty jest reliefem z pierwszą z tych scen (por. podobnie zdobiony dzbanek, kubek i drugi dzbanek o innym kształcie: tamże, s. 110, odpowiednio poz. 80, 81 i 83).

65. Czajniczek z pokrywką, teapot and cover, z mocno spłaszczonym brzuścem kulistym, przechodzącym w górnej części w krótki pionowy wylew, a u dołu z niską podstawą, z jednej strony lekko wygięty dziobek, po obu stronach poniżej wylewu dwa uchwyty do zamontowania uchwyty drewnianego. Na bocznej ścianie brzuśca reliefowa nakładka w kształcie owalnej ramki z profilem głowy mężczyzny stylizowanej na starożytnego Rzymianina, z drugiej strony analogiczna nakładka z głową kobiety. Pokrywka z lekkim wybrzuszeniem i grzybkowatym uchwytem. Powierzchnia naczynia w całości w kolorze zielonobrazowym. Na spodzie brzuśca wyciśnięte nieczytelne litery i napis czarną farbą „RA/34/M.GL” z cyfrą „-1” w kolorze czerwonym, wewnątrz

pokrywki napis czerwoną farbą „RA/34/MGL/-2”.

Delikatna kamionka brązowa, nieszkliwiona, glinka barwiona w masie, dł. 13,1 cm, wys. 9,5 cm, śr. podstawy 6,4 cm, nr inw. RA/34/MGL.

Anglia, druga połowa XIX w.

Czajniczek zachowuje formę podobnych naczyń angielskich z pierwszej połowy XIX w., ale relatywnie niski i konwencjonalny poziom jego wykonania sugeruje późniejszy czas powstania. Jeżeli chodzi o styl, widać to szczególnie w przypadku stylizacji ramek z głowami, które często nakładano na naczynia w pierwszej połowie stulecia (por. dość podobny profil kobiety na czajniku z ok. 1840 r.; Edwards 1994, s. 111, poz. 132). Drewniany lub wiklinowy uchwyt doczepiany do naczyń kamionkowych był często stosowany w Anglii na wzór czajników chińskich (por. tamże, s. 258, poz. 416).

2. Austria – fajans

66. **Dzban okrągły, Birnkrug**, z gruszkowatym brzuścem, przechodzącym w górnej części w wysoki, lekko rozchylony wylew, u dołu oparty na niskiej podstawie, uchwyt wałkowany. Na brzuścu w części górnej i dolnej kanelowanie, w szerokim pasie środkowym scena z trzema mężczyznami, z których jeden stoi na podwyższeniu z desek opartych na ławkach i trzyma w ręce tablicę z napisem „Idegenszai / und / meichlmor”, a pozostali dwaj przyglądają mu się, stojąc z obu stron. Całość dekoracji w kolorze brązowo-fioletowym, zielonym, żółtym i niebieskim. Na spodzie zatarty napis tuszem „MM-1694” oraz napis czarną farbą „RA/1159/M.GL.”.

66.

Fajans, malatura podszkliwna, wys. 23 cm, śr. podstawy 8,6 cm, nr inw. RA/1159/M.GL.

Austria, Dolna Austria, ok. 1780 r.

Dzban utrzymany w stylistyce charakterystycznej dla wyrobów fajansowych z Dolnej Austrii, do której należy między innymi pionowe kanelowanie w górnej i dolnej części naczynia (por. np. analogia kanelowania: Vogt 2005/23, poz. 78, a także typowe scenki rodzajowe: por. Langer 1988, s. 204, poz. 193 czy s. 205, poz. 197). Produkcja zapewne na rynek węgierski, jako że słowo „Idegenszai” („nieznajomi”) jest z języka węgierskiego.

67. **Dzbanek, Birnkrug**, brzusiec owoidalny na niskiej podstawie, u góry przechodzący w lekko rozchylony wylew, z boku wygięty uchwyt. Na przedniej ścianie duży pęk kwiatów, wylew podkreślony wicią liściastą. Dekoracja w kolorach niebieskim, zielonym, żółtym i różowym. Na spodzie znak „E” z kropką oraz napis czarną farbą „RA/4408/M.GL.”.

Fajans, dno płaskie, dł. 10,6 cm, wys. 15,5 cm, nr inw. RA/4408/M.GL.

Austria, Dolna Austria, Steinfeld, malarz z rodziny Erlacher(?), ok. 1800 r.

Podobnie jak egzemplarz RA/1159/M.GL, czyli nr 66, dzbanek ma formę i malaturę typową dla wyrobów z Dolnej Austrii. Tym razem znak pozwala jednak bliżej wskazać jego pochodzenie, a konkretnie na ośrodek w Steinfeld, przy czym związany jest on nadto z malarską rodziną Erlacher, działającą w tym rejonie ok. 1800 r. (por. Langer 1988, s. 207, poz. 202; znak: tamże, s. 232, nr 6).

67.

68. **Dzbanek, Birnkrug**, z gruszkowatym brzuścem przechodzącym w górnej części w wysoki, rozchodzący się pionowy wylew, u dołu oparty na niskiej podstawie, z boku uchwyt wałkowany, spłaszczony. Na frontowej ścianie brzuśca duży dwugłowy orzeł z medalionem z portretem kobiety w środku oraz koroną nad głowami i berłem w szponach prawej łapy i mieczem w szponach lewej. Po jednej stronie liczba „16=”, po drugiej „82”, dalej po obu stronach gałązka z dużym kwiatem i liśćmi. Wzdłuż konturu wylewu ornament geometryczny. Całość dekoracji w kolorze czarnym, niebieskim, zielonym, żółtym i ciemnoróżowym. Na spodzie napis czarnym tuszem „E. G. M. / 1911 / 100-1000”, wewnątrz wylewu napis czarną farbą na beżowym tle „RA/2378/M.GL.”.

68.

Fajans, spód płaski, krakelura, malatura podszkliwna, wys. 23,2 cm, śr. podstawy 9,5 cm, nr inw. RA/2378/M.GL.

Austria, Gmunden(?), Salzburg(?), koniec XIX lub początek XX w.

Dzbanek jest przykładem wyrobu pamiątkarskiego z przełomu XIX i XX stulecia, nawiązującego do tradycji dekorowania dzbanków i kufli dwugłowym orłem cesarskim (por. Langer 1988, s. 156, poz. 67). Namalowana na nim data „1682” nie wskazuje oczywiście okresu jego powstania, ale może wiązać się z upamiętnieniem nieustalonego bliżej ważnego wydarzenia.

3. Belgia – fajans

69. Talerz płaski, plat rond, okrągły. W lustrze widok nadmorski, na pierwszym planie szeroki brzeg morza z dwoma rybakami ciągnącymi ładunek, dalej po prawej stronie łódzie żaglowe zacumowane przy brzegu oraz inne w oddali na morzu, po lewej stronie zabudowa miejska z wieżą kościelną i osobną wieżą okrągłą ze spiczastym dachem. Na całej szerokości kołnierza ornament z ośmioma owalnymi rezerwami wypełnionymi schematycznymi kwiatami i liśćmi oraz ośmioma mniejszymi rezerwami o podobnym kształcie z motywami nawiązującymi do symboliki chińskiej, tło pokryte szczerlinie kwiatami oraz kropkami i innymi drobnymi elementami zdobniczymi,

wokół widoku w lustrze ornament z beretek *ru*. Na spodzie wyciśnięta litera „B” i liczba „75”, dalej napisana podszkliwnie w kolorze niebieskim i podkreślona kreską liczba, obok mała kartka z napisem „Ru-13” i napis czarną farbą na beżowym tle „RA/1075/M.GL.”.

Fajans, stopa wysoka, płaska, malatura podszkliwna, śr. 51,4 cm, wys. 6,5 cm, nr inw. RA/1075/M.GL.

Belgia, La Louvière, Manufacture Keramis-Boch Frères, Victor & Eugene Boch, J.B. Nothomb, koniec XIX w., po 1874 r.

Talerz należy do wyrobów produkowanych w ramach odrodzenia starych form fajansu z Delft, zapoczątkowanego w jedynej wciąż funkcjonującej w tym mieście fajansarni De

69.

Porceleyne Fles ok. 1876 r. (Eliëns, Groen, Ostkamp, Schledorn 2003, s. 124). Tworząc wzory dekoracji, wykorzystywano przy tym obrazy malarzy ówczesnej szkoły haskiej, szczególnie widoki nadmorskie, pejzaże z wiatrakami itp. (por. wzornik z takimi projektami dla dużych talerzy, tamże, s. 127). Opisywany talerz nie powstał jednak we wspomnianej wytwórni, ale w fajansarni Keramis-Boch Frères w belgijskim La Louvière, gdzie w tym samym czasie, a dokładnie od 1874 r., wprowadzono techniki dekoracyjne stosowane w Delft (Mariën-Dugardin 1975, s. 232). Atrybucja na podstawie podobieństwa do dwóch takich samych talerzy znakowanych i o podobnych wymiarach, ale z innymi widokami, malowanymi w analogicznym stylu (por. Lot. 296, Paar Grosse Wandteller, Schloss Ahlden, aukcja 7 maja 2022 r.; znak: Liesnard 2001, s. 287; Mariën-Dugardin 1975, s. 233).

70.

Fajans, imitacja fajansu z masy porcelanowej(?), malowany podszkliwnie, wys. z pokrywką 33,8 cm, bez pokrywki 22,8 cm, dł. podstawy 9,8 cm, nr inw. RA/1063/M.GL.

Belgia, La Louvière, Manufacture Keramis-Boch Frères, Victor & Eugene Boch, J.B. Nothomb, początek XX w.

Podobnie jak talerz RA/1075/M.GL, czyli nr 69 wyżej, wazon powstał w ramach odrodzenia starych form fajansu z Delft. W tym przypadku nie nawiązuje on jednak do nich jedynie tematycznie, jak wspomniany talerz, ale stanowi wprost imitację starych wyrobów. Wykonano go w fajansarni Keramis-Boch Frères w belgijskim La Louvière, gdzie od 1874 r. wprowadzono techniki dekoracyjne stosowane w Delft (Mariën-Dugardin 1975, s. 232). Należał do typowego garnituru pięciu wazonów, ale mimo znacznego podobieństwa nie był częścią kompletu z RA/1058/M.GL, czyli nr 71 niżej. Znak „B” z wąsami

umieszczano na imitacjach takich jak opisywany wazon (tamże, s. 238, opis nr inw. 7.778), przy czym zawarta w nim litera „P.” stanowi zapewne sygnaturę malarza (znak: Liesnard 2001, s. 287; Mariën-Dugardin 1975, s. 233).

71. Wazon typu flet, vase, ośmioboczny, spłaszczony z przodu i z tyłu, z poszerzoną, profilowaną podstawą i rozchylonym wylewem. Na froncie, na szerszej i dwu węższych ściankach, duży kartusz wydzielony reliefowymi motywami rocaillé'ów, u góry i u dołu kwiat w reliefie. W polu kartusza widok z dwoma postaciami na brzegu akwenu, z lewej strony wysokie drzewo, w tle drugi brzeg z okrągłą wieżą. Na tylnej i bocznych ściankach pionowe gałązki z liśćmi, wewnątrz wylewu kółka i kratki. Całość dekoracji w kolorze ciemnoniebieskim. Na spodzie malowany podszkliwnie znak w postaci litery „B” z dwoma wąsami z lewej strony, poniżej podkreślona liczba „132” i symbol „NP.” w ligaturze, obok oznaczenie „9 / 16” i napis czarną farbą na beżowym tle „RA/1058/M.GL.”.

Fajans, imitacja fajansu z masy porcelanowej(?), szkliwo białe o lekkim zabarwieniu niebieskim, malowany podszkliwnie, wys. 30,4 cm, dł. podstawy 13,1 cm, nr inw. RA/1058/M.GL.

Belgia, La Louvière, Manufacture Keramis-Boch Frères, Victor & Eugene Boch, J.B. Nothomb, początek XX w.

Wazon jest kolejnym obok wazonu RA/1063/M.GL, czyli nr 70 wyżej, przykładem imitacji dawnych naczyń produkowanych w ramach odrodzenia starych form fajansu z Delft. Również powstał w fajansarni Keramis-Boch Frères w belgijskim La Louvière,

71.

gdzie od 1874 r. wprowadzono techniki dekoracyjne stosowane na starych wyrobach (Mariën-Dugardin 1975, s. 232). Mimo znacznego podobieństwa nie należał on do garnituru ze wspomnianym wazonem RA/1063/MGL. Znak „B” z wężami umieszczano na imitacjach takich jak opisany wazon, przy czym zawarty w nim monogram „NP.” stanowi zapewne sygnaturę malarza (znak: Liesnard 2001, s. 287; Mariën-Dugardin 1975, s. 233).

72. Wazon typu flet, *vase*, ośmioboczny, spłaszczony z przodu i z tyłu, z poszerzoną, profilowaną podstawą i rozchylonym wylewem. Na froncie, na szerszej i dwu węższych ściankach, duży kartusz wydzielony reliefowymi motywami rocaille’ów, u góry i u dołu kwiat w reliefie oraz malowane kwiaty i gałązki. W polu kartusza widok statku żaglowego z trzema masztami na morzu. Na tylnej i bocznych ściankach pionowe gałązki z liśćmi, wewnątrz wylewu kółka i kratki. Całość dekoracji w kolorze ciemnoniebieskim. Na spodzie malowany podszkliwnie

72.

znak w postaci litery „B” z dwoma wężami z lewej strony, poniżej podkreślona liczba „119” i symbol „NP.” w ligaturze, obok oznaczenie „9 / 16” i napis czarną farbą na beżowym tle „RA/1057/M.GL.”.

Fajans, imitacja fajansu z masy porcelanowej(?), szklivo białe o lekkim zabarwieniu niebieskim, malowany podszkliwnie, wys. 30,4 cm, dł. podstawy 13,1 cm, nr inw. RA/1057/.

Belgia, La Louvière, Manufacture Keramis-Boch Frères, Victor & Eugene Boch, J.B. Nothomb, początek XX w.

Wazon jest czwartym obok talerza RA/1075/MGL oraz wazonów

RA/1063/M.GL i RA/1058/M.GL, czyli nr 69, 70 i 71, przykładem wyrobów produkowanych w ramach odrodzenia starych form fajansu z Delft. Również powstał w fajansarni Keramis-Boch Frères w belgijskim La Louvière, w której od 1874 r. wprowadzono techniki dekoracyjne stosowane w Delft (Mariën-Dugardin 1975, s. 232), a także wykonywano imitacje dawnych wyrobów (tamże, s. 238, opis nr inw. 7.778). Opisany wyżej znak umieszczano na imitacjach takich jak niniejszy wazon, przy czym umieszczony w nim monogram „NP.” stanowi zapewne sygnaturę malarza (znak: Liesnard 2001, s. 287; Mariën-Dugardin 1975, s. 233).

4. Czechy – fajans

73. Dzbanek do kawy, konvice na kávu, okrągły, brzusiec w kształcie gruszkowatym na niskiej stopie, przechodzący u góry w lekko rozchylony wylew. Z jednej strony wylewu dziobek, z drugiej uchwyt w kształcie dwóch krzyżujących się taśm. Bez pokrywki. Po obu stronach brzuśca bukiety kwiatów, z jednej strony duży tulipan, z drugiej róża, nad nimi girlandy z wici roślinnej. Dekoracja w kolorze brązowym i białym. Na spodzie namalowany w takim samym kolorze znak „D. W.” oraz namalowany czarną farbą napis „RA/1250/M.GL.”.

73.

Fajans, stopa zaokrąglona, malatura podszkliwna, wys. 15,2 cm, szer. 13 cm, śr. wylewu 6,7 cm, nr inw. RA/1250/M.GL.

Czechy, Morawy, Hranice, d. Mährisch Weisskirchen, lata 1790–1797.

Dzbanek stanowi przykład typowego i charakterystycznego dla tej fajansarni stylu dekoracji białej na brązowym tle (por. analogiczne wyroby: Kybalová 1993, s. 65, poz. 1; Janák, Kalinová, van Soest 2021, s. 349–350, poz. 7.71–7.74). Warto dodać, że założyciel tej fajansarni, Johann Karl von Dietrichstein-Proskau, chciał otworzyć ją w Hranicach ok. 1777 r., ale wszystko się opóźniło, gdyż miał już fajansarnię w Prószkowie. Zrealizował swój plan dopiero po sprzedaży dóbr śląskich królewskiemu skarbowi pruskiemu w 1783 r. W celu urządzenia nowego zakładu w jego dobrach rodzinnych do Hranic z Prószkowa przybyli Martin Brhel jako budowniczy, Johann Joseph Reiner jako kierownik, a także malarz Martin Neumann (Kwiecień, Siess-Krzyszowski 2005, s. 15; Janák, Kalinová, van Soest 2021, s. 340).

74 a, b, c. Czajniczek, filiżanka, pokrywka, konvička na čaj, kofflik, vičko, czajniczek okrągły, z brzuścem zwężającym się do dołu, stopa niska, z jednej strony utracony dziobek, z drugiej uchwyt spleciony z dwóch taśm. Na brzuścu z każdej strony kompozycja kwiatowa, na barkach pod wylewem lambrekin z listków i kwiatów. Na spodzie znak namalowany w kolorze białym „D.W.” i napis czarną farbą „RA/1249/M.GL.”, filiżanka okrągła, czerep na niskiej stopie rozchodzący się dzwonowato do góry, uchwyt z dwóch splecionych wałków, od krawędzi brzegu lambrekin z listków i kwiatków, poniżej kwiatek z listkami, na spodzie namalowany białą farbą znak „D.W.” i czarną farbą napis „RA/1251/M.GL.”, pokrywka okrągła, lekko wybrzuszona, z elementami brakującej plastyki i malatury kwiatowej. Wewnątrz namalowany czarną farbą napis „RA/1252/M.GL.”. Dekoracja wszystkich trzech naczyń w kolorze brązowym i białym.

74 a, b, c.

Fajans, czajniczek, wys. 8,8 cm, szer. 17,2 cm, śr. podstawy 8,5 cm, nr inw. RA/1249/MGL; filiżanka, wys. 5,7 cm, szer. 9,3 cm, śr. podstawy 4,1 cm, śr. wylewu 7 cm, nr inw. RA/1251/MGL; pokrywka, wys. 1,7 cm, średnica 4,7 cm, nr inw. RA/1252/M.GL.

Czechy, Morawy, Hranice, d. Mährisch Weisskirchen, lata 1790–1797.

Zespół naczyń typowych dla wytwórni w Hranicach, które łącznie z dzbankiem RA/1250/MGL, czyli nr 73 wyżej, pochodzą zapewne z bardzo podobnych serwisów do kawy. Dotyczą ich uwagi poczynione w opisie tego dzbanka.

5. Francja – fajans

75. Czajnik z pokrywą, théière, okrągły z dzwonowatym brzuścem opartym na niskiej stopie, z jednej strony wygięty dzióbek zakończony „paszczą” ptaka, z boku kabłąkowaty uchwyt. Brzusiec pokryty kompozycją kwiatową nawiązującą do lambrekinu z kwiatami i wieńcami opadającymi spod wylewu do samego dołu naczynia. Na okrągłej wybrzuszonej pokrywce kwiaty oraz uchwyt w postaci spłaszczonej kulki. Całość dekoracji w kolorach jasno- i ciemnoniebieskim. Na spodzie malowany podszkliwnie w kolorze niebieskim znak w postaci przypominającej pazur, obok napis czarną farbą „RA/835/MGL/-1”, przy czym „-1” w kolorze czerwonym, wewnątrz pokrywki napis czerwoną farbą „RA-835-MGL/2”.

75.

Fajans, spód wcięty,
stopa płaska,
dł. 16 cm, wys. 11,5 cm,
wys. z pokrywką 13,7 cm,
nr inw. RA/835/MGL.

Francja, Strasburg, Paul Hannong,
lata 1735–1754.

76.

Dekoracja czajnika typowa dla wyrobów strasburskich w okresie Paula Hannonga (por. czajnik w zbiorach Historisches Museum Basel: Peter-Müller, Bastian 1986, s. 63, poz. 59). W tym okresie wiele naczyń oznaczonych jest tylko znakami malarzy, które są bardzo różne (por. wybór tamże, s. 176–177).

76. Czajniczek z pokrywką, théière, okrągły, z brzuścem gruszkowatym, u dołu opartym na niskiej stopie, u góry przechodzącym w okrągły, wystający wylew, z jednej strony esowato wygięty dzióbek, z drugiej zaokrąglony, masywny uchwyt. Pokrywka okrągła, wybrzuszona, w środku spłaszczony uchwyt. Na obu stronach brzuśca scena z Chińczykiem siedzącym na kłodzie drewna z wędką(?) w ręce, za nim rośliny. Dekoracja w kolorach niebieskim, różowym, czarnym, zielonym i żółtym.

Na spodzie napis farbą w kolorze czarnym „RA/134/M.GL./-1”, przy czym cyfra „-1” w kolorze czerwonym, wewnątrz pokrywki napis farbą w kolorze czerwonym „RA/134/MGL/-2”.

Fajans, spód płaski, stopa wystająca, płaska,
dł. 13,5 cm, wys. 7 cm,
z pokrywką 9,3 cm,
nr inw. RA/134/MGL.

Francja, Le Bois d'Épense(?),
koniec XVIII w.

Dekoracja „chińska” (*decor au Chinois*) jest typowa dla ostatniego etapu produkcji fajansu tradycyjnego, utrzymującej się w północno-wschodniej Francji pod koniec XVIII w. i na początku następnego stulecia. Pierwowzorem scen z Chińczykami były ryciny Pierre'a-Charlesa Canota (1710–1777) opracowane

na podstawie rysunków Jeana Baptiste'a Pillementa (1728–1808) i opublikowane łącznie pod wspólnym tytułem *Recueil de plusieurs jeux d'enfants chinois, inventé et dessiné par Jean Pillement, et gravé par Pierre-Charles Canot* (Paris 1758). Szeroko wykorzystywano je np. w fajansarni Hannongów w Strasburgu (Guillemé-Brulon 2005, s. 44–46), a także w Luneville, Rambervillers czy Le Bois d'Épense (por. Céramique Lorraine 1990, s. 22–23 oraz s. 56–63, poz. 8–15). Poziom i stylizacja malatury na omawianym czajniczku upoważnia do przypisania go ostatniemu ze wspomnianych ośrodków, gdzie w latach 1764–1848 działała fajansarnia Islettes, zatrudniająca w szczytowym okresie aż 200 robotników (Guillemé-Brulon 2005, s. 126–129; por. szczególnie bukietierę, s. 128).

77.

Fajans delikatny (*terre de pipe*), dno płaskie bez stopy, druk podszkliwny, wzór „Mort de Virginie.

An de Rome 304” z nieustalonej serii o tematyce antycznej; śr. 24,3 cm, wys. 2 cm, nr inw. RA/4409/MGL.

Francja, Creil, Charles Gaspar Alexandre de Saint-Cricq Casaux et Jacques Bagnall, dekoracja John Hurford Stone, Athanase Marie-Martin Coquerel i Antoine Le Gros d'Anizy, lata 1808–1818.

Talerz omówiony w: Kowalski 1993, s. 58, poz. 39. Przedstawiona na nim scena należy do typowych wzorów o tematyce z historii antycznej, stosowanych przez paryską firmę Stone, Coquerel et Le Gros d'Anizy do dekoracji wyrobów z Creil na początku XIX w. (por. Aries 1974, s. 100). Obrazuje on scenę antyczną z historii rzymskiej, a mianowicie śmierć legendarnej Wirginii, córki centuriona Lucjusza Werginiusza, która była zaręczona z Lucjuszem Idyliuszem i z tego powodu odrzuciła zaloty Appiusza Klaudiusza, jednego ze sprawujących władzę decemwirów. Mszcząc się za to na Wirginii, polecił on ogłosić publicznie, że była zbiegłą niewolnicą, co potwierdził będący sędzią Appiusz, nie dopuszczając do sądu ojca przybyłego w celu jej obrony. Po ogłoszeniu

wyroku sądu zrozpaczony Werginiusz wyciągnął nóż i na Forum Romanum zasztyletował córkę, nie pozwalając na jej pohańbienie. Pierwowzorem tej sceny był miedzioryt Jeana Dambruna (1741–1808?) według szkicu Silvestre'a Davida de Mirysa (1742–1810) zatytułowanego „MORT DE VIRGINIE./de Rome 305”, który został opublikowany jako ilustracja nr 38 w dziele *Figures de l'Histoire de la République Romaine accompagnées d'un précis historique. Ouvrage exécuté par ordre du gouvernement pour servir a l'instruction publique, d'après les dessins de Mirys* (Paris An VIII, 1800). Na oryginale rycina jest podpisana z lewej strony „S.D. Mirys, Inw. et Del.”, z prawej zaś „Dambrun, Sculp.”. Na marginesie warto dodać, że autor miedziorytu był synem polskiego malarza pochodzenia szkockiego Augustyna Mirysa (1700–1790). (Talerze z tej serii z innymi scenami antycznymi – Mariën-Dugardin 1975, s. 94–95, poz. 93a; Birkenmajer 1999, s. 87; w wersji wielobarwnej – Kowalski 2023, poz. 46; znak: Aries 1974, s. 111 i poz. 19, nr 1; Dallot-Naudin 1980, s. 196; Kalt 2010, s. 98).

78. Talerz płaski, *assiette*, okrągły. W lustrze scena antyczna z mężczyzną w stroju rzymskim siedzącym na krześle na podwyższeniu, przed którym stoi mężczyzna z prawą ręką wysuniętą do przodu, obok drugi stojący, wokół inni z włóczniami w rękach, w tle budowle z płaskimi dachami. Pod sceną napis z lewej strony „S.D. Mirys, Inw. et Del.” oraz z prawej strony „J.J. de Veau, Sculp.”, niżej napis „HORACE CONDAMNÉ ET ABSOUS. / An de Rome 84/10”. Na kołnierzu ornament składający się z ułożonych na przemian kwiatów bratka oraz liści. Dekoracja w kolorze czarnym. Na spodzie drukowany w kolorze popielatym

78.

koliście ułożony napis „PAR BREVET D'INVENTION. / Manuf' de Decors sur Porcelaine et Faïence, & c.", wewnątrz napis „STONE / COQUEREL / ET / LE GROS / PARIS", obok liczba „44" oraz wytłoczony napis „CREIL", dalej napis czarną farbą na beżowym tle „RA/4410/MGL." i kartka z napisanym ołówkiem numerem „38".

Fajans delikatny (*terre de pipe*), dno płaskie bez stopy, druk podszkliwny, wzór „Horace condamné et absous. An de Rome 84" z nieustalonej serii o tematyce antycznej; śr. 24,3 cm, wys. 2 cm, nr inw. RA/4410/MGL.

Francja, Creil, Charles Gaspar Alexandre de Saint-Cricq Casaux et Jacques Bagnall, dekoracja John Hurford Stone, Athanase Marie-Martin Coquerel

i Antoine Le Gros d'Anizy, lata 1808–1818.

Talerz omówiony w: Kowalski 1993, s. 56, poz. 38. Na nim drugi obok RA/4409/MGL, czyli nr 77, wzór należący do typowych wzorów o tematyce z historii antycznej, stosowany przez paryską firmę Stone, Coquerel et Le Gros d'Anizy do dekoracji wyrobów z Creil na początku XIX w. (por. Aries 1974, s. 100). Pierwowzorem sceny na omawianym talerzu był miedzioryt Jeana-Jacques'a-Andrègo Le Veau (1729–1786) według szkicu Silvestre'a Davida de Mirysa (1742–1810), zatytułowany „HORACE CONDAMNÉ ET ABSOUS./An de Rome 84/10", opublikowany jako ilustracja nr 10 w dziele *Figures de l'Histoire de la République Romaine accompagnées d'un précis historique. Ouvrage exécuté par ordre du gouvernement pour servir à l'instruction publique, d'après les dessins*

de Mirys (Paris An VIII, 1800). Adaptując scenę do potrzeb druku na talerzach, rytownik fabryczny odwrócił ją w porównaniu z opublikowanym oryginałem. Na marginesie warto dodać, że autor miedziorytu był synem polskiego malarza pochodzenia szkockiego Augustyna Mirysa (1700–1790). (Talerze z tej serii z innymi scenami antycznymi – Mariën-Dugardin 1975, s. 94–95, poz. 93a; Birkenmajer 1999, s. 87; w wersji wielobarwnej – Kowalski 2023, poz. 46; znak: Aries 1974, s. 111 i poz. 19, nr 1; Dallot-Naudin 1980, s. 196; Kalt 2010, s. 98).

79. Czajniczek z pokrywką i sitkiem, *théière*, z kulistym brzuścem

u dołu opartym na niskiej podstawie, u góry przechodzącym w krótki pionowy wylew, z jednej strony esowato wygięty dziobek zakończony w formie pyska zwierzęcego, z drugiej wygięty taśmowy uchwyt. Pokrywka okrągła, lekko wybrzuszona, w środku spłaszczony uchwyt. Cała powierzchnia naczynia w jednolitym kolorze jasnobrazowym, bez dekoracji malowanej. Na spodzie wyciśnięty napis „SAAREGUEMINES", obok „0", niżej napis farbą w kolorze białym „RA/824/M.GL./-1", wewnątrz pokrywki napis farbą białą „RA/824/MGL-2", wewnątrz sitka napis w tym samym kolorze „RA/824/MGL-3".

Fajans delikatny (*terre Carméelite*), spód płaski;

dł. 17,7 cm, wys. 10,4 cm, z sitkiem i pokrywką 13 cm, nr inw. RA/824/MGL.

Francja, Sarreguemines, Joseph Fabry & Paul Utzschneider, lata 1810–1830.

Czajnik jest dobrym przykładem bardzo wczesnej produkcji fajansarni prowadzonej od 1800 r. przez

79.

Josepha Fabry'ego i Paula Utzschneidera w Sarreguemines (Benedick 2009, s. 15). Ok. 1808 r. wprowadzili oni do produkcji barwny fajans delikatny, nazywany w przypadku tego koloru *terre Carméelite* (tamże, s. 20; por. także: Guillemé-Brulon 1995, s. 79; przykłady różnych naczyń – por. tamże, s. 81 oraz z takim samym znakiem – Benedick 2009, s. 20, poz. 10 oraz s. 172, poz. 111).

80.

80. Plakieta okrągła, plaque ornementale, z małym chłopcem z lirą, siedzącym na ziemi na fragmencie tkaniny, wokół roślinność, z lewej strony znak „HP” w ligaturze. Całość w kolorze niebieskim, na spodzie napis w tym samym kolorze „He. Pinart/1867”, obok całkowicie zatarty napis czarnym tuszem oraz napis czarną farbą „RA/937/M.GL”.

Fajans delikatny,
malatura ręczna pędzlem,
śr. 11 cm, wys. 1 cm,
nr inw. RA/937/MGL

Francja, Hippolyte Alexandre Pinart (1808–1871), 1867 r.

Przedstawiony na plakiecie chłopiec z lirą stanowi zapewne alegorię słuchu, jednego z pięciu zmysłów. Namalowany został przez Hippolyte'a Pinarta, malarza francuskiego urodzonego w Lyonie w 1808 r., a zmarłego w Paryżu w 1871 r., o którym wiadomo, iż malował także na ceramice. Plakieta łącznie z drugim egzemplarzem, RA/938/MGL, czyli nr 81, podarowane zostały do zbiorów muzealnych przez księżniczki Elżbietę i Mary von Ratibor z Rud Raciborskich (zapis z dnia 23 listopada 1913 r., wpis w starym inwentarzu, tom 3, poz. 13624).

81.

81. Plakieta okrągła, plaque ornementale, z małym chłopcem trzymającym ptaka – gołąbka(?) – w rękach, siedzącym na ziemi na fragmencie tkaniny, przy nogach łuk, wokół roślinność, z lewej strony znak „HP” w ligaturze. Całość w kolorze niebieskim, na spodzie napis w tym samym kolorze „He. Pinart / 1867”, obok zatarty napis czarnym tuszem „(?) 1362(?)” oraz napis czarną farbą „RA/938/M.GL”.

Fajans delikatny,
malatura ręczna pędzlem,
śr. 12 cm, wys. 1 cm,
nr inw. RA/938/MGL

Francja, Hippolyte Alexandre Pinart (1808–1871), 1867 r.

Podobnie jak w przypadku plakiety RA/937/MGL, czyli nr 80, także to przedstawienie jest zapewne alegorią jednego z pięciu zmysłów, w tym przypadku zobrazowano być może dotyk. Autorem jest ten sam malarz, Hippolyte Pinart, a plakieta również pochodzi z daru księżniczek Elżbiety i Mary von Ratibor z Rud Raciborskich (zapis z dnia 23 listopada 1913 r., wpis w starym inwentarzu, tom 3, poz. 13624).

82.

82. Pojemnik owalny z kotwicą na pokrywce, boîte à couvercle, brzusiec profilowany z kisią kwiatów w reliefie po bokach i dwoma ornamentami w kształcie wstęgi oraz z wolimi oczami przy górnym brzegu. Na pokrywce pełnoplastyczna kotwica leżąca na poduszce w kształcie serca(?), od strony zaczepu oparta na otwartej książce, wokół czterech kwiatów w reliefie. Na spodzie wyciśnięte litery „H” i „E” lub „B”, obok cyfra „3”, dalej napis czarną farbą na beżowym tle „RA/577/M.GL.” oraz ślad zatartego napisu czarnym tuszem z cyfrą „5” na końcu.

Fajans, podstawa płaska, szklivo w kolorze żółtopiaskowym, dł. 13 cm, wys. 10,8 cm, nr inw. RA/577/MGL.

Francja, Apt(?), XIX w.

Pojemnik omówiony w publikacji Wróblewska 1976 (s. 44, poz. 35) jako wyrób fajansarni w Raciborzu bez podania uzasadnienia takiej atrybucji. Szkałki i generalnie jednobarwne pojemniki z dekoracją reliefową wytwarzane były w XIX w. w kilku fajansarniach francuskich, por. np. cukiernicę z Bordeaux (Guillemé-Brulon 1995, s. 107). Względy technologiczne i charakterystyczny kolor opisywanego pojemnika pozwalają przypisać go ośrodkowi w Apt, w którym działało w tym czasie kilka wytwórni (por. szerzej:

83.

Dumas 1990, w tym pojemnik z pokrywą w kształcie baranka, s. 119).

83. Wazonik, vase, w kształcie trzech połączonych w pozycji pionowej rogów obfitości, ujętych po zewnętrznej stronie w trzy wachlarze. Na rogach kwiaty, a na wachlarzach malatura nawiązująca do zdobnictwa fajansów z Rouen, podkreślająca ich kształt. Dekoracja w kolorach niebieskim, zielonym, żółtym, czerwonym i czarnym. Na spodzie malowane podszkliwnie w kolorze fioletowym dwa takie same nieokreślone znaki, obok napis „No: 148” oraz napis czarną farbą „RA/939/M. GL.”.

Fajans delikatny, tło białe, malatura, wys. 20 cm, szer. 15,6 cm, podstawa 13,5×14 cm, nr inw: RA/939/MGL.

Francja, fajansarnia nieokreślona, koniec XIX w.

Wazonik ma bardzo rzadką formę, będącą połączeniem rogów obfitości i wachlarzy, ozdobionych malaturą w stylu fajansów z Rouen z XVIII w. Napisany na spodzie nr 148 oznacza numer wzoru dekoracji w katalogu fabrycznym.

84. Filiżanka, *tasse*, okrągła, czerep na niskiej stopie rozchodzący się do góry, uchwyt wygięty, wałkowa. Na całej powierzchni naczynia relief naśladowujący emalię komórkową, uformowany w kwiaty na długich łodyżkach z liśćmi. Dekoracja w kolorach niebieskim, granatowym, zielonym, różowym, brązowym i żółtym. Na spodzie odbity pieczętką znak w postaci tarczy herbowej z koroną u góry, wewnątrz nieczytelne, wokół wstęga z napisem „EMAUX ..... / FRANCE” oraz namalowany czarną farbą napis „RA/1173/M.GL.”.

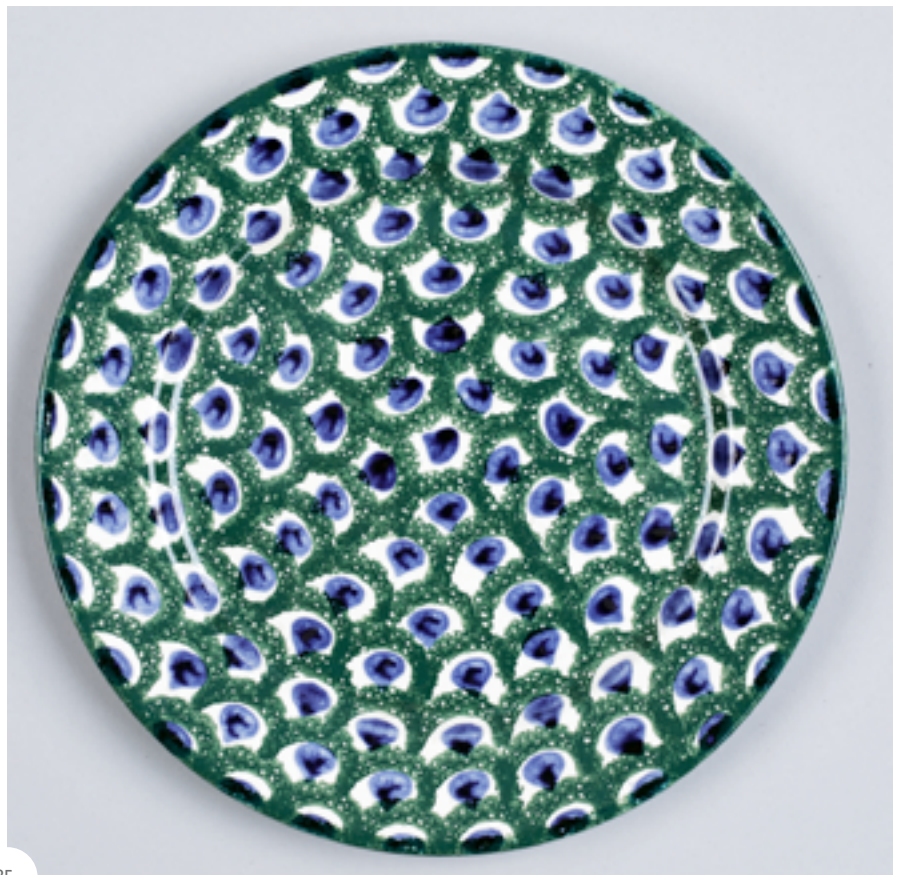

84.

Fajans delikatny (*émaux cloisennés*), stopa zaokrąglona, malatura podszkliwna, wys. 4,8 cm, śr. 9,4 cm, nr inw. RA/1173/MGL.

Francja, Longwy, Société des Faïenceries de Longwy et Senelle, po 1890 r. lub pocz. XX w.

Technikę ceramiczną imitującą emalię komórkową (*émaux cloisennés*) opracował w fajansarni w Longwy Amédée de Caranza (1843–1914) w latach 1872–1875 (Dreyfus 1989, s. 74; por. szerzej na temat tej techniki w tej wytwórni: Céramique Lorraine 1990, s. 270 i nast.). Przyniosła ona szybko sławę tej wytwórni jako Emaux de Longwy (Ernoult-Gandouet 1969, s. 102) – także napis znajduje się na nieczytelnym

85.

częściowo znaku na opisywanej filiżance (por. talerz w tej samej technice: Kowalski 2023, poz. 81). Wspomniany znak stosowany był w różnych wersjach od 1890 r. (Dreyfus 1989, s. 44), a zatem tę datę przyjęto jako najwcześniejszy możliwy rok powstania filiżanki (znak: tamże, s. 45, nr 19a).

85. Talerz płaski, *assiette*, okrągły. Na całej powierzchni lustra i kołnierza jednolita dekoracja w postaci małych nieregularnych rezerw z kropkami o podobnym kształcie, tło z drobnymi punktami. Dekoracja w kolorach niebieskim, białym i zielonym. Na spodzie drukowany w kolorze czarnym znak w postaci liter „U” i „C” na tle napisu „Sarreguemines”, obok napis „MOUSSE” i litera „P”(?), dalej wyciśnięta cyfra „9” i litera „G”, a nadto napis czarną farbą „RA/4422/M.GL” na beżowym tle.

Fajans delikatny, stopa wydatna, malatura, wzór „Mousse”, śr. 20,1 cm, wys. 1,8 cm, nr inw: RA/4422/MGL.

Francja, Sarreguemines, Utzschneider & Cie, ok. 1900–1920.

Talerz z serwisu ze wzorem „Mousse”, który był popularny szczególnie na początku XX w. Warto zauważyć, że przypomina on dekorację z kropkami stanowiącą do dzisiaj znak rozpoznawczy ceramiki z Bolesławca [znak: Ernould-Gandouet 1969, s. 186, poz. 176; Tardy 1971 (II), s. 1576; Guillemé-Brulon 1995, s. 87, nr 8; Benedick 2009, s. 202, nr I 17].

86. Wazon z pokrywką, *vase couvert*, owoidalny, ośmioboczny, z krótkim wylewem i mocną rozchyloną małą podstawą, brzusec częściowo kanelowany

z wydzielonymi ośmioma podłużnymi rezerwami. W rezerwach widok w typie chińskim z budowlą i akwenem na przemian z kwiatem na długiej łodydze z liśćmi. Pozostałe części brzuśca szczelnie wypełnione kwiatami, kratką i kropkami. Pokrywka mocno wybrzuszona, kanelowana, z uchwytem w kształcie pieska Fo. Dekoracja w różnych odcieniach koloru niebieskiego. Na spodzie namalowany podszkliwnie w kolorze niebieskim znak „O / AS”, poniżej napis czarną farbą na beżowym tle „RA/1064/M.GL.”.

86.

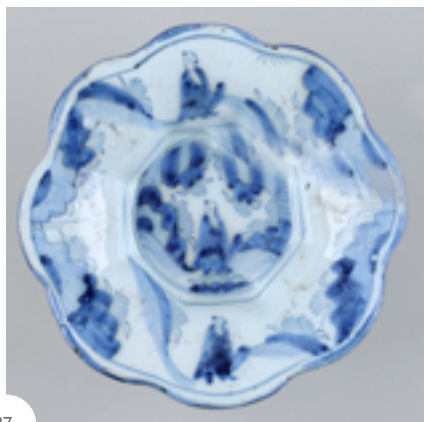
Fajans, spód lekko wklęsły, szkliwo białe z lekkim odcieniem niebieskim, malatura podszkliwna, wys. 23,9 cm, z pokrywką 33,7 cm, nr inw. RA/1064/MGL.

Francja, Desvres(?), koniec XIX lub początek XX w.

Wazon stanowi typowe naśladownictwo fajansów z Delft, które od drugiej połowy XIX w. produkowano w kilku warsztatach w Desvres na północy Francji (por. monografię Geo Martela, jednego z bardziej znanych takich wytwórców: Dumortier, Habets, Martel-Euzet 2021).

6. Niderlandy – fajans

87. Talerz puklowany, *schulpscho-tel*, o małym płaskim dnie, w pozostałej części uformowany w 8 koncentrycznie ułożonych spłaszczonych pukli wywiniętych na zewnątrz, na krawędzi karbowany, stopa niska, profilowana pierścieniowo. W lustrze scena z Chińczykiem siedzącym na ziemi, wokół schematycznie przedstawione rośliny, skały i chmury. Na wywinięciu pukli dwukrotne powtórzenie postaci Chińczyka oraz roślin, skał i chmur. Całość dekoracji namalowana w kolorach niebieskim na białym tle, postacie obwiedzione ciemniejszą kreską. Na spodzie napis tuszem „RA/86g/M.GL.”.

87.

Fajans odlewany w formie, stopa pierścieniowa, wystająca, malowany podszkliwnie (*trek*), śr. całości 21,8 cm, śr. stopy 8,6 cm, wys. 5,5 cm, nr inw. RA/86g/MGL.

Haarlem lub Delft, nieustalona fajansarnia, ok. 1640–1660.

Typowy przykład małego talerza puklowanego z jednym rzędem ośmiu dużych pukli, wykonywany początkowo w Haarlemie, a potem w Delft na wzór talerzy srebrnych, popularnych w Niderlandach od ok. 1620 r. Produkcja ich naśladownictw glinianych rozpoczęła się w latach 1635–1640 po wprowadzeniu do użytku form umożliwiających powtarzalne wykonywanie naczyń o takim kształcie (Dam 1982, s. 75). Wykonywano je w dwóch zasadniczych rozmiarach: małe o mniejszej liczbie pukli oraz duże ze znacznie większą ich liczbą. Opisywany egzemplarz należy do pierwszej grupy, dekorowanej najczęściej uproszczonymi scenami chińskimi, ale także widokami (por. Lahaussais 1998, s. 79, poz. 19; por. dekorację na talerzu w większej wersji; por. Bauer 1977, s. 98, poz. 148). Dobrym przykładem drugiej jest natomiast talerz RA/1009/MGL z przedstawieniem krajobrazu europejskiego.

88. Talerz puklowany, *schulpscho-tel*, o małym wypukłym dnie, w pozostałej części uformowane w dwa rzędy 24 przemiennie ułożone pukle, kołnierz półokrągło wywinięty na zewnątrz, na krawędzi karbowany, stopa niska, profilowana pierścieniowo. W lustrze medalion z widokiem okazałego budynku i wieży z krzyżem na spiczastym dachu, po prawej stronie niski budynek, po obu stronach zarośla. Medalion okolony promieniście rozchodzącymi się elementami geometrycznymi, na wywinięciu kołnierza na każdym puklu schematyczny motyw kwiatowy ułożony koncentrycznie do środka. Całość dekoracji namalowana w kolorach szaroniebieskim na białym tle. Na spodzie napis tuszem na beżowym tle RA/1009/MGL.

88.

Fajans odlewany w formie, stopa pierścieniowa, wystająca, malowany podszkliwnie, śr. całości 26,2 cm, śr. stopy 7,7 cm, wys. 4,5 cm, nr inw. RA/1009/MGL.

Haarlem lub Delft, nieustalona fajansarnia, ok. 1640–1660.

Drugi obok RA/869/MGL, czyli nr 87, ale większy talerz puklowany. Wykonywano je początkowo w Haarlemie, a potem w Delft na wzór talerzy srebrnych, popularnych w Niderlandach od ok. 1620 r. Z czasem zaczęto wykonywać ich naśladownictwa gliniane, szczególnie w latach 1635–1640, kiedy wprowadzono do użytku formy umożliwiające powtarzalne wykonywanie naczyń o takim kształcie (Dam 1982, s. 75). Początkowo były one dekorowane na wzór włoski (por. przykłady: Kowalski 2013, s. 44, poz. 1; Kowalski 2018, s. 29, poz. 9),

ale szybko zaczęto stosować swoje przedstawienia włącznie z krajobrazem, czego przykładem jest opisywany egzemplarz (podobne przykłady: szczególnie Kowalski 2013, s. 45, poz. 2 oraz elementy dekoracji poza lustrem: tamże, s. 46–47, poz. 3 i 4, a nadto Schaap 2003, s. 32 czy Lahausssois 2008, s. 215, poz. 4). Należy jeszcze dodać, że talerze takie zyskały bardzo dużą popularność w Niemczech i były tam także później produkowane, a w dawniejszej literaturze niemieckiej często wszystkie tego rodzaju okazy przypisywano błędnie wytwórniom w Hannau i we Frankfurcie (por. szerzej na ten temat: Kowalski 2013, s. 19–20 oraz s. 45–46, a także Sozańska 2022, s. 106, poz. 99 i 100).

89. Wazon tykwowy, knobbellfles, z wydłużoną szyją, okrągły, o rozszerzającej się do dołu podstawie, dużym, lekko spłaszczonym, kulistym brzuścu i wydłużonym, u góry kulistym pogrubionym, a na końcu rozchylonym wylewie. Na brzuścu cztery owalne rezerwy ze stylizowanymi kwiatami, między nimi wysokie drzewka z kwiatami i ptakiem na dole, na barkach wokół szyi ornament nawiązujący do mihrabów, na podstawie i szyi pionowe suche liście, wokół zgrubienia na szyi ornament kwiatowy. Dekoracja w różnych odcieniach koloru niebieskiego. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/1066/MGL.”.

89.

Fajans, spód lekko wklęsły, szkliwo białoniebieskawe, malatura podszkliwna, wys. 36,5 cm, śr. podstawy 14,3 cm, nr inw. RA/1066/MGL.

Delft, nieustalona fajansarnia, lata 1660–1680.

Klasyczny wazon tykwowy produkowany w Delft w XVII w., a także na początku XVIII w. Kształt wazonu z lekko spłaszczonym brzuścem,

a także kolorystyka wskazują na wczesny przykład tego rodzaju naczynia (por. podobne egzemplarze: Kowalski 2013, s. 98–101, poz. 77–80; Tietzel 1980, s. 158–159, poz. 44 i 45, a także w zbiorach Uniwersytetu Jagiellońskiego; Frontczak 2009, s. 88, poz. 18). Dekoracja kwiatowa na opisywanym wazonie jest rzadsza, jako że, jak widać na wskazanych przykładach, zwykle malowano na nich sceny kontynuacyjne z Chińczykami w stylu okresu przejściowego, imitujące zdobnictwo porcelany chińskiej z tego okresu (por. Sozańska 2022, s. 92, poz. 59). Wazon nie jest znakowany, gdyż w okresie jego powstania nie stosowano jeszcze znaków wskazujących na konkretną fajansarnię w Delft.

90. Dzbaneł z pokrywą, *kan*, brzusec gruszkowaty, przechodzący w górnej części w pionowy wylew, na dole pierścieniowata podstawa, uchwył wałkowaty, okucie dna i pokrywa cynowe. Cała powierzchnia naczynia pokryta sceną z dwoma Chińczykami siedzącymi na ziemi na tle płotu, po bokach elementy architektury i rośliny. Całość dekoracji w kolorze niebieskim. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/809/M.GL.”, obok napis czarnym flamastrem „RA/809/MGL”.

Fajans,
wys. 24,5 cm, śr. podstawy 11,4 cm,
nr inw. RA/809/MGL.

Delft, niustalona fajansarnia,
druga połowa XVII w.

Dzbaneł wraz z RA/810/MGL, RA/811/MGL i RA/812/MGL, czyli nr 91, 92 i 93 w niniejszym katalogu, należy do zespołu czterech podobnych, acz nie identycznych egzemplarzy tego rodzaju naczynia w omawianej kolekcji. Wykonywano je w Delft w drugiej

90.

91.

połowie XVII w., a także na początku następnego stulecia w charakterystycznej formie (por. Lunsingh, Scheurleer 1984, s. 229–230, poz. 128–130). Pokryte są zwykle dekoracją kontynuacyjną w typie dalekowschodnim, wzorowaną na zdobnictwie porcelany chińskiej z tak zwanego okresu przejściowego, przejętą i spopularyzowaną w Delft w XVII i XVIII w. Typowymi jej elementami są szkicowo zarysowane postacie, elementy krajobrazu, a także roślinność (por. np.: Sozańska 2022, s. 99, poz. 78 i 79 czy Kilaraska 2003, s. 67, poz. 35). Należy nadto dodać, że dzbanki takie produkowano także na większą skalę w ośrodkach niemieckich w Hanau i we Frankfurcie. Często trudne jest odróżnienie ich od wyrobów z Delft, ponieważ fajansarnie te zostały założone przez ceramików niderlandzkich, którzy przynieśli ze sobą technikę produkcji i dekoracji [por. np. tytuł opisu wazonu „Delft oder Frankfurt(?)”, Helke 2006, s. 41].

91. Dzbaneł okrągły z pokrywą, *kan*, brzusec gruszkowaty, przechodzący w górnej części w pionowy wylew, uchwył wałkowaty, okucie dna i pokrywa cynowe. Na brzúsku scena

kontynuacyjna w typie dalekowschodnim, z przodu para Chińczyków, z których jeden siedzi na ziemi ze sztandarem z tyłu, a drugi stoi zwrócony w prawą stronę. Wokół nich bujne rośliny, kwiaty, „dziurawe skały” i chmury. Całość dekoracji w kolorze ciemno- i jasnoniebieskim. Na spodzie namalowana podszkliwnie w kolorze niebieskim cyfra „5”, obok napis naszkliwny czarną farbą na beżowym tle „RA/810/M.GL.”.

Fajans,
wys. 25,3 cm, śr. podstawy 11,5 cm,
nr inw. RA/810/MGL.

Delft, niustalona fajansarnia,
druga połowa XVII w.

Drugi obok RA/809/MGL, RA/811/MGL i RA/812/MGL, czyli nr 90, 92 i 93, dzbaneł należący do zespołu czterech podobnych egzemplarzy tego rodzaju naczynia, a zatem odnoszą się także do niego wyjaśnienia zawarte w opisie pierwszego z nich.

92. Dzbanek z pokrywą, kan, brzusiec gruszkowaty, przechodzący w górnej części w pionowy wylew, na dole pierścieniowata podstawa, uchwyt wałkowaty, okucie dna i pokrywa cynowe. Cała powierzchnia naczynia pokryta sceną ze schematycznie namalowanymi dwoma Chińczykami, z których jeden siedzi na ziemi, a drugi stoi, między nimi i po bokach rośliny i z prawej strony elementy architektury. Całość dekoracji w kolorze niebieskim. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/811/M.GL.”.

92.

Fajans, spód wklęsły, wys. 23,8 cm, śr. podstawy 10,4 cm, nr inw. RA/811/MGL.

Delft, nieustalona fajansarnia, druga połowa XVII w.

Trzeci obok RA/809/MGL, RA/810/MGL i RA/812/MGL, czyli nr 90, 91 i 93, dzbanek należący do zespołu czterech podobnych egzemplarzy tego rodzaju naczynia, a zatem odnoszą się także do niego wyjaśnienia zawarte w opisie pierwszego z nich.

93. Dzbanek z pokrywą kan, brzusiec gruszkowaty, przechodzący w górnej części w pionowy wylew, uchwyt wałkowaty, okucie dna i pokrywa cynowe. Na brzuscu scena kontynuacyjna w typie dalekowschodnim, z jednej strony para Chińczyków siedzi na ziemi, z drugiej jeden, wokół nich kwiaty, rośliny i „dziurawe skały”. Całość dekoracji w kolorze ciemno- i jasnoniebieskim. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/812/M.GL.”, na pokrywce rytowany szylid w postaci napisu „G. L. W. / 1744” ujętego z obu stron schematycznymi gałązkami z liśćmi.

93.

Fajans, szkliwo lekko niebieskawe, wys. 25,5 cm, śr. podstawy 11,5 cm, nr inw. RA/812/MGL.

Delft, nieustalona fajansarnia, druga połowa XVII w.

Czwarty obok RA/809/MGL, RA/810/MGL i RA/811/MGL, czyli nr 90–92, dzbanek z zespołu czterech egzemplarzy tego rodzaju naczynia w omawianej kolekcji. Odnoszą się zatem również do niego wyjaśnienia zawarte w opisie pierwszego z nich.

94. Dzbanek do wina z pokrywą, kan, okrągły, z kulistym brzuscem przechodzącym w górnej części w wąski, wysoki i lekko rozchylny wylew, w dolnej części przechodzący w szeroką podstawę. Z boku wylewu mały dziobek, uchwyt skręcony z wałków, pokrywka cynowa. Na ściankach bocznych powtórzony widok ze schematycznie namalowanym Chińczykiem, chmurami i roślinami, na szyi wylewu długie zygzaki, na podstawie pionowe prostokąty i kreśki. Całość dekoracji w kolorze niebieskim. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/804/M.GL.”.

94.

Fajans, spód wklęsły, szkliwo lekko seledynowe, wys. 22,4 cm, śr. podstawy 8,1 cm, nr inw. RA/804/MGL.

Delft, nieustalona fajansarnia, druga połowa XVII lub początek XVIII w.

Dzbanek do wina należy do popularnych wyrobów wykonywanych w Delft w drugiej połowie XVII w., a także na początku następnego stulecia w charakterystycznej formie (por. Kilarzka 2003, s. 65–66, poz. 32–34; Lunsingh Scheurleer 1984, s. 221,

poz. 111). Podobnie jak dzbanki RA/809/MGL, RA/810/MGL, RA/811/MGL i RA/812/MGL, czyli nr 90–93, pokryte są zwykle dekoracją kontynuacyjną w typie dalekowschodnim, wzorowaną na zdobnictwie porcelany chińskiej z tak zwanego okresu przejściowego, przejętą i spopularyzowaną w Delft w XVII i XVIII w. (por. Sozańska 2022, s. 98, poz. 75). Także w ich przypadku należy nadto pamiętać o tym, że produkowano je również na większą skalę w ośrodkach niemieckich w Hanau i we Frankfurcie (por. opis dzbanka RA/809/MGL). Nie można zatem wykluczyć, że opisywany egzemplarz powstał w jednej z tych fajansarni.

95. Czajnik z pokrywką, theepotje, okrągły, z brzuścem kulistym, u dołu opartym na niskiej stopie, z wylewem wystającym pionowo u góry, z jednej strony prosty dziobek, z drugiej zaokrąglony uchwyt. Pokrywka okrągła, wybrzuszona, w środku spłaszczony uchwyt. Na obu stronach czajnika scena z czterema postaciami, z których dwie na pierwszym planie obok dużego drzewa i dwie w oddali po prawej stronie, wokół pagórki z płotami i budowlami. Dekoracja w kolorze niebieskim. Na spodzie napis farbą w kolorze czerwonym „MGL-RA-833/-1”, obok plaster z literą „F” i napis czarną farbą na beżowym tle „RA/833/M.GL.”, wewnątrz pokrywki napis farbą w kolorze czerwonym „MGL-RA-833-2” i plaster z literą „F”.

Fajans, spód płaski, stopa wystająca, płaska, szkliwo białe z lekkim odcieniem niebieskim, dł. 18,5 cm, wys. 11,2 cm, z pokrywką 15 cm, nr inw. RA/833/MGL.

Delft, nieustalona fajansarnia, lata 1690–1720.

95.

Przykład typowego czajnika do herbaty o kształcie zapożyczonym z kamionkowych czajników importowanych z Chin, a następnie naśladowanych w Delft (szerzej por. opis RA/4539/MGL, czyli nr 116). Obok tych wiernych naśladownictw wykonywano także podobne czajniki z fajansu (por. Dam 2004, s. 119, poz. 69 i s. 121, poz. 71; Lunsingh, Scheurleer 1984, s. 312, poz. 352), które zdobione były malowanymi kwiatami lub tematyką lokalną, w tym widokami z architekturą i postaciami. Trzeba również dodać, że podobnie zdobione były później także wyroby fajansarni niemieckich.

96. Czajnik z pokrywką, theepotje, okrągły, z brzuścem kulistym, u dołu opartym na niskiej stopie, na barkach spłaszczonym z wylewem wystającym pionowo u góry, z jednej strony prosty dziobek, z drugiej zaokrąglony uchwyt. Pokrywka okrągła, minimalnie wybrzuszona, w środku dzwonowaty mały uchwyt. Na obu stronach brzuśca widok z okrągłą wieżą i dwoma budowlami, po bokach wysokie drzewa. Dekoracja w kolorach fioletowym i brązowym. Na spodzie napis farbą w kolorze czarnym „RA/181/M.GL./-1”, przy czym „-1” w kolorze czerwonym, wewnątrz pokrywki napis farbą w kolorze czerwonym „RA/181/MGL-2” i napis tuszem „181”.

96.

Fajans, spód płaski, stopa wystająca, płaska, malatura pędzlem i gąbka (*spong*), dł. 17,4 cm, wys. 10 cm, z pokrywką 11,3 cm, nr inw. RA/181/MGL.

Delft, nieustalona fajansarnia, lata 1690–1720

Drugi obok RA/833/MGL, czyli nr 95, przykład typowego czajnika do herbaty o kształcie zapożyczonym z kamionkowych czajników importowanych z Chin, a następnie naśladowanych w Delft (szerzej por. opisy RA/833/MGL oraz RA/4539/MGL, czyli nr 95 i 116). Trzeba również dodać, że podobnie zdobione były później także wyroby fajansarni niemieckich.

97. Czajnik z pokrywką, theepotje, brzusiec o przekroju wielokątnym z pionowymi ściankami na trzech nóżkach, prosty, długi dziobek, uchwyt wysoki nad wylewem. Na ściankach, wylewie i uchwycie kwiaty z gałązkami i liśćmi oraz pojedyncze ptaki i owady. Pokrywka wielokątna z okrągłym spłaszczonym uchwytem, na całej powierzchni kwiaty, gałązki, liście i dwa małe ptaki. Dekoracja w kolorach zielonym, niebieskim i ceglasczerwonym. Na spodzie malowany w kolorze ceglasczerwonym znak „LVE”

97.

w ligaturze oraz napis czarną farbą „RA/35/MGL”, obok wytarty napis czarnym tuszem „MM - 603” i mała kartka, wewnątrz pokrywki napis czerwona farbą „RA/35/MGL./2”.

Fajans, malatura podszkliwna, dł. 14,8 cm, wys. 20,5 cm, nr inw. RA/35/MGL.

Delft, warsztat De Metalen Pot, okres Lambertusa van Eenhoorna, lata 1691-1721.

Czajnik z twardego fajansu, podobnego do białej kamionki delikatnej, z dekoracją w typowej dla przełomu XVII i XVIII w. tak zwanej palecie kaszmirowej. Niejednoznaczność w zakresie materiału da się wytłumaczyć faktem, że jeszcze w okresie Lambertusa Clefiusa, poprzednika Eenhoorna, w fajansarni De Metalen Pot prowadzono eksperymenty w celu

uruchomienia produkcji czajników kamionkowych. W 1678 r. Clefius podawał w miejscowej gazecie, że wynalazł East India Porcelain już w 1672 r. (Hoekstra-Klein 2010, s. 74-75; o roli De Metalen Pot i Eenhoorna w tym czasie pisze Dam 2004, s. 112 i nast.; a przykłady eksperymentów z naczyniami, w tym nietypowy malunek – tamże, s. 118, poz. 67, oraz uchwyt jak na opisywanym czajniku – tamże, s. 124, poz. 74; inne czajniki z podobnym wysokim uchwytem: Lunsingh-Scheurleer 1984, s. 216, poz. 96 oraz s. 298, poz. 314a; także Dam 2004, s. 72, poz. 31).

—
98. Wazon, vaas, owoidalny, ośmioboczny, z wylewem modelowanym faliście z ośmioma puklami. Dekoracja składa się z czterech dużych rezerw nawiązujących formą do kartuszy herbowych, wewnątrz każdej

98.

z nich i na pozostałej powierzchni schematycznie ujęte motywy kwiatowe. Dekoracja w różnych odcieniach koloru niebieskiego. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/1067/MGL.”.

Fajans, spód lekko wklęsły, malatura podszkliwna, wys. 22 cm, śr. podstawy 10,6 cm, nr inw. RA/1067/MGL.

Delft, nieustalona fajansarnia, koniec XVII lub początek XVIII w.

Kształt wazonu typowy dla przełomu XVII i XVIII w. (por. analogiczne przykłady: Kowalski 2013, s. 120-121, poz. 100-101, a także w zbiorach Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego – por. Frontczak 2009, s. 86-87, poz. 17).

—
99. Talerz płaski, schotel, okrągły. Na całej powierzchni talerza jednolity wzór drobnego rzutu kwiatowego, złożonego ze schematycznie ujętych kwiatów i liści wypełniających ściśle zarówno lustro obramione podwójną kreską, jak i kołnierz. W środku lustra rozетка. Dekoracja w kolorze niebieskim. Na spodzie napis czarną farbą „RA/1073/MGL.”.

99.

Fajans, stopa wysoka, płaska, malatura podszkliwna, śr. 35,6 cm, wys. 4,7 cm, nr inw. RA/1073/MGL.

Delft, nieustalona fajansarnia, koniec XVII lub pierwsza połowa XVIII w.

Talerz należy do typowych wyrobów pokrywanych popularną na przełomie XVII i XVIII w. dekoracją w stylu *stroompatron*, czyli rozsianych drobnych kwiatów pokrywających całą powierzchnię talerza. W przypadku omawianego egzemplarza jest ona zmodyfikowana poprzez dodanie rozetki w środku lustra i wydzielenie jej podwójną linią (por. analogia: Frontczak 2009, s. 84, poz. 16; informacje na temat stylu *stroompatron*: Kowalski 2013, s. 62, poz. 25).

100.

100. Czajnik z pokrywką, *theepotje*, okrągły, z brzuścem kulistym, ukośnie karbowanym, u dołu opartym na rozchylonej stopie, u góry przechodzącym w wylew wygięty na zewnątrz, z jednej strony esowaty dziobek, z drugiej zaokrąglony uchwyt. Pokrywka okrągła, ukośnie karbowana, wybrzuszona, w środku spłaszczony uchwyt. Niemalowan. Na spodzie znak „HD” w reliefie, obok napis farbą w kolorze czarnym na beżowym tle „RA/71/M.GL./-1”, przy czym „-1” w kolorze czerwonym, wewnątrz pokrywki napis farbą w kolorze czerwonym „RA/71/MGL./-2”.

Fajans, spód płaski, stopa wystająca, płaska, dł. 19,1 cm, wys. 12 cm, z pokrywką 14,4 cm, nr inw. RA/71/MGL.

Delft, fajansarnia nieustalona, pierwsza połowa XVIII w.

Trzeci obok RA/833/MGL i RA/181/MGL, czyli nr 95 i 96 wyżej, przykład typowego czajnika do herbaty o kształcie zapożyczonym z kamionkowych czajników importowanych z Chin, a następnie naśladowanych w Delft (szerzej por. opisy RA/4539/MGL, czyli nr 116, oraz RA/833/MGL, czyli 95). W tym wypadku jest to naczynie w stylu „Delft Wit”, czyli Biały Delft, który stał się popularny w XVII i XVIII w. równoległe do zdobienia malaturą. Powodem rozpoczęcia takiej produkcji w latach ok. 1610–1620 była chęć zastąpienia białej porcelany chińskiej, której import na wielką skalę rozpoczął się na początku tego stulecia, była ona jednak droga i niedostępna dla szerszych warstw społecznych (por. szerzej: S.M.R. Lambooy w Aken-Fehmers, Burghout, Jaspers, Lambooy, Megens, Ostkamp, Verhaar 2013, s. 13 i nast.). Czajniczek nosi znak „HD” w reliefie, który jest sposobem znakowania

bardzo nietypowym i bardzo rzadko stosowanym we wskazanym czasie jego powstania. Można wskazać tu zespół kilku naczyń o podobnej stylistyce dekoracji oznaczonych wykonaną tą samą metodą cyfrą „VII”: dwa wazony w zbiorach kolońskich (Tietzel 1980, s. 179, poz. 63 i s. 182, poz. 66), garnitur pięciu wazonów (Aronson 2007, s. 21, poz. 13), wazonik (Kowalski 2018, s. 63, poz. 46) oraz talerz puklasty z Delft ze znakiem „M” w zbiorach prywatnych autora. Kwestii atrybucji opisywanego czajnika nie ułatwia nadto fakt braku wskazania takiego naczynia w dwóch obszernych monografiach ceramiki Delft Wit, a mianowicie w S.M.R. Lambooy w Aken-Fehmers, Burghout, Jaspers, Lambooy, Megens, Ostkamp, Verhaar 2013 oraz van Geenen 2013. Mimo zatem okoliczności wskazujących na Delft, nie można jednak całkowicie wykluczyć powstania czajnika w innym ośrodku. Kierując się samym znakiem, można by rozważać, czy czajnik nie powstał w Kelsterbach, gdzie używano znaku HD na oznaczenie Hessen-Darmstadt (Nagel 1977, s. 45), być może także wyciskanego (Behse 1955, s. 32; przykład wyrobu: Houkjaer 2016, s. 362, poz. 219). Brak jednak wystarczającego materiału porównawczego i literatury na temat tej fajansarni, aby można było wyciągnąć jakies wnioski.

101. Talerz płaski, bord, okrągły. W lustrze duży bukiet kwiatów w wazonie, na kołnierzu ornament geometryczny wzdłuż krawędzi i przylegające do niego schematycznie ujęte gałązki z liśćmi. Całość dekoracji namalowana w różnych odcieniach koloru niebieskiego, przy krawędzi kołnierza żółta linia. Na spodzie nieczytelne ślady napisu czarnym tuszem i napis czarną farbą na beżowym tle „RA/1005/MGL”.

101.

Fajans, stopa wcięta, widoczne trzy ślady po podpórkach, malowany podszkliwnie, śr. 22,4 cm, wys. 3,3 cm, nr inw. RA/1005/MGL.

Delft, warsztat nieokreślony, ok. połowy XVIII w.

Dekoracja talerza stanowi europejską wersję typowego wzoru chińskiego z bukietem kwiatów w wazonie, który był w Delft bardzo popularny i stosowany w różnych wersjach w wielu wytwórniach przez długi czas (typowe przykłady tego wzoru: Lunsingh-Scheurleer 1984, s. 285, poz. 276; Kilarzka 2003, s. 81–83, poz. 51–54 czy Kowalski 2018, s. 42, poz. 22).

102. Wazon balasowy z pokrywką, dekselvaas, owoidalny, ośmioboczny, spłaszczony z przodu i z tyłu, z poszerzoną, profilowaną podstawą i rozchylonym wylewem. Na froncie, na szerszej i dwu węższych ściankach, duży kartusz wydzielony reliefowymi motywami rocaille'ów, od strony wewnętrznej wzbogacony malowanymi kwiatami i gałązkami. W polu kartusza kosz z dużym bukietem kwiatów. Na tylnej ściance długa pionowa gałązka z liśćmi. Na spodzie malowany podszkliwnie znak w postaci siekiereki z żelźcem z lewej strony oraz napis czarną farbą na beżowym tle „RA/1062/M.

GL.”. Pokrywka ośmiokątna, mocno wybrzuszona do góry z uchwytem w kształcie pełnoplastycznego rocaille'u, w części przedniej pole ograniczone rocaille'owym reliefem, malowane w kolorze niebieskim w kwiaty na tle gęstych kresiek, z tyłu gałązka. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/1062/M. GL.”. Całość dekoracji w kolorze ciemnogranatowym.

102.

Fajans, szkliwo białe o lekkim zabarwieniu niebieskim, malowany podszkliwnie, wys. bez pokrywki 18,5 cm, z pokrywką 27,5 cm, nr inw. RA/1062/MGL.

Delft, warsztat De Porceleyne Byl w okresie Justusa Brouwera, lata 1750–1775.

Wazon łącznie z wazonem typu flet, RA/1012/MGL, czyli nr 105, należał do garnituru, z którego zachowały się tylko te dwa wazony oraz dwie osobne pokrywki: RA/1069/MGL i RA/1071/MGL, czyli nr 103 i 104. Wzór z koszem kwiatów jest typowy dla trzeciej ćwierci XVIII w., a zatem datowano go na ten okres, chociaż właściciel fajansarni Justus Brouwer zarządził nią w dłuższym

okresie, a mianowicie od roku 1739 do 1775, a po jego śmierci do 1785 r. rząd kontynuowała wdowa Brouwer van Oorden, przy czym oboje oznaczali swe wyroby takim samym znakiem siekierki zwróconej w lewo (Aken-Fehmers, Schledorn 2001, s. 226; znak: tamże, s. 242–243, nr 66–67).

103. Pokrywka, deksel, ośmiokątna, mocno wybrzuszona do góry, z uchwytem w kształcie pełnoplastycznego rocaille'u, w części przedniej pole ograniczone rocaille'owym reliefem, malowane w kolorze niebieskim w kwiaty na tle gęstych kresek, z tyłu gałązka. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/1069/M.GL.”.

103.

Fajans, szklivo białe o lekkim zabarwieniu niebieskim, malowany podszkliwnie, wys. 9,5 cm, nr inw. RA/1069/MGL.

Delft, warsztat De Porceleyne Byl w okresie Justusa Brouwera, lata 1750–1775.

Pokrywka łącznie z drugą pokrywką (RA/1071/MGL, czyli nr 104) należy do niezachowanych wazonów balasowych z garnituru, z którego istnieje tylko jeden wazon balasowy (RA/1062/MGL, czyli nr 102), a także jeden wazon typu flet (RA/1012/MGL, czyli nr 105). Przy opisie pierwszego

z nich (RA/1062/MGL) zawarte są dalsze informacje odnoszące się także do opisywanego obiektu.

104. Pokrywka, deksel, ośmiokątna, mocno wybrzuszona do góry, uchwyt utracony, w części przedniej pole ograniczone rocaille'owym reliefem, malowane w kolorze niebieskim w kwiaty na tle gęstych kresek, z tyłu gałązka. Na spodzie napis czarną farbą „RA/1071/M.GL.”.

104.

Fajans, szklivo białe o lekkim zabarwieniu niebieskim, malowany podszkliwnie, wys. 9,5 cm, nr inw. RA/1071/MGL.

Delft, warsztat De Porceleyne Byl w okresie Justusa Brouwera, lata 1750–1775.

Druga pokrywka należąca do niezachowanego wazonu z garnituru, z którego istnieją tylko dwa wazonu (RA/1062/MGL i RA/1012/MGL, czyli nr 102 i 105). Przy opisie pierwszego z nich zawarte są dalsze informacje odnoszące się także do opisywanej pokrywki.

105. Wazon typu flet, kaststel vaas, ośmioboczny, spłaszczony z przodu i z tyłu, z poszerzoną, profilowaną podstawą i rozchylonym wylewem.

Na froncie, na szerszej i dwu wąskich ściankach, duży kartusz wydzielony reliefowymi motywami rocaille'ów od strony wewnętrznej wzbogacony malowanymi kwiatami i gałązkami. W polu kartusza kosz z dużym bukietem kwiatów. Na tylnej ściance długa pionowa gałązka z liśćmi. Całość dekoracji w kolorze ciemno granatowym. Na spodzie malowany podszkliwnie znak w postaci siekierki z żeleźcem z lewej strony oraz napis czarną farbą „RA/1012/M.GL.”.

105.

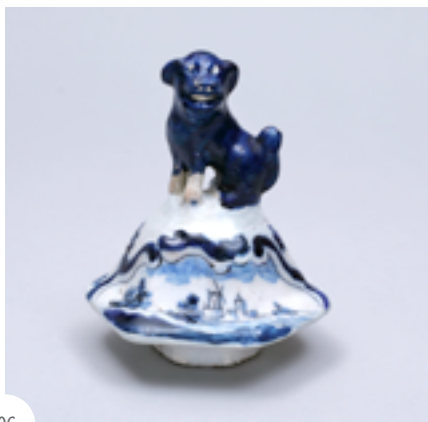
Fajans, szklivo białe o lekkim zabarwieniu niebieskim, malowany podszkliwnie, wys. 19,7 cm, szer. podstawy 8,7 cm, nr inw. RA/1012/MGL.

Delft, warsztat De Porceleyne Byl w okresie Justusa Brouwera, lata 1750–1775.

Wazon łącznie z wazonem balasowym RA/1062/MGL i osobnymi pokrywkami RA/1069/MGL oraz RA/1071/MGL (czyli nr 102–104) należał do garnituru składającego się z pięciu wazonów. Dalsze informacje odnoszące się także do opisywanego wazonu zawarte są w opisie wazonu balasowego RA/1062/MGL

(znak: Aken-Fehmers, Schledorn 2001, s. 242–243, nr 66–67).

106. Pokrywka, deksel, ośmiokątna, mocno wybrzuszona do góry, z uchwytem w kształcie pełnoplastycznego psa Fo, w części przedniej na polu ograniczonym rocaille'owym reliefem namalowany pejzaż z wiatrakami i drzewami, z tyłu gałązka. Malatura w kolorze niebieskim. Na spodzie napis czarną farbą „RA/1068/M.GL.”.

106.

Fajans, malowany podszkliwnie, wys. 12,9 cm, nr inw. RA/1068/MGL.

Delft, warsztat nieustalony, druga połowa XVIII w.

Typowa pokrywka z psem Fo oryginalnie należąca do wazonu z garnituru.

107. Talerz płaski, bord, okrągły. W lustrze duży kwiat na łodydze oraz element nawiązujący do symboliki chińskiej, na kołnierzu ornament składający się z koncentrycznie ułożonych segmentów wypełnionych schematycznie ujętym motywem kwiatowym. Całość dekoracji namalowana w różnych odcieniach koloru niebieskiego. Na spodzie namalowana podszkliwnie w tym samym kolorze litera „K”, obok napis czarną farbą na beżowym tle „RA/1007/M.GL.”.

107.

Fajans, stopa wcięta, widoczne trzy ślady po podpórkach, malowany podszkliwnie, śr. 23,4 cm, wys. 3,2 cm, nr inw. RA/1007/MGL.

Delft, warsztat nieokreślony, druga połowa XVIII w.

Dekoracja talerza stanowi europejską wersję typowego wzoru chińskiego. Była ona bardzo popularna w Delft i stosowana w wielu wytwórniach przez długi czas.

108. Dzbanek w kształcie małpy w kapeluszu, *kan in de vorm van een aap*, brzusec uformowany w postać małpy siedzącej na nieokreślonej bryle (pień drzewa?), w łapach trzymającej przytykane do pyska naczynie ukształtowane w formę dziobka, na głowie kapelusz z szerokim rondem i okrągłym otworem na wierzchu, z tyłu ogon zawinięty do góry, tworzący uchwyt naczynia. Na całej powierzchni malatura podkreślająca kształty i elementy anatomiczne. Dekoracja w kolorach zielonym, niebieskim, fioletowobrazowym i złotym. Na spodzie napis czarną farbą „RA/1223/MGL”.

108.

Fajans, podstawa zagłębiona od spodu, malatura podszkliwna, dł. 12 cm, wys. 19,8 cm, nr inw. RA/1223/MGL

Delft, warsztat De Vergulde Blompot w okresie Pietera Verburga, ok. 1760–1780.

Dzbanki w kształcie małpy były wykonywane w Delft ok. połowy stulecia w dużych ilościach, gdyż sporo się ich zachowało (Dam 2004, s. 175; w tym przykład: tamże, s. 176, poz. 120). Są one często datowane [Aken-Fehmers, Schledorn, Hesselink, Eliëns 1999, s. 260, poz. 102 (1753) s. 265, poz. 107 (1760)], wiele z nich ma też inskrypcje (Kurz 1998, s. 72, poz. 66 czy Lunsingh-Scheurleer 1984, s. 229, poz. 127), por. także figurki małp w kapeluszach (tamże, s. 316, poz. 365). Atrybucja opisywanego dzbanka wynika z podobieństwa do egzemplarza znakowanego łącznie z wymiarami (por. Rudi 2017, s. 262, poz. 419).

109.

109, 110, 111. Trzy wazony balasowe, drie vasen, ovoidalne, z garnituru, ośmioboczne, spłaszczone z przodu i z tyłu, z poszerzoną podstawą i prostą ośmioboczną szyją, pokrywy kopulaste, jedna z pełnoplastyczną figurką dziecka, jedna bez figurki, trzeciej brak. Na froncie każdego z nich, na szerszej i dwu węższych ściankach, duży kartusz wydzielony reliefowymi motywami rocaille'ów. Na środku pola kartusza postać Chinki trzymającej w rękach pudełko ze stojącym na nim wazonem, wokół kwiaty, „dziurawa” skała, wyżej owad. Na ściankach bocznych i tylnych dwa duże kwiaty i cienkie gałązki z listkami. Dekoracja w kolorze niebieskim. Na spodzie każdego z wazonów namalowany w tym samym kolorze znak „A / J V D (wiązane) B” i obok nieokreślony znak, obok napis czarną farbą odpowiednio RA/1060/MGL, RA/1061/MGL oraz RA/1065/MGL.

110.

Fajans, odcisnięte w formie, malatura podszkliwna, wymiary RA/1060/MGL: wys. bez pokrywy 30,1 cm, z pokrywą 43,2 cm, podstawa 12×10,5 cm; RA/1061/MGL: wys. bez pokrywy 30,3 cm, z pokrywą 35,4 cm, podstawa 12,2×10,6 cm; RA/1065/MGL: wys. bez pokrywy 30 cm, podstawa 12×10,5 cm; nr inw. RA/1060/MGL, RA/1061/MGL oraz RA/1065/MGL.

Delft, warsztat De Grieksche A, w okresie Jana Pietersza van den Briela, lata 1768–1796.

Wazony wraz z wazonem typu flet omówionym w następnej kolejności (RA/1059/MGL, czyli nr 112), należały do garnituru pięciu wazonów, z którego obecnie jednego wazonu

111.

brakuje. Dekoracja z Chinką jest typowa dla fajansów z Delft z trzeciej ćwierci XVIII w. (por. przykłady: Kowalski 2018, s. 73, poz. 59 i 60; Frontczak 2009, s. 106, poz. 26 czy Hoekstra-Klein 2013, s. 45–46). Okres możliwego powstania wazonów przyjęto według znakowania za Aken-Fehmers, Schledorn, Hesselink, Eliëns 1999, s. 66, aczkolwiek jeśli weźmiemy pod uwagę względy stylistyczne i temat, powstał on zapewne przed 1783 r., kiedy zmarł Jan Pietersz van den Briel. Po jego śmierci fajansarnię prowadziła wdowa Petronella van der Laan z drugim mężem Pieterem Janszem van Marksveldem (Hoekstra-Klein 2013, s. 30), przy czym przyjmuje się, że kontynuowano oznaczanie produkcji sygnaturą Jana van den Briela (znak: tamże, s. 41 oraz s. 50; Delenne 1947, s. 8–10, nr 55–57; Matusz 1977, s. 143, nr 26; Kowalski 2018, s. 140, nr 36).

112. Wazon typu flet, *kaststel vaas*, ośmioboczny, spłaszczony z przodu i z tyłu, z pogrubieniem u dołu oraz poszerzoną podstawą. Na froncie, na szerszej i dwu węższych ściankach, duży kartusz wydzielony reliefowymi motywami rocaillé'ów. Na środku pola kartusza postać Chinki trzymającej w rękach pudełko ze stojącym na nim wazonem, wokół kwiaty, „dziurawa” skała, wyżej owad. Na ściankach bocznych i tylnych dwa duże kwiaty i cienkie gałązki z listkami. Dekoracja w kolorze niebieskim. Na spodzie każdej z waz namalowany w tym samym kolorze znak „A / J V D (wiązane) B” i niżej nieokreślony znak, obok napis czarną farbą RA/1059/MGL.

112.

Fajans, odcisnięty w formie, dekoracja malowana podszkliwnie kobaltem w kolorze ciemnoniebieskim, wys. 26 cm, podstawa 9,5×9 cm, nr inw. RA/1059/MGL.

Delft, warsztat De Grieksche A w okresie Jana Pietersza van den Briela, lata 1768–1796.

Wazon wraz z trzema wazonami opisanymi wyżej (RA/1060/MGL, RA/1061/MGL, RA/1065/MGL, czyli nr 109, 110 i 111) należał do pięcioczęściowego garnituru, z którego obecnie jednego wazonu brakuje. Informacje podane wyżej w ich opisie odnoszą się także do tego wazonu.

113. Pokrywka, *deksel*, ośmiokątna, mocno wybrzuszona do góry z uchwytem w kształcie pełnoplastycznego rocaillé'u, w części przedniej pole ograniczone rocaillé'owym reliefem malowane w kolorze niebieskim w faliste motywy, z tyłu gałązka. Na spodzie napis czarną farbą „RA/1070/M.GL.”.

113.

Fajans, malowany podszkliwnie, wys. 6,1 cm, nr inw. RA/1070/MGL.

Delft, warsztat nieustalony, koniec XVIII w.

Drugi obok RA/1068/MGL (czyli nr 106) przykład typowej pokrywki oryginalnie należącej do wazonu z garnituru.

114. Wazon balasowy z pokrywką, *dekselvaas*, owoidalny, ośmioboczny, spłaszczony z przodu i z tyłu, z poszerzoną podstawą i rozchylnym wylewem. Na froncie w górnej części duży kwiat w reliefie, poniżej namalowany pęk kwiatów z liśćmi. Na bocznych ściankach schematyczne kwiaty na kratce, z tyłu na ścianie długi pionowy liść z wicią. Pokrywka mocno wybrzuszona do góry z dekoracją powtórzoną z brzuśca. Całość malowana w kolorach niebieskim, zielonym, żółtym, czerwonym i fioletowym. Na spodzie malowany podszkliwnie znak w postaci pazura, pod nim oznaczenie „150 / 3” oraz napis czarną farbą na beżowym tle „RA/1219/M.GL.-1”, przy czym „-1” w kolorze czerwonym, wewnątrz pokrywki napis czerwoną farbą „RA/1219/MGL.-2”.

114.

Fajans, malowany podszkliwnie, wys. bez pokrywką 21,8 cm, z pokrywką 27,9 cm, szer. podstawy 8,5 cm, nr inw. RA/1219/MGL.

Delft, warsztat De Porceleyne Clauw, początek XIX w.

Późny przykład wazonu z garnituru z uproszczonym reliefem i barwną malaturą kwiatową, która w tym stylu stosowana była w Delft na początku XIX w. (por. analogiczny garnitur trzech wazonów z tej samej fajansarni: Hoekstra-Klein 1999, s. 37; znak: tamże, s. 36; Matusz 1977, s. 145; Delenne 1947, s. 222–224).

115. Pokrywa, *deksel*, ośmioboczna, z wysokim wybrzuszeniem z puklami, zakończonym uchwytem w kształcie kulistym. Na całej powierzchni kwiaty, ptak i element architektury w typie chińskim. Dekoracja w kolorach niebieskim, zielonym, żółtym i ceglasto-czerwonym. Na spodzie napis czarną farbą „RA/946/MGL.”.

115.

Fajans, szklivo zielonkawe,
malatura podszkliwna,
wys. 12,8 cm,
nr inw. RA/964/MGL.

Delft, warsztat nieokreślony,
początek XIX w.

Trzeci obok RA/1068/MGL i RA/1070/MGL (czyli nr 106 i 113) przykład typowej pokrywki oryginalnie należącej do wazonu z garnituru, przy czym jest ona znacznie późniejsza. Pod względem stylistycznym i technologicznym należy podobnie jak wazon RA/1219/MGL (czyli nr 114) do wyrobów produkowanych w Delft na początku XIX w.

6.1. KAMIONKA CZERWONA

116. Czajnik z pokrywką, *theepotje*, brzusiec kulisty, lekko spłaszczony, stopa wysoka, wylew wystający u góry, okrągły, dziobek prosty z metalową końcówką z wieczkiem, uchwyt wałkowaty, zaokrąglony, z metalową obręczką przy brzuścu. Na ściankach z obu stron kwiaty z gałązkami i liśćmi w reliefie. Pokrywka okrągła, wybrzuszona, z trzema reliefami nawiązującymi do wzorów chińskich, w środku kulisty uchwyt z metalową i złożoną kurką na górze. Czajnik i pokrywka w całości w naturalnym kolorze jasnobrązowej masy, matowy. Na spodzie wyciśnięty owalny znak z biegnącym lisem w środku i napisem „ARY. DE. MILDE” wokół, obok napis czarną farbą „RA/4539/M.GL./1”, dalej przekreślony napis „M. M? 43”, wewnątrz pokrywki napis czarną farbą „RA/4539/M.GL./-2”.

Kamionka czerwona,
stopa wysoka, płaska,
dł. 17,2 cm, wys. 9,5 cm,
wys. z pokrywką 13,2 cm,
nr inw. RA/4539/MGL.

Delft, Ary de Milde (1680–1708).

Zwyczaj picia herbaty rozpowszechnił się w Niderlandach na początku XVII w. wraz z importem jej suszu z Chin, czemu towarzyszyły kamionkowe imbryczki służące do zaparzania produkowane w Yixing. W Delft zaczęto poszukiwać sposobu ich naśladowania i największy sukces odniósł na tym polu Ary de Milde (1634–1708), który od 1680 r. rozpoczął oznaczanie swoich wyrobów

116.

owalnym znakiem z nazwiskiem i lisem (por. szerzej: Szelegejd 2013, s. 51). Opiswany czajnik jest typowym przykładem takiego naśladownictwa włącznie z nakładkami na brzuścu i pokrywce imitującymi gałązki z kwiatami (por. dalsze egzemplarze w zbiorach gdańskich: tamże, s. 52, poz. XVI; oraz wilanowskich: tamże, s. 55, poz. 1; por. również inne przykłady dekoracji czajnika Ary’ego de Mildego: Lahaussais 1998, s. 147, poz. 122; Lunsingh-Scheurleer 1984, s. 214, poz. 91a; Schaap 2003, s. 44; a także innych wykonawców: tamże, s. 214–215, poz. 92a–95; znak: Szelegejd 2013, s. 56, nr 1c; Lunsingh-Scheurleer 1984, s. 214, nr 91b).

117. Czajniczek z pokrywką, *theepotje*, brzusiec kulisty, lekko spłaszczony, stopa pionowa, wylew wystający u góry, okrągły, dziobek prosty, uchwyt wałkowaty, zaokrąglony. Na ściankach z obu stron gałązka z kwiatami i liśćmi w reliefie. Pokrywka okrągła, lekko wybrzuszona, z trzema reliefowymi owadami, w środku kulisty uchwyt z małym otworem na górze. Czajnik i pokrywka w całości w naturalnym kolorze jasnobrązowej masy, matowy. Na spodzie wyciśnięty owalny znak z biegnącym lisem w środku i częściowo nieczytelnym napisem „A. DE” u góry, obok zatarty napis „RA/4540/MGL”, wewnątrz pokrywki napis czarną farbą „RA/4540/M.GL./-2”.

117.

Kamionka czerwona,
stopa niska, płaska,
dł. 13,8 cm, wys. 7,8 cm,
wys. z pokrywką 9,7 cm,
nr inw. RA/4540/MGL.

Delft, Ary de Milde (1680–1708).

Drugi obok RA/4539/MGL, czyli nr 116, egzemplarz czajnika z wytwórni Ary’ego de Mildego (1634–1708), różniący się od poprzedniego skromniejszą nakładką oraz znakiem. Należy zauważyć, że zarówno wspomniana nakładka, jak i znak są analogiczne do dekoracji i oznaczenia czajnika w zbiorach gdańskich (Szelegejd 2013, s. 52, poz. XVI). Pozostałe wyjaśnienia zawarte w opisie RA/4539/MGL odnoszą się także do niniejszego przykładu (znak: Szelegejd 2013, s. 52, nr XVII).

7. Niemcy – fajans

7.1. ANSBACH

118. Kufel do piwa z pokrywą, *Walzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem ze spłaszczonego szerokiego wałka, pokrywa i okucie dna cynowe. Na frontowej ścianie duża tarcza herbowa z mitrą książęcą u góry i ze sztandarami(?) wystającymi zza tarczy u dołu. Na całej powierzchni tarczy 20 pól z orłami, krzyżami, kłuciami, jeźdźcami itp., w środku nałożona na nie większa tarcza z orłem z rozpostartymi skrzydłami. Całość dekoracji w kolorze niebieskim na białym tle. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/724/M.GL.”.

Fajans, spód płaski, malatura podszkliwna, wys. 29 cm, szer. podstawy 14,7 cm, nr inw. RA/724/MGL.

Niemcy, Ansbach, lata 1705/1709-ok. 1750.

Miejsce wykonania kufła określa umieszczony na nim jako jedyna dekoracja herb margrabiów von Brandenburg-Ansbach, z których Wilhelm Friedrich (1686–1723) założył(?) fajansarnię w Ansbach, a dalej prowadził ją jego następca Carl Wilhelm Friedrich (1712–1757). Opisany egzemplarz jest zapewne wczesny ze względu na niedoskonałości techniczne oraz stosowany wcześniej w XVII w. jaśniejszy kolor niebieski (por. zapewne późniejsze przykłady znacznie doskonalsze i o intensywniejszych kolorach, taki sam na białym tle jak opisany, *Keramikbegeisterung in Ansbach*, strona: <https://www.hohenzollern-orte.de/poi/>

118.

markgraefliche_residenz-6965/, dostęp: 3.07.2022, czy egzemplarz wielobarwny z dodatkową dekoracją kwiatową w kolekcji Adolfa Bayera: Bayer 1959, s. 150, poz. 136, a sam herb na dużym mleczniku w zbiorach Germanisches Nationalmuseum w Norymberdze: tamże, s. 152, poz. 139).

119. Kufel do piwa z pokrywą, *Walzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem ze spłaszczonego szerokiego wałka, ozdobnie wytłoczona pokrywa i okucie podstawy cynowe. Na całej powierzchni naczynia jednolita scena z dwiema dojarkami i dwiema krowami, przy czym po lewej stronie jedna dojarka doi krowę, a po prawej druga niesie wiadro. Pomiędzy krowami leżące na ziemi dwie owce, obok drzewa, w tle po prawej stronie fragment ruin budowli. Całość dekoracji w kolorach niebieskim, zielonym, fioletowym, czarnym i żółtym. Na spodzie napis ręczny czarnym tuszem „ITT / 12336” oraz czarną farbą na beżowym tle „RA/735/M.GL.”, na pokrywie rytowane dwie ręce na tle serca, poniżej wokół krawędzi pokrywy napis „Aanna Marria Mosserrin. Anno 1782”.

119.

Fajans, na spodzie ślady po podcięciu drutem z koła po toczeniu, wys. 24,3 cm, szer. podstawy 11,5 cm, nr inw. RA/735/MGL.

Niemcy, Ansbach(?), pierwsza połowa XVIII w.

Pierwowzór graficzny sceny na tym kufle wykorzystywany był w co najmniej kilku wytwórniach, w tym szczególnie w Schreizeim, por. egzemplarze w zbiorze Metzgera (Nagel 2011, s. 64, poz. 33 oraz Erdner, Nagel 1972, poz. 151), w Norymberdze, jak wskazuje znakowany okaz w zbiorze Hansa Cohna w Los Angeles (Bosch 1983, s. 166, poz. 70), a także w Ansbach (Schwarze 1980, s. 250, poz. 833). Inne przykłady to kufle w dawnych zbiorach Igo Leviego w Lucernie (Levi 1962, poz. 154) i Ulricha Seilera w Kolonii (Seiler 1973, poz. 82; Schwarze 1980, s. 250, poz. 832). Wspólnym elementem tych przedstawień są przede wszystkim tak samo ujęte postacie dojarek i zwierzęta, podczas gdy pozostałe elementy są różnie ukształtowane. Odmienny jest także poziom malatury, przy czym opisany kufel

prezentuje się pod tym względem korzystnie na tle pozostałych. Zwraca także uwagę brak błędów technologicznych, zauważalnych w przypadku manganowego koloru fioletowego. Pewne cechy wspólne ze wspomnianym wyżej kuflem z Ansbach pozwalają na ostrożne przypisanie opisywanego egzemplarza tej fajansarni.

120. Dzbanek do wina z pokrywką, *Enghalskrug*, okrągły, z ukośnie karbowanym kulistym brzuścem przechodzącym w górnej części w wąski, wysoki i lekko rozchylony wylew, a w dolnej w szeroką podstawę. Z boku wylewu mały dziobek, uchwyt skręcony z cienkich wałków w sposób imitujący warkocz, pokrywa cynowa. Cała powierzchnia naczynia pokryta szczerlnie luźno rozrzuconymi kwiatami, gałązkami z małymi ptakami i kropkami, przy wylewie poziomy ornament w formie zygzaka podkreślający kontur brzegu. Całość dekoracji w kolorze ciemnoniebieskim. Na spodzie napisana atramentem litera „H” oraz napis czarną farbą na beżowym tle „RA/807/M.GL.”. Wewnątrz pokrywki okrągła punca z nieczytelnym motywem w środku.

120.

Fajans, spód ze śladami podcięcia drutem przy zdejmowaniu z koła po toczeniu, wzór „Vogelsdekor”, wys. 25,5 cm, śr. podstawy 11,2 cm, nr inw. RA/807/MGL.

Niemcy, Ansbach, połowa XVIII w.

Forma typowa dla niemieckich ośrodków produkcji fajansu w XVIII w., a charakterystyczna dekoracja nawiązująca do holenderskiego *strooipatroon*, z dodaniem małych ptaków, zakończona ząbkami pod wylewem pozwala przypisać dzbanek fajansarni w Ansbach w połowie XVIII w. (szersze wyjaśnienie dekoracji „Vogelsdekor” z przykładami stosowania na różnych naczyniach por. Bayer 1959, s. 101 i nast.; analogie: tamże s. 103, poz. 88; Bauer 1977, s. 48, poz. 31 czy Bosch 1983, s. 130–133, poz. 52 i 53).

121. Czajnik z pokrywką, *Teekanne*, okrągły, z brzuścem kulistym, spłaszczonym, u dołu opartym na niskiej stopie, z wylewem wystającym pionowo u góry, z jednej strony prosty dziobek, z drugiej zaokrąglony uchwyt. Pokrywa okrągła, lekko wybruszona, w środku spłaszczony uchwyt. Na obu stronach czajnika duży kwiat z gałązką i liśćmi. Na pokrywce dwie gałązki. Dekoracja w kolorze fioletowym, niebieskim, zielonym i żółtym. Na spodzie napis farbą w kolorze czarnym „RA/142/-1”, przy czym „-1” w kolorze czerwonym, wewnątrz pokrywki napis farbą w kolorze czerwonym „RA/142/MGL/-2”.

121.

Fajans, spód płaski, stopa wystająca, płaska, dł. 18 cm, wys. 8,6 cm, z pokrywką 11,2 cm.

Niemcy, Ansbach, lata 1769–1804.

Czajnik o typowym kształcie swojej epoki, ale ozdobiony wzorem z charakterystycznie namalowanymi goździkami z wąsami u góry oraz gałązkami z liśćmi. Motyw ten pozwala przypisać go wytwórni w Ansbach w latach 1769–1804 (por. analogię dekoracji: Brattig, Hesse, 2013, s. 194, poz. 62).

122.

7.2. BAYREUTH

122. Czajnik z pokrywką, Teekanne, okrągły, z brzuścem gruszkowatym, u dołu opartym na niskiej stopie, u góry spłaszczonym, wylew okrągły, wystający, z jednej strony wygięty dziobek, z drugiej zaokrąglony uchwyt. Pokrywka okrągła, wybrzuszona, w środku spłaszczony uchwyt. Na obu stronach czajnika i na pokrywce scena ze sprzedawcą herbaty, który stoi za stołem po prawej stronie, na stole filiżanka ze spodkiem, z lewej strony stołu napis „Goden Thee”, dalej piec z czajnikiem na trzech nogach. Dekoracja w kolorze niebieskim. Na spodzie namalowany podszkliwnie w tym samym kolorze znak w postaci liter „B: K”, obok napis farbą w kolorze czerwonym „MGL-RA-830/-1”, obok plaster z literą „F” i nieczytelny napis czarną farbą „RA???”, wewnątrz pokrywki napis farbą w kolorze czerwonym „MGL-RA-830-2”, plaster z literą „F” oraz napis tuszem „830”.

Fajans, spód płaski, stopa wystająca, płaska, szkliwo białe z lekkim odcieniem niebieskim, dł. 19,3 cm, wys. 10,1 cm, z pokrywką 12,8 cm, nr inw. RA/830/MGL.

Niemcy, Bayreuth, Johann Georg Knöllner, lata 1728–1744.

Czajnik jest w zbiorze Muzeum pierwszym z zespołu czterech czajników, które powstały w fajansarni w Bayreuth. Jako jedyny z nich wykonany został w okresie Johanna Georga Knöllnera w latach 1728–1744. Był to wciąż wczesny czas działania tej wytwórni, która ustabilizowała się po wstępnej fazie określanej na lata 1716–1728 (por. szerzej: Miller 1994, s. 11–12). Opisywane naczynie uznać można za typowy dla niej przykład dekoracji (por. układ zdobienia z głównym przedstawieniem na brzuścu i zdobieniem na barkach, dziobku i uchwycie: tamże, s. 109, poz. 146; znak: Behse 1955, s. 12).

123. Czajnik z pokrywką, Teekanne, okrągły, z brzuścem gruszkowatym, u dołu zwężającym się i przechodzącym w stopę, u góry spłaszczonym, wylew okrągły, wystający, z jednej strony esowato wygięty dziobek, z drugiej zaokrąglony uchwyt. Pokrywka okrągła, mocno wybrzuszona, w środku kulisty uchwyt. Na całej powierzchni czajnika i pokrywki jednolita dekoracja w kolorze niebieskim z luźno rozrzuconymi kwiatami, liśćmi, kropkami i kreskami, na barkach i w dolnej części brzuśca ornament geometryczny, częściowo nawiązujący do motywów roślinnych. Na spodzie namalowany podszkliwnie w tym samym kolorze znak w postaci liter „B P F”, obok napis farbą w kolorze czarnym „RA./36/M.GL”, wewnątrz pokrywki napis farbą w kolorze czerwonym „RA/36/M.GL./2”.

123.

Fajans, spód płaski, stopa wystająca, płaska, szkliwo białe z odcieniem niebieskim, uchwyt pokrywki drewniany, wtórny, dł. 18,5 cm, wys. 10,2 cm, z pokrywką 14,9 cm, nr inw. RA/36/MGL.

Niemcy, Bayreuth, Johann Georg Pfeiffer, Adolf Fränkel, 1747–1760.

Drugi czajnik w zbiorze wraz z pozostałymi RA/843/MGL i RA/220/MGL, czyli nr 124 i 125, powstał w fajansarni

w Bayreuth, ale już w trzeciej fazie działalności wytwórni po krótkim, dwuletnim okresie Adolfa Fränkla i Johanna Veita Schrecka w latach 1745–1747, kiedy na dłuższy czas stała się ona własnością Johanna Geорга Pfeiffera i Adolfa Fränkla, czyli w latach 1747–1760 (por. szerzej: Miller 1994, s. 108 i nast.). Dekoracja mieści się we wspólnym dla wszystkich trzech egzemplarzy kanonie kompozycji, przy czym widoki na nich tutaj zastępuje wzór przypominający tak zwany drobny rzut kwiatowy. Pozostałe elementy układu pozostają podobne (analogia: Habermann 2006, s. 162, poz. 216). Pokrywka pochodzi zapewne z innego czajnika (znak: Behse 1955, s. 12).

124. Czajnik, Teekanne, krągły, z brzuścem kulistym, spłaszczonym, u dołu opartym na niskiej stopie, z wylewem wystającym pionowo u góry, z jednej strony prosty krótki dziobek, z drugiej zaokrąglony maszynowy uchwyt. Na całej powierzchni brzuśca jednolita dekoracja w postaci luźno rozrzuconych kwiatów, liści i gałązek, w tle kropki, wokół wylewu ornament segmentowy nawiązujący do tradycji chińskiej. Dekoracja w kolorze niebieskim. Na spodzie napis farbą w kolorze czarnym „RA/843/M.GL.”.

Fajans, spód płaski, stopa wystająca, płaska, szkliwo białe z lekkim odcieniem niebieskim, dekoracja typu *horror vacui*, dł. 18 cm, wys. 9,1 cm, nr inw. RA/843/MGL.

Niemcy, Bayreuth, Johann Georg Pfeiffer, Adolf Fränkel, 1747–1760.

Trzeci czajnik z omawianego zespołu także powstał w fajansarni w Bayreuth w okresie Johanna Geорга Pfeiffera

124.

i Adolfa Fränkla, czyli w latach 1747–1760 (por. szerzej: Miller 1994, s. 108 i nast.). Nie jest on znakowany, ale należy do wyrobów tej wytwórni, które podobnie jak RA/36/MGL, czyli nr 123, pokrywa tak zwany drobny rzut kwiatowy (por. analogia: Habermann 2006, s. 162, poz. 216). Warto zauważyć, że w podobnym stylu były także zdobione naczynia np. z Ansbach (por. Bayer 1959, s. 95, poz. 79 czy Krieger 1963, s. 90, poz. 119).

125. Czajnik, Teekanne, okrągły, z brzuścem kulistym, u dołu opartym na niskiej stopie, z wylewem wystającym pionowo u góry, lekko rozchylonym, z jednej strony wygięty esowato dziobek, z drugiej zaokrąglony uchwyt. Na obu stronach brzuśca scena z wędrowcem i łodzią żaglową, w tle drzewa i płoty. Dekoracja w kolorze niebieskim i fioletowo-brązowym. Na spodzie napis farbą w kolorze czarnym „RA/220/MGL.”, obok kartka z napisaną atramentem liczbą „333”.

125.

Fajans, spód płaski, stopa wystająca, płaska, malatura pędzlem i gąbką (*spong*), dł. 17,4 cm, wys. 11,6 cm, nr inw. RA/220/MGL.

Niemcy, Bayreuth, Johann Georg Pfeiffer, Adolf Fränkel, 1747–1760.

Podobnie jak RA/843/MGL, czyli nr 124, również ten czajnik z omawianego zespołu nie jest znakowany, ale może być bez zastrzeżeń przypisany wytwórni w Bayreuth w okresie Johanna Geорга Pfeiffera i Adolfa Fränkla, czyli w latach 1747–1760. Wynika to z pełnego podobieństwa sceny z Chińczykiem, jaka znajduje się na znakowanym czajniku (por. Miller 1994, s. 109, poz. 146). Por. także dalsze naczynia z różnymi wersjami tej sceny, wszystkie z charakterystycznie oddaną postacią tego Chińczyka (Habermann 2006, s. 172, poz. 228–231). Przy ich malowaniu zastosowano także dość rzadko stosowaną technikę kładzenia farby przy użyciu gąbki.

7.3. BERLIN

126. Kufel do piwa z pokrywą, *Walzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem z szerokiego i grubego wałka, pokrywa i okucie podstawy cynowe. Na frontowej ścianie ozdobny kartusz w postaci otwartego namiotu z dwoma puttami podnoszącymi przednią zasłonę, w środku napis „FR”, całość oparta na płaskiej podstawie, po bokach kartusza po dwa stylizowane kwiaty z liśćmi. Całość dekoracji w kolorze niebieskim na fioletowym i białym tle. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/713/M.GL.”, wewnątrz pokrywy trzy trudno czytelne puncze z kotwicą i litery „CS” lub „GS”.

126.

Fajans, malatura podszkliwna, kolor fioletowy nakrapiany, wys. 23,4 cm, śr. podstawy, 12,8 cm, nr inw. RA/713/MGL.

Niemcy, Berlin, Cornelis Funcke, 1701–1713.

Kufel należy do zespołu ośmiu okazów w zbiorach Muzeum z dekoracją z inicjałami królewskimi w kartuszach. Ogólnie są one zaprojektowane według jednolitego wzoru, ale różnią się poszczególnymi elementami i w efekcie mogą być relatywnie skromne (przykłady: Schwarze 1980, s. 160–161, poz. 416 i 417) albo bardzo okazałe (Falke 1923, s. 42, poz. 48c). Por. także RA/672/MGL czy RA/717/MGL, czyli nr 133 i 166. W omawianym wypadku cechą charakterystyczną są przede wszystkim małe putta, zwraca uwagę także brak korony. Monogram „FR” (Fridericus Rex), odnosi się do Fryderyka I Hohenzollerna (1657–1713), od 1688 r. elektora pruskiego jako Fryderyk III, a od 1701 r. pierwszego króla Prus (König in Preussen), panującego do śmierci w 1713 r. Fajansarnia Cornelisa Funckego wykonywała kufle z jego monogramem od początku jego rządów (Keisch, Netzer 2001, s. 217–118, poz. 89 i 90). Por. nadto kartusz z puttami na kufle w zbiorach Muzeum Narodowego we Wrocławiu (Sozańska 2022, s. 111, poz. 114).

127. Wazon, *Vase*, ośmioboczny, o rozszerzającej się do dołu podstawie, brzuścu o płaskich bokach i długiej, smukłej szyi w dolnej części pogrubionej, zakończony u góry rozchylonym wylewem. Podstawa i szyja kanelowane. Dekoracja w poziomych strefach podkreślających tektonikę naczynia. Na całej powierzchni podstawy pionowe zygzakowate paski i motywy geometryzujące, brzusec ozdobiony kwiatami i ptakami, w tym pawiem, na szyi motywy powtórzone z podstawy i duże schematyczne kwiaty. Całość dekoracji w kolorze niebieskim. Wewnątrz podstawy napis farbą w kolorze czarnym na beżowym tle „RA/1056/M.GL.”.

127.

Fajans, szkliwo białe z lekkim odcieniem szaroniebieskim, wys. 31,8 m, śr. podstawy 11,8 cm, nr inw. RA/1056/MGL.

Berlin, Gerhard Wolbeer, 1710–1720.

Wazon jest typowym wyrobem berlińskiej fajansarni Gerharda Wolbeera, gdzie produkowano je w pięćczęściowych garniturach (por. Falke 1923, s. 40, poz. 14b), datowanych tradycyjnie na ok. 1730 r. W niniejszym katalogu oparto się jednak na najnowszych badaniach wskazujących wcześniejszy czas wykonania tego rodzaju naczyń (Keisch, Netzer 2001, s. 208–209, poz. 68–70; inne przykłady takich wazonów por. także: Riesebieter 1921, s. 186, poz. 204).

128. Kufel do piwa z pokrywą, *Walzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem z szerokiego i grubego wałka, pokrywa i okucie podstawy cynowe. Na frontowej ścianie rezerwa utworzona z wielokrotnie załamanej wstęgi, w środku napis „AR”, po obu bokach romby z kwiatem i dekoracja ze stylizowanych elementów roślinnych z fragmentami tak zwanej

kratki chińskiej, z tyłu powtórzenie rezerwy, wypełnione taką samą kratką chińską. Całość dekoracji w kolorze niebieskim na fioletowym i białym tle. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/674/M.GL.”, na pokrywie rytowany napis „F. H. K / 1711”, nad nim korona, po bokach gałązki z liśćmi, poniżej trzy punce z napisami i symbolami, pierwsza z napisem „HS.” i dwoma skrzyżowanymi młotkami, druga z liczbą „1686” i mieczem skrzyżowanym, i kluczem oraz trzecia z liczbą „1710” i dużą literą „X”(?).

128.

Fajans, spód płaski, malatura podszkliwna, kolor fioletowy nakrapiany, wys. 21,3 cm, śr. podstawy 12 cm, nr inw. RA/674/MGL.

Niemcy, Berlin, Cornelis Funcke, przed 1711 r.

Kufel z inicjałami Augusta II Mocnego (1670–1733), elektora Saksonii (jako Fryderyk August I) oraz elekcyjnego króla Polski w latach 1697–1706 i 1709–1733 (por. także z inicjałami tego króla: RA/726/MGL, tj. nr 174). Odczytanie tego monogramu może budzić wątpliwości, ale tak

jest on wyjaśniany w literaturze (por. np. Schwarze 1980, s. 160, poz. 414) czy na kufle także z fajansarni Cornelisa Funckego (por. *Early Faience Stein Catalog*, Beer Stein Library 1998–2022, <https://www.beerstein.net/catalogs/vogt-fai/berlo4.asp>, dostęp: 8.09.2022; za konsultacje dziękuję pani dr Annie Szkułtāt z Zamku Królewskiego w Warszawie). Datowanie określono na podstawie inicjałów z datą „F.H.K/1711” rytowanych na pokrywie, aczkolwiek samo naczynie mogło powstać wcześniej. Trzeba nadto dodać, że wybita na niej punca ze skrzyżowanym mieczem z kluczem może być puncą miejską Strzegomia, chociaż nie można wykluczyć czeskich Haber (por. odpowiednio: Hintze 1926, s. 328 i 357).

129. Kufel do piwa z pokrywą, Walzenkrug, cylindryczny, z uchwytem z szerokiego i grubego wałka, pokrywa i okucie podstawy cynowe. Na frontowej ścianie ozdobny kartusz z gałązkami z liśćmi i wstęgą z koroną z krzyżem na górze, na wstędze napis „NON SOLI CEDIT”, w środku kartusza orzeł pruski z rozpostartymi skrzydłami zwrócony w lewo w kierunku słońca z promieniami, całość oparta na płaskiej ozdobnej podstawie z fragmentem opadającej tkaniny, górna i dolna krawędź kufła podkreślona kreskami przechodzącymi w lambrekiny. Całość dekoracji w kolorze niebieskim na fioletowym i białym tle. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/663/M.GL.”.

Fajans, spód minimalnie wgłębiony, malatura podszkliwna, kolor fioletowy nakrapiany, wys. 22,8 cm, śr. podstawy 12,8 cm, nr inw. RA/663/MGL.

129.

Niemcy, Berlin, Cornelis Funcke, 1713–1730.

Kufel otwiera serię ośmiu okazów w zbiorach Muzeum, które są ozdobione malowanym według jednego wzoru kartuszem z fryderycjańskim orłem wlatującym ku słońcu i pruskim mottem królewskim *Nec soli cedit* [Nie ustępuje nawet słońcu]. Była to dewiza Fryderyka Wilhelma I Hohenzollerna (1688–1740) przyjęta na wzór motto francuskiego Ludwika XIV, Króla Słońce (1643–1715), która brzmiała *Nec pluribus impar* (w wolnym tłumaczeniu: „Dla niego wszystko jest możliwe”). Kufle z takim kartuszem i mottem na nakrapianym tle manganowym lub innym produkowane były przede wszystkim w fajansarni Cornelisa Funckego w Berlinie (por. Falke 1923, s. 42, poz. 42d i 48i, a także Nagel 1977, s. 80, poz. 72 i Klein 1962, s. 75, poz. 119, czy egzemplarz z kolekcji Ludwiga Garbego w zbiorach Muzeum Narodowego w Gdańsku, nr inw. MNG/SD/200/CS). Ten sam kartusz opatrzony był także alternatywnie mottem *Cuum cuique* (por. niżej wyjaśnienia i przykłady, RA/710/MGL i nast.). Na temat orła fryderycjańskiego szerzej w opisie RA/690/MGL, czyli nr 140.

130. Kufel do piwa z pokrywą, Walzenkrug, cylindryczny, z uchwytem z szerokiego i grubego wałka, pokrywa i okucie podstawy cynowe. Na frontowej ścianie ozdobny kartusz z gałązkami z liśćmi i wstęgą z koroną z krzyżem na górze, na wstędze napis „NON SOLI CEDIT”, w środku kartusza orzeł pruski z rozpostartymi skrzydłami zwrócony w lewo w kierunku słońca z promieniami, całość oparta na płaskiej ozdobnej podstawie z fragmentem opadającej tkaniny, górna i dolna krawędź kufła podkreślona kreskami przechodzącymi w lambrekiny. Całość dekoracji w kolorze niebieskim na fioletowym i białym tle. Na spodzie przekreślony napis czarną farbą na beżowym tle „RA/667/M.GL.” oraz napis „RA/4498/M.GL.”.

130.

Fajans, spód minimalnie wgłębiony, malatura podszkliwna, kolor fioletowy nakrapiany, wys. 20,9 cm, śr. podstawy 12,1 cm, nr inw. RA/4498/MGL.

Niemcy, Berlin, Cornelis Funcke, 1713–1730.

Kufel z kartuszem i mottem *Non soli cedit*, należący do tego samego

zespołu co egzemplarze RA/663/MGL i RA/670/MGL, tj. nr 129 i 148, a zatem odnoszą się do niego zawarte w opisie pierwszego z nich wyjaśnienia ogólne na temat całej grupy. Tutaj także stylistyka malatury i kompozycja całej dekoracji odpowiada typowej produkcji kufli w fajansarni Cornelisa Funckego w Berlinie we wskazanym okresie.

131. Kufel do piwa z pokrywą, Walzenkrug, cylindryczny, z uchwytem z szerokiego i grubego wałka, pokrywa i okucie podstawy cynowe. Na frontowej ścianie owalny kartusz utworzony z dwóch gałązek z liśćmi i wstęgi z koroną z krzyżem na górze, na wstędze napis „NON SOLI CEDIT”, w środku kartusza orzeł pruski z rozpostartymi skrzydłami zwrócony w lewo w kierunku słońca z promieniami, całość oparta na płaskiej ozdobnej podstawie z fragmentem opadającej tkaniny, górna i dolna krawędź kufła podkreślona kreskami przechodzącymi w lambrekiny. Całość dekoracji w kolorze niebieskim na fioletowym i białym tle. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/668/M.GL.”, na pokrywie wmontowany medalion z portretem królewskim, wokół napis „CAROLUS XII. D. G. REX SUECIAE”, wewnątrz pokrywy trzy punce, z których w dwóch nieokreślone symbole i litery „IHK”, w drugiej altana ogrodowa(?) i liczba „66”.

Fajans, malatura podszkliwna, kolor fioletowy nakrapiany, wys. 27 cm, śr. podstawy 15,4 cm, nr inw. RA/668/MGL.

Niemcy, Berlin, Cornelis Funcke, 1713–1730, oprawa cynowa, Joachim Heinrich Kampffer Starszy, Żagań.

Kufel z kartuszem i mottem *Non soli cedit* należący do tego samego

131.

zespołu co egzemplarz RA/663/MGL, to jest nr 129, a zatem odnoszą się do niego zawarte tam wyjaśnienia ogólne na temat całej grupy. Podobnie jak w tamtym przypadku stylistyka jego malatury i kompozycja całej dekoracji odpowiada typowej produkcji kufli w fajansarni Cornelisa Funckego w Berlinie. Jak udało się ustalić na podstawie czytelnych punc, oprawa cynowa wykonana została przez mistrza Joachima Heinricha Kampffera Starszego, który działał w Żaganiu (d. Sagan, punca miejska z altaną, Hintze 1926, s. 290–291, nr 1012 i 1014) w latach ok. 1703–1742 i używał puncy własnej „IHK” (tamże, s. 291, poz. 1014). Medalion na pokrywie przedstawia portret Karola XII von Holstein-Gottorp (1682–1718), króla Szwecji w latach 1697–1718, a znajdujący się wokół napis w pełnej wersji brzmi „Carolus XII, Dei Gratia, Rex Sueciae”. Por. inny kufel w zbiorze także dotyczący Karola XII – RA/690/MGL, tj. nr 140.

132. Kufel do piwa z pokrywą, Walzenkrug, cylindryczny, z uchwytem z szerokiego i grubego wałka, pokrywa i okucie podstawy cynowe. Na frontowej ścianie ozdobny

kartusz z gałązkami z liśćmi i wstęgą z koroną z krzyżem na górze, na wstędze napis „NON SOLI CEDIT”, w środku kartusza orzeł pruski z rozpostartymi skrzydłami zwrócony w lewo w kierunku słońca z promieniami, całość oparta na płaskiej ozdobnej podstawie z fragmentem opadającej tkaniny, górna i dolna krawędź kufla podkreślona kreskami przechodzącymi w lambrekiny. Całość dekoracji w kolorze niebieskim na fioletowym i białym tle. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/704/M.GL.”, na pokrywce rytowany napis „G. L. B.”, wewnątrz trzy trudno czytelne owalne punce, w jednej ptak(?), w pozostałych korona i litera „G”(?), obok wybijana ryłcem litera „B”.

132.

Fajans, spód minimalnie wgłębiony, malatura podszełkiwna, kolor fioletowy nakrapiany, wys. 24 cm, śr. podstawy 13,1 cm, nr inw. RA/704/MGL.

Niemcy, Berlin, Cornelis Funcke, lata 1713–1730.

Kufel z kartuszem i mottem *Non soli cedit*, należący do tego samego zespołu co RA/663/MGL, tj. nr 129,

a zatem odnoszą się do niego za-warte tam wyjaśnienia ogólne na temat całej grupy. Podobnie jak w powyższym przypadku stylistyka jego malatury i kompozycja całej dekoracji odpowiadają typowej produkcji kufli w fajansarni Cornelisa Funckego w Berlinie.

133. Kufel do piwa z pokrywą, Walzenkrug, cylindryczny, z uchwytem z szerokiego i grubego wałka, pokrywa cynowa. Na frontowej ścianie owalny kartusz utworzony z dwóch gałązek z liśćmi, w środku napis „FWR”, na górze korona z krzyżem, po obu stronach orły pruskie, całość oparta na płaskiej ozdobnej podstawie z fragmentem opadającej tkaniny z frędzlami, górna i dolna krawędź kufla podkreślona kreskami przechodzącymi w lambrekiny. Całość dekoracji w kolorze niebieskim na fioletowym i białym tle. Na spodzie namalowany podszełkiwnie w kolorze niebieskim znak w postaci litery „F”, obok napis czarną farbą na beżowym tle „RA/672/M.GL.”, na pokrywie wmontowany medalion z portretem królewskim, wokół napis „CAROLUS VI. D. G. ROM IMP(?)”, niżej rytowany napis „C. S”, wewnątrz pokrywy trzy punce, z których w dwóch kobieta z kotwicą w prawej ręce i literami „C” i „G” po obu stronach głowy, w drugiej kogut.

Fajans, spód wklęsły, widoczne ślady po odcięciu drutem z koła po toczeniu, malatura podszełkiwna, kolor fioletowy nakrapiany, wys. 26,4 cm, śr. podstawy 11,7 cm, nr inw. RA/672/MGL.

Niemcy, Berlin, Cornelis Funcke, lata 1713–1740.

Drugi egzemplarz kufla z kartuszem i inicjałami królewskimi, ale tym

133.

razem jest to monogram „FWR” (*Friedericus Wilhelm Rex*), który należy łączyć z Fryderykiem Wilhelmem I Hohenzollernem (1688–1740), który podobnie jak jego ojciec Fryderyk I był elektorem brandenburskim, a od jego śmierci w 1713 r. królem Prus do 1740 r. Kartusz jest bardzo bogaty, z dwoma orłami po bokach i okazałą koroną na górze, por. analogia w Muzeum Narodowym we Wrocławiu (Sozańska 2022, s. 111, poz. 112; także Falke 1923, s. 42, poz. 48g) oraz w zbiorach oldenburskich (Kurz 1998, s. 49, poz. 29). Podobnie jak egzemplarz wrocławski opisywany kufel jest oznaczony znakiem berlińskiej fajansarni Cornelisa Funckego, czyli literą „F”, co czyni ten okaz bardzo rzadkim (na temat tego znaku por. Falke 1923, s. 23 i 44). Być może znak ten występuje także na kuflu RA/718/MGL, czyli nr 151, ale widoczna jest tylko jego część. Trzeba jeszcze dodać, że na pokrywie dają się częściowo odczytać dwie punce z kobietą i kotwicą, stosowane przez mistrzów z Kołobrzegu i Świdnicy (por. Stará 1977, nr 460 i 467, także Hinze 1926, s. 435). Na pokrywie wmontowany jest medalion z portretem Karola VI Habsburga (1685–1740), cesarza rzymskiego narodu

niemieckiego, co wynika z podpisu, który w pełnej wersji brzmi *Carolus VI. Dei Gratia Romanorum Imperator* (por. medalion z innym portretem tego samego cesarza na pokrywie kufła w Muzeum Narodowym we Wrocławiu: Sozańska 2022, s. 111, poz. 114; znak: Riesebieter 1921, s. 197; Falke 1923, s. 23 i 44; Chrościcki 1989, s. 187, nr 2315–2321).

134. Kufel do piwa z pokrywą, *Walzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem z szerokiego i grubego wałka, pokrywa i okucie podstawy cynowe. Na frontowej ścianie ozdobny kartusz ze skrzydłami i rogami obfitości(?) po bokach, w środku napis „FWR”, na górze korona z krzyżem, górna i dolna krawędź kufła podkreślona kreskami przechodzącymi w lambrekiny. Całość dekoracji w kolorze niebieskim na fioletowym i białym tle. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/708/M.GL.”, na pokrywie wmontowany medalion z trudną do odczytania sceną z osobami przy postumencie, na którym napis „EUGE / NIUS / DUX SAB”(?), wewnątrz pokrywy dwie punce, z których w jednej nieokreślona postać, a w drugiej wazon z kwiatami i litery „HS”(?).

Fajans, spód wklęsły, widoczne ślady po odcięciu drutem z koła po toczeniu, malatura podszkliwna, kolor fioletowy nakrapiany, wys. 23,5 cm, śr. podstawy 12,4 cm, nr inw. RA/708/MGL.

Niemcy, Berlin, Cornelis Funcke, lata 1713–1740.

Kufel w serii z kartuszem i inicjałami królewskimi „FWR”, wyjaśnionymi w opisie RA/672/MGL, czyli nr 133. Podobnie jak na egzemplarzu RA/717/MGL, czyli nr 166, kartusz jest dość okazały, ale orły po bokach

134.

zastąpione zostały dwoma skrzydłami, nad którymi umieszczone są rogi obfitości(?). Cechy opisywanego kufła wskazują, że powstał on w berlińskiej fajansarni Cornelisa Funckego, od 1733 r. prowadzonej przez jego następców (por. analogiczny model kartusza: Falke 1923, s. 42, poz. 49c, także na kufłu wykonanym w fajansarni w Brunzshwiku: Spies 1971, s. 280, poz. 12 oraz na okazie ze zbiorów Riesebietera: Klein 1962, s. 75, poz. 119). Na pokrywie umieszczona jest nieokreślona scena, a widoczny na niej postument upamiętnia zgodnie z podpisem księcia Eugeniusza Sabaudzkiego-Carignano (1663–1736), feldmarszałka armii austriackiej, zwycięzcy wielu bitew. Jeżeli kufel pierwotnie oprawiony został krótko po jego śmierci, to oznaczałoby, że mógł on powstać bliżej późniejszej z podanych wyżej dat rocznych.

135. Kufel do piwa z pokrywą, *Walzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem z szerokiego i grubego wałka, pokrywa cynowa. Na frontowej ścianie ozdobny kartusz ze skrzydłami i rogami obfitości(?) po bokach, w środku napis „FWR”, na górze

korona z krzyżem, górna i dolna krawędź kufła podkreślona kreskami przechodzącymi w lambrekiny. Całość dekoracji w kolorze niebieskim na fioletowym i białym tle. Na spodzie napis białą farbą „RA/673/M.GL.”, na pokrywie rytowany napis „M. B / 1766”, wewnątrz pokrywy nieczytelny napis rytowany oraz trzy punce, z których w dwóch korona, a w trzeciej ptak unoszący się nad morzem i litera „S”.

135.

Fajans, malatura podszkliwna, kolor fioletowy nakrapiany, wys. 22,3 cm, śr. podstawy 10,1 cm, nr inw. RA/673/MGL.

Niemcy, Berlin, Cornelis Funcke, lata 1713–1740.

Kufel z serii z kartuszem i inicjałami królewskimi „FWR”, wyjaśnionymi w opisie RA/672/MGL, czyli nr 133. Podobnie jak na okazie RA/708/MGL, czyli nr 134, kartusz jest dość okazały, a orły po bokach zastąpione zostały dwoma skrzydłami, nad którymi umieszczone są rogi obfitości(?). W obu przypadkach występują również podobne problemy technologiczne, co nie przeszkadza w przypisaniu opisywanego egzemplarza

także berlińskiej fajansarni Cornelisa Funckego, od 1733 r. prowadzonej przez jego następców (por. analogiczny model kartusza: Falke 1923, s. 42, poz. 49c; także Spies 1971, s. 280, poz. 12; Klein 1962, s. 75, poz. 119). Uwzględniając rytowany na pokrywie rok 1766, należałoby może przyjąć, że kufel powstał krótko przed tą datą, ale względy stylistyczne i technologiczne wskazują raczej na okres podany w datowaniu. Oprawa cynowa powstałaby wówczas dopiero w 1766 r., aczkolwiek data ta mogła być równie dobrze umieszczona na zamontowanej już znacznie wcześniej pokrywce.

136.

137.

136. Kufel do piwa z pokrywą, *Wälzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem z szerokiego i grubego wałka, pokrywa i okucie podstawy cynowe. Na frontowej ścianie ozdobny kartusz ze skrzydłami i rogami obfitości po obu stronach, w środku napis „FWR”, na górze korona z krzyżem, górna i dolna krawędź kufła podkreślona kreskami przechodzącymi w lambrekiny. Całość dekoracji w kolorze niebieskim na fioletowym i białym tle. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/666/M.GL.”, na pokrywie rytowany napis „G. H. / 1795”, wewnątrz pokrywy dwie punce, z których w jednej orzeł na tarczy i nieczytelny podpis, a na drugiej ręka z buńczukiem(?) i napisem „AGS”.

Fajans, malatura podszkliwna, kolor fioletowy nakrapiany, wys. 27,3 cm, śr. podstawy 14,1 cm, nr inw. RA/666/MGL.

Niemcy, Berlin, Cornelis Funcke lub następcy, lata 1713–1740.

Kufel z serii z kartuszem i inicjałami królewskimi „FWR”, wyjaśnionym wyżej w opisie RA/672/MGL, czyli nr 133. Model kartusza ze skrzydłami i rogami obfitości(?) jest taki

sam jak na okazach RA/708/MGL, RA/673/MGL, czyli nr 134 i 135 (por. analogiczny model kartusza: Falke 1923, s. 42, poz. 49c; także Spies 1971, s. 280, poz. 12; Klein 1962, s. 75, poz. 119), ale wykonany został znacznie staranniej i uniknął problemów technologicznych podczas wypalania. Podobnie jak w tamtych przypadkach opisywany kufel powstał zapewne przed 1740 r., a data 1795 umieszczona została albo na istniejącej już wcześniej pokrywie, albo wykonano ją i oprawiono naczynie dopiero w 1795 r.

137. Kufel do piwa z pokrywą, *Wälzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem z szerokiego i grubego wałka, pokrywa i okucie podstawy cynowe. Na frontowej ścianie kartusz utworzony ze stylizowanych elementów roślinnych, w środku napis „FWR”, górna i dolna krawędź kufła podkreślona kreskami przechodzącymi w lambrekiny. Całość dekoracji w kolorze niebieskim na fioletowym i białym tle. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/671/M.GL.”, wewnątrz pokrywy dwie punce z motywem roślinnym i literami „GI”(?).

Fajans, spód płaski, malatura podszkliwna, kolor fioletowy nakrapiany, wys. 24 cm, śr. podstawy 12,8 cm, nr inw. RA/671/MGL.

Niemcy, Berlin, Cornelis Funcke lub następcy, lata 1713–1740.

Kufel z serii z kartuszem i inicjałami królewskimi „FWR”, który wykonany został w berlińskiej fajansarni Cornelisa Funckego lub jego następców. Monogram wyjaśniony został w opisie RA/672/MGL, czyli nr 133, natomiast model kartusza odbiega od przykładów opisanych dotychczas. Po pierwsze pozbawiony jest korony królewskiej, a nadto sama jego dekoracja składa się wyłącznie z jednolitej kompozycji florystycznej, pozbawionej elementów takich jak orły, skrzydła, rogi obfitości czy putta (por. zbliżone modele: Falke 1923, s. 42, poz. 49c; inna wersja z koroną na znakowanym kufle wykonanym w Brunzshwiku: Schwarze 1980, s. 160, poz. 160; także: Keisch, Netzer 2001, s. 217, poz. 90). Malatura wykonana została starannie i nie zdradza braków technologicznych.

138. Kufel do piwa z pokrywą, *Walzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem ze spłaszczonego szerokiego wałka, ozdobnie wytłoczona pokrywa i okucie dna cynowe. Na frontowej ścianie portret męski w owalnym medalionie z rozchodzącymi się promieniami, tworzącymi gwiazdę, ujęcie postaci z profilu, głowa zwrócona w lewo, szkicowo nakreślony mundur z ukośnie założoną szarfą, tło nakrapiane, górna i dolna krawędź kufła podkreślona kreskami przechodzącymi po bokach orła w lambrekiny. Całość dekoracji w kolorze niebieskim na fioletowym i białym tle. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/706/M.GL.”, na pokrywie wyryte inicjały „A.F.”, wewnątrz trzy owalne punce, w tym dwie ze stojącym mężczyzną i literą „A” po jego prawej stronie i jedna z hełmem z piórami i literami „I” oraz „A” po obu stronach.

138.

Fajans, spód płaski, widoczne ślady podcięcia drutem przy zdejmowaniu z koła garncarskiego, malatura podszkliwna, kolor fioletowy nakrapiany, wys. 24 cm, szer. podstawy 12,2 cm, nr inw. RA/706/MGL.

Niemcy, Berlin, Cornelis Funcke, lata 1715–1730.

Kufel wraz z RA/709/MGL i RA/711/MGL, czyli nr 144 i 145, otwiera zespół trzech okazów z portretem w gwieździe Orderu Czarnego Orła (*Stern des schwarzen Adlerordens*), ustanowionego przez Fryderyka I Hohenzollerna, w latach 1701–1713 króla Prus. Wszystkie dekorowane są jednolicie według tego samego wzoru, a różnią je jedynie drobne szczegóły, np. elementy ubioru na prawym ramieniu nieokreślonej postaci męskiej w mundurze. Stanowią typowy wyrób berlińskiej fajansarni Cornelisa Funckego (por. Falke 1923, s. 42, poz. 48f).

139. Dzbanek, *Birnkrug*, z gruszkowatym brzuścem przechodzącym w górnej części w wysoki wylew, opartym na niskiej podstawie, uchwyt wałkowaty, spłaszczony. Na całej powierzchni naczynia dwa widoki przedzielone wysokimi drzewami, w tym jeden z kościołem, a drugi z bramą ze spiczastym dachem i zabudowaniami. Całość dekoracji w kolorach brązowym, fioletowym, zielonym, żółtym i niebieskim. Na spodzie napis czarną farbą „RA/813/M.GL.”.

Fajans, spód wklęsły, malatura podszkliwna, liście drzew kładzione gąbką, wys. 20,1 cm, śr. podstawy 8,2 cm, nr inw. RA/813/MGL.

Niemcy, Berlin, Cornelius Funcke, ok. 1720 r.

Naczynia z tego rodzaju widokami, określanymi jako *Architektur in Landschaft*, malowanymi w tych samych kolorach są na podstawie znakowania niektórych z nich zgodnie przypisywane fajansarni Cornelisa Funckego w Berlinie ok. 1720 r.

139.

(por. Falke 1923, poz. 49g; Klein 1962, s. 75, poz. 118; Peibst 1979, s. 42, poz. 103, fot. s. 78; Schwarze 1980, s. 206, poz. 640, znak „F” i s. 209, poz. 654; Bosch 1983, s. 202, poz. 88, znak „F”; Vogt 2004/21, poz. 174; Rudi 2017, s. 92, poz. 60 i 61). Na podstawie wyraźnego podobieństwa dekoracji także i opisywany dzbanek został przypisany tej wytwórni.

140. Kufel do piwa z pokrywą, *Walzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem z szerokiego i grubego wałka, pokrywa i okucie podstawy cynowe. Na frontowej ścianie duży orzeł pruski z rozpostartymi skrzydłami, z inicjałami wiązаными „FWR” na pierśiach i koroną na głowie zwróconej w lewo, stojący na masywnej podstawie, prawym szponem oparty na jabłku królewskim z krzyżem, górna i dolna krawędź podkreślona kreskami przechodzącymi po bokach orła w lambrekiny. Całość dekoracji w kolorze niebieskim na białym i żółtym tle. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/690/M.GL.”, na pokrywie wmontowany medalion z portretem królewskim trzymany przez dwa putta, poniżej lew gryzący dwóch żołnierzy, wokół napis

140.

„HEAUD IMPUNE / LACESSOR”, na portrecie napis „CAROLUS(?) D. G. REX S(?)”. Wewnątrz pokrywy trzy owalne punce, w jednej zartate zwierzę, a w drugiej, powtórzonej, orzeł z liczbą „1726” u góry i literami „PF” z lewej strony, z prawej litery nieczytelne.

Fajans, spód wklęsły, malatura podszkliwna, wys. 23 cm, śr. podstawy 12 cm, nr inw. RA/690/MGL.

Niemcy, Berlin, Cornelis Funcke, lata 1720–1730.

Kufel z orłem, tak zwany *Adlerkrug*, przy czym orzeł ten określany jest jako pruski lub fryderycjański (*preussischer Adler, friderizianischer Adler*; np.: Schwarze 1980, s. 156, poz. 397 i 400 czy Rudi 2017, s. 92, poz. 62). Stanowił on dekorację wielu kufli według jednego pierwowzoru i sporządzonej na jego podstawie przezpróchy (por. kufel z dawnego zbioru Schlossmuseum w Berlinie: Falke 1928, s. 42, poz. 42d, fot. tabl. 42d). Miał

koronę na głowie zwykle zwróconej w lewo, stał na poziomej podstawie z szeroko rozpostartymi skrzydłami, z prawym szponem opartym na jabłku królewskim z krzyżem. Orły występowały same jako symbol Prus albo miały na piersiach inicjały królewskie. W analizowanym przypadku jest to „FWR” (*Fridericus Wilhelm Rex*), odnoszący się do Fryderyka Wilhelma I Hohenzollerna (1688–1740), króla Prus od 1713 do 1740 r. Opisywany kufel z takim orłem i inicjałami „FWR” jest jednym z typowych przykładów wielu podobnych kufli, z których kilka będzie prezentowanych niżej. Medalion na pokrywie jest cynową kopią medalu komemoratywnego, wybitego dla upamiętnienia ucieczki króla Karola XII (1682–1718) z tureckiej twierdzy Bendery (obecnie Tighina) nad brzegiem Dniestru w Besarabii w 1713 r. (za tę informację dziękuję dr. Thomasowi Adlercreutzowi). Zamieszczony na medalu tytuł królewski po uzupełnieniu zatartych znaków brzmi „Carolus XII Dei Gratia Rex Sueciae” (por. kufel RA/668/MGL, czyli nr 131, także z portretem Karola XII i w pełni czytelnym napisem CAROLUS XII. D. G. REX SUECIAE).

141. Kufel do piwa z pokrywą, *Walzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem z szerokiego i grubego wałka, pokrywa oraz okucie uchwyty i podstawy cynowe. Na frontowej ścianie duży orzeł pruski z rozpostartymi skrzydłami, z inicjałami wiązаныmi „FWR” na piersiach i koroną na głowie zwróconej w lewo, stojący na płaskiej podstawie, prawym szponem oparty na jabłku królewskim z krzyżem, górna i dolna krawędź podkreślona ornamentem nawiązującym do berełek *ruyi*. Całość dekoracji w kolorze niebieskim na białym tle. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/695/M.GL.”, na pokrywie rytowany napis „M.L.B.”.

141.

Fajans, malatura podszkliwna, wys. 20,5 cm, śr. podstawy 11,6 cm, nr inw. RA/695/MGL.

Niemcy, Berlin, Cornelis Funcke, lata 1720–1730.

Drugi egzemplarz w zespole kufli z orłem pruskim (*Adlerkrug*), z orłem namalowanym według tego samego wzoru i sporządzoną na jego podstawie przepróchą. Dalsze uwagi por. RA/690/MGL, czyli nr 140. Należy także podkreślić, że za wskazaną atrybucją przemawia szczególnie ściśle podobieństwo orła oraz ornamentu nawiązujące do berełek *ruyi* przy dolnej i górnej krawędzi naczynia do kufła z fajansarni Cornelisa Funckego z dawnego zbioru Schlossmuseum w Berlinie (Falke 1928, s. 42, poz. 42d, fot. tabl. 42d).

142. Kufel do piwa z pokrywą, *Walzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem z szerokiego i grubego wałka, pokrywa cynowa. Na frontowej ścianie duży orzeł pruski z rozpostartymi skrzydłami, z inicjałami związanymi „FWR” na piersiach i koroną na głowie zwróconej w lewo, stojący na masywnej podstawie, prawym

142.

szponem oparty na jabłku królewskim z krzyżem, górna i dolna krawędź podkreślona ornamentem nawiązującym do berełek *ruyi*. Całość dekoracji w kolorze niebieskim na białym tle. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/692/M.GL.”, na pokrywie rytowany wieniec z dwóch gałązek z liśćmi z napisem w środku „H. L. / 1726”, wewnątrz pokrywy owalna kartka z liczbą „116”.

Fajans, spód wklęsły, malatura podszkliwna, wys. 22,5 cm, śr. podstawy 11,2 cm, nr inw. RA/692/MGL.

Niemcy, Berlin, Cornelis Funcke, lata 1720–1730.

Także ten *Adlerkrug* należy do zespołu omawianych naczyń z orłem pruskim i monogramem „FWR” z orłem namalowanym według tego samego wzoru i sporządzoną na jego podstawie przepróchą. Dalsze uwagi por. RA/690/MGL, czyli nr 140 (por. nadto kufel z dawnego zbioru Schlossmuseum w Berlinie: Falke 1928, s. 42, poz. 42d, fot., tabl. 42d).

143. Kufel do piwa z pokrywą, *Walzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem z szerokiego i grubego wałka, pokrywa, okucie ucha i podstawy cynowe, przy czym na pokrywie ozdobne wytłoczenia. Na frontowej ścianie duży orzeł pruski z rozpostartymi skrzydłami stojący na płaskiej podstawie, prawym szponem oparty na jabłku królewskim z krzyżem, górna i dolna krawędź podkreślona kreskami przechodzącymi po bokach orła w lambrekiny. Całość dekoracji w kolorze fioletowym, niebieskim, żółtym, zielonym i czerwonym na fioletowym i białym tle. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/678/M.GL.”, na pokrywie rytowany napis „I. A. T. B. / 1759”, wewnątrz pokrywy punca z jeleniem i literami „AH” na górze oraz liczbą „19” na dole.

143.

Fajans, spód wklęsły, malatura podszkliwna, kolor fioletowy nakrapiany, wys. 23 cm, śr. podstawy 9,2 cm, nr inw. RA/678/MGL.

Niemcy, Berlin, Cornelis Funcke, lata 1720–1730.

Kufel *Adlerkrug* należy do grupy pięciu okazów w zbiorach Muzeum,

których wspólną cechą jest przedstawienie orła fryderycjańskiego z elementami władzy, ale bez oznaczenia konkretnego króla, przy czym orły malowane są najczęściej według jednego wzoru. Jak inne przykłady, były one produkowane głównie w berlińskiej fajansarni Cornelisa Funckego, znanej z tego rodzaju wyrobów (Nagel 1977, s. 32). Mogły też powstać w kilku ośrodkach w Turyngii, gdzie stosowano bardzo zróżnicowane dekoracje (por. np. Bärnighausen, Bärnighausen 1977, s. 125–137, poz. 141–159). Na omawianym egzemplarzu zwraca uwagę brak korony królewskiej przy zachowaniu jabłka z krzyżem. Przypisany jest Cornelisowi Funckemu (por. Rudi 2017, s. 92, poz. 62).

144.

Fajans, spód płaski, malatura podszkliwna, kolor fioletowy nakrapiany, wys. 21,6 cm, szer. podstawy 11,6 cm, nr inw. RA/709/MGL.

Niemcy, Berlin, Cornelis Funcke, lata 1720–1730.

Kufel z zespołu trzech egzemplarzy z portretem w gwieździe Orderu Czarnego Orła (*Stern des schwarzen Adlerordens*) ustanowionego przez Fryderyka I Hohenzollerna, w latach 1701–1713 króla Prus. Tak samo jak pozostałe, RA/706/MGL i RA/711/MGL, czyli nr 138 i 145, ozdobiony jest dekoracją według tego samego wzoru, a różni się jedynie drobnymi szczegółami, np. elementami ubioru na prawym ramieniu postaci męskiej w mundurze oraz kolorem szarfy. Podobnie jak pozostałe jest on typowym wyrobem berlińskiej fajansarni Cornelisa Funckego (por. Falke 1923, s. 42, poz. 48f).

145. Kufel do piwa z pokrywą, *Walzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem ze spłaszczzonego szerokiego wałka, pokrywa i okucie dna cynowe. Na frontowej ścianie portret męski

w owalnym medalionie z rozchodzącymi się promieniami tworzącymi gwiazdę, ujęcie postaci z profilu, głowa zwrócona w lewo, szkicowo narysowany mundur z ukośnie założoną szarfą, tło nakrapiane, górna i dolna krawędź kufła podkreślona kreskami przechodzącymi po bokach orła w lambrekiny. Całość dekoracji w kolorach niebieskim i żółtym na fioletowym i białym tle. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/711/M.GL.”, wewnątrz pokrywy trzy owalne punce z kobietą z uniesionymi rękami, po jednej stronie rąk litera „I”, po drugiej litery „H(?) L”.

145.

Fajans, spód płaski, malatura podszkliwna, kolor fioletowy nakrapiany, wys. 22,8 cm, szer. podstawy 12,5 cm, nr inw. RA/711/MGL.

Niemcy, Berlin, Cornelis Funcke, lata 1720–1730.

Ostatni egzemplarz z zespołu trzech kufli z portretem w gwieździe Orderu Czarnego Orła (*Stern des schwarzen Adlerordens*) ustanowionego przez Fryderyka I Hohenzollerna, w latach 1701–1713 króla Prus. Tak samo jak

pozostałe, RA/706/MGL i RA/709/MGL, czyli nr 138 i 144, ozdobiony jest dekoracją według tego samego wzoru, a różni się jedynie drobnymi szczegółami, np. elementami ubioru na prawym ramieniu postaci męskiej w mundurze. Podobnie jak pozostałe jest on typowym wyrobem berlińskiej fajansarni Cornelisa Funckego (por. Falke 1923, s. 42, poz. 48f).

146. Kufel do piwa z pokrywą, *Walzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem ze spłaszczonego szerokiego wałka, pokrywa cynowa, ozdobnie wytłoczona. Na frontowej ścianie orzeł pruski w okrągłym medalionie z rozchodzącymi się promieniami tworzącymi gwiazdę, głowa skierowana ku słońcu z ludzką twarzą, na głowie orła korona, skrzydła rozpostarte, pod spodem napis „NON SOLI CEDIT”, tło nakrapiane, górna i dolna krawędź kufła podkreślona kreskami przechodzącymi po bokach orła w lambrekiny. Całość dekoracji w kolorze niebieskim na fioletowym i białym tle. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/675/M.GL.”, w pokrywę wmontowany medalion z wytłoczoną postacią w koronie kierującą gałązkę z liśćmi w kierunku osoby kłęczącej, pod spodem napis: „PASSAROVIZ /-1713-(?)”, u góry „PAX TURCIS DATA.”, wewnątrz dwie nieczytelne puncce, w tym jedna z nieokreślonym zwierzęciem i literami „GK(?)”.

Fajans, spód lekko wklęsły, malatura podszkliwna, kolor fioletowy nakrapiany, wys. 22,7 cm, szer. podstawy 11,1 cm, nr inw. RA/675/MGL.

Niemcy, Berlin, Cornelis Funcke, lata 1720–1730.

Egzemplarz z zespołu trzech kufli z orłem i mottem w gwieździe Orderu Czarnego Orła (*Stern des*

146.

schwarzen Adlerordens) ustanowionego przez Fryderyka I Hohenzollerna, w latach 1701–1713 króla Prus (por. ten typ dekoracji: Schwarze 1980, s. 157, poz. 406). Na temat sentencji *Non soli cedit* por. opis kufła RA/663/MGL, czyli nr 129. Medalion na pokrywie dotyczy pokoju zawartego przez Turcję z Austrią i Wenecją 21 czerwca w 1718 r. w Pożarevacu (niem. Pessarowitz; dzisiaj w Serbii), a umieszczony na nim portret przedstawia zapewne Karola VI Habsburga, ówczesnego cesarza austriackiego.

147. Kufel do piwa z pokrywą, *Walzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem ze spłaszczonego szerokiego wałka, pokrywa i okucie dna cynowe. Na frontowej ścianie orzeł pruski w okrągłym medalionie z rozchodzącymi się promieniami tworzącymi gwiazdę, głowa skierowana ku promieniom słońca, na głowie orła korona, skrzydła rozpostarte, pod spodem napis „NON SOLI CEDIT”, tło nakrapiane, górna i dolna krawędź kufła podkreślona kreskami przechodzącymi po bokach orła w lambrekiny. Całość dekoracji w kolorach niebieskim i żółtym na fioletowym i białym tle.

147.

Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/712/M.GL.”, w pokrywę wmontowany medalion z wytłoczoną sceną połowu ryb na wędkę nad rzeką i dwoma postaciami wychodzącymi z wody, w tle miasto, na górze nieczytelny napis, pod medalionem wyryte inicjały „F.W.”, wewnątrz trzy owalne puncce ze stojącym mężczyzną i literą „A” po jego prawej stronie.

Fajans, spód lekko wklęsły, malatura podszkliwna, kolor fioletowy nakrapiany, wys. 23,9 cm, szer. podstawy 12,5 cm, nr inw. RA/712/MGL.

Niemcy, Berlin, Cornelis Funcke, lata 1720–1730.

Podobnie jak kufel RA/675/MGL, czyli nr 146, egzemplarz należy do zespołu trzech kufli z orłem i mottem w gwieździe Orderu Czarnego Orła (*Stern des schwarzen Adlerordens*), ustanowionego przez Fryderyka I Hohenzollerna, w latach 1701–1713 króla Prus (por. ten typ dekoracji: Schwarze 1980, s. 157, poz. 406). Na temat sentencji *Non soli cedit* por. opis kufła RA/663/MGL, czyli nr 129.

148. Kufel do piwa z pokrywą, *Walzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem z szerokiego i grubego wałka, ozdobnie tłoczona pokrywa cynowa. Na frontowej ścianie ozdobny kartusz z gałązkami z liśćmi i wstęgą z koroną z krzyżem na górze, na wstędze napis „NON SOLI CEDIT”, w środku kartusza orzeł pruski z rozpostartymi skrzydłami zwrócony w lewo w kierunku słońca z promieniami, całość oparta na płaskiej ozdobnej podstawie z fragmentem opadającej tkaniny, górna i dolna krawędź kufła podkreślona kreskami przechodzącymi w lambrekiny. Całość dekoracji w kolorze niebieskim na fioletowym i białym tle. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/670/M.GL.”, na pokrywie rytowany napis „GFN/1723”, wewnątrz dwie trudno czytelne punce, jedna z wieżami i bramą, a druga z nieokreślonym symbolem i literami „GR”(?).

148.

Fajans, spód minimalnie wgłębiony, malatura podszkliwna, kolor fioletowy nakrapiany, wys. 24,7 cm, śr. podstawy 11,7 cm, nr inw. RA/670/MGL.

Niemcy, Berlin, Cornelis Funcke, ok. 1723 r.

Kufel z kartuszem i mottem *Non soli cedit*, należący do tego samego zespołu co egzemplarz RA/663/MGL, czyli nr 129, a zatem odnoszą się do niego zawarte tam wyjaśnienia ogólne na temat całej grupy. Podobnie jak w powyższym przypadku stylistyka jego malatury i kompozycja całej dekoracji odpowiadają typowej produkcji kufli w fajansarni Cornelisa Funckego w Berlinie, przy czym powstał on zapewne w 1723 r. lub krótko wcześniej, gdyż w tym roku został oprawiony w pokrywę, na której umieszczono inicjały właściciela i wspomnianą datę roczną.

149. Kufel do piwa z pokrywą, *Walzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem ze spłaszczzonego szerokiego i grubego wałka, pokrywa i okucie uchwyty cynowe. Na frontowej ścianie duży orzeł pruski z rozpostartymi skrzydłami, z inicjałami „FR” na piersiach i koroną z krzyżem na głowie zwróconej w lewo, stojący na poziomej podstawie, prawym szponem oparty na jabłku królewskim z krzyżem. Przy górnej i dolnej krawędzi ornament nawiązujący do motywu tak zwanych berełek *ruyi*. Całość dekoracji w kolorze niebieskim na białym tle. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/693/M.GL.”, na pokrywie rytowany napis „3 1(?) / G. K”.

Fajans, spód lekko wklęsły, malatura podszkliwna, wys. 24 cm, śr. podstawy 10,2 cm, nr inw. RA/693/MGL.

Niemcy, Berlin, Cornelis Funcke, ok. 1730 r.

Kufel z orłem, tak zwany *Adlerkrug*, jest kolejnym egzemplarzem należącym do tego samego zespołu co egzemplarz RA/690/MGL, czyli nr 140, a zatem odnoszą się do niego zawarte tam

149.

wyjaśnienia ogólne na temat całego zespołu. Podobnie jak np. w przypadku egzemplarza RA/682/MGL, czyli nr 150, stylistyka jego malatury odpowiada typowej produkcji kufli w fajansarni Cornelisa Funckego w Berlinie ok. 1730 r. (por. Falke 1923, s. 42, poz. 42d; Schwarze 1980, s. 156, poz. 399; Rudi 2017, s. 92, poz. 62; także kufel w Muzeum Narodowym we Wrocławiu: Sozańska 2022, s. 111, poz. 113).

150. Kufel do piwa z pokrywą, *Walzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem ze spłaszczzonego, szerokiego wałka, pokrywa cynowa z wytłaczanym zdobieniem. Na frontowej ścianie duży orzeł pruski z rozpostartymi skrzydłami, z inicjałami wiązаныmi „FR” na piersiach i koroną na głowie zwróconej w lewo, stojący na poziomej podstawie, prawym szponem oparty na jabłku królewskim z krzyżem. Na pozostałej powierzchni motywy geometryczno-kwiatowe, górna i dolna krawędź podkreślona potrójną linią. Całość dekoracji w kolorach jasno- i ciemnoniebieskim na białym tle. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/682/M.GL.”.

150.

Fajans, spód lekko wklęsły, malatura podszklivna, wys. 24 cm, śr. podstawy 9 cm, nr inw. RA/682/MGL.

Niemcy, Berlin, Cornelis Funcke, ok. 1730 r.

Kufel z orłem, tak zwany *Adlerkrug*, należący do tego samego zespołu co egzemplarz RA/690/MGL, czyli nr 140, a zatem odnoszą się do niego zawarte tam wyjaśnienia ogólne na temat podobnych okazów. Jak przyjmuje się w literaturze, stylistyka malatury opisywanego egzemplarza, chociaż niejednorodna, jest typowa dla kufli produkowanych masowo w fajansarni Cornelisa Funckego w Berlinie ok. 1730 r. (por. Falke 1923, s. 42, poz. 42d; Schwarze 1980, s. 156, poz. 399; Rudi 2017, s. 92, poz. 62; także kufel w Muzeum Narodowym we Wrocławiu: Sozańska 2022, s. 111, poz. 113). Trzeba przy tym podkreślić, że wytwórnia ta bardzo rzadko znakowała swoje wyroby, a w opisywanym zbiorze znajduje się tylko jeden pewny egzemplarz ze znakiem – RA/672/MGL, czyli nr 133, oraz jeden ze znakiem jedynie częściowo czytelnym, RA/718/MGL, czyli nr 151.

151. Kufel do piwa z pokrywą, *Walzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem ze spłaszczonego, szerokiego i grubego wałka, pokrywa i okucie dna cynowe. Na frontowej ścianie duży orzeł pruski z rozpostartymi skrzydłami, z inicjałami wiązаныmi „FR” na pierśsiach i koroną na głowie zwróconej w lewo, stojący na poziomej podstawie, prawym szponem oparty na jabłku królewskim z krzyżem. Na pozostałej powierzchni motywy kwiatowe, górna krawędź podkreślona ornamentem wici roślinnej. Całość dekoracji w kolorach niebieskim, zielonym, fioletowym i żółtym na białym tle. Na spodzie namalowany podszklivnie w kolorze niebieskim nieczytelny znak, być może „F”, na szklivie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/718/M.GL.”, na pokrywie wprawiony medalion z kobietą i mężczyzną, i napisem na górze „ICH LIEBE DICH DU LIBST MICH”, wewnątrz pokrywy wybita trzy razy punca z trudno czytelnym znakiem w postaci ptaka(?) i napisem „(?) H B”.

Fajans, spód lekko wklęsły, malatura podszklivna, wys. 23,5 cm, szer. podstawy 11,9 cm, nr inw. RA/718/MGL.

Niemcy, Berlin, Cornelis Funcke, ok. 1730 r.

Kufel z orłem, tak zwany *Adlerkrug*, należy do tego samego zespołu co egzemplarz RA/690/MGL, czyli nr 140, a zatem odnoszą się do niego zawarte tam wyjaśnienia ogólne na temat całego zespołu. Analizując jego możliwą atrybucję, należy zwrócić uwagę na wici roślinną na niebieskim tle wzdłuż wylewu, który wykonany jest w rzadko występującej na fajansach niemieckich technice wydrapywania ornamentu. Stosowano ją np. w fajansarni w Abtsbessingen (por. Bärnighausen,

151.

Bärnighausen 1997, s. 128, poz. 146). Z drugiej jednak strony częściowo tylko widoczny znak na spodzie opisywanego kufła przypomina wyraźnie znak „F” widoczny dobrze na RA/672/MGL, czyli nr 133, a zatem należy uznać go za wyrób berlińskiej fajansarni Cornelisa Funckego (por. także znak na kufle w Muzeum Narodowym we Wrocławiu: Sozańska 2022, s. 111, poz. 112; nadto Riesebieter 1921, s. 197; Falke 1923, s. 23 i 44; Hüseler 1958, s. 1, tab. 4, nr 2; Nagel 1977, s. 32). Przemawiałaby za tym także stosowana tam co do zasady stylistyka orła (por. wiele wcześniejszych przykładów, poczynawszy od RA/682/MGL, czyli nr 150). Mając na względzie te spostrzeżenia, podano wyżej atrybucję berlińską, jako bardziej prawdopodobną. Napis na pokrywie „ICH LIEBE DICH DU LIBST MICH” oznaczający „Ja kocham ciebie, ty kochasz mnie” sugeruje, że opisywany kufel mógł być prezentem zaręczynowym (znak: Riesebieter 1921, s. 197; Falke 1923, s. 23 i 44; Chrościcki 1989, s. 187, nr 2315–2321).

152. Kufel do piwa z pokrywą, *Walzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem z szerokiego i grubego wałka, ozdobię tłoczona pokrywa i okucie podstawy cynowe. Na frontowej ścianie ozdobny kartusz z gałązkami i liśćmi oraz wstęgą z koroną z krzyżem na górze, na wstędze napis „SUUM. CUIQUE”, w środku kartusza orzeł pruski z rozpostartymi skrzydłami zwrócony w lewo, górna i dolna krawędź kufła podkreślona kreskami przechodzącymi w lambrekiny. Całość dekoracji w kolorze niebieskim na fioletowym i białym tle. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/710/M.GL.”, wewnątrz pokrywy trzy trudno czytelne punce, z których w jedynej częściowo czytelnej fragment ptaka i napis „GH / 17” lub „CH / 17”.

152.

Fajans, dno płaskie, malatura podszkliwna, kolor fioletowy nakrapiany, wys. 24,5 cm, śr. podstawy 12 cm, nr inw. RA/710/MGL.

Niemcy, Berlin, Cornelis Funcke, ok. 1730 r.

Obok napisu „Nec soli cedit” stanowiącego, jak wyjaśniono w opisie

RA/663/MGL, czyli nr 129, dewizę króla Fryderyka Wilhelma I Hohenzollerna, na kartuszkach z orłem fryderycjańskim umieszczano także napis „Suum. Cuique”, który został przyjęty jako motto całej dynastii przez jego ojca, Fryderyka I Hohenzollerna (1657–1713), króla pruskiego w latach 1701–1713. Znaczy ono w wolnym tłumaczeniu „Każdemu, co się mu należy” i była to tradycyjna maksyma Katona Starszego, zwanego Cenzorem (Marek Porcjusz Katon, 234–149 p.n.e.), polityka, mówcy i pisarza rzymskiego. W Prusach sentencja ta stała się z czasem elementem tradycji, w pierw znalazła się na ustanowionym przez Fryderyka I Orderze Czarnego Orła, później na kaskach kirasjerów gwardii Wilhelma II Hohenzollerna, a współcześnie występuje na beretach niemieckiej żandarmerii wojskowej. Tak jak w przypadku poprzedniego motywu, także i kartusze według jednolitego wzoru z tą dewizą oraz orłem, ale bez słońca znalazły się na nakrapianym manganowym lub innym tle na kufłach wykonywanych głównie w fajansarni Cornelisa Funckego w Berlinie (por. Schwarze 1980, s. 157, poz. 403). W omawianym zbiorze znajdują się cztery okazy tego rodzaju, poza opisywanym RA/665/MGL, RA/691/MGL i RA/720/MGL, czyli nr 153, 154 i 155.

153. Kufel do piwa z pokrywą, *Walzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem z szerokiego i grubego wałka, pokrywa i okucie podstawy cynowe. Na frontowej ścianie ozdobny kartusz z gałązkami z liśćmi i wstęgą z koroną z krzyżem na górze, na wstędze napis „SUUM. CUIQUE”, w środku kartusza orzeł pruski z rozpostartymi skrzydłami zwrócony w lewo, całość oparta na płaskiej ozdobnej podstawie z fragmentem opadającej tkaniny, górna i dolna krawędź kufła

153.

podkreślona kreskami przechodzącymi w lambrekiny. Całość dekoracji w kolorze niebieskim na fioletowym i białym tle. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/665/M.GL.”, wewnątrz pokrywy trzy punce – jedna z dużym orłem, a dwie pozostałe z kobietą z kotwicą i literą „G”.

Fajans, spód minimalnie wgłębiony, malatura podszkliwna, kolor fioletowy nakrapiany, wys. 22,8 cm, śr. podstawy 12,8 cm, nr inw. RA/665/MGL.

Niemcy, Berlin, Cornelis Funcke, ok. 1730 r.

Drugi kufel z kartuszem i mottem „Suum. Cuique” należący do tego samego zespołu co egzemplarz RA/710/MGL, czyli nr 152, a zatem odnoszą się do niego zawarte tam wyjaśnienia ogólne na temat całej grupy. Podobnie jak w powyższym przypadku stylistyka jego malatury i kompozycja całej dekoracji odpowiadają typowej produkcji kufli w fajansarni Cornelisa Funckego w Berlinie.

154. Kufel do piwa z pokrywą, *Walzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem z szerokiego i grubego wałka, pokrywa cynowa. Na frontowej ścianie ozdobny kartusz z gałązkami z liśćmi i wstęgą z koroną z krzyżem na górze, na wstędze napis „SUUM. CUIQUE”. W środku kartusza orzeł pruski z koroną na głowie i z rozpostartymi skrzydłami, zwrócony w lewo. Całość oparta na płaskiej ozdobnej podstawie z fragmentem opadającej tkaniny, górna i dolna krawędź kufła podkreślona kreskami przechodzącymi w lambrekiny. Całość dekoracji w kolorze niebieskim na białym i złotym tle. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/691/M.GL.”, wewnątrz pokrywki trzy punce – jedna z kobietą na koniu(?), a dwie pozostałe z barankiem z chorągwią i literami „I G” oraz cyfrą „3” na górze.

154.

Fajans, spód minimalnie wgłębiony, malatura podszkliwna, wys. 25 cm, śr. podstawy 10,8 cm, nr inw. RA/691/MGL.

Niemcy, Berlin, Cornelis Funcke, ok. 1730 r.

Trzeci kufel z kartuszem i mottem „Suum. Cuique” należący do tego

samego zespołu co egzemplarz RA/710/MGL, czyli nr 152, a zatem odnoszą się do niego zawarte tam wyjaśnienia ogólne na temat całej grupy. Podobnie jak w powyższym przypadku stylistyka jego malatury i kompozycja całej dekoracji, a także rzadziej stosowany kolor złoty tła odpowiadają typowej produkcji kufli w fajansarni Cornelisa Funckego w Berlinie.

155. Kufel do piwa z pokrywą, *Walzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem z szerokiego i grubego wałka, pokrywa i okucie podstawy cynowe. Na frontowej ścianie ozdobny kartusz z gałązkami z liśćmi i wstęgą z koroną z krzyżem na górze, na wstędze napis „SUUM. CUIQUE”. W środku kartusza orzeł pruski z koroną na głowie i z rozpostartymi skrzydłami, zwrócony w prawo w kierunku słońca z ludzką twarzą i małymi promieniami. Całość oparta na płaskiej ozdobnej podstawie z daszkiem i fragmentem opadającej tkaniny, górna i dolna krawędź kufła podkreślona kreskami przechodzącymi w lambrekiny. Całość dekoracji w kolorze fioletowym i białym na seledynowym tle. Na spodzie napis atramentem „BH” oraz czarną farbą na beżowym tle „RA/720/M.GL.”, na pokrywce rytowane litery „R” i „H”, wewnątrz pokrywki dwie punce, z których jedna z kobietą i literami „S” oraz „P” po obu stronach, druga z dużą literą „M”.

Fajans, spód minimalnie wgłębiony, wys. 22,3 cm, śr. podstawy 11,7 cm, nr inw. RA/720/MGL.

Niemcy, Berlin, Cornelis Funcke, ok. 1730 r.

Czwarty i ostatni kufel z kartuszem i mottem „Suum. Cuique” należący do tego samego zespołu co egzemplarz RA/710/MGL, czyli nr 152, a zatem odnoszą się do niego zawarte tam

155.

wyjaśnienia ogólne na temat całej grupy. Podobnie jak w powyższym przypadku stylistyka jego malatury i kompozycja całej dekoracji, nie wyłączając innej kolorystyki, odpowiadają typowej produkcji kufli w fajansarni Cornelisa Funckego w Berlinie. Na podstawie punc na pokrywie dało się nadto ustalić, że wykonano ją w warsztacie wdowy po mistrzu Samuelu Pechmannie w Korzuchowie (d. Freystadt) w latach 70. XVIII w. (Hintze 1926, s. 136, poz. 436).

156. Kufel do piwa z pokrywą, *Walzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem ze spłaszczonego szerokiego wałka, pokrywa i okucie dna cynowe. Na frontowej ścianie orzeł pruski w okrągłym medalionie z rozchodzącymi się promieniami tworzącymi gwiazdę, na głowie korona, skrzydła rozpostarte, pod spodem napis „SUUM. ICQUITE”, tło nakrapiane, górna i dolna krawędź kufła podkreślona kreskami przechodzącymi po bokach orła w lambrekiny. Całość dekoracji w kolorze niebieskim na fioletowym i białym tle. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/705/M.GL.”, na pokrywie rytowany napis „E. R. III. J. / 1731”.

156.

Fajans, spód lekko wklęsły, malatura podszkliwna, kolor fioletowy nakrapiany, wys. 22,7 cm, szer. podstawy 11,5 cm, nr inw. RA/705/MGL.

Niemcy, Berlin, Cornelis Funcke, lata 1730–1740.

Trzeci okaz z zespołu trzech kufli z orłem i mottem w gwieździe Orderu Czarnego Orła (*Stern des schwarzen Adlerordens*) ustanowionego przez Fryderyka I Hohenzollerna, w latach 1701–1713 króla Prus (por. ten typ dekoracji: Schwarze 1980, s. 157, poz. 406). Umieszczono na nim jednak drugą sentencję związaną z królami pruskimi – „Suum cuique” – z pomyłką w pisowni drugiego z tych słów (por. wyjaśnienie tego motta w opisie kufła RA/710/MGL, czyli nr 152).

157. Kufel do piwa z pokrywą, *Wälzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem z szerokiego i grubego wałka, ozdobnie tłoczona pokrywa cynowa. Na frontowej ścianie kartusz z gałązkami z liśćmi i wstęgą z koroną z krzyżem na górze, na wstędze napis „NON SOLI CEDIT”, w środku kartusza orzeł pruski

157.

z rozpostartymi skrzydłami, zwrócony w lewo w kierunku słońca z promieniami, całość oparta na płaskiej ozdobnej podstawie z fragmentem opadającej tkaniny, górna i dolna krawędź kufła podkreślona kreskami przechodzącymi w lambrekiny. Całość dekoracji w kolorze niebieskim na białym tle. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/716/M.GL.”, na pokrywie rytowany napis „M. N. /1731”, wewnątrz trzy punce z nieokreślonym zwierzęciem, obok napis atramentem „RA/716/MGL”.

Fajans, na spodzie widoczne ślady podcięcia drutem przy zdejmowaniu z koła, malatura podszkliwna, wys. 22,3 cm, śr. podstawy 11,3 cm, nr inw. RA/716/MGL.

Niemcy, Berlin, Cornelis Funcke, przed 1731 r.

Ósmy i ostatni kufel z kartuszem i mottem „Non soli cedit”, należący do tego samego zespołu co egzemplarz RA/663/MGL, czyli nr 129, a zatem odnoszą się do niego zawarte tam wyjaśnienia ogólne na temat całego zespołu. Podobnie jak w powyższym

przypadku stylistyka jego malatury i kompozycja całej dekoracji odpowiadają typowej produkcji kufli w fajansarni Cornelisa Funckego w Berlinie. Nie zmienia tej atrybucji białe tło w miejsce bardziej dla tej wytwórni typowego nakrapianego manganu ani też ogólnie niższy poziom malatury.

158. Kufel do piwa z pokrywą, *Wälzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem z szerokiego i grubego wałka, ozdobnie tłoczona pokrywa cynowa. Na frontowej ścianie kartusz z gałązkami z liśćmi i wstęgą z koroną z krzyżem na górze, na wstędze napis „NON SOLI CEDIT”, w środku kartusza orzeł pruski z rozpostartymi skrzydłami zwrócony w lewo w kierunku słońca z promieniami, całość oparta na płaskiej ozdobnej podstawie z fragmentem opadającej tkaniny, górna i dolna krawędź kufła podkreślona kreskami przechodzącymi w lambrekiny. Całość dekoracji w kolorze niebieskim na nakrapianym fioletowym tle. Wewnątrz przy spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/669/M.GL.”, na pokrywie rytowany napis „F. D. H. / M. G. /1733” ujęty z obu stron gałązkami, wewnątrz dwie owalne punce, w tym jedna miejska z dwoma zwierzętami, a druga z ptakiem(?) i napisem „II R”.

Fajans, kolor fioletowy nakrapiany, wys. 24 cm, śr. podstawy 11 cm, nr inw. RA/669/MGL.

Niemcy, Berlin, Cornelis Funcke, przed 1733 r.

Szósty kufel z kartuszem i mottem „Non soli cedit”, należący do tego samego zespołu co egzemplarz RA/663/MGL, czyli nr 129, a zatem odnoszą się do niego zawarte tam wyjaśnienia ogólne na temat całej

158.

grupy. Podobnie jak w powyższym przypadku stylizyka jego malatury i kompozycja całej dekoracji odpowiadają typowej produkcji kufli w fajansarni Cornelisa Funckego w Berlinie.

159. Kufel do piwa z pokrywą, Walzenkrug, cylindryczny, z uchwytem ze spłaszczonego, szerokiego i grubego wałka, pokrywa cynowa. Na frontowej ścianie orzeł pruski z rozpostartymi skrzydłami, z inicjałami wiązаными „FWR” na piersiach i koroną na głowie zwróconej w lewo, stojący na poziomej podstawie, prawym szponem oparty na jabłku królewskim z krzyżem, górna i dolna krawędź kufła podkreślona kreskami przechodzącymi po bokach orła w lambrekiny. Całość dekoracji w kolorze niebieskim na fioletowym i białym tle. Wewnątrz przy spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/677/M.GL.”, na pokrywie wmontowany okrągły medalion ze sceną z trzema osobami i balią(?), wokół rytowany napis „G. F. H. AD. 1739 R. S. K.”.

Fajans, malatura podszkliwna, kolor fioletowy nakrapiany,

159.

wys. 21,5 cm, szer. podstawy 10,3 cm, nr inw. RA/677/MGL.

Niemcy, Berlin, dawna fajansarnia Cornelisa Funckego, przed 1739 r.

Podobnie jak poprzedni egzemplarz, także opisany kufel jest typowym przykładem produkcji fajansarni Cornelisa Funckego, którą od jego śmierci w 1733 r. prowadzili różni następcy. Zwraca uwagę ściśle podobieństwo malunku i całości kompozycji dekoracji, z wyjątkiem podstawy, na której stoi orzeł (por. kufel z dawnego zbioru Schlossmuseum w Berlinie: Falke 1928, s. 42, poz. 42d, fot., tabl. 42d).

160. Kufel do piwa z pokrywą, Walzenkrug, cylindryczny, z uchwytem ze szerokiego i grubego wałka, ozdobnie tłoczona pokrywa i okucie podstawy cynowe. Na frontowej ścianie ozdobny kartusz z gałązkami z liśćmi i wstęgą z koroną z krzyżem na górze, na wstędze napis „NON SOLI CEDIT”, w środku kartusza orzeł pruski z rozpostartymi skrzydłami zwrócony w prawo w kierunku słońca z promieniami, całość

oparta na płaskiej ozdobnej podstawie z fragmentem opadającej tkaniny, górna i dolna krawędź kufła podkreślona kreskami przechodzącymi w lambrekiny. Całość dekoracji w kolorze niebieskim na fioletowym i białym tle. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/664/M.GL.”, na pokrywie wmontowany okrągły medalion ze sceną dworską przy stole i nieczytelnym napisem, pod medalionem rytowany napis „F K / 1739”, wewnątrz trzy owalne punce, w tym dwie ze statkiem żaglowym oraz napisem „IAZ / 173(?)” i jedna ze skorpionem.

160.

Fajans, spód minimalnie wgłębiony, malatura podszkliwna, kolor fioletowy nakrapiany, wys. 26 cm, śr. podstawy 13,4 cm, nr inw. RA/664/MGL.

Niemcy, Berlin, Cornelis Funcke, przed 1739 r.

Siódmy kufel z kartuszem i mottem „Non soli cedit”, należący do tego samego zespołu co egzemplarz wyżej RA/663/MGL, czyli nr 129, a zatem odnoszą się do niego zawarte tam wyjaśnienia ogólne na temat całej grupy. Podobnie jak w powyższym

przypadku stylistyka jego malatury i kompozycja całej dekoracji odpowiadają typowej produkcji kufli w fajansarni Cornelisa Funckego w Berlinie, aczkolwiek różni się on od pozostałych tym, że orzeł wznosi się w przeciwną stronę, to znaczy w prawo, a nie w lewo jak na wcześniejszych. Medalion wmontowany w pokrywę przedstawia scenę dworską z osobami siedzącymi przy stole, analogiczną jak na medalionie na kufle w zbiorach Muzeum Narodowego we Wrocławiu (Sozańska 2022, s. 112, poz. 116). Nad sceną biesiadną umieszczony jest napis o ucieczce od trosk „SIC FUGIUNT AMAMO SOLLICITUDINES”, który zapewne znajdował się na opisywanym medalionie, ale pozostaje nieczytelny na skutek skorodowania.

161. Kufel do piwa z pokrywą, Walzenkrug, cylindryczny, z uchwytem ze spłaszczonego, szerokiego i grubego wałka, pokrywa cynowa. Na frontowej ścianie duży orzeł pruski z rozpostartymi skrzydłami, z inicjałami wiązаныmi „FWR” na piersiach i koroną na głowie zwróconej w lewo, stojący na poziomej podstawie, prawym szponem oparty na jabłku królewskim z krzyżem, górna i dolna krawędź podkreślona kreskami przechodzącymi po bokach orła w lambrakiny. Całość dekoracji w kolorze niebieskim na fioletowym i białym tle. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/676/M.GL.”.

Fajans, spód lekko wklęsły, malatura podszkliwna, kolor fioletowy nakrapiany, wys. 23,7 cm, szer. podstawy 10,4 cm, nr inw. RA/676/MGL.

Niemcy, Berlin, dawna fajansarnia Cornelisa Funckego, po 1740 r.

161.

Kufel należy do zespołu takich naczyń z orłem „fryderycjańskim” (*preussischer Adler, friderizianischer Adler*; np. Schwarze 1980, s. 156, poz. 397 i 400 czy Rudi 2017, s. 92, poz. 62; por. szersze wyjaśnienia RA/690/MGL, czyli nr 140). Różnią się one głównie inicjałami królewskimi, a mianowicie nie mają na piersiach jak poprzednie liter „FR”, lecz monogram „FWR”, który należy odczytywać jako *Fridericus Wilhelm Rex*. Należał on do Fryderyka Wilhelma I Hohenzollerna (1688–1740), który podobnie jak jego ojciec Fryderyk I był elektorem brandenburskim, a od śmierci ojca w 1713 r. królem Prus do 1740 r. Opisywany kufel z orłem i inicjałami „FWR” jest jednym z typowych przykładów wielu podobnych kufli, których wspólną cechą jest niebieski orzeł na nakrapianym manganowym tle. Były one specjalnością fajansarni założonej przez Cornelisa Funckego, po jego śmierci w 1733 r. zarządzanej przez różnych następców, w tym od 1747 r. przez Johanna Gottlieba Menicusa, który specjalizował się w tego rodzaju wyrobach (Nagel 1977, s. 32; co do przedstawienia orła por. kufel z dawnego zbioru Schlosmuseum w Berlinie: Falke 1928, s. 42, poz. 42d, fot., tabl. 42d.).

162. Kufel do piwa z pokrywą, Walzenkrug, cylindryczny, z uchwytem ze spłaszczonego szerokiego wałka, pokrywa i okucie dna cynowe. Na frontowej ścianie okazały orzeł pruski z rozpostartymi skrzydłami, głową zwróconą w prawo, nad nią korona, na piersiach ozdobna tarcza z kwiatem. Całość dekoracji w kolorze niebieskim na fioletowym i białym tle. Na spodzie napis białą farbą na beżowym tle „RA/707/M.GL.”, na pokrywie rytowany napis „F. C. R. /1742”, wewnątrz trzy zatarte puncce, na jednej brama miejska(?).

162.

Fajans, malatura naszkliwna, kolor fioletowy nakrapiany, wys. 29 cm, szer. podstawy 14,3 cm, nr inw. RA/707/MGL.

Niemcy, Berlin, dawna fajansarnia Cornelisa Funckego, przed 1742 r.

Dekoracja tego kufła odpowiada stylistyce wytwórni Cornelisa Funckego, aczkolwiek umieszczono na nim inny, znacznie rzadszy wzór orła w koronie z kartuszem z kwiatami, trzymany z przodu w szponach. Przypisany jednak fajansarni prowadzonej od 1733 r. przez następców Cornelisa Funckego (por. opis RA/676/MGL, czyli nr 161).

163. Kufel do piwa z pokrywą, Walzenkrug, cylindryczny, z uchwytem ze spłaszczonego wałka, pokrywa i okucie dna cynowe. Na frontowej ścianie dwugłowy orzeł z tarczą herbową na piersi i rozpostartymi skrzydłami, w szponach miecz i berło, pomiędzy głowami mitra książęca z krzyżem. Przy górnej i dolnej krawędzi ornament nawiązujący do motywu tak zwanych berełek *ruyi*. Całość dekoracji w kolorze niebieskim na białoszarym tle. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/694/M.GL.”, na pokrywie wmontowany medal(?) z postacią jeźdźca na koniu i nieczytelnym napisem, wewnątrz pokrywy dwie punce, w tym jedna nieczytelna, a druga z jeleniem.

163.

Fajans, malatura podszkliwna, wys. 20,7 cm, szer. podstawy 11,2 cm, nr inw. RA/694/MGL.

Niemcy, Berlin, Cornelis Funcke, pierwsza połowa XVIII w., oprawa A. Mescheder, Dzierżoniów, lata ok. 1788–1802.

Kufel z nierozpoznanym herbem (por. analogiczny herb na kufelu z berlińskiej wytwórni Cornelisa Funckego: Schwarze 1980, s. 157, poz. 408).

Poziom wykonania i cechy technologiczne, a także elementy dekoracji w postaci berełek *ruyi* (Falke 1923, s. 42, poz. 42g) pozwalają przypisać opisywany egzemplarz tej samej fajansarni. Trzeba też dodać, że podobne kufle z różnymi herbami wykonywano w różnych fajansarniach, aczkolwiek nie są one częste (por. egzemplarze z Oettingen-Schrattenhofen oraz Schreizeim: Bauer 1977, odpowiednio s. 162, poz. 306 i s. 167, poz. 317). Dająca się odczytać punca z jeleniem na pokrywie pozwala ustalić, że oprawa cynowa wykonana została w Dzierżoniowie (d. Reichenbach) przez Antona Meschedera w latach ok. 1788–1802. Brak wprawdzie na puncy liter „A” i „M”, ale zarówno jeleni, jak i wykrój tarczy są takie same (Stará 1977, s. 800).

164. Kufel do piwa z pokrywą, Walzenkrug, cylindryczny, z uchwytem ze spłaszczonego, szerokiego i grubego wałka, ozdobnie tłoczona pokrywa i okucie podstawy cynowe. Na frontowej ścianie orzeł pruski z rozpostartymi skrzydłami, stojący na poziomej podstawie, prawym szponem oparty na jabłku królewskim z krzyżem, górna i dolna krawędź kufła podkreślona kreskami przechodzącymi po bokach orła w lambrekiny. Całość dekoracji w kolorach niebieskim, czerwonym, zielonym, żółtym na fioletowym i białym tle. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/679/M.GL.”, na pokrywie rytowany napis „F. G. G. /1759”.

Fajans, malatura podszkliwna, kolor fioletowy nakrapiany, wys. 24,7 cm, szer. podstawy 12,7 cm, nr inw. RA/679/MGL.

Niemcy, Berlin, dawna fajansarnia Cornelisa Funckego, przed 1759 r.

164.

Kufel zbliżony do okazu RA/678/MGL, czyli nr 143, także zwraca uwagę brak korony królewskiej przy zachowaniu jabłka z krzyżem, przypisany również fajansarni Cornelisa Funckego, ale z późniejszego okresu, kiedy zarządzali nią jego następcy (por. opis RA/676/MGL, czyli nr 161).

165. Kufel do piwa z pokrywą, Walzenkrug, cylindryczny, z uchwytem ze spłaszczonego, szerokiego i grubego wałka, pokrywa cynowa. Na frontowej ścianie duży orzeł pruski z rozpostartymi skrzydłami, stojący na poziomej, ozdobnej podstawie, prawym szponem oparty na jabłku królewskim z krzyżem. Na pozostałej powierzchni motywy kwiatowe, górna krawędź podkreślona ornamentem geometrycznym. Całość dekoracji w kolorach niebieskim i czarnym na białym tle. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/721/M.GL.”.

Fajans, spód lekko wklęsły, ślady po odcięciu drutem od koła po toczeniu, malatura podszkliwna, wys. 25 cm, śr. podstawy 11,2 cm, nr inw. RA/721/MGL.

165.

Niemcy, Berlin, Cornelis Funcke lub jego następcy, XVIII w.

Kolejny kufel z orłem bez korony królewskiej, ale z jabłkiem z krzyżem jak na egzemplarzach RA/678/MGL i RA/679/MGL, czyli nr 143 i 164. Przypisany także fajansarni Corneliisa Funckego, nie można wykluczyć późniejszego okresu, kiedy zarządzali nią jego następcy (por. opis RA/676/MGL, czyli nr 161).

166. Kufel do piwa z pokrywą, Walzenkrug, cylindryczny, z uchwytem z szerokiego i grubego wałka, pokrywa cynowa. Na frontowej ścianie owalna plakietka utworzona z dwóch gałązek z liśćmi, w środku napis „FWR”, na górze korona z krzyżem, po obu stronach orzeł pruski, całość oparta na płaskiej ozdobnej podstawie z fragmentem opadającej tkaniny z frędzlami, górna i dolna krawędź podkreślona ornamentem nawiązującym do berełek *ruyi*. Całość dekoracji w kolorze niebieskim na białym tle. Na spodzie namalowany podszkliwnie w takim samym kolorze znak w postaci liter „BL” w ligaturze, obok napis czarną farbą na beżowym tle „RA/717/M.GL.”,

166.

na pokrywie rytowany napis „J. E. H. / 1802”, wewnątrz pokrywy napisana atramentem liczba „18989”.

Fajans, spód wklęsły, widoczne ślady po odcięciu drutem z koła po toczeniu, malatura podszkliwna, wys. 24,5 cm, śr. podstawy 10,5 cm, nr inw. RA/717/MGL.

Niemcy, Berlin, Carl Friedrich Lüdicke jun., lata 1778–1797.

Trzeci kufel w serii z kartuszem i inicjałami królewskimi, a jednocześnie drugi z monogramem „FWR”, opisanym wyżej w opisie RA/672/MGL, czyli nr 133. Podobnie jak poprzednio kartusz jest bardzo bogaty, z dwoma orłami po bokach i okazałą koroną na górze (por. analogia w Muzeum Narodowym we Wrocławiu: Sozańska 2022, s. 111, poz. 112; także Falke 1923, s. 42, poz. 48g oraz w zbiorach oldenburskich: Kurz 1998, s. 49, poz. 29). Opisywany egzemplarz powstał w drugiej berlińskiej fajansarni założonej w 1756 r. przez Carla Friedricha Lüdickego, a potem prowadzonej przez jego syna, także Carla Friedricha Lüdickego. Atrybucja ta podana została na podstawie

znaku, który stosowany był od 1778 r. w wykonaniu wydanego w tym roku zarządzenia władz, przy czym druga data oznacza rok śmierci właściciela fajansarni (por. na ten temat: Falke 1923, s. 35; Hüseler 1956, s. 13; Nagel 1977, s. 32–33; znak: Chrościcki 1989, s. 187, nr 2322).

7.4. DORO- THEENTHAL

167. Dzbaneek do wina z pokrywką, Enghalskrug, okrągły, z kulistym brzuścem przechodzącym w górnej części w wąski, wysoki i lekko rozchylony wylew, w dolnej części przechodzący w szeroką podstawę. Z boku wylewu mały dziobek, uchwyt szeroki, wałkowany, pokrywka i okucie podstawy cynowe. Na frontowej ścianie ozdobny kartusz z owalnym medalionem, w którym scena z mężczyzną w kapeluszu i roślinnością, po obu stronach kartusza i na szyi kwiaty na łodygach i liście. Całość dekoracji w kolorach fioletowym, czerwonym, niebieskim, zielonym i żółtym. Na spodzie nieczytelny napis atramentem oraz napis czarną farbą „RA/1283/M.GL.”, wewnątrz pokrywki trzy zatarte punce, jedna z jeleniem(?), druga powtórzona dwa razy ze skrzyżowanymi młotkami i liczbą „1720” u góry(?).

Fajans, spód płaski, kolor fioletowy nakrapiany, wys. 32,5 cm, śr. podstawy 12,1 cm, nr inw. RA/1283/MGL.

Niemcy, Turynia, Dorotheenthal(?), lata 1720–1730.

Typowy niemiecki *Enghalskrug* z dekoracją stosowaną w fajansarniach

167.

w Turyngii. Na podstawie jej kompozycji oraz kolorystyki można przypisać to naczynie wytwórni w Dorotheenthal, aczkolwiek mogło ono powstać także w innym ośrodku tego regionu, np. w Erfurcie (por. Mahnert 1993, s. 91, poz. 47 czy s. 45, poz. 6; także Bauer 1977, s. 77, poz. 94).

168. Kufel do piwa z pokrywą, Walzenkrug, cylindryczny, z uchwytem ze spłaszczonego szerokiego wałka, pokrywa oraz okucie podstawy cynowe. Na całej powierzchni naczynia jednolita dekoracja z przedstawieniem jeźdźca na koniu, po obu stronach wysokie krzewy. Całość

dekoracji w kolorach zielonym, brązowym, fioletowym, ceglano-czerwonym i żółtym. Nad jeźdźcem napis „FRIEDERICUS D. REX BORUSSIA”. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/750/M.GL.”, w pokrywie wmontowany medalion z Matką Boską niepokalanie poczętą, wokół napis „SANCTA MARIA / MATRE DOMINI”.

Fajans, spód lekko wklęsły, malatura naszkliwna na zimno, wys. 25 cm, śr. podstawy 13,2 cm, nr inw. RA/750/MGL.

Niemcy, Turyngia, Dorotheenthal(?), ok. połowy XVIII w.

168.

Przedstawiony na kufelu jeździec to Fryderyk II Wielki (1712–1786), król Prus w latach 1740–1786. Pierwowzorem tego malunku jest grafika Johanna Georga Hertla (1695–1775) rytowana na podstawie rysunku Daniela Chodowieckiego (1726–1801), zatytułowana „Fridericus II. D. G. Rex Borussiae & c.” (por. np. w zbiorach Royal Collection Trust, sygn. RCIN 607767). Omawiany kufel powstał zapewne w Dorotheenthal, gdzie działała jedna z nielicznych fajansarni znanych z dekoracji malowanych na zimno (*Kaltbemalung*) – techniki stosowanej w niemieckich wytwórniach raczej rzadko. Znana jest tutaj szczególnie wytwórnia w Ansbach (por. np.: Brattig, Hesse 2013, s. 166–169, poz. 48 i 49), a w Turyngii tylko Dorotheenthal (Mahnert 1993, s. 80 i 81, poz. 36 i 37), w tym na jednolitym tle turkusowym (tamże, s. 96, poz. 96). Niewykluczone jednak, że sam kufel wykonano w tej fajansarni, gdzie produkowano także wyroby jednokolorowe, a malaturę wykonał tak zwany *Hausmaler*, np. w Augsburgu, gdzie na własną rękę działało wielu takich niezależnych „domowych malarzy” (por. szerzej: Biancalana 2021 i opis RA/748/MGL, czyli nr 199). Tamże czynny był również wspomniany

rytownik Johann Georg Hertel – wykonawca pierwowzoru opisywanej malatury (por. nadto medalion z Matką Boską w innym przedstawieniu na pokrywie kufła w Muzeum Narodowym we Wrocławiu: Sozańska 2022, s. 122, poz. 136).

169. Kufel do piwa z pokrywą, *Walzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem ze spłaszczonego szerokiego wałka, ozdobnie wytłoczona pokrywa oraz okucie podstawy cynowe. Na całej powierzchni naczynia jednolita dekoracja w postaci czterech dużych rezerw przedzielonych pilastrami z kwiatami, zakończonych z obu stron motywami nawiązującymi do mihrabów, wylew i podstawa podkreślona wąskim ornamentem łuskowym. Całość dekoracji w kolorach niebieskim, zielonym, fioletowym, ceglano-czerwonym i żółtym. Na spodzie namalowany podszkliwnie znak „AL.” z podkreśleniem, obok napis czarną farbą na beżowym tle „RA/680/M.GL.”, wewnątrz pokrywy punca z literami „IGP” i kiścią winogron(?), na pokrywie rytowany napis „AH”.

Fajans, na spodzie ślady po podcięciu drutem z koła po toczeniu, kolor fioletowy nakrapiany, wys. 27 cm, śr. podstawy 15 cm, nr inw. RA/680/MGL.

Niemcy, Turyngia, Dorotheenthal, ok. połowy XVIII w.

Dekoracja z rezerwami między pilastrami była dość popularna na fajansach niemieckich i stąd wzięła się ich nazwa w literaturze – *Pilasterkrug* (przykłady por. Vogt 2004, poz. 153 czy więcej: Schwarze 1980, s. 146–153, poz. 357, 394). Produkowane były w różnych fajansarniach, a atrybucję opisywanego kufła przesądza sygnatura malarza, „AL.”, który niestety

169.

pozostaje anonimowy, chociaż zachowane archiwalia pozwalają ustalić dane kilku innych artystów pracujących w Dorotheenthal (Mahnert 1993, s. 72; znak: tamże s. 176, nr 3).

170. Kufel do piwa z pokrywą, *Walzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem z szerokiego i grubego wałka, pokrywa i okucie podstawy cynowe. Na frontowej ścianie duży orzeł pruski z rozpostartymi skrzydłami, z inicjałami wiązаныmi „FWR” na pierśsiach i koroną na głowie zwróconej w prawą stronę, stojący na płaskiej podstawie, lewym szponem oparty na jabłku królewskim z krzyżem, górna i dolna krawędź naczynia podkreślona kreskami przechodzącymi po bokach orła w lambrekiny. Całość dekoracji w kolorze niebieskim, zielonym, żółtym, fioletowym i brązowym na niebieskim i białym tle. Na spodzie namalowana podszkliwnie w kolorze niebieskim litera „K” i cyfra „3”, obok napis białą farbą na beżowym tle „RA/681/M.GL.”, na pokrywie wyryta kotwica oraz napis „A.S. / 17531”.

Fajans, malatura podszkliwna, kolor niebieski nakrapiany,

170.

wys. 25,7 cm, śr. podstawy 14,5 cm, nr inw. RA/681/MGL.

Niemcy, Turyngia, Dorotheenthal, przed 1753 r.

Generalnie kufel należy do tego samego zespołu naczyń z orłem pruskim i monogramem „FWR”, ale tym razem orzeł w sposób istotny różni się od wcześniejszych. Jego głowa zwrócona jest w drugą stronę, to znaczy w prawo, a nie w lewo jak na wszystkich wcześniej omówionych, a nadto na jabłku królewskim spoczywa jego prawy, a nie lewy szpon. Dalsze uwagi por. RA/676/MGL, czyli nr 161. Atrybucja przyjęta na podstawie sygnatury malarza, który pozostaje wprawdzie nie rozpoznany, ale wiadomo, iż działał i sygnował swoje prace w ten sposób w fajansarni w Dorotheenthal (por. Mahnert 1993, s. 176, poz. 14).

171. Kufel do piwa z pokrywą, *Walzenkrug*, cylindryczny, lekko zwężający się u góry i u dołu, z uchwytem ze spłaszczonego szerokiego wałka, pokrywa cynowa. Na frontowej ścianie przedstawienie kobiety w bufiastej spódnicy z sakiewką

171.

w prawej ręce, po obu stronach na pozostałej powierzchni po dwa kwiaty na grubych łodygach. Całość dekoracji w kolorach niebieskim, zielonym, fioletowym i żółtym. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/736/M.GL.”, obok zatarty numer „1775”, na pokrywie rytowany napis „AME / 1778”.

Fajans,
wys. 26 cm, szer. podstawy 10,7 cm,
nr inw. RA/736/MGL.

Niemcy, Turyngia, Dorotheenthal(?),
przed 1778 r.

Charakterystyczne cechy przedstawienia roślinności wskazują, że kufel powstał w Turyngii, najpewniej w Dorotheenthal (por. Schwarze 1980, s. 263, poz. 880 czy Manhart 1993, s. 90, poz. 47).

172. Kufel do piwa z pokrywą, *Wälzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem ze spłaszczonego szerokiego wałka, pokrywa ozdobna, cynowa. Na frontowej ścianie przedstawienie mężczyzny w pozie tanecznej z miotłą(?) w prawej ręce i kapeluszem z piórkami na głowie. Po obu stronach

172.

na pozostałej powierzchni wysokie palmy i krzaki. Całość dekoracji w kolorach niebieskim, zielonym, fioletowym i żółtym. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/683/M.GL.”, na pokrywie rytowany napis „17. J. B. 81”.

Fajans, spód lekko wklęsły,
wys. 24,8 cm, śr. podstawy 12,7 cm,
nr inw. RA/683/MGL.

Niemcy, Turyngia, Dorotheenthal,
przed 1781 r.

Podobnie jak w przypadku poprzedniego kufła, RA/736/MGL, czyli nr 171, także dekoracja opisywanego egzemplarza upoważnia do uznania go za wyrób jednej z fajansarni w Turyngii (por. Schwarze 1980, s. 272, poz. 916). W grę wchodzi przede wszystkim Dorotheenthal (tamże, s. 263, poz. 880 czy s. 290, poz. 1005), ale nie można wykluczyć także Erfurtu (por. tamże, s. 293, poz. 1020).

7.5. DREZNO

173. Talerz płaski, *Teller*, okrągły. W lustrze łodyga z kwiatami i liśćmi, z prawej strony na gałązce duży kwiat. Na kołnierzu cztery duże główki cebuli na przemian z czterema nieco inaczej ujętymi główkami cebuli umieszczonymi w pozycji odwrotnej do poprzednich. Dekoracja w kolorze niebieskim na białym tle. Na spodzie drukowany w takim samym kolorze znak z uskrzydloną głową Merkurego i dwoma laskami, pod którymi w winiecie napis „VILLEROY & BOCH / DRESDEN”, obok wyciśnięte litery „M / D” i nieokreślona litera, dalej cyfra „4” i namalowany czarną farbą na żółtawym tle napis „RA/4428/MGL.”.

173.

Fajans delikatny (*Steingut*),
stopa półokrągła, wcięta, malowany
podszkliwnie za pomocą szablonów,
wzór „Zwiebelmuster”,
śr. 21,1 cm, wys. 2,5 cm,
nr inw. RA/4428/MGL.

Niemcy, Drezno, Steingut-Fabrik
Villeroy & Boch,
lata 1876–1931.

Dekoracja talerza stanowi nieco zmienioną wersję klasycznego

wzoru „cebulowego” („Zwiebelmuster”), który należał i wciąż należy do najpopularniejszej chyba dekoracji stosowanej na ceramice niemieckiej. W drezdeńskiej wytwórni Villeroy & Boch korzystano z niego przez cały okres jej działania (Thomas 1977, s. 56; analogiczny talerz: Kowalski 2022, poz. 153). Występował także, chociaż nie tak często jak w Niemczech, na fajansie angielskim [por. pod nazwą „Holland” produkcji Johnson Bros.: Kowalski 1997, poz. 43; także Williams 1995, s. 182; oraz pod nazwą „Meissen” na talerzu spółki Brown-Westhead: Moore & Co: Kowalski 2020, s. 61, poz. 40; zasady znakowania „stemplem Merkurego” od 1876 r. – por. szczegółowe wyjaśnienia: Adler 1995 (I), s. 218; znak: Thomas 1977, s. 13; „Dresden Typ A”: Chrościcki 1989, s. 189, nr 2351].

174.

młotkami i literami „S” i „B”, a nadto napis białą farbą „MGL/RA/726”.

Fajans, spód wklęsły, malatura podszkliwna, wys. 22,5 cm, śr. podstawy 10,1 cm, nr inw. RA/726/MGL.

Niemcy, Turyngia, Erfurt, przed 1733 r.

Wyraźnie wyeksponowany w dekoracji monogram „AR” z koroną odnosi się do Augusta II Mocnego (1670–1733), elektora Saksonii (jako Fryderyk August I) oraz elekcyjnego króla Polski w latach 1697–1706 i 1709–1733 (por. taki sam monogram z koroną na kufle z fajansarni w Dorotheenthal: Mahnert 1983, s. 90, poz. 47; a także w Brunszwiku: Spies 1971, s. 281, poz. 14; a nadto prosty monogram w kartuszu z fajansarni Cornelisa Funckego: Brattig, Hesse 2013, s. 152, poz. 42). Jako miejsce wykonania omawianego egzemplarza przyjęto wytwórnię w Erfurcie, w której stosowano szereg podobnych motywów, w tym wężyk przy podstawie i wylewie oraz charakterystyczne kwiaty (Mahnert 1993, odpowiednio s. 48 i 44–45). Działał w niej także malarz podpisujący się literą „C”, jak

na opisywanym okazie (tamże, s. 175, nr 3 i 4 oraz s. 178, nr 5; Hüseler 1958, s. 40, tabl. 14, nr 16). Trzeba jednak dodać, że literą tą podpisywali się także malarze w innych wytwórniach, np. w Rudolstadt, gdzie stosowano ogólnie podobną dekorację (znak: Mahnert 1993, s. 175, nr 3 i 4 oraz s. 178, nr 5; Hüseler 1958, s. 40, tabl. 14, nr 16, s. 41, tabl. 16, nr 1).

175. Kufel do piwa z pokrywą, Walzenkrug, cylindryczny, z uchwytem ze spłaszczzonego, szerokiego i grubego wałka, pokrywa i okucie dna cynowe. Na frontowej ścianie duży orzeł pruski z rozpostartymi skrzydłami, z inicjałami wiązаныmi „FR” na piersiach i koroną na głowie zwróconej w lewo, stojący na poziomej podstawie, prawym szponem oparty na jabłku królewskim z krzyżem. Na pozostałej powierzchni po obu stronach kwiat róży. Całość dekoracji w kolorach niebieskim, zielonym, fioletowym i żółtym na białym tle. Na spodzie znak w kolorze czarnym „W / 5” oraz napis białą farbą na beżowym tle „RA/687/M.GL.”, na pokrywie rytowany napis „A.D.”, wewnątrz pokrywy trzy punce, w tym na jednej mur z wieżami i bramą, a na drugiej, powtórzonej dwa razy, postać męska z literami „IG(?)” nad głową.

Fajans, spód lekko wklęsły, widoczne ślady po odcięciu drutem od koła po toczeniu, malatura podszkliwna, wys. 17,5 cm, śr. podstawy 11,1 cm, nr inw. RA/687/MGL.

Niemcy, Turyngia, Erfurt, malarz Johann Jakob Wunderlich (?–1750), lata 1730–1750.

Kufel z orłem fryderycjańskim, tak zwany *Adlerkrug* (por. szerzej na temat tego typu kufli z orłami w opisie:

7.6. ERFURT

174. Kufel do piwa z pokrywą, Walzenkrug, cylindryczny, z uchwytem z szerokiego i grubego wałka, pokrywa cynowa. Na frontowej ścianie ozdobny monogram „AR” z cyframi „17” i „32” po bokach i koroną u góry, ujęty z obu stron w wychodzące od dołu wici roślinne. Dalej na ściankach bocznych bukiety kwiatów. Całość dekoracji w kolorze niebieskim, zielonym, czerwonym, żółtym, czarnym i czerwonym na białym tle. Na spodzie namalowany podszkliwnie w kolorze niebieskim znak w postaci litery „C”, obok napis czarną farbą na beżowym tle „RA/726/M.GL.”, na pokrywie rytowany napis „J. R. L. / 1733”, wewnątrz pokrywy napisane rylcem litery „G” i „ŭ”, trzy punce, w tym jedna z bukietem kwiatów wazonie i literami „H” i „B”(?) oraz cyframi „0” i „8” oraz dwie ze skrzyżowanymi

175.

RA/690/MGL, czyli nr 140). Monogram „FR” (*Fridericus Rex*) i odnosi się do Fryderyka I Hohenzollerna (1657–1713). Na spodzie kufła znajduje się znak malarza „W / 5”, który odczytywany jest jako sygnatura Johanna Jacoba Wunderlicha, działającego w Erfurcie do 1750 r. (Hüseler 1958, s. 432 i 40, tabl. 14, nr 2a, 2b, 2c), co dało podstawę do atrybucji kufli (Nagel 2011, s. 115, poz. 101; Mahnert, s. 45, poz. 8 czy Brattig, Hesse 2013, s. 311, poz. 119). Na tej zasadzie przypisano temu malarzowi również analizowany egzemplarz. Por. nadto podobnie pisaną literę „W” jako sygnatury zapewne innego malarza łącznie ze znakiem widelca fajansarni w Abtsbessingen (Bärnighausen, Bärnighausen 1997, s. 179, poz. 53 i 54; znak: Hüseler 1958, s. 432 i s. 40, tabl. 14, nr 2a, 2b, 2c).

176. Kufel do piwa, *Walzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem ze spłaszczonego szerokiego wałka. Na całej powierzchni naczynia jednolita scena z królem siedzącym w bogato zdobionym powozie ciągniętym przez lwa, na głowie króla korona, w prawej ręce jabłko, w lewej berło. Po obu stronach liściaste drzewa

176.

i kwiaty. Całość dekoracji w kolorach niebieskim, zielonym, fioletowym, ceglasczerwonym i żółtym. Na spodzie namalowany podszkliwnie znak „S” z kropką, obok napis czarną farbą na beżowym tle „RA/698/M.GL.”.

Fajans, spód lekko wklęsły, szkliwo białe, wys. 17,7 cm, śr. podstawy 10,7 cm, nr inw. RA/698/MGL.

Niemcy, Erfurt, malarz Georg Matthäus Schmidt(?), lata 1730–1750.

Stylistyka malatury oraz mocna kolorystyka jest typowa dla fajansarni w Erfurcie (por. analogiczna scena: Kunze 2006, s. 32, poz. 4 czy przykłady innych malatur: Mahnert 1993, s. 41, poz. 1, s. 45, poz. 7, s. 57, poz. 24), podobnie jak sposób rysowania liści, uważany za charakterystyczny dla tej wytwórni (Mahnert 1993, s. 26 oraz Schwarze 1980, s. 250, poz. 830 czy Nagel 1977, s. 66, poz. 24). Taką atrybucję potwierdza znak „S” z kropką na spodzie naczynia (Behse 1955, s. 20, nr 23 i 24; Hüseler 1958, s. 46, tabl. 14, nr 3a, 3b, i 3c, który przypisuje go malarzowi Georgowi Matthäusowi Schmidtowi,

także Mahnert 1993, s. 175, nr 24 i 25; por. inny przykład dekoracji opartej na tym samym pierwowzorze: Vogt 2004, poz. 198).

177. Kufel do piwa z pokrywą, *Walzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem ze spłaszczonego szerokiego wałka, pokrywa ozdobna, cynowa. Na frontowej ścianie widok z okazałą budowlą z powtórzoną dwukrotnie identyczną fasadą i dwoma wysokimi wieżami po bokach. Nad nią duże liście z owocami, z tyłu po obu stronach wysokie drzewa. Całość dekoracji w kolorach niebieskim, czarnym, zielonym, fioletowym i żółtym. Na spodzie napis białą farbą „RA/727/M.GL.”, na pokrywie rytowany napis „17. MS.93”, obok rytowana litera „R”, powtórzona wewnątrz pokrywy.

177.

Fajans, wys. 26,5 cm, szer. podstawy 11 cm, nr inw. RA/727/MGL.

Niemcy, Turyngia, Erfurt, lata 1730–1750.

Sposób przedstawienia architektury, mocne kolory i charakterystyczne

ujęcie roślinności upoważnia do przypisania kufła fajansarni w Erfurcie w drugiej ćwierci XVIII w. (por. Mahnert 1993, s. 41, poz. 1).

178. Miseczka na podstawce, Schüssel, o nieregularnym kształcie trójkąta z jedną stroną mocno wybrzuszoną i karbowaną, na okrągłej rozszerzającej się do dołu stopie. Dno płaskie, kołnierz wygięty do góry, na nim przylegający do górnej krawędzi ornament składający się z małych postumentów wypełnionych chińską kratką i ustawionymi na nich owocami i kwiatami, pomiędzy postumentami schematycznie ujęte kwiaty i długie zwijające się liście. Dekoracja w kolorze niebieskim na białym tle. Na spodzie napis czarnym tuszem „352”, wewnątrz stopy napis czarną farbą „RA/1247/M. GL.”.

178.

Fajans, malatura podszklivna, dł. 21,5 cm, szer. 12,9 cm, wys. 7,8 cm, nr inw. RA/1247/MGL.

Niemcy, Erfurt, lata 1740–1750.

Miseczka na podstawce jest elementem trzyczęściowego zestawu tworzącego razem po ustawieniu jedno wspólne naczynie. Atrybucja na podstawie charakterystycznego dla tej fajansarni ornamentu

opisanego wyżej, który zdaniem K. Kunze, autorki katalogu wystawy w Marburgu, wzorowany jest na dekoracji stosowanej w wytwórniach w Berlinie i w Zerbst (por. przykłady: Kunze 2006, s. 52, poz. 14 i s. 54, poz. 151, także Mahnert 1993, s. 60, poz. 28).

179. Kufel do piwa z pokrywą, Walzenkrug, cylindryczny, z uchwytem ze spłaszczonego, szerokiego i grubego wałka, pokrywa i okucie dna cynowe. Na frontowej ścianie duży orzeł pruski z rozpostartymi skrzydłami, z inicjałami wiązаныmi „FR” na pierśsiach i koroną na głowie zwróconej w lewo, stojący na poziomej podstawie, prawym szponem oparty na jabłku królewskim z krzyżem. Na pozostałej powierzchni motywy kwiatowe. Całość dekoracji w kolorach niebieskim, zielonym, fioletowym i żółtym na białym tle. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/725/M.GL.”, na pokrywie rytowany napis „T. H. H”, wewnątrz pokrywy trzy punce, w tym na jednej mur z wieżami i bramą, a na drugiej, powtórzonej dwa razy, postać męska z literami „IG(?)” nad głową.

Fajans, spód lekko wklęsły, malatura podszklivna, wys. 20 cm, szer. podstawy 10,8 cm, RA/725/MGL.

Niemcy, Turyngia, Erfurt, pierwsza połowa XVIII w.

Kufel z orłem (tak zwany *Adlerkrug*), należący do tego samego zespołu co egzemplarz RA/690/MGL, czyli nr 140, a zatem odnoszą się do niego zawarte tam wyjaśnienia ogólne na temat całego zespołu. Stylistyka malatury na opisywanym kufle uprawnia nadto do przypisania go tej samej fajansarni, za czym może przemawiać także wykonanie

179.

oprawy cynowej obu kufli w tym samym warsztacie, oznaczającym swe wyroby puncą z postacią mężczyzny i literami „IG(?)”.

180. Kufel do piwa z pokrywą, Walzenkrug, cylindryczny, lekko zwężający się u góry i u dołu, z uchwytem ze spłaszczonego szerokiego wałka, pokrywa cynowa. Na frontowej ścianie przedstawienie kobiety w długiej spódnicy nawiązującej do stylu chińskiego z arkuszem papieru(?) w rękach, przy czym palec lewej ręki wskazuje na ten papier. Po obu stronach na pozostałej powierzchni wysokie palmy i po dwa kwiaty na grubych łodygach. Całość dekoracji w kolorach niebieskim, zielonym, fioletowym i żółtym. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/697/M.GL.”, na pokrywce rytowana liczba „1693”.

Fajans, wys. 26 cm, szer. podstawy 10,7 cm, nr inw. RA/697/MGL.

Niemcy, Turyngia, Erfurt(?), połowa XVIII w.

180.

Przedstawienie na kuflu należy do wciąż popularnych w XVIII w. tematów chińskich, aczkolwiek stanowiąca jego dominantę postać kobiety coraz bardziej oddala się od dalekowschodnich pierwowzorów. Podobnie jak w przypadku RA/736/MGL, RA/683/MGL, RA/689/MGL, czyli nr 171, 172 i 220, charakterystyczne cechy przedstawienia roślinności pozwalają uznać, że opisywany egzemplarz również powstał w Turyngii, aczkolwiek w tym przypadku jego malatura wskazuje bardziej na Erfurt (por. Schwarze 1980, s. 270, poz. 91), w tym sposób oddania sukni (tamże, s. 272, poz. 916, nadto także Nagel 2011, s. 112, poz. 94).

181. Kufel do piwa, Walzenkrug, cylindryczny, z uchwytem z szerokiego, grubego i spłaszczonego wałka. Na frontowej ścianie duże przedstawienie konia, pod nim płótek i rośliny, po obu stronach duże fantazyjne drzewa i kwiaty. Całość dekoracji w kolorze niebieskim, zielonym, żółtym, ceglasczerwonym i fioletowym. Na spodzie napis białą farbą „RA/730/M.GL.”.

181.

Fajans, na spodzie ślady po podcięciu drutem z koła po toczeniu, wys. 19,5 cm, śr. podstawy 10,6 cm, nr inw. RA/730/MGL.

Niemcy, Turyngia, Erfurt(?), druga połowa XVIII w.

Konie należały do relatywnie częstych przedstawień na kuflach i wykonywane były w różnych fajansarniach, często według podobnego ogólnego wzoru jak na opisywanym egzemplarzu (por. przykłady z Magdeburga: Puhle 1995, s. 234–235, poz. 225–227; z Bayreuth: Nagel 1977, s. 83, poz. 79; z Kunersbergu: Schwarze 1980, s. 232, poz. 758 i s. 235, poz. 778; z Hannoversch-Munden: tamże, s. 234–235, poz. 771–776; Kurz 1998, s. 123–124, poz. 152–154; Nagel 1977, s. 83, poz. 80; z Berlina: tamże, s. 233, poz. 759 i 760 czy z Erfurtu: tamże, s. 233, poz. 763 i 767). Wyraźne cechy charakterystyczne malatury pozwalają przypisać analizowany okaz tej ostatniej wytwórni (por. tamże, s. 225, poz. 734).

7.7. FRANKFURT

182. Dzban z pokrywą, Birnkrug, brzusiec gruszkowaty, przechodzący w górnej części w pionowy wylew, na pierścieniowatej stopie, uchwyty wałkowaty, okucie dna i pokrywa cynowe. Cała powierzchnia naczynia pokryta szczerlnie luźno rozrzuconymi kwiatami, gałązkami i kropkami, przy wylewie poziomy ornament w kształcie łańcucha podkreślający kontur brzegu. Całość dekoracji w kolorze ciemno- i jasnoniebieskim. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/808/M.GL.”. Wewnątrz pokrywy trzy owalne punce, jedna z krową(?) w środku oraz dwie takie same z trudno czytelnym monogramem „JDO”(?).

182.

Fajans, spód ze śladami podcięcia drutem przy zdejmowaniu z koła po toczeniu, wys. 25,5 cm, śr. podstawy 11,2 cm, nr inw. RA/808/MGL.

Niemcy, Frankfurt, koniec XVII–początek XVIII w.

Dekoracja w stylu *stroompatroon* wywodząca się ze zdobnictwa porcelany chińskiej, przejęta i spopularyzowana w Delft na przełomie XVII i XVIII w. Nazywana także rozsiąnym rzutem kwiatowym, który szczelnie pokrywał całą powierzchnię naczynia (tak zwane *horror vacui*; por. szerzej: Kowalski 2013, s. 63, przy opisie poz. 25). Na omawianym dzbanie kwiaty są typowe dla zdobnictwa fajansu niemieckiego, wyraźnie różniące się od podobnych kwiatów z Delft, przy czym są wzbogacone dodatkowymi elementami z cienkimi wąsami, których nie stosowano w tym ośrodku. Elementy te wskazują, że dzban powstał zapewne we Frankfurcie (por. Bauer 1977, s. 97, poz. 145 czy Rudi 2017, poz. 120).

183. Dzban okrągły z pokrywą, *Birnkrug*, brzusiec gruszkowaty, przechodzący w górnej części w wysoki pionowy wylew, uchwyt wałkowaty, okucie dna i pokrywa cynowe. Na ścianie frontowej duża owalna rezerwa z przedstawieniem Chrystusa na krzyżu, w tle pagórki i krzewy, po bokach na pozostałej części brzuśca sceny w typie dalekowschodnim z Chińczykami, skałami i roślinnością. Całość dekoracji w kolorach fioletowym i złotym. Na spodzie namalowana podszkliwnie w kolorze fioletowym liczba „15” (?), niżej napis czarną farbą na beżowym tle „RA/751/M. GL.”, na pokrywce rytowany napis „G. L. W. / 1752”, wewnątrz pokrywki trzy niewyraźnie odbite punce, w tym dwie z kotwicą.

Fajans, spód lekko wklęsły, wys. 24,8 cm, śr. podstawy 10,3 cm, nr inw. RA/751/MGL.

Niemcy, Frankfurt, pierwsza połowa XVIII w.

183.

Znacznie rzadszy przykład naczynia wykonanego w fajansarni frankfurckiej w pierwszej połowie XVIII w., stanowi bowiem połączenie przedstawienia ukrzyżowanego Chrystusa z elementami typowymi dla tej wytwórni w postaci swobodnego przedstawienia scen z Chińczykami, skałami i roślinnością.

7.8. HANAU

184. Dzbanek do wina z pokrywką, *Enghalskanne*, okrągły, z ukośnie karbowanym kulistym brzuścem przechodzącym w górnej części w wąski, wysoki i lekko rozchylony wylew, w dolnej części przechodzący w szeroką podstawę. Z boku wylewu mały dziobek, uchwyt wałkowaty, pokrywka cynowa. Na bokach kępy schematycznie namalowanych roślin, z przodu i na szyi wylewu owady, wokół kropki. Całość dekoracji w kolorze ciemnoniebieskim. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/806/M. GL.”.

184.

Fajans, spód ze śladami podcięcia drutem przy zdejmowaniu z koła po toczeniu, wys. 25,6 cm, śr. podstawy 8,8 cm, nr inw. RA/806/MGL.

Niemcy, Hanau, druga i trzecia ćwierć XVIII w.

Podobnie jak w przypadku dzbanka RA/807/MGL, czyli nr 120, forma typowa dla ośrodków niemieckich XVIII w., a kolorystyka i dekoracja pozwalają przypisać dzbanek fajansarni w Hanau w drugiej i trzeciej ćwierci XVIII w. (por. podobny układ kwiatów z insektem nad nimi: Bauer 1977, s. 113, poz. 182; i dalsze analogie z charakterystycznymi insektami i powtarzаныmi czterema punktami, *Punktgruppen*, w zbiorach kolońskich: Brattig, Hesse 2013, s. 70–72, poz. 11 i 12).

185.

7.9. HÖCHST

185. Czajniczek z pokrywką, *Teekanne*, okrągły, z brzuścem kulistym, karbowanym, u dołu zwężającym się i przechodzącym w lekko zaznaczoną podstawę, u góry spłaszczonym, wylew okrągły, wcięty w brzuścu, z jednej strony esowato wygięty dzióbek, z drugiej gałązkowy, zaokrąglony uchwyt. Po obu stronach brzuśca po dwie gałązki z kwiatami i liśćmi w reliefie. Pokrywka okrągła, z karbowanym wybrzuszeniem, na nim kwiat i liście w reliefie, w środku karbowany spiczasty uchwyt. Dekoracja w kolorach zielonym, niebieskim, różowym, żółtym i brązowym. Na spodzie namalowany podsześciokąt w kolorze fioletowym znak w postaci koła ze szprychami, poniżej litera „P”, obok napis farbą w kolorze czarnym na beżowym tle „RA/248/M.GL/-1”, w tym część napisu „-1” w kolorze czerwonym.

Fajans, spód płaski,
dł. 16,2 cm, wys. 8,5 cm,
z pokrywką 11,2 cm,
nr inw. RA/248/MGL.

Niemcy, Höchst, malarz Pressler(?),
ok. 1750 r.

Pierwszy z dwóch wraz z RA/857/MGL, czyli nr 186, czajniczków w zbiorze Muzeum, z typowymi dla wyrobów fajansarni w Höchst plastycznymi nakładkami kwiatowymi (por. przykłady: Bauer 1977, s. 136–137, poz. 238–242). Opiswany egzemplarz wyróżnia się przy tym rzadszą formą z karbowanym brzuścem (por. czajnik o takiej formie także z nakładkami: tamże, s. 136, poz. 239). Zarówno na tym czajniku, jak i na opisywanym obok znaku koła zębatego znajduje się litera „P” stanowiąca „podpis” malarza, którym w opinii M. Bauer mógł być Pressler (tamże, s. 136, poz. 239; znak z literą „P”: Klein 1962, s. 172, poz. 291; Behse 1955, s. 29–30).

186. Czajniczek z pokrywką, *Teekanne*, okrągły, z brzuścem kulistym, zwężającym się do dołu, u góry spłaszczonym, wylew okrągły, wcięty w brzuścu, z jednej strony lekko wygięty dzióbek, z drugiej gałązkowy, zaokrąglony uchwyt. Po obu stronach brzuśca i pod dziobkiem wieć roślinna z kwiatami i liśćmi w reliefie. Pokrywka

186.

okrągła z uchwytem w środku. Dekoracja w kolorach zielonym, niebieskim, różowym, żółtym i brązowym. Na spodzie namalowany podsześciokąt w kolorze fioletowym znak w postaci koła ze szprychami, obok napis farbą w kolorze czarnym „RA/857/M.GL/-1”, w tym część napisu „-1” w kolorze czerwonym, wewnątrz pokrywki napis czerwonym farbą „RA-857-MGL-2”.

Fajans, spód wcięty, płaski,
pokrywka porcelanowa, wtórna,
dł. 16,2 cm, wys. 9 cm,
z pokrywką 10,5 cm,
nr inw. RA/857/MGL.

Niemcy, Höchst,
ok. 1750.

Drugi z dwóch wraz z RA/248/MGL, czyli nr 185, czajniczków w zbiorze Muzeum z typowymi dla wyrobów fajansarni w Höchst plastycznymi nakładkami kwiatowymi (por. przykłady: Bauer 1977, s. 136–137, poz. 238–242). Opiswany egzemplarz różni się od poprzedniego częścią stosowaną kulistą formą brzuśca (por. zbliżony egzemplarz: Klein 1962, s. 170, poz. 287, fot. s. 173; znak: tamże, s. 172, poz. 289; Behse 1955, s. 29).

187.

7.10. HUBERTUS- BURG

187. Dzbanek do kawy z pokrywką, Kaffeekanne, okrągły, z brzuścem owoidalnym, w górnej części ścięty płasko, w dolnej części przechodzący w małą podstawę. Z boku lekko esowato wygięty dziobek z maskaronem u nasady, po przeciwległej stronie uchwyt z ostrym zakończeniem

na górze. Na powierzchni brzuśca dekoracja reliefowa w poziomych szerokich pasach, na środkowym maskarony w otoczeniu promieni, na dolnym elementy roślinne. Pokrywka lekko wybrzuszona z reliefem liściastym i małym kulistym uchwytem w środku. Całość dekoracji w kolorze czarnym i złotym. Na spodzie wyciśnięty znak „K. S. S. F. / H” oraz napis białą farbą „RA/935/M.GL.” i czerwoną „-1”, powtórzony wewnątrz pokrywy ze zmienioną na końcu cyfrą na „-2”.

Siderolit, spód wklęsły ze śladami toczenia,
wys. 24,2 cm, dł. 22,7 cm,
śr. podstawy 9 cm,
nr inw. RA/935/MGL.

Niemcy, Hubertusburg,
lata 1820–1830.

Rzadki przykład dobrze zachowanego wyrobu siderolitowego, który wykonany jest z gliny podobnie jak fajans, ale w miejsce glazury pomalowany został na zimno, a nadto w niektórych miejscach pozłocony. Forma typowa dla początku XIX w., kiedy naśladowano ceramikę starożytną, między innymi w wyobrażeniu współczesnych etruską. Analogiczny dzbanek z innymi maskaronami, a także mlecznik i cukiernica znajdują się w zbiorach drezdeńskiego Kunstgewerbemuseum przechowywanych w Schloss Pillnitz (por. Haase 1995, poz. 76) – za tę informację dziękuję pani kustosz Wandzie Załęskiej z Muzeum Narodowego w Warszawie.

7.11. KÜN- NERSBERG

188. Dzbanek do wina z pokrywką, Enghalskrug, okrągły, z kulistym brzuścem przechodzącym w górnej części w wąski, wysoki i lekko rozchylony wylew, w dolnej części przechodzący w szeroką podstawę. Z boku wylewu mały dziobek, uchwyt szeroki, taśmowy, pokrywka i okucie podstawy cynowe. Na frontowej ściance widok ze schematycznie przedstawionymi budynkami i drzewami po obu stronach, na szyi i w dolnej części brzuśca poziome pasy. Całość dekoracji w kolorze szaroniebieskim. Na spodzie namalowany

188.

podszkliwnie w kolorze czarnym napis „Künnersberg”, obok napis czarną farbą na beżowym tle „RA/803/M.GL.”.

Fajans, spód płaski,
wys. 29,9 cm, śr. podstawy 10 cm,
nr inw. RA/803/MGL.

Niemcy, Künnersberg,
połowa XVIII w.

Dzbanek do wina o klasycznej formie określanej jako *Enghalskrug* i typowej dla fajansarni w Künnersbergu dekoracji „z architekturą”, nazywanej *Architekturdekor* lub *Architekturlandschaft*, przedstawiającą schematycznie namalowaną wieżę kościelną otoczoną budynkami (szerzej na jej temat por. Fröschner 1995, s. 47, przykład: s. 190, poz. 172). Stosowano ją w odmiennych wariantach na różnego rodzaju naczyniach, kufkach, talerzach, półmiskach itp. (por. przykłady: Bayer 1995, s. 168–173, poz. 58–62; analogiczny dzbanek z taką samą dekoracją i o tych samych wymiarach: tamże, s. 168, poz. 58). Warto dodać, że opisywany egzemplarz wyróżnia relatywnie rzadko stosowany znak w postaci pełnej nazwy miejsca położenia

189.

wytwórni (znak: Behse 1955, s. 35, Fröschner 1995, s. 372, nr 43).

189. Kufel do piwa z pokrywą, Walzenkrug, cylindryczny, z szerokim i płaskim uchwytem, ozdobna pokrywa i okucie dna cynowe. Na frontowej ścianie ozdobny monogram „VKS” z mitrą księżącą z jabłkiem i krzyżem u góry, ujęty z obu stron w wychodzące od dołu wici roślinne. Dalej na ściankach bocznych bukiety kwiatów. Całość dekoracji w kolorze różowym, niebieskim, zielonym,

żółtym i czarnym na białym tle. Na spodzie napis „RA/688/M.GL.” czarną farbą na beżowym tle.

Fajans, spód wklęsły,
malatura podszkliwna,
wys. 24,5 cm, śr. podstawy 12,2 cm,
nr inw. RA/688/MGL.

Niemcy, Künnersberg,
ok. 1760 r.

Kufel z nieustalonym monogramem ozdobiony dekoracją kwiatową o wysokich walorach artystycznych, zbliżonych

do osiągnięć na tym polu często nadsładowanej fajansarni strasburskiej z okresu Paula Hannonga, przypadającego na lata 1754–1762, oraz Josepha Hannonga, przypadającego na lata 1762–1781 [por. Bastian 2004 (II), s. 123 i nast.]. Na podobnym poziomie malowano kwiaty w kilku fajansarniach niemieckich, np. w Schreheim (Erdner, Nagel 1972, poz. 115), w Eckernförde (por. Zubek 1983, s. 120 i nast., poz. 112 i nast.), w Kilonii (por. tamże, s. 146 i nast., poz. 185 i nast.) czy w Stockelsdorfie (por. tamże, s. 180 i nast., poz. 280 i nast. oraz Pietsch 1979, s. 87 i nast., poz. 1 i nast.; Pietsch 1987, s. 46 i nast., poz. 31 i nast., także s. 169, poz. 150 i s. 218–219, poz. 200–204). Na podstawie ich stylistyki opisywany egzemplarz może być jednak przypisywany przede wszystkim wytwórni w Künnersbergu (por. Fröschner 1995, s. 264, poz. 318; Schwarze 1980, s. 195, poz. 596; czy okaz z dawnej kolekcji Metzgerów: Nagel 2011, s. 41, poz. 17, a nadto ogólnie: Bayer 1995, s. 230, poz. 136 i 137 oraz s. 236, poz. 144 i 145).

7.12. MAGDEBURG

190. Kufel do piwa z pokrywą, *Walzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem z szerokiego i grubego, spłaszczonego wałka, pokrywa i okucie dna oraz uchwyty cynowe. Na frontowej ścianie duży orzeł pruski z rozpostartymi skrzydłami, z inicjałami wiązаныmi „FR” na piersiach i koroną na głowie zwróconej w lewo, stojący na poziomej podstawie, prawym szponem oparty na jabłku królewskim z krzyżem. Na pozostałej powierzchni po obu stronach kwiat róży. Całość dekoracji w kolorach niebieskim, zielonym, fioletowym i żółtym na białym tle. Na spodzie

namalowany manganem znak „M”, obok cyfra „3”, dalej napis czarną farbą na beżowym tle „RA/719/M.GL.”, na pokrywie rytowane litery „J L” i nożyce, wewnątrz pokrywy trzy punce, w tym na jednej mur z wieżami i bramą, a na drugiej, powtórzony dwa razy, uskrzydłony lew(?), pod nim litery „(?)F. W”, nad nim liczba „1783”.

190.

Fajans, spód lekko wklęsły, malatura podszkliwna, wys. 24,5 cm, śr. podstawy 12,3 cm, nr inw. RA/719/MGL.

Niemcy, Magdeburg, Johann Philipp Guischarde, przed 1783 r.

Kufel z orłem, tak zwany *Adlerkrug*, należy do tego samego zespołu co egzemplarz z numerem RA/690/MGL, czyli nr 140, a zatem odnoszą się do niego zawarte tam wyjaśnienia ogólne na temat całego zespołu. Stylistyka malatury na opisywanym kufle jest podobna do egzemplarzy RA/687/MGL i RA/725/MGL, czyli nr 175 i 179, ale powstał on w Magdeburgu w fajansarni rodziny Guischarde, założonej w 1754 r. (znak: Puhle 1995, s. 36, poz. 13).

191. Maselniczka, *Butterdose*, z podstawą z liściem, owalna, w kształcie melona z ogonkiem i dwoma dużymi liśćmi w reliefie, na pozostałej powierzchni kwiaty z liśćmi. Podstawa okrągła, ażurowa, z mocno falistym brzegiem, który utworzony jest z wyciętych, spłaszczonych rombów tworzących efekt kratownicy, na której złączach nakładki w kształcie kwiatów i namalowane pojedyncze kwiaty niezapominajki, na środku liść w reliefie z malowanymi żyłkami. Całość dekoracji w kolorze zielonym i fioletowym. Na spodzie namalowany w kolorze fioletowym znak „M”, obok napis czarną farbą „RA/1241/M. GL.”.

Fajans, stopa wydutna, płaska, malowany podszkliwnie, śr. podstawy 24,1 cm, wys. 5,9 cm, nr inw. RA/1241/MGL.

Niemcy, Magdeburg, Johann Philipp Guischarde (II), druga połowa XVIII w.

Fajansarnia rodziny Guischarde w Magdeburgu znana jest z częstego stosowania formy ażurowej z nakładkami w kształcie kwiatów niezapominajek na kołnierzach talerzy (*Netzrand-Teller*), półmisków (*Netzrand Platte*), a także na specjalnego rodzaju wazonach (*Netzvase*) (por. odpowiednio: Puhle 1995, s. 166–169, poz. 127–132, s. 161–164, poz. 119–125, s. 81–100, poz. 1–23). W lustrze takich talerzy malowano duże kwiaty, a czasem umieszczano realistycznie wykonany relief w kształcie liścia (por. tamże, s. 154, poz. 108–109). W przypadku opisywanej maselniczki na taki ażurowy talerz z liściem nałożony jest jeszcze pojemnik na masło w kształcie leżącego melona. Jest on przecięty poziomo, przez co górna część stanowi pokrywę, która obecnie jest zagubiona (przykłady takich kompletnych maselniczek por. tamże, s. 173–174, poz. 136–138). Warto

191.

nadto dodać, że w cenniku fajansarni z 1788 r. naczynie takie oferowane jest jako „Nr. 83, Butterbüchse auf durchbrochenen Teller gebrant” (cyt. za: tamże, s. 173; znak: tamże, s. 136, Behse 1955, s. 36).

192.

192. Koszyk na owoce, Ovaler Fruchtkorb, owalny, z dwoma uchwyta-
mi i ściankami z falistą górną krawędzią. Na zewnętrznych ściankach koszyka pozorny ażur utworzony z wy-
ciętych, spłaszczonych rombów tworzących efekt kratownicy, na której złączach nakładki w kształcie kwiatów i namalowane pojedyncze kwiaty niezapominajki. Na dnie wiązka kwiatów z gałązkami i liśćmi, w tym jeden duży kwiat przypominający różę. Na wewnętrznych ściankach równo rozłożone pojedyncze gałązki z kwiatami i liśćmi. Uchwyty splecione z dwóch wałków. Całość dekoracji w kolorze zielonym, fioletowym, żółtym i rdzawoczerwonym. Na spodzie ślepy ażur i namalowany w kolorze niebieskim znak „M”, obok napis czarną farbą na beżowym tle „RA/1244/M.GL.”.

Fajans, stopa wydatna, malowany podszkliwnie, dł. 25,6 cm, szer. 18,4 cm, nr inw. RA/1244/MGL.

Niemcy, Magdeburg,
Johann Philipp Guischart (II),
druga połowa XVIII w.

Koszyki ażurowe o tym kształcie, określane jako *Ovaler Fruchtkorb*, wykonywane były w drugiej połowie XVIII w. nie tylko w Niemczech, ale także we Francji [por. egzemplarze z Niderviller: Guillemé Brulon 2005, s. 79; i z Marsylii: Guillemé Brulon 1997 (I), s. 101] i we Włoszech (por. koszyk z Bolonii: Foschini 2012, s. 61). Były one jednak szczególnie popularne w wytwórniach niemieckich, gdzie ozdabiano je dodatkowo w różny sposób, nadając im tym samym mniej lub bardziej dekoracyjną formę (por. przykłady z wytwórni w Bayreuth: Miller 1994, s. 136, poz. 185 i 186; Brunzwicku: Spies 1971, s. 396, poz. 166; Kilonii: Guratzsch, Kanowski 2003, s. 250, poz. 132 czy śląskiego Prószkowa: Kwiecień, Siess-Krzyszkowski 2005, s. 102, poz. 65 i 66). Występujące na opisywanym obiekcie (podobnie jak na RA/1241/MGL, czyli nr 191) drobne reliefowe kwiatki niezapominajki na skrzyżowaniach elementów

kratki ażuru były swoistą specjalnością magdeburgskiej fajansarni Guischartów i odpowiadały pozycji cennika z 1788 r.: „Nr 40, Fruchtkorb, ovaler” (Puhle 1995, s. 180, poz. 146). Warto dodać, że w Magdeburgu wykonywane były także koszyki o nieco innych formach, np. rzadsza obecnie wersja okrągła, ujęta w cenniku pod kolejnym numerem: „Nr 41, Fruchtkorb, runder, etwas Kleiner” (tamże, s. 180, poz. 147), czy wersje różniące się nieco kształtem (tamże, s. 174–175, poz. 139–141) lub wzorem ażuru i modelowaniem uchwytów (tamże, s. 176–179, poz. 142–145). Obecny wygląd znaku budzi wątpliwości, być może został „poprawiony”, względnie namalowany powtórnie na starym znaku, niemniej technologia i styl koszyka nie budzą zastrzeżeń, jeżeli chodzi o Magdeburg (znak: tamże, s. 136; Behse 1955, s. 36).

193. Czajnik z pokrywką, Teekanne, okrągły, z brzuścem kulistym, u dołu opartym na spłaszczonej stopie, u góry przechodzącym w pionowy, od połowy wysokości lekko

193.

rozchylony wylew, z jednej strony wygięty dziobek, z drugiej uchwyt w postaci dwóch skręconych taśm zakończonych liściastym reliefem. Pokrywka okrągła, wybrzuszona, w środku mały uchwyt w kształcie kwiatu z liśćmi. Dzbanek łącznie z pokrywką pokryty jednolitym kolorem jasnobrązowym; stopa, dziobek, wylew, uchwyt i uchwyt oraz brzeg pokrywy kremowe. Na spodzie wyciśnięty znak „M22”, obok napis farbą w kolorze czarnym „RA/274/MGL./-1”, przy czym cyfra „-1” w kolorze czerwonym, wewnątrz pokrywy napis w kolorze czerwonym „RA/274/MGL.-2”.

Fajans delikatny, spód płaski, stopa wcięta, dł. 15,7 cm, wys. 10,1 cm, z pokrywką 13,5 cm, nr inw. RA/274/MGL.

Niemcy, Magdeburg, wytwórnia Johanna Philippa Guischarda (II), lata 1785–1790.

Produkcja wyrobów z fajansu delikatnego wzorowana ściśle na pierwotnych wzorach angielskich rozpoczęła się w fajansarni Guischararów w ostatnich trzydziestu latach XVIII w., a w cenniku z 1786 r. znalazły się już 93 pozycje z 64 wzorami różnych naczyń tego rodzaju (Puhle 1995, s. 69). Najczęściej były one oszczędnie zdobione nakładanym reliefem i pozostawione

194.

bez dodatkowej dekoracji malowanej. Niektóre były pokrywane jednolitym kolorem z częściami, np. dziobkami, uchwytami, stopami itp., pozostawionymi w naturalnym kolorze fajansu delikatnego. Fragment takiego serwisu widoczny jest na fotografii witryny wystawowej (tamże, s. 70), a do podobnego musiał należeć również opisywany czajnik z pokrywką i typowym uchwytem pokrywy w angielskim stylu (znak, opis znakowania w postaci litery „M” z różnymi cyframi lub liczbami – por. tamże, s. 69–71).

194. **Teryna z pokrywą**, *Terrine*, owalna, z brzuścem w formie profilowanej czaszy rozchylającej się ku górze, poniżej lekko falistego wylewu zagłębienie, niżej wybrzuszenie i ponowne zagłębienie i lekkie wybrzuszenie, podstawa rozchodząca się ku dołowi. Na górnym wybrzuszeniu i wzdłuż brzegu podstawy relief w kształcie piór. Po obu krótszych stronach uchwyty w kształcie splecionych lin z liściastymi reliefami na końcach. Pokrywa z falistym brzegiem lekko zawiniętym ku górze,

wybrzuszona z delikatnymi karbami, na górze uchwyt w kształcie zwiniętej liny przechodzącej w liściasty relief na końcach. Niemalowana. Na spodzie napis czerwona farbą „M.GL.-RA-5026/1.”, wewnątrz pokrywy napis czerwona farbą „M.GL-RA-5026/2”.

Fajans delikatny (*creamware*), podstawa zagłębiona wewnątrz, na spodzie i zewnętrznych ściankach brzuśca ślady po szwach formy, relief określany w terminologii angielskiej jako *feather*, dł. 35,5 cm, wys. 14,7 cm, dł. pokrywy 32,1 cm, wys. z pokrywą 25,4 cm, nr inw. RA/5026/MGL.

Niemcy, Magdeburg, Johann Philipp Guischarde (II), ok. 1785–1790.

Teryna wykonana zapewne na podstawie wzornika wyrobów z Leeds, który został opublikowany w wersji niemieckiej w 1783 r. (*Abrisse 1783*). Jest to jedna z wersji takiego naczynia zamieszczonego w Leeds

Pattern Book 1783, nr 1, produkowanego, jak tam wskazano, pod nazwą *Oval Feather* w różnych rozmiarach od 7 do 14 cali (Griffin 2005, vol. I, s. 119; rysunek: tamże, s. 122, karta 11, poz. nr 1). Najbardziej zbliżone przykłady: por. egzemplarze wykonane w Leeds Pottery, William Hartley, Greens & Co., ok. 1780 r. oraz w Staffordshire, zachowane w Temple Newsam House w Leeds (Walton 1976, s. 94, poz. 328 i 329); por. także egzemplarz w Słoweńskim Muzeum Narodowym w Ljubljanie (Kos 2005, s. 44, poz. 32). W porównaniu z nimi omawiana teryna jest nieco uproszczona, między innymi nie ma reliefu na brzegu pokrywy, analogiczny egzemplarz również bez znaku w zbiorach Staatliche Galerie Moritzburg Halle (Puhle 1995, s. 284, poz. 302); por. również przykłady innych teryn produkowanych w Magdeburgu (tamże, s. 274, poz. 287 i 288 oraz s. 279, poz. 294), a nadto naśladownictwa z czeskiej fajansarni Týnec nad Sázavou (Kybalová, Novotná 1987, s. 27, poz. 80) oraz Kellinghusen (Ahlefeldt-Laurvig 1983, s. 26).

195. Kufel do piwa z pokrywą, *Walzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem ze spłaszczonego szerokiego wałka, pokrywa ozdobna, cynowa. Na frontowej ścianie przedstawienie pary chłopskiej w tańcu. Po obu stronach na pozostałej powierzchni wysokie palmy i krzaki na małych wzgórkach. Całość dekoracji w kolorach niebieskim, zielonym, fioletowym i żółtym. Na spodzie namalowany podszkliwnie fioletową farbą znak „M” z podkreśleniem, obok napis czarną farbą na beżowym tle „RA/728/M.GL.”, na pokrywce rytowany napis „C.F.H. / 1780”.

195.

Fajans, spód lekko wgłębiony, wys. 23 cm, szer. podstawy 10,6 cm, nr inw. RA/728/MGL.

Niemcy, Magdeburg, Johann Philipp Guischard, przed 1780 r.

Tańczące pary pojawiają się w dekoracji kufli w drugiej połowie XVIII w. (por. Schwarze 1980, s. 267, poz. 894, 895 czy 896), aczkolwiek nie są zbyt częste. Opisywany egzemplarz z takim przedstawieniem wykonany został w magdeburgskiej fajansarni Johanna Philippa Guischarda, przy czym pod względem malarskim odstaje on niekorzystnie od jej wyrobów, np. wazonów czy zastawy stołowej (por. Puhle 1995, s. 81 i nast.). Trzeba wszak dodać, że wytwórnia ta nie była zasadniczo nastawiona na produkcję kufli, a w każdym razie nie były one zdobione na poziomie odpowiadającym wspomnianym rodzajom naczyń (por. tamże, s. 208–210, poz. 186–188). Datowanie uwzględnia oznaczenie na pokrywie (znak: tamże, s. 136; Behse 1955, s. 36).

196.

196. Kufel do piwa z pokrywą, *Walzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem taśmowym, zakończonym na górze i na dole reliefami w kształcie stylizowanego liścia, pokrywa i okucie dna cynowe. Na frontowej ścianie przedstawienie kobiety w długiej spódnicy z fartuchem zwróconej w lewą stronę. Po obu stronach w oddali drzewo na małej górze. Całość dekoracji w kolorach niebieskim, zielonym, fioletowym i żółtym. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/696/M.GL.”, na pokrywce rytowany napis „E. HM / 1803”.

Fajans, szkliwo białe, liście drzew malowane gąbką, wys. 21,8 cm, śr. podstawy 12,5 cm, nr inw. RA/696/MGL.

Niemcy, Magdeburg, Johann Philipp Guischard lub następcy, przed 1803 r.

Kufel z przedstawieniem kobiety, które jest typowe dla późnej fazy produkcji fajansarni Guischardów w Magdeburgu (por. podobne egzemplarze znane: Puhle 1995, s. 240, poz. 231; Schwarze 1980, s. 260, poz. 865).

197.

7.13. METTLACH

197. Półmisek owalny, *Ovale Platte*, w lustrze niemalowany, na kołnierzu wąski ornament z kropkami w środku i ząbkami na zewnątrz po obu stronach z czterema pękami kwiatów na końcach i w środku kołnierza. Całość dekoracji w kolorze granatowoszarym. Na spodzie drukowany w takim samym kolorze znak z uskrzydloną głową Merkurego i dwoma laskami, pod którymi w wianicie napis „VILLEROY & BOCH / ALBA / METTLACH”, a niżej 13 ząbków oraz namalowany czarną farbą napis „M.GL.-RA-7336”.

Fajans delikatny (*Steingut*), stopa wysoka, spłaszczona, druk podszkliwny, wzór „Alba”, dł. 67,6 cm, wys. 5,6 cm, nr inw. RA/7336/MGL.

Niemcy, Mettlach, Villeroy & Boch, po 1876 r.

Długi i wąski półmisek serwisowy służący do podawania ryb. Ozdobiony jednym z licznych wzorów kwiatowych stosowanych w fajansarniach koncernu Villeroy & Boch do dekoracji naczyń użytkowych [por. przykłady: Adler 1995 (II), s. 325 i nast.]. Datowanie ustalone na podstawie roku wprowadzenia dla wszystkich wytwórni tej spółki jednolitego znaku, który określa się jako Merkurstempel [Adler 1995 (I), s. 217 i nast.]. Wprawdzie w wersji z 13 ząbkami używany był do 1931 r. (tamże, s. 218), ale stylistyka, kształt oraz cechy technologiczne wskazują, że opisywany półmisek powstał najpóźniej na początku XX w. (znak: Thomas 1977, s. 11; Fay-Hallé, Heisbourg-Sulbout, Thomas 1985, nr 32).

198. Mlecznik, *Milchkanne*, brzusiec w kształcie półkuli, na niskiej podstawie, w górnej części przechodzący w wysoki pionowy wylew, z jednej strony wyprofilowany w szeroki dziobek, z drugiej wyposażony w półkolisty uchwyt. Po obu stronach kwiaty ostu. Dekoracja w kolorze szaroniebieskim. Na spodzie

drukowany w kolorze zielonym znak z uskrzydloną głową Merkurego i dwoma laskami, pod którymi w wianicie napis „VILLEROY & BOCH / MILLA / METTLACH”, a niżej 13 ząbków i napis „GESCHUTZT” oraz namalowany czerwoną farbą napis „M.GL.-RA-5990”.

198.

Fajans, dno płaskie, druk podszkliwny, wzór „Milla”, dł. 9,2 cm, wys. 13,2 cm, nr inw. RA/5990/MGL.

Niemcy, Mettlach, Villeroy & Boch, lata 1910–1913/1914.

Dzbanuszek serwisowy służący do podawania mleka, tak zwany mlecznik. Podobnie jak półmisek RA/7336/MGL, czyli nr 197, ozdobiony jest jednym z licznych wzorów kwiatowych stosowanych w fajansarniach koncernu Villeroy & Boch do dekoracji naczyń użytkowych (por. talerz serwisowy z tym wzorem: Kowalski 1977, poz. 115; Kowalski 2023, poz. 176). Datowanie ustalone na podstawie jednolitego znakowania fajansarni koncernu Villeroy & Boch znakiem Merkurstempel oraz ewentualnie dodatkowymi napisami [Adler 1995 (I), s. 217 i nast.]. W przypadku opisywanego talerza napis „GESCHUTZT” wskazuje, że powstał on w okresie wskazanym wyżej (znak: Thomas 1977, s. 11; Fay-Hallé, Heisbourg-Sulbout, Thomas 1985, nr 32).

7.14. NORYMBERGA

199. Kufel do piwa z pokrywą, *Walzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem ze spłaszczonego szerokiego wałka, pokrywa oraz okucie podstawy cynowe. Na całej powierzchni naczynia jednolita scena przedstawiająca biesiadę we wnętrzu stodoły. Na frontowej ścianie pięciu mężczyzn siedzących za stołem, z których dwóch pali fajki, dwóch pije piwo, a jeden po lewej stronie sceny zwrócony jest do kobiety siedzącej na stołku z dzieckiem na kolanach. Za nią stoi kolejny mężczyzna, a dalej na lewo znajduje się pomieszczenie dla zwierząt z widocznym baranem. Po prawej stronie sceny drzwi oraz wyżej otwarte okno, w tle na środku widoczne przez otwartą bramę góry i drzewa. Wewnątrz kufła na dnie szkic gałązki z liśćmi i kwiatami. Całość dekoracji monochromatyczna w różnych odcieniach koloru

199.

karminowego. Na spodzie namalowany podszeźliwnie w kolorze fioletowym znak „MS” oraz napis czarną farbą na beżowym tle „RA/748/M.GL.”.

Fajans,
wys. 24,7 cm, szer. podstawy 14,9 cm,
nr inw. RA/748/MGL.

Niemcy, Norymberga,
malarz M. Schmid,
lata 1720–1730.

Kufel jako wyrób fajansowy powstał zapewne w Norymberdze, ale

decydujące znaczenie w przypisaniu go temu ośrodkowi ma jego malatura. Jest to przykład naczynia dekorowanego przez malarza niezależnego, tak zwanego hausmalera. Byli to artyści działający na własną rękę, którzy w swoich zwykle małych pracowniach zdobili fajanse, szkło i porcelanę zakupioną jako swoisty prefabrykat poddawany dalszej fazie „obróbki” (por. o tym zawodzie: Klein 1975, s. 284 i nast.). Działalność swoją rozpoczęli w Augsburgu (Biancalana 2021), a duży ośrodek powstał również w Norymberdze (Bosch 1984),

gdzie w latach ok. 1720–1730 czynny był także M. Schmid, autor malatury opisywanego kufła (tamże s. 381 i nast.; także Schleppe 1962, s. 169). W różnych zbiorach znajduje się szereg kufli dekorowanych przez tego malarza lub w jego warsztacie przez współpracowników. Szczegółową analizę 35 egzemplarzy przeprowadził Helmut Bosch w powołanym już dziele o hausmalerach norymberskich (Bosch 1984, s. 384–417, poz. 302–337). Szczególną uwagę zwracają dwa z nich z podobnymi jak na opisywanym kufle scenami w wiejskich wnętrzach niderlandzkich, ale z malaturą wielobarwną, także sygnowane „MS” (por. poz. 324–325). Warto dodać, że drugi z nich pochodzący ze znanej kolekcji Igo Leviego w Lucernie został sprzedany na aukcji 14 października 2023 r. w domu aukcyjnym Metz w Heidelbergu (kat. nr 228). Jako dalsze przykłady podać można pięć sygnowanych: jeden pełnym nazwiskiem i datą roczną „M. Schmid. 1722”, w zbiorze prywatnym (Klein 1975, s. 286–287, fot. 304–305), a pozostałe z monogramem „MS” i datą „1725” w kolekcji Wolfa D. Amelunga (Trenschel, van der Wall 2014, s. 79, poz. 7), a bez daty w nowojorskiej kolekcji Hansa Cohna (Bosch 1983, s. 60, poz. 17), w zbiorze Helmuta Neunera (Ziffer 2005, s. 136, poz. 61 i s. 138, poz. 62) oraz w sztokholmskim Muzeum Narodowym (Schwartz 1980, s. 288, poz. 996). Ponadto Schmidowi przypisuje się dwa dalsze niesygnowane egzemplarze w tym samym zbiorze (tamże, s. 142, poz. 63 i s. 144, poz. 64), a nadto okaz w kolekcji Siegfrieda Kramarskiego w Nowym Jorku (Bosch 1983, s. 62, poz. 18) oraz w zbiorach Muzeum w Opawie (Janák, Kalinová, van Soest 2021, s. 246, poz. 5.62). Trzeba podkreślić, że malatura na wymienionych przykładach nie jest całkowicie jednorodna,

a najbliższy opisywanemu egzemplarzowi jest okaz wspomniany jako ostatni niesygnowany, ze sceną biesiadujących chłopów w kolekcji Kramarskiego. Istnieje bezpośrednie podobieństwo ujętej od tyłu postaci siedzącej przy stole. Wzmiankowany brak jednorodności malarzkiej można wytłumaczyć np. ewentualnym udziałem w pracy „kilku rąk”, to znaczy współpracowników lub uczniów Schmidy. Sygnatura „MS” na opisywanym kufle jest jedną z czterech znanych postaci sygnatur tego malarza (por. wszystkie: Bosch 1984, s. 383; a dobre jej przykłady: tamże, s. 410, fot. 331b; czy na kufle ze zbioru Neunera: Ziffer 2005, s. 138, poz. 62). Wypada także nadmienić, że w dawniejszej literaturze monogram „MS” przypisany był także malarzowi Schmerzenreichowi, aczkolwiek bez bliższego uzasadnienia i podania źródeł (Semon 1945).

—
200. Dzbaneł do wina z pokrywką, *Enghalskanne*, okrągły, z ukośnicie karbowanym kulistym brzuścem przechodzącym w górnej części w wąski, wysoki i lekko karbowany poziomo oraz rozchylony wylew, w dolnej części przechodzący w szeroką podstawę. Z boku wylewu mały dziobek, uchwyt skręcony z wałków, pokrywka cynowa. Na frontowej ścianie owalna rezerwa z koszem owoców i kwiatów, na pozostałej powierzchni wici roślinne i kwiaty. Całość dekoracji w kolorze niebieskim. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/806(?)/M.GL.”, obok w kolorze czarnym „RA/805/MGL” i napisana ołówkiem cyfra „8”.

200.

Fajans, spód lekko wklęsły, wys. 23,5 cm, śr. podstawy 7,3 cm, nr inw. RA/805/MGL.

Niemcy, Norymberga, lata 1720–1740.

Dzbaneł może być przykładem klasycznej formy *Enghalskanne*, który ozdobiony jest typową dekoracją stosowaną w Norymberdze w latach 1720–1740. Zwraca uwagę owalna rezerwa na froncie z charakterystycznym koszem owoców i kwiatów oraz pozostałe elementy florystyczne (analogia we wszystkich praktycznie szczegółach por.: Glaser 2017, s. 317, poz. 157).

201.

201. Czajniczek z pokrywką, Kännchen, okrągły, z brzuścem kulistym, spłaszczonym, ukośnie karbowanym, u dołu opartym na lekko rozchylonej stopie, z wylewem wystającym pionowo u góry, z jednej strony prosty dziobek, z drugiej skręcony i zaokrąglony uchwyt. Pokrywka okrągła, wybrzuszona, ukośnie karbowana, w środku kulisty uchwyt. Na całej powierzchni czajniczka i na pokrywce jednolita dekoracja geometryczno-kwiatowa w kolorze niebieskim z kropkami w tle. Na spodzie napis farbą w kolorze czarnym „RA/211/M.GL./-1”, przy czym cyfra „1” w kolorze czerwonym, obok kartka z liczbą „1300”, wewnątrz pokrywki napis farbą w kolorze czerwonym „RA/211/MGL-2”.

Fajans, spód płaski, stopa wystająca, półokrągła, szklivo z odcieniem niebieskim, dł. 16,3 cm, wys. 9,5 cm, z pokrywką 11,9 cm, nr inw. RA/211/MGL.

Niemcy, Norymberga, lata 1730–1770.

Zarówno kształt, jak i dekoracja charakterystyczne dla fajansami w Norymberdze w latach 1730–1770 (por. analogia: Glaser 2017, s. 139, poz. 13a; tamże liczne przykłady różnych naczyń z malaturą w tym stylu, np.: s. 317, poz. 157 czy s. 366, poz. 211).

202.

202. Czajnik, Teekanne, okrągły, z brzuścem kulistym, spłaszczonym, ukośnie karbowanym, u dołu opartym na niskiej stopie, z wylewem wciętym u góry, z jednej strony dziobek, z drugiej uchwyt zaokrąglony w sposób nawiązujący do woluty rokokowej. Na obu stronach brzusca ptak z rozpostartymi skrzydłami, po bokach drzewa z kwiatami i liśćmi. Dekoracja w kolorach niebieskim, zielonym, fioletowym i żółtym. Na spodzie napis farbą w kolorze czarnym „RA/213/M.Gl.”.

Fajans, spód płaski, stopa wystająca, płaska, dł. 22 cm, wys. 9,8 cm, nr inw: RA/213/M.GL.

Niemcy, Norymberga, lata 1750–1770.

Czajnik pokryty dekoracją z kwiatami oddanymi w sposób stosowany w fajansarni norymberskiej w późniejszym okresie jej działania. Także kolorystyka jest właściwa dla tej wytwórni, aczkolwiek była ona znacznie rzadsza (por. Glaser 2017, s. 362, poz. 206).

203.

7.15. SCHREZHEIM

203. Kufel do piwa, *Walzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem ze spłaszczonego szerokiego wałka. Na frontowej ścianie ośmiokątna rezerwa z wysokimi budynkami, w tym dwie wieże ze szpiczastymi dachami, po bokach drzewa. U góry po lewej stronie rezerwy napis „Beonym / Anno / 1754”, po prawej „Töpfn”(?). Wzdłuż krawędzi wylewu i podstawy szeroka wstęga.

Całość dekoracji w kolorze niebieskim na nakrapianym fioletowym tle. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/2376/M.GL.”.

Fajans, kolor fioletowy nakrapiany, napis wydrapany przed wypałem, wys. 18,4 cm, szer. podstawy 11,5 cm, nr inw. RA/2376/MGL.

Niemcy, Schrezheim(?), 1754 r.

Kufle z kartuszami z architekturą (*Kartuschen mit Architektur*) to swego rodzaju podgrupa dekoracji określanej

szerzej jako architektura w krajobrazie (*Architektur in Landschaft*; por. RA/749/MGL, czyli nr 212; por. szereg przykładów: Schwarze 1980, s. 172–177, poz. 477–511). Opisany egzemplarz jest jednostkowy i powstał na indywidualne zamówienie, co wynika z umieszczenia na nim imienia i nazwiska zamawiającego lub obdarowanego oraz daty. Nie można także wykluczyć, że dane te odnoszą się do wykonawcy, jako że słowo „Töpfn”, znaczące po polsku „strata”, może być także odczytane jako abrewiacja słowa „Töpfern”, odnoszącego się do garncarstwa. Rezerwy na nakrapianym manganowym tle, w tym także z architekturą, są typowe dla fajansarni w Schrezheim (por. Nagel 1977, s. 79, poz. 65 i s. 89, poz. IX; Erdner, Nagel 1972, poz. 189–193).

204. Kufel do piwa z pokrywą, *Walzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem ze spłaszczonego szerokiego wałka, pokrywa oraz okucie podstawy cynowe. Na całej powierzchni naczynia jednolita dekoracja w postaci poziomych pasów z ornamentami, w tym najszerszy pas środkowy wypełniony stylizowanymi elementami nawiązującymi do roślin i kwiatów, a dwa pozostałe w kształcie fal. Całość dekoracji w kolorze niebieskim. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/732/M.GL.”.

Fajans,
wys. 20 cm, śr. podstawy 10,2 cm,
nr inw. RA/732/MGL.

Niemcy, Schrezheim(?),
koniec XVIII–początek XIX w.

Późny przykład kufła ze schematyczną dekoracją nawiązującą do roślinności, stosowaną często w Schrezheim, co jest podstawą ostrożnej atrybucji (por. Nagel 1977, s. 96, poz. 130 i s. 109, poz. 182; także Erdner, Nagel

204.

1972, s. 283, dolny szereg po prawej stronie, a także poz. 410).

205. Dzban z uchwytem, Birnkanne, z gruszkowatym brzuścem, przechodzącym w górnej części w wysoki, pionowy wylew, u dołu oparty na niskiej podstawie, z jednej strony wylew ukształtowany w formę małego dziobka, z drugiej uchwyt wałkowaty, spłaszczony. Brzusiec podzielony na dwie poziome strefy, w szerokiej obejmującej środek naczynia wydzielone trzy duże, owalne rezerwy z kwiatami w środku i kratką między nimi, w górnej ornament geometryczny. Całość dekoracji w kolorze fioletowym, zielonym i czarnym. Na spodzie wyryty znak „3M”, niżej napis czarną farbą na beżowym tle „RA/2379/M.GL.”.

205.

Fajans, spód minimalnie wklęsły, malatura podszkliwna, wys. 19,3 cm, śr. podstawy 8,9 cm, nr inw. RA/2379/M.GL.

Niemcy, Schrezheim, pierwsza połowa XIX w.

Dzbanek jest przykładem późnej wytwórczości fajansarni w Schrezheim, która działała do 1865 r. Ma typową dla tego okresu malaturę z charakterystyczną kratką i kwiatami w rezerwach (dalsze przykłady por.: Erdner, Nagel 1972, poz. 247–250 oraz Nagel 1977, s. 96, poz. 130). Dodatkowym argumentem na rzecz tej atrybucji jest rytowane oznaczenie „3M” (znak: Erdner, Nagel 1972, s. 50, nr 170a).

7.16. WALLERFANGEN

206. Miseczka, Schüssel, owalna, szeroko rozchylona, na wysokiej stopie. W lustrze dwie skrzyżowane gałązki z owocami w kształcie drobnych kulek (porzeczka?) i liśćmi. Wzdłuż krawędzi brzegu wic roślinna z takich samych gałązek i owoców. Dekoracja w kolorze zielononiebieskim. Na spodzie drukowany w takim samym kolorze znak z uskrzydloną głową Merkurgo i dwoma łaskami, pod którymi w winiecie napis „VILLEROY & BOCH / WALLERFANGEN”, a niżej 13 zęb-

206.

ków i wyciśnięta litera „P”, obok napis czarną farbą „RA/1179/M.GL.”

Fajans delikatny (Steingut), stopa zaokrąglona, druk podszkliwny, wzór „Beeren”, dł. 23 cm, wys. 4,2 cm, nr inw. RA/1179/MGL.

Niemcy, Wallerfangen, Villeroy & Boch, lata 1876–1931.

Miseczka pierwotnie należąca do serwisu obiadowego. Ozdobiona wzorem Beeren, czyli „jagody”, który należał

do licznych wzorów z różnymi rodzajami kwiatów i owoców leśnych stosowanych w fajansarni w Wallerfangen [por. Adler 1995 (II), s. 325 i nast.; przykład talerza serwisowego z tym wzorem: tamże, s. 338]. Datowanie ustalone na podstawie jednolitego znakowania fajansarni koncernu Villeroy & Boch znakiem Merkurstempel oraz ewentualnie dodatkowymi napisami [Adler 1995 (I), s. 217 i nast.]. W przypadku opisywanej miseczki znak określa graniczne daty jej powstania, ale styl dekoracji wskazuje raczej na koniec XIX w. (znak: Thomas 1977, s. 11; Fay-Hallé, Heisbourg-Sulbout, Thomas 1985, nr 32].

7.17. NIEMIECKI FAJANS Z NIEUSTALONYCH FAJANSARNI

207. Czajniczek, *Teekanne*, o kulistym brzuścu u dołu przechodzącym w niską podstawę, a u góry w pionowy krótki wylew, z jednej strony esowato wygięty dzióbek, z drugiej wałkowany uchwyt. Na obu stronach brzuśca duże okrągłe elementy zdobnicze z „chmurkami” wewnątrz i listkami na zewnątrz, obok kwiaty z liśćmi, u dołu i u góry poziome pasy z ornamentem zawijanym. Pokrywka z uchwytem w kształcie grzybka i taśmą oraz kwiatami z liśćmi powtórzonymi z brzuśca. Całość dekoracji w kolorze ciemnoniebieskim na białym tle. Na spodzie brzuśca napis farbą w kolorze czarnym „RA/202/M.GL”, poniżej czerwona cyfra „-1”, wewnątrz pokrywki napis farbą w kolorze czerwonym „RA/202/MGL/-2”.

207.

Fajans, spód wcięty, dł. 20,4 cm, wys. 12,8 cm, śr. podstawy 7,7 cm, nr inw. RA/202/MGL.

Niemcy, pierwsza połowa XVIII w.

Atrybucja czajniczka jest trudna do jednoznacznego ustalenia. O ile bowiem jego forma jest typowa i mógł on powstać zarówno w Anglii (por. Dawson 2010, s. 218, poz. 95), w Delft (por. Kurz 1998, s. 63, poz. 48), jak i we Francji (por. tamże, s. 167, poz. 231), o tyle stylistyka dekoracji oraz technika wykluczają te kraje. Niewątpliwie dekoracja powstała pod wpływem zdobienia porcelany chińskiej, ale jest odległa od stosowanej w nich interpretacji tego typu wzornictwa. Jedynie sposób namalowania kwiatów przypomina malaturę malarzy niderlandzkich, jednak dekoratorzy niderlandzcy nie stosowali techniki wydrapywania ornamentu, jak to widać na pasach dolnym i górnym na brzuścu oraz na pokrywce. Co ciekawe, jest to biały ornament na ciemnym tle, relatywnie rzadziej stosowana technika artystyczna ok. 1700 r., która

wykonywana była szczególnie w Delft. Uchodziła za droższą i była malowana, a nie wydrapywana (por. Dam 1991, s. 48). Wydrapywanie delikatnych ornamentów widoczne jest natomiast dość często w dekoracji majoliki włoskiej z XVI w., np. na ciemnoniebieskich tłach kwiatów na naczyniach weneckich (por. liczne przykłady: Vitali 1998 i Ravanelli Guidotti 1998). Później stosowana była także w Niemczech – por. praktycznie taki sam pas z ornamentem zawijanym na podstawie wazonu z Zerbst z ok. 1740 r. (Kurz 1998, s. 204, poz. 293). Biorąc pod uwagę wspomniane podobieństwo wzoru, opisywany czajniczek powstał zatem zapewne w tym kraju, może nawet np. w Zerbst.

208. Kufel do piwa, *Walzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem z szerokiego i grubego wałka. Na całej powierzchni naczynia widok z trzema jelonkami pomiędzy drzewami. Całość dekoracji w kolorze niebieskim i fioletowym. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/731/M.GL”.

208.

Fajans, spód wklęsły, malatura częściowo kładziona gąbką, wys. 12,5 cm, śr. podstawy 8,2 cm, nr inw. RA/731/MGL.

Niemcy, XVIII w.

Zwierzęta są częstymi elementami dekoracji kufli, aczkolwiek jele nie przedstawiane są zwykle jako główny ich element (liczne przykłady por.: Schwarze 1980, s. 225–230, poz. 734–757 czy Nagel 2011, s. 114, poz. 98). Ich ujęcie w krajobrazie leśnym mogło powstać w różnych fajansarniach, a brak cech charakterystycznych uniemożliwia przypisanie opisywanego egzemplarza konkretnemu ośrodkowi.

209. Kufel do piwa z pokrywą, Walzenkrug, cylindryczny, z uchwytem z szerokiego i grubego wałka, pokrywa i okucie podstawy cynowe. Na frontowej ścianie ozdobny kartusz z elementami rocaille'u, po bokach, w środku napis „FWR”, na górze słońce z ludzką twarzą, górna i dolna krawędź kufła podkreślona kreskami przechodzącymi w lambrekiny ze stylizowanymi liśćmi. Całość dekoracji w kolorach fioletowym, żółtym,

209.

zielonym i czerwonym na niebieskim i białym tle. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/714/M. GL.”, na pokrywie wmontowany medalion z portretem męskim w peruce i nieczytelnym napisem wokół, wewnątrz pokrywy trzy punce, z których w jednej nieokreślone czworonożne zwierzę, a w dwóch pozostałych nieczytelny ozdobny monogram.

Fajans, spód wklęsły, widoczne ślady po odcięciu drutem z koła po toczeniu, malatura podszkliwna,

kolor niebieski nakrapiany, wys. 23,5 cm, śr. podstawy 13 cm, nr inw. RA/714/MGL.

Niemcy, Turyngia(?), lata 1713–1740.

Ósmy i ostatni kufel z serii z kartuszem i inicjałami królewskimi „FWR”, które wyjaśnione zostały w opisie RA/672/MGL, czyli nr 133. W jego przypadku zarówno model kartusza odbiega od przykładów opisanych wyżej, jak i jakość malatury nie jest wysoka. Cechą charakterystyczną jest

skromność kompozycji i brak korony, zwraca natomiast uwagę dodanie w jej miejscu twarzy, która do pewnego stopnia przypomina słońce z ludzkimi rysami, do których wlatywały orły w dekoracjach z sentencją „Non soli cedit” (por. RA/663/MGL, RA/670/MGL, czyli nr 129 i 148). Jest to zapewne odrębny, chociaż rzadszy model kartusza (por. kufel z taką dekoracją i tym samym monogramem królewskim, przypisany ogólnie wytwórniom berlińskim: Schwarze 1980, s. 161, poz. 417).

210.

210. Kufel do piwa z pokrywą, Walzenkrug, cylindryczny, z uchwytem z szerokiego i grubego wałka, pokrywa i okucie podstawy cynowe. Na frontowej ścianie duży orzeł pruski z rozpostartymi skrzydłami, z inicjałami wiązany „FWR” na piersiach i koroną na głowie zwróconej w lewo, stojący na płaskiej podstawie, prawym szponem oparty na jabłku królewskim z krzyżem, górna i dolna krawędź naczynia podkreślona kreskami przechodzącymi po bokach orła w lambrekiny. Całość dekoracji w kolorze niebieskim, zielonym, żółtym, fioletowym i brązowym na niebieskim i białym tle. Na spodzie napis białą farbą na beżowym tle „RA/715/M.GL.”, na pokrywie wmontowany medalion z zatartą sceną z dwoma postaciami i nieczytelnym napisem.

Fajans, malatura podszkliwna, kolor niebieski nakrapiany, wys. 24 cm, śr. podstawy 1,5 cm, nr inw. RA/715/MGL.

Niemcy, Turyngia(?), pierwsza ćwierć XVIII w.

Opisywany kufel należy również do zespołu omawianych naczyń z orłem pruskim i monogramem „FWR”, ale orzeł namalowany został na znacznie niższym poziomie malarskim, chociaż

nadal według tego samego wzoru co w poprzednich przykładach. Dalsze uwagi: por. RA/676/MGL., czyli nr 161.

211. Kufel do piwa, Walzenkrug, cylindryczny, z uchwytem ze spłaszczonego szerokiego wałka, oprawa górnej krawędzi wylewu oraz podstawy cynowa. Na frontowej ścianie scena z dwoma Chińczykami w kapeluszach, z których jeden siedzi na ziemi, a drugi idzie w jego kierunku, wokół pagórki, płotki, mała świątynia oraz rośliny i kwiaty. Całość dekoracji w kolorze fioletowym. Na spodzie napis białą farbą na beżowym tle „RA/734/M.GL.”.

Fajans, brak pokrywki, wys. 18,7 cm, szer. podstawy 11,6 cm, nr inw. RA/734/MGL.

Niemcy, połowa XVIII w.

Drugi obok RA/697/MGL, czyli nr 180, kufel z dekoracją „chińską”, ale tym razem jest to znacznie bardziej wierna adaptacja oryginalnych wzorów dalekowschodnich. Brak cech szczególnych uniemożliwia bliższą atrybucję.

211.

212. Kufel do piwa z pokrywą, Walzenkrug, cylindryczny, z uchwytem ze spłaszczonego szerokiego wałka, pokrywa i okucie dna cynowe. Na frontowej ścianie widok z wysoką smukłą wieżą zwieńczoną krzyżem, obok zabudowania, z prawej strony w oddali mniejsza wieża z krzyżem i budowla, wyżej chmury, po bokach na pozostałej powierzchni motywy kwiatowe. Całość dekoracji w kolorach niebieskim, zielonym, beżowym, fioletowym i żółtym. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/749/M.GL.”.

Fajans, wys. 25 cm, szer. podstawy 12,5 cm, nr inw. RA/749/MGL.

Niemcy, połowa XVIII w.

Architektura w krajobrazie (*Architektur in Landschaft*) to osobny rodzaj dekoracji kufli (por. RA/2376/MGL, czyli 203, i liczne dalsze przykłady: Schwarze 1980, s. 204–215, poz. 637–685). Umieszczenie jej na seledynowej polewie jest cechą wyróżniającą, ale relatywnie standardowe przedstawienie zabudowań i brak bliższych cech charakterystycznych powodują, iż opisywany egzemplarz

212.

mógł powstać w różnych fajansarniach, co uniemożliwia przypisanie go konkretnemu ośrodkowi.

213. Kufel do piwa z pokrywą, *Walzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem ze spłaszczzonego szerokiego wałka, pokrywa i okucie podstawy cynowe. Na frontowej ścianie naczynia przedstawienie św. Jerzego na koniu z ludzką twarzą i wieńcem, zabijającego włócznią smoka leżącego na ziemi. Po obu stronach pionowe wici roślinne z dużymi kwiatami i liśćmi. Całość dekoracji w kolorach niebieskim, zielonym, fioletowym i żółtym. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/733/M.GL.”, na pokrywce rytowany napis „I D” oraz mała kartka z napisem atramentem „N. 54/z(??)”.

Fajans,
wys. 22 cm, śr. podstawy 11,4 cm,
nr inw. RA/733/MGL.

Niemcy, druga połowa XVIII w.

Postać św. Jerzego na koniu zabijającego smoka występuje dość sporadycznie na fajansach, a jeszcze rzadziej są to przedstawienia na wyższym

213.

poziomie malarskim. Zaliczyć do takich można sygnowany i datowany dzbanek (*Birnbrug*) z Dorotheenthal z 1775 r. w zbiorach British Museum w Londynie (Mahnert 1993, s. 73) czy kufel z Memmingen noszący tę samą datę (Schwarze 1980, s. 238, poz. 786). Na kufelach malatura jest jednak zwykle bardzo przeciętna i do takich właśnie okazów należy opisywany egzemplarz, który mógł powstać w różnych fajansarniach na terenie Niemiec (inne przykłady por.: z Florsheim: Hüseler 1957, s. 264, poz. 488; z Erfurtu: Schwarze 1980, s. 239, poz. 789; z Gmunden: tamże, poz. 788; a także kilka okazów z Crailsheim: tamże, s. 239, poz. 787, 790 i 791; Nagel 2011, s. 52, poz. 23; a także Ziffer 2005, s. 168, poz. 76).

214. Czajniczek z pokrywą, *Teekanne*, okrągły, z brzuścem kulistym, u dołu opartym na niskiej stopie, z wylewem minimalnie wystającym u góry, z jednej strony prosty dziobek, z drugiej zaokrąglony uchwyt. Pokrywka okrągła, lekko wybrzuszona, w środku półokrągły uchwyt. Na obu stronach czajnika scena z leżącymi Chińczykami, z których jeden pali fajkę z opium, a drugi trzyma

214.

czarkę z napojem. Wokół wylewu ornament roślinny, powtórzony na pokrywce. Dekoracja w kolorze brązowym i żółtym. Na spodzie namalowana podszkliwnie w kolorze brązowym litera „D.”, obok napis farbą w kolorze czarnym „RA/251/MGL./1”, wewnątrz pokrywki napis „RA/251/MGL”.

Fajans, spód płaski, stopa wystająca, płaska,
dł. 16,3 cm, wys. 8,6 cm,
z pokrywką 10,8 cm,
nr inw. RA/251/MGL.

Niemcy, Ansbach(?), Rendsburg(?),
lata 1765–1772(?).

Czajniczek nosi wszelkie cechy produkcji typowej fajansarni niemieckiej z połowy XVIII w., włącznie z formą, dekoracją i kolorystyką. Jeżeli wziąć pod uwagę znak malarza „D.”, to można by przypisać go wytwórni w Ansbach (por. Hüseler 1958, s. 31, nr 22) lub krótko działającej wytwórni w Rendsburgu (por. Behse 1955, s. 42). W obu przypadkach brak jednak wystarczającego materiału porównawczego, który umożliwiłby pewniejszą atrybucję.

215. Dzbanek do wina z pokrywką, *Enghalskanne*, z kulistym brzuścem przechodzącym w górnej części w wąski, wysoki i lekko rozchylony wylew, w dolnej części przechodzący w szeroką podstawę. Z boku wylewu mały dzióbek, uchwyt wałkowaty, pokrywka cynowa. Na całej powierzchni ozdobiony poziomymi pasami w różnych kolorach, oddzielonymi od siebie cienkimi liniami. Dekoracja w kolorach niebieskim, żółtym i fioletowym. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/814/MGL”, wewnątrz pokrywki nieczytelna punca.

215.

Fajans, spód lekko wklęsły, wys. 20,3 cm, śr. podstawy 7 cm, nr inw. RA/814/MGL.

Niemcy, XVIII w.

Przykład prostej dekoracji w poziomie pasy, która mogła być wykonana w różnych wytwórniach niemieckich.

216. Talerz płaski, *Teller*, okrągły, z szerokim kołnierzem. Lustro niemalowane, na kołnierzu równomiernie rozłożone trzy duże motywy geometryczne nawiązujące do kwiatów, przedzielone trzema mniejszymi podobnymi motywami. Dekoracja namalowana w kolorze niebieskim. Na spodzie namalowany czarną farbą napis „RA/872/M.GL.”.

216.

Fajans, stopa niska, spłaszczona, przy wewnętrznej stronie trzy ślady po podpórkach, malowany podszkliwnie, śr. 27,4 cm, wys. 5,1 cm, nr inw. RA/872/MGL.

Niemcy, druga połowa XVIII w.

Talerz z dekoracją nawiązującą w sposób odległy do stylistyki i motywów stosowanych w Delft. Wykonany jednak w nieustalonej fajansarni niemieckiej.

217.

217. Pokrywka, *Deckel*, okrągła, wybruszone, z uchwytem w kształcie grzybka. Wzdłuż brzegu cztery kwiaty w rezerwach. Całość dekoracji w kolorze niebieskim. Wewnątrz napis czarną farbą „RA/994/MGL”.

Fajans, śr. 4,2 cm, wys. 3 cm.

Niemcy, druga połowa XVIII w.

Pokrywka od czajnika nosząca wszelkie cechy niemieckiej wytwórczości fajansowej.

218. Kufel do piwa z pokrywą, *Walzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem ze spłaszczonego szerokiego wałka, pokrywa cynowa. Na frontowej ścianie przedstawienie mężczyzny w pozie tańczej z rogalem w prawej i kielbasą w lewej ręce, i kapeluszem z piórkiem na głowie. Po obu stronach na pozostałej powierzchni kwiaty i liście na wysokiej łodydze. Całość dekoracji w kolorach niebieskim, zielonym, fioletowym i żółtym. Na spodzie zatarty napis atramentem brązowym „MM-1770” i napis czarną farbą na beżowym tle „RA/729/M.GL.”.

Fajans, krakelura, wys. 21,4 cm, szer. podstawy 10,2 cm, nr inw. RA/729/MGL.

Niemcy, druga połowa XVIII w.

218.

Kufel z typowym przedstawieniem postaci męskiej z gestykulacją rękami (por. inne przykłady: Schwarze 1980, s. 253, poz. 838 czy s. 257, poz. 854 i 855). Mógł powstać w wielu fajansarniach niemieckich.

219. Kufel do piwa z pokrywą, Walzenkrug, cylindryczny, z uchwytem z szerokiego i grubego wałka, pokrywa i okucie podstawy cynowe. Na frontowej ścianie duży orzeł pruski w locie w prawą stronę, skrzydła rozpostarte, na głowie korona. Górna i dolna krawędź podkreślona podwójną cienką kreską. Całość dekoracji w kolorze ciemnofioletowym, niebieskim, zielonym i żółtym na białym tle. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/722/M.GL.”.

Fajans, malatura podszkliwna, wys. 27,5 cm, śr. podstawy 13,8 cm, nr inw. RA/722/MGL.

Niemcy, Turyngia, druga połowa XVIII w.

Ostatni kufel z opisywanej serii okazów z orłami bez inicjałów królewskich, który jednocześnie ozdobiony jest jedynie przedstawieniem

219.

ukoronowanego orła w locie. Jest to model tego ptaka przejęty z typowej dekoracji z orłami w kartuszu i napisami „Non soli cedit” lub „Suum. Cuique”, przy czym warto zauważyć, że z zasady zwrócone są one w przeciwną stronę, to znaczy w lewo (por. RA/663/MGL, czyli nr 129 i inne z tej grupy), chociaż zdarzają się wyjątki, np. RA/720/MGL, czyli nr 155. Dekoracja tego kufła jest dość rzadka i powstała zapewne w Turyngii, w drugiej połowie XVIII w., na co wskazują względy technologiczne.

220. Kufel do piwa z pokrywą, Walzenkrug, cylindryczny, z uchwytem ze spłaszczonego szerokiego wałka, pokrywa i okucie dna cynowe. Na frontowej ścianie przedstawienie mężczyzny w pozie tanecznej z otwartą książką w lewej ręce i kapeluszem z piórkami na głowie. Po obu stronach na pozostałej powierzchni wysokie palmy i krzaki. Całość dekoracji w kolorach niebieskim, zielonym, fioletowym, pomarańczowym i żółtym. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/689/M.GL.”, na pokrywie rytowana litera „L”.

220.

Fajans, wys. 26,3 cm, śr. podstawy 10,9 cm, nr inw. RA/689/MGL.

Niemcy, Turyngia, druga połowa XVIII w.

Dekoracja kufła kwalifikuje go jako wyrób z Turyngii, ale brak szczególnych cech odróżniających utrudnia wskazanie konkretnej fajansarni. Należy zatem do przeciętnej produkcji jednego z kilku tamtejszych ośrodków.

221. Kufel do piwa z pokrywą, Walzenkrug, cylindryczny, z uchwytem ze spłaszczonego szerokiego wałka, pokrywa i okucie dna cynowe. Na frontowej ścianie duży orzeł pruski z rozpostartymi skrzydłami, monogramem wiązonym „FWR” z koroną na piersiach, głową zwróconą w prawo, nad nią korona, w szponach berło i jabłko królewskie. Spod orła wychodzą w obie strony długie gałązki z kulistymi kwiatami i liśćmi. Całość dekoracji w kolorach czarnym, niebieskim, zielonym i beżowym na jasnokremowym tle. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/723/M.GL.”, na pokrywie

221.

rytowany napis „A. R. B. / 1808”, do uchwytu przywiązana sznurkiem kartka z numerem „723”.

Fajans, malatura naszkliwna, wys. 23 cm, szer. podstawy 13,5 cm, nr inw. RA/723/MGL.

Niemcy, koniec XVIII w.

W tym przypadku jedynym powodem umieszczenia kufła w omawianym zespole jest monogram „FWR” na piersiach orła. Poza tym reprezentuje on zupełnie inny typ ikonograficzny, przy czym malatura jest na niskim poziomie. Najprawdopodobniej wykonana została przez tak zwanego hausmalera, czyli malarza działającego na własną rękę.

222.

222. Czajnik, Teekanne, okrągły, z brzuścem kulistym, u dołu opartym na wydłużonej podstawie, u góry przechodzącym w pionowy wylew, z jednej strony długi wygięty dzióbek, z drugiej dwuwałkowy uchwyt. Poniżej wylewu i przy stopie pokryty reliefowym ornamentem segmentowym z wgłębieniami. Na obu bokach brzuśca stylizowane kwiaty, w pozostałej części malatura podkreśla kształty reliefu, na dziobku i uchwycie poziome kreski. Dekoracja w kolorze ciemnoniebieskim. Na spodzie napis farbą w kolorze czarnym „RA/874/M.GL.”.

Fajans, spód płaski, stopa wcięta, dł. 20,6 cm, wys. 15,3 cm, nr inw. RA/874/MGL.

Niemcy, koniec XVIII w.

Dzbanek z dekoracją w typie stosowanym w późnym okresie produkcji fajansu w Niemczech. Brak cech umożliwiających dokładniejszą atrybucję.

223. Czajnik, Teekanne, okrągły, z brzuścem gruszkowatym, u dołu opartym na niskiej stopie, u góry przechodzącym w wylew wywinięty na zewnątrz, z jednej strony esowaty dzióbek, z drugiej zaokrąglony uchwyt w kształcie nawiązującym do wolut w stylu rokokowym. Na obu

223.

stronach brzuśca kwiat róży z gałązką i liśćmi, wokół luźno rozrzucone kwiatki i listki. Dekoracja w kolorze fioletowym, żółtym, niebieskim i zielonym. Na spodzie napis farbą w kolorze czarnym „RA/217/M.GL.”.

Fajans, spód płaski, stopa wystająca, płaska, szkliwo z lekkim odcieniem niebieskim, dł. 18,1 cm, wys. 9,2 cm, nr inw. RA/217/MGL.

Niemcy, koniec XVIII w.

Czajnik pokryty dekoracją kwiatową stosowaną w wielu wytwórniach, czasem nawet jeszcze na początku XIX w., jak w Schrezeim (por. Erdner, Nagel 1972, poz. 243–246).

224. Czajnik, Teekanne, brzusiec kulisty, na niskiej podstawie, u góry przechodzący w lekko rozchylony prosty wylew, z jednej strony wygięty esowato dziobek z podpórką łączącą go w górnej części z brzuścem, z drugiej półkolisty uchwyt. Na obu bokach motywy nawiązujące do tradycji chińskiej, na dziobku i uchwycie kreski. Dekoracja w kolorach niebieskim i fioletowym. Na spodzie napis czarną farbą „RA/219/M.GL.”.

224.

Fajans, dno płaskie, dł. 15,1 cm, wys. 12,1 cm, nr inw. RA/219/MGL.

Niemcy, koniec XVIII–początek XIX w.

Kształt dzbanka, a także jego bardzo uproszczona dekoracja wskazują na późny okres wytwórczości fajansu tradycyjnego, przy czym nie pozwalają na identyfikację wytwórcy.

225. Czajnik, Teekanne, brzusiec gruszkowaty na niskiej podstawie, u góry przechodzący w krótki, mocno rozchylony wylew, z jednej strony wygięty dziobek, z drugiej półkolisty uchwyt. Po obu stronach kiść kwiatów z liśćmi, na pozostałej powierzchni luźno rozrzucone pojedyncze kwiatki i listki. Dekoracja w kolorach niebieskim, zielonym, żółtym i fioletowym. Na spodzie napis czarną farbą „RA/840/M.GL.”.

Fajans, stopa niska, płaska, malatura podszkliwna, dł. 18,5 cm, wys. 11,3 cm, nr inw. RA/840/MGL.

Niemcy, koniec XVIII–początek XIX w.

Podobnie jak w przypadku RA/219/MGL, czyli nr 224, zarówno kształt dzbanka, jak i jego bardzo uproszczona

225.

dekoracja, w tym wypadku kwiatowa, wskazują na późny okres wytwórczości fajansu tradycyjnego, przy czym nie pozwalają na identyfikację wytwórcy.

226. Talerz płaski, Teller, okrągły. W lustrze ptak z długą szyją i ogonem na gałęzi z dwoma odrastającymi z niego gałązkami po obu stronach. Szeroka linia ujęta w dwie kreski przy brzegu kołnierza. Na spodzie wyciśnięty znak „RW”, obok napis czarną farbą na beżowym tle „RA/578/MGL”.

226.

Fajans delikatny, dno płaskie bez stopy, śr. 22,8 cm, wys. 2 cm, nr inw. RA/578/MGL.

Niemcy, koniec XVIII–początek XIX w.

Talerz z dekoracją w typie talerzy produkowanych w fajansarni Guischarców w Magdeburgu (por. Puhle 1995, s. 251–255, poz. 246–253). Ani cechy stylowe, ani znak „RW” nie pozwalają jednak na identyfikację wytwórcy.

226a. Filizanka, Tasse, brzusiec w kształcie odwróconego dzwonka, na dole podstawa zaznaczona drobnym wałkiem, rozchylony wylew, z boku wygięty uchwyt z ludzką twarzą w reliefie od środka nad wylewem. Od przodu pomnik z wazą z dwoma uchwytami na górze, na ziemi oparta o niego tablica z napisem „Zum / Andenken”, za pomnikiem krzaki. Dekoracja w kolorze czarno-brązowym na kremowym tle. Na spodzie napis czarną farbą „RA/915/MGL”. Wewnątrz pokrywki nieczytelny ślad napisu.

226a.

Fajans delikatny, dno wcięte, malatura naszkliwna, wys. 8,7 cm, szer. 9,8 cm, śr. spodu 6,3 cm, wylewu 7,7 cm, nr inw. RA/915/MGL.

Niemcy, koniec XVIII–pierwsza połowa XIX w.

Filizanka o rzadkim kształcie, w zasadzie nieoparta na stosowanych w tym czasie powszechnie wzorach angielskich. Wyrób pamiątkarski („Zum Andenken” – „Na pamiątkę”), pochodzący

zapewne z mniejszej fajansarni niemieckiej (por. Hausmann 2002, s. 54, poz. 39).

227. Mlecznik z pokrywką, Milchkanne, brzusiec gruszkowaty, ścięty u podstawy, na górze przechodzący w minimalnie rozchylony wylew, z jednej strony mały dziobek, z drugiej wygięty uchwyt. Na jednym boku duży kwiat, na pozostałej powierzchni luźno rozrzucone kwiaty i liście. Pokrywka spłaszczona, na niej trzy kwiaty. Na spodzie wyciśnięty znak „R”, obok napis czarną farbą na beżowym tle „RA/573/MGL”. Wewnątrz pokrywki nieczytelny ślad napisu.

227.

Fajans delikatny, dno wcięte, dł. 6,2 cm, wys. 6,9 cm, z pokrywką 7,6 cm, nr inw. RA/573/MGL.

Niemcy, koniec XVIII w.

Dzbanuszek jest pierwszym naczyniem z zespołu dziewięciu wyrobów fajansowych w zbiorach Muzeum oznaczonych wyciśniętą literą „R”, czasem występującą z drugą literą lub cyfrą. W dawniejszej literaturze znak taki odczytywano jako skrót od „Ratibor” i przypisywano fajansarni założonej w 1794 r. w Raciborzu przez Josepha Beaumonta, a od 1803 do 1828 r. prowadzonej przez Salomona Barucha, w tym przez ostatnie

dwa lata przez jego spadkobierców (por. Bimler 1912, s. 17; Hintze 1921, s. 41, czy Strauss 1924, s. 213). Na tej podstawie Muzeum gromadziło tak oznaczone wyroby jako wykonane w fajansarni raciborskiej, a do zespołu tych fajansów należą obok opisywanego także RA/583/MGL, RA/575/MGL, RA/574/MGL, RA/572/MGL, RA/255/MGL, RA/825/MGL, RA/570/MGL oraz RA/571/MGL, czyli nr 228–235. Nowsze badania wykazały jednak, że brak uzasadnienia dla takiego odczytania wycisku „R” (Siess-Krzyszowski 1995, s. 56 i 63), a w grę wchodzi raczej wytwórnia w Rendsburgu lub w Rheinsbergu (tamże, s. 56; por. Cushion 1961, s. 129). Trzeba jednak zaznaczyć, że w najobszerniejszym powojennym dziele o fajansie niemieckim nie podano w ogóle litery „R” jako znaku tych fajansarni (por. Hüseler 1958, s. 11 i 12). Wspomniany zespół składa się z bardzo różnych naczyń i ze względu na technologię i dekorację atrybucja podana jako pierwsza mogłaby wchodzić w grę tylko w odniesieniu do opisywanego dzbanuszka, gdyż pozostałe obiekty pochodzą niewątpliwie z okresu późniejszego niż rok 1772, czyli rok zamknięcia fajansarni rendsburskiej. Mogłaby być także przypisana jako wczesny wyrób wytwórni w Rheinsbergu, działającej od 1762 r., przy czym w przypadku wyrobów późniejszych trudno odmówić istnienia związku między nimi a potencjalnymi wyrobami Beaumonta, który do Raciborza przybył z dwoma pracownikami prosto z Rheinsbergu (Edwards 1994, s. 287). W obecnym stanie badań obydwie te atrybucje są jednak bardzo niepewne i zarówno ten obiekt, jak i pozostałe muszą być określone jako nieznanne wytwórnie niemieckie. Ze względu na dużą różnorodność tych naczyń w grę wchodzi zapewne kilka fajansarni, a łączący je wyciskany

znak „R” jest najprawdopodobniej jedynie wewnętrznym oznaczeniem fabrycznym.

228. Talerz głęboki, *Teller*, okrągły, z wąskim reliefowym zgrubieniem podkreślającym krawędź kołnierza. W lustrze kosz z kwiatami, na kołnierzu równo rozłożone trzy dłuższe gałązki z kwiatami i liśćmi, przedzielone trzema małymi podwójnymi listkami. Na spodzie wyciśnięty znak „R.”, obok napis czarną farbą na beżowym tle „RA/583/MGL”, dalej napis czarnym tuszem „O M, / 1226(?) / Ratibor”.

228.

Fajans delikatny,
dno płaskie bez stopy,
śr. 22,6 cm, wys. 4,3 cm,
nr inw. RA/583/MGL.

Niemcy, koniec XVIII w.

Talerz jest drugim naczyniem z zespołu wyrobów fajansowych w zbiorach Muzeum oznaczonych wyciśniętą literą „R”, czasem występującą z drugą literą lub cyfrą. Kwestię tego znaku wyjaśniono w opisie RA/573/MGL, czyli nr 227, i wyjaśnienia te należy odnieść także do opisywanego talerza. Jednocześnie należy dodać, że uwzględniając cechy technologiczne, mógłby on powstać ewentualnie w Rheinsbergu po 1787 r., od kiedy zaczęto produkować tam

tak zwany *creamware* na wzór angielski, którego jest skądinąd dobrym przykładem.

229. Czajnik z pokrywką, *Teekanne*, okrągły, z brzuścem walcowatym, u góry lekko wklęsłym i przechodzącym w wylew, z jednej strony prosty dziobek, z drugiej uchwyt. Pokrywka okrągła, lekko wybrzuszona, w środku mały, kulisty uchwyt. Z jednej strony rydwan dwukonny powożony przez putto, z drugiej chłopiec klęczący w zbożu(?) i trzymający w dwóch uniesionych rękach koszyk z plonami. Nad nimi wić podkreślająca kształt naczynia, powtórzona na pokrywce. Na spodzie wyciśnięty znak „R”, obok napis farbą w kolorze czarnym na beżowym tle „RA/575/M.GL.”.

229.

Fajans delikatny, spód płaski, stopa wcięta, druk (*umdruck*),
dł. 16,3 cm, wys. 11,6 cm,
śr. podstawy 7,8 cm,
nr inw. RA/575/MGL.

Niemcy, koniec XVIII–początek XIX w.

Czajnik jest trzecim naczyniem z zespołu wyrobów fajansowych w zbiorach Muzeum oznaczonych wyciśniętą literą „R”, czasem występującą z drugą literą lub cyfrą. Kwestię tego znaku wyjaśniono w opisie RA/573/

MGL, czyli nr 227, i zawarte tam uwagi należy odnieść także do opisywanego czajnika. Podobnie jak RA/255/MGL, RA/825/MGL i RA/570/MGL, czyli 232, 233 i 224, mógł on powstać ewentualnie w Rheinsbergu w latach po 1787 r., od kiedy zaczęto tam produkować tak zwany *creamware* na wzór angielski. Również druk był już w tym czasie stosowany w wielu wytwórniach, przy czym w okresie wcześniejszym stosowano druk naszkliwny, a potem już tylko podszkliwny. Okoliczność ta pozwala datować opisywany czajnik na lata po 1787 r., aczkolwiek jego kształt mógłby sugerować także pierwszą lub drugą dekadę następnego stulecia (por. Hausmann 2014, s. 64, poz. 146, s. 74, poz. 174 czy s. 76, poz. 180).

230. Czajnik z pokrywką, *Teekanne*, okrągły, z brzuścem kulistym, spłaszczonym, u dołu opartym na niskiej stopie, z wylewem szeroko wychylonym w jedną stronę, z drugiej strony przechodzącym w duży uchwyt zgięty do dołu. Poniżej rozszerzonego wylewu prosty dziobek. Pokrywka okrągła, minimalnie wybrzuszona, w środku kulisty mały uchwyt. Malowany w jednolitym żółtym kolorze, dziobek, stopa i uchwyt kremowe. Na spodzie wyciśnięty znak „R2”, obok napis farbą w kolorze czarnym na beżowym tle „RA/574/MGL./-1”, wewnątrz pokrywki zatarty napis fioletowym atramentem „???? /57?/M??”.

Fajans delikatny, spód płaski,
stopa wystająca, półokrągła,
dł. 20,1 cm, wys. 12,8 cm,
nr inw. RA/574/MGL.

Niemcy, koniec XVIII–początek XIX w.

Czajnik jest czwartym naczyniem z zespołu wyrobów fajansowych w zbiorach Muzeum oznaczonych

230.

wyciśniętą literą „R”, czasem występującą z drugą literą lub cyfrą. Kwestię tego znaku wyjaśniono w opisie RA/573/MGL, czyli nr 227, i zawarte tam uwagi należy odnieść także do opisywanego talerza. Uwzględniając cechy technologiczne i stylistykę, mógł on powstać ewentualnie w Rheinsbergu po 1787 r., od kiedy zaczęto produkować tam tak zwany *creamware* na wzór angielski. Należy jeszcze zauważyć, że znak „R2”, sugerujący wewnętrzne oznaczenie fabryczne, może być jednak także znakiem fajansarni, podobnie jak stosowane w tym samym czasie oznaczenie wytwórni w Magdeburgu, np. „M7” (Puhle 1995, s. 71, poz. 45).

231. Koszyczek na owoce, Ovaler Fruchtkorb, owalny, z trzydziestoma dwoma żebrami wychodzącymi ukośnie z podstawy, w części górnej wywinętymi na zewnątrz i podtrzymującymi obręcz. Podstawka owalna z wklęsłym lustrem imitującym plecionkę, kołnierz ażurowy z mocno falistym konturem brzegu. Niemałowany. Na spodzie koszyczka wyciśnięty znak „Rd”, obok napis czarnym tuszem „OM 12098 / Ratibor” oraz czarną farbą na beżowym tle „RA/572/M.GL.”.

231.

Fajans delikatny (*creamware*),
dł. 25,4 cm, wys. 8,5 cm,
nr inw. RA/572/MGL.

Niemcy, lata 1790–1800.

Koszyczek jest piątym naczyniem z zespołu wyrobów fajansowych w zbiorach Muzeum oznaczonych wyciśniętą literą „R”, czasem występującą z drugą literą lub cyfrą. Kwestię tego znaku wyjaśniono w opisie RA/573/MGL, czyli nr 227, i zawarte tam uwagi należy odnieść także do opisywanego koszyczka. Stanowi on dokładne odwzorowanie tak zwanego *fruit basket*, którego kształt znajduje się już w pierwszym opublikowanym w 1774 r. katalogu wyrobów Wedgwooda – *A Catalogue of the different Articles of QUEEN’S WARE, which may be had either plain, gilt, or embellished with enamel Paintings, manufactured by JOSIAH WEDGWOOD, Potter to her MAJESTY* [Reilly 1989 (I), s. 329, poz. 417]. Koszyki takie produkowane były w wielu fajansarniach europejskich, a okaz pochodzący z wytwórni Wedgwooda w polskich zbiorach wspomniany został w: Kowalski 2020, s. 213–214, poz. 196; tamże szczegółowy opis z dalszymi przykładami i literaturą. Warto jeszcze zauważyć, że znak „Rd” mógłby być odczytany jako skrót od „Registered” i wskazywać na angielskie pochodzenie koszyczka, ale znak taki w brytyjskim

systemie znakowania pojawił się dopiero w 1884 r., i to w wersji drukowanej podszkliwnie z numerem rejestracji (por. Godden 1991, s. 523 i 526).

232. Czajnik z pokrywką, Teekanne, okrągły, z brzuścem kulistym, spłaszczonym, u dołu opartym na niskiej stopie, z wylewem szeroko wychylonym w jedną stronę, z drugiej strony przechodzącym w duży uchwyt zgięty do dołu. Poniżej rozszerzonego wylewu prosty dzióbek. Do dwóch trzecich wysokości brzusiec pokryty pionowym kanelowaniem, zakończonym u góry poziomym ornamentem w reliefie z drobnymi palmetami. Pokrywka okrągła, minimalnie wybrzuszona, w środku uchwyt w postaci tak zwanej wdowy. W całości łącznie z pokrywką pokryty jednolitym kolorem jasnobrażowym. Na spodzie wyciśnięty znak „R2”, obok napis farbą w kolorze białym „RA/255/M.GL.”, wewnątrz pokrywki napis całkowicie zatarty.

232.

Fajans delikatny, spód płaski, stopa wystająca, płaska,
dł. 19,7 cm, wys. 12,8 cm,
nr inw. RA/255/MGL.

Niemcy, lata 1810–1820.

Czajnik jest szóstym naczyniem z zespołu wyrobów fajansowych w zbiorach Muzeum oznaczonych wyciśniętą literą

„R”, czasem występującą z drugą literą lub cyfrą. Kwestię tego znaku wyjaśniono w opisie RA/573/MGL, czyli nr 227, i zawarte tam uwagi należy odnieść także do opisywanego czajnika. Uwzględniając cechy technologiczne i dekorację, mógłby on powstać ewentualnie w Rheinsbergu w latach 1810–1820, kiedy panowała w Europie moda na barwny fajans delikatny, nazywany w przypadku tego koloru *terre Carméelite* (por. czajnik z Sarreguemines, RA/824/MGL, czyli nr 79, wraz z opisem i literaturą). Podobnie jak w przypadku RA/574/MGL, czyli nr 230, należy jeszcze dodać, że znak „R2” sugerujący wewnętrzne oznaczenie fabryczne może być jednak także znakiem fajansarni, podobnie jak stosowane w tym samym czasie oznaczenie wytwórni w Magdeburgu, np. „M7” (Puhle 1995, s. 71, poz. 45).

233. Czajnik z pokrywką, Teekanne, okrągły, z brzuścem półkulistym, u dołu ściętym i przechodzącym w niską wałkowatą stopę, od wysokości dwóch trzecich wklęsłym i zakończonym u góry rowkiem podkreślającym brzeg wylewu. Z jednej strony lekko wygięty dziobek, po drugiej uchwyt ukształtowany w sposób nawiązujący do wzorów antycznych. Pokrywka okrągła, minimalnie wybrzuszona, w środku mały spłaszczony uchwyt. W całości łącznie z pokrywką pokryty jednolitym kolorem jasnobrązowym. Na spodzie wyciśnięty znak „R3”, obok napis farbą w kolorze białym „RA/825/MGL.”, wewnątrz pokrywki napis „RA/825”.

Fajans delikatny, spód płaski, stopa wystająca, półokrągła, dł. 19 cm, wys. 12,8 cm, nr inw. RA/825/MGL.

Niemcy, lata 1810–1820.

233.

Czajnik jest siódmym naczyniem z zespołu wyrobów fajansowych w zbiorach Muzeum oznaczonych wyciśniętą literą „R”, czasem występującą z drugą literą lub cyfrą. Kwestię tego znaku wyjaśniono w opisie RA/573/MGL, czyli nr 227, i zawarte tam uwagi należy odnieść także do opisywanego czajnika. Podobnie jak RA/255/MGL, czyli nr 232, mógłby on powstać ewentualnie w Rheinsbergu w latach 1810–1820, kiedy panowała w Europie moda na barwny fajans delikatny, nazywany w przypadku tego koloru *terre Carméelite* (por. czajnik z Sarreguemines, RA/824/MGL, czyli nr 79, wraz z opisem i literaturą). Oznaczony jest on podobnie jak RA/574/MGL, czyli nr 230, ale w miejscu cyfry „2” znajduje się cyfra „3”, która także może sugerować wewnętrzne oznaczenie fabryczne. Może być jednak również znakiem fajansarni, podobnie jak stosowane w tym samym czasie oznaczenie wytwórni w Magdeburgu, np. „M7” (Puhle 1995, s. 71, poz. 45).

234. Mlecznik, Milchkanne, okrągły, z brzuścem owoidalnym, u dołu przechodzącym w spłaszczoną stopę, u góry zakończony delikatnym wałkowatym wylewem, z jednej strony uformowanym w krótki dziobek. Po przeciwnej stronie brzuśca wygięty taśmowy uchwyt. W całości pokryty jednolitym kolorem jasnobrązowym. Na spodzie wyciśnięty

234.

znak „R6”, obok napis farbą w kolorze czarnym „RA/570/MGL.”.

Fajans delikatny, spód płaski, stopa ukośnie wcięta, dł. 8,7 cm, wys. 5,7 cm, nr inw. RA/570/MGL.

Niemcy, lata 1810–1820.

Mlecznik jest ósmym naczyniem z zespołu wyrobów fajansowych w zbiorach Muzeum oznaczonych wyciśniętą literą „R”, czasem występującą z drugą literą lub cyfrą. Kwestię tego znaku wyjaśniono w opisie RA/573/MGL, czyli nr 227, i zawarte tam uwagi należy odnieść także do opisywanego mlecznika. Podobnie jak RA/255/MGL i RA/825/MGL, czyli nr 232 i 233, mógł on powstać w Rheinsbergu w latach 1810–1820, kiedy panowała w Europie moda na barwny fajans delikatny, nazywany w przypadku tego koloru *terre Carméelite* (por. czajnik z Sarreguemines, RA/824/MGL, czyli nr 79, wraz z opisem i literaturą). Oznaczony jest on podobnie jak RA/574/MGL i RA/825/MGL, czyli nr 230 i 233, ale w miejscu cyfry „2”, a w drugim przypadku „3” znajduje się cyfra „6”, która także może sugerować wewnętrzne oznaczenie fabryczne. Może być jednak również znakiem fajansarni, podobnie jak stosowane w tym samym czasie oznaczenie wytwórni w Magdeburgu, np. „M7” (Puhle 1995, s. 71, poz. 45).

235. Czajnik z pokrywką, Teekanne, okrągły, z brzuścem walcowatym, u góry wklęsłym i przechodzącym w wylew, z jednej strony lekko wygięty dziobek, z drugiej uchwyt. Pokrywka okrągła, minimalnie wybrzuszona, w środku mały, spłaszczony uchwyt. W całości łącznie z pokrywką pokryty jednolitym kolorem jasnobrązowym. Na spodzie wyciśnięty znak „R(?)”, obok napis farbą w kolorze czarnym „RA/571/M.GL.”, wewnątrz pokrywki napis zatarty całkowicie.

235.

Fajans delikatny, spód płaski, stopa wcięta, dł. 24,3 cm, wys. 15,3 cm, nr inw. RA/571/MGL.

Niemcy, początek XIX w.

Czajnik jest dziewiątym i ostatnim naczyniem z zespołu wyrobów fajansowych w zbiorach Muzeum oznaczonych wyciśniętą literą „R”, czasem występującą z drugą literą lub cyfrą. Kwestię tego znaku wyjaśniono w opisie RA/573/MGL, czyli nr 227, i zawarte tam uwagi należy odnieść także do opisywanego czajnika. Podobnie jak RA/255/MGL, RA/825/MGL i RA/570/MGL, czyli nr 232, 233 i 234, mógł on powstać w Rheinsbergu w latach 1810–1820, kiedy panowała w Europie moda na barwny fajans delikatny, nazywany w przypadku tego koloru *terre Carméelite* (por. czajnik z Sarreguemines, RA/824/MGL, czyli nr 79, wraz z opisem i literaturą).

236.

236. Mlecznik, Milchkanne, brzusiec w kształcie wydłużonej ku górze półkuli, na szerokiej podstawie, w górnej części przechodzący w rozchylony wylew, z jednej strony wygięty esowato dziobek, z drugiej wyposażony półkolisty uchwyt. Po obu stronach sceny ludowe, dwóch mężczyzn i bydło oraz dzieci tańczące w parku, przy brzegu podstawy oraz wylewu wąski ornament. Całość dekoracji w kolorze ciemnoniebieskim położonym w technice *flow blue*. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/325/MGL”.

Fajans delikatny (*Steingut*), spód wklęsły, druk podszkliwny, *flow blue*, w niemieckiej wersji *flowing blau*, dł. 15,7 cm, wys. 11,4 cm, nr inw. RA/325/MGL.

Niemcy, druga połowa XIX w.

Dzbanuszek typu mlecznik należący pierwotnie do serwisu do kawy. Ozdobiony wzorem kładzionym w technice

tak zwanego *flow blue*, czyli „płynącego błękitu”, wymyślonej w Anglii (por. Kowalski 2020, s. 94–96, poz. 74–76), ale stosowanej też w różnych fajansarniach niemieckich pod nazwą *flowingblau* [por. Adler 1995 (II), s. 354]. Styl dekoracji, kształt oraz cechy technologiczne pozwalają datować go na drugą połowę XIX w.

237. Czajnik z pokrywką, Teekanne, okrągły, brzusiec w kształcie nieregularnym na niskiej stopie, dolna część uformowana w czarę, w górnej części wklęsła i przechodząca w dekoracyjną wypustkę i dalej w lekko rozchylony wylew. Z jednej strony wygięty dziobek, z drugiej kabłąkowaty uchwyt. Powierzchnia brzuśca podzielona na pionowe sektory, w szerszych bawiące się nagie dziecko na przemian z widokiem leśnym, w węższych kwiaty i liście w reliefie. Pokrywka wybrzuszona, uchwyt w kształcie plastycznego kwiatu. Dekoracja w kolorach zielonym, niebieskim, pomarańczowym

238. 242. 243. 237.

i różowym. Na spodzie namalowany podszkliwnie w kolorze żółtym znak w postaci gwiazdki oraz namalowany czarną farbą napis „RA/2201/M.GL./-1”, wewnątrz pokrywki namalowany czarną farbą na beżowym tle napis „RA/2201/M.GL.-2”.

Fajans, stopa płaska, malatura podszkliwna, dł. 15 cm, wys. 13 cm, wys. z pokrywką 13,9 cm, nr inw. RA/2201/MGL.

Niemcy, druga połowa XIX w.–początek XX w.(?)

Czajnik wraz z dzbankiem mlecznikiem (RA/2202/MGL) oraz czterema czarkami (RA/2203/MGL, RA/2204/MGL, RA/2205/MGL, RA/2206/MGL) i czterema spodkami (RA/2207/MGL, RA/2208/MGL, RA/2209/MGL, RA/2210/MGL), czyli nr 238–246, należą do jednego serwisu do herbaty. Naczynia te są późną wersją fajansu tradycyjnego z bogatym barwnym

reliefem rokokowym nawiązującym do zdobnictwa wyrobów z Bayreuth w okresie Johanna Georga Pfeiffera i jego spadkobierców w latach 1761–1788 czy z Eckernförde w latach 1765–1780. Podobnie zdobione naczynia produkowano w Holiczu (przykłady por. odpowiednio: Miller 1994, s. 152–153, poz. 208–209 oraz Zubek 1983, s. 137–138, poz. 60–61 czy Hüßler 1957, s. 302, poz. 383, fot. s. 205, a także Janák, Kalinová, van Soest 2021, s. 290, poz. 6.19). Dobrym przykładem takich wyrobów *im zweiten Rokoko* jest serwis *déjeuner* wykonany w Hirschau (Bergmann 1977, fot. 105; o działalności fajansarni w XIX i na początku XX w. – tamże, s. 26–33).

—
238. Mlecznik, *Milchkanne*, okrągły, kulisty brzusiec oparty na niskiej podstawie, w górnej części zwężający się i przechodzący w rozchylony wylew. Z jednej strony wygięty dzióbek uformowany z brzegu wylewu,

z drugiej kabłąkowany uchwyt. Powierzchnia brzuśca podzielona na pionowe sektory, w szerszych bawiące się dziecko oraz krajobraz, w węższych kwiaty i liście w reliefie. Dekoracja w kolorach zielonym, niebieskim, pomarańczowym i różowym. Na spodzie namalowany podszkliwnie w kolorze żółtym znak w postaci gwiazdki oraz namalowany czarną farbą napis „RA/2202/M.GL.”.

Fajans, stopa płaska, malatura podszkliwna, dł. 12,5 cm, wys. 16,4 cm, nr inw. RA/2202/MGL.

Niemcy, druga połowa XIX w.–początek XX w.(?)

Dzbanek mlecznik wraz z czajnikiem RA/2201/MGL, czyli nr 237, oraz czterema czarkami (RA/2203/MGL, RA/2204/MGL, RA/2205/MGL, RA/2206/MGL) i czterema spodkami (RA/2207/MGL, RA/2208/MGL, RA/2209/MGL, RA/2210/MGL), czyli

nr 239–246, należą do jednego serwisu do herbaty. Dalsze informacje na jego temat zawarto w opisie czajnika i w pełni odnoszą się one także do omawianego mlecznika.

---

239. Czarka, *Tasse*, okrągła, czerep na niskiej stopie rozchodzący się szeroko do góry, na powierzchni w dolnej części relief nawiązujący do motywów liściastych, w górnej gałązek z kwiatami i liśćmi, pomiędzy gałązkami malowane bukiety kwiatów. Dekoracja w kolorach zielonym, niebieskim, pomarańczowym, fioletowym i różowym. Na spodzie namalowany podszkliwnie w kolorze żółtym znak w postaci gwiazdki oraz namalowany czarną farbą na beżowym tle napis „RA/2203/M.GL.”.

Fajans, stopa płaska, malatura podszkliwna, śr. wylewu czarki 7,6 cm, wys. 4,4 cm, nr inw. RA/2203/MGL.

Niemcy, druga połowa XIX w.–początek XX w.(?)

Czarka wraz z czajnikiem RA/2201/MGL, dzbankiem mlecznikiem RA/2202/MGL, czyli nr 237 i 238, oraz trzema czarkami (RA/2204/MGL, RA/2205/MGL, RA/2206/MGL) i czterema spodkami (RA/2207/MGL, RA/2208/MGL, RA/2209/MGL, RA/2210/MGL), czyli nr 240–246, należą do jednego serwisu do herbaty. Dalsze informacje na jego temat zawarto w opisie czajnika i w pełni odnoszą się one także do omawianej czarki.

---

240. Czarka, *Tasse*, okrągła, czerep na niskiej stopie rozchodzący się szeroko do góry, na powierzchni w dolnej części relief nawiązujący do motywów liściastych, w górnej gałązek z kwiatami i liśćmi,

pomiędzy gałązkami malowane bukiety kwiatów. Dekoracja w kolorach zielonym, niebieskim, pomarańczowym, fioletowym i różowym. Na spodzie namalowany podszkliwnie w kolorze żółtym znak w postaci gwiazdki oraz namalowany czarną farbą na beżowym tle napis „RA/2204/M.GL.”.

Fajans, stopa płaska, malatura podszkliwna, śr. wylewu czarki 7,7 cm, wys. 4,3 cm, nr inw. RA/2204/MGL.

Niemcy, druga połowa XIX w.–początek XX w.(?)

Czarka wraz z czajnikiem RA/2201/MGL, dzbankiem mlecznikiem RA/2202/MGL, czyli nr 237 i 238, oraz trzema czarkami (RA/2203/MGL, RA/2205/MGL, RA/2206/MGL, czyli nr 239, 241, 242) i czterema spodkami (RA/2207/MGL, RA/2208/MGL, RA/2209/MGL, RA/2210/MGL, czyli nr 243–246) należy do jednego serwisu do herbaty. Dalsze informacje na jego temat zawarto w opisie czajnika RA/2201/MGL i w pełni odnoszą się one także do omawianej czarki.

---

241. Czarka, *Tasse*, okrągła, czerep na niskiej stopie rozchodzący się szeroko do góry, na powierzchni w dolnej części relief nawiązujący do motywów liściastych, w górnej gałązek z kwiatami i liśćmi, pomiędzy gałązkami malowane bukiety kwiatów. Dekoracja w kolorach zielonym, niebieskim, pomarańczowym, fioletowym i różowym. Na spodzie namalowany podszkliwnie w kolorze różowym znak w postaci gwiazdki oraz namalowany czarną farbą na beżowym tle napis „RA/2205/M.GL.”.

Fajans, stopa płaska, malatura podszkliwna,

śr. wylewu czarki 7,6 cm, wys. 4,4 cm, nr inw. RA/2205/MGL.

Niemcy, druga połowa XIX w.–początek XX w.(?)

Czarka wraz z czajnikiem (RA/2201/MGL, czyli nr 237), dzbankiem mlecznikiem (RA/2202/MGL, czyli nr 238) oraz trzema czarkami (RA/2203/MGL, RA/2204/MGL, RA/2206/MGL, czyli nr 239–240, 242) i czterema spodkami (RA/2207/MGL, RA/2208/MGL, RA/2209/MGL, RA/2210/MGL, czyli nr 243–246) należą do jednego serwisu do herbaty. Dalsze informacje na jego temat zawarto w opisie czajnika RA/2201/MGL i w pełni odnoszą się one także do omawianej czarki.

---

242. Czarka, *Tasse*, okrągła, czerep na niskiej stopie rozchodzący się szeroko do góry, na powierzchni w dolnej części relief nawiązujący do motywów liściastych, w górnej gałązek z kwiatami i liśćmi, pomiędzy gałązkami malowane bukiety kwiatów. Dekoracja w kolorach zielonym, niebieskim, pomarańczowym, fioletowym i różowym. Na spodzie namalowany podszkliwnie w kolorze różowym znak w postaci gwiazdki oraz namalowany czarną farbą na beżowym tle napis „RA/2206/M.GL.”.

Fajans, stopa płaska, malatura podszkliwna, śr. wylewu czarki 7,4 cm, wys. 4,3 cm, nr inw. RA/2206/MGL.

Niemcy, druga połowa XIX w.–początek XX w.(?)

Czarka wraz z czajnikiem (RA/2201/MGL, czyli nr 237), dzbankiem mlecznikiem (RA/2202/MGL, czyli nr 238) oraz trzema czarkami (RA/2203/MGL, RA/2204/MGL, RA/2205/MGL,

czyli nr 239–241) i czterema spodkami (RA/2207/MGL, RA/2208/MGL, RA/2209/MGL, RA/2210/MGL, czyli nr 243–246), należą do jednego serwisu do herbaty. Dalsze informacje na jego temat zawarto w opisie czajnika RA/2201/MGL i w pełni odnoszą się one także do omawianej czarki.

243. Spodek, *Untertasse*, okrągły, na niskiej stopie, z brzegami zagiętymi łagodnie do góry. Na kołnierzu relief nawiązujący do motywów liściastych, a przy brzegu w formie gałązek z kwiatami i liśćmi, pomiędzy gałązkami malowane bukiety kwiatów. Lustro niemalowane. Dekoracja w kolorach zielonym, niebieskim, pomarańczowym, fioletowym i różowym. Na spodzie namalowany podszkliwnie w kolorze różowym znak w postaci gwiazdki oraz namalowany czarną farbą na beżowym tle napis „RA/2207/M.GL.”.

Fajans, stopa półokrągła, malatura podszkliwna, śr. 12,6 cm, wys. 1,9 cm, nr inw. RA/2207/MGL.

Niemcy, druga połowa XIX w.–początek XX w.(?)

Spodek wraz z czajnikiem (RA/2201/MGL, czyli nr 237), dzbankiem mlecznikiem (RA/2202/MGL, czyli nr 238) oraz czterema czarkami (RA/2203/MGL, RA/2204/MGL, RA/2205/MGL, RA/2206/MGL, czyli nr 239–242) i trzema spodkami (RA/2208/MGL, RA/2209/MGL, RA/2210/MGL, czyli nr 244–246) należą do jednego serwisu do herbaty. Dalsze informacje na jego temat zawarto w opisie czajnika RA/2201/MGL i w pełni odnoszą się one także do omawianego spodka.

244. Spodek, *Untertasse*, okrągły, na niskiej stopie, z brzegami zagiętymi łagodnie do góry. Na kołnierzu relief nawiązujący do motywów liściastych, a przy brzegu w formie gałązek z kwiatami i liśćmi, pomiędzy gałązkami malowane bukiety kwiatów. Lustro niemalowane. Dekoracja w kolorach zielonym, niebieskim, pomarańczowym, fioletowym i różowym. Na spodzie namalowany podszkliwnie w kolorze różowym znak w postaci gwiazdki oraz namalowany czarną farbą na beżowym tle napis „RA/2208/M.GL.”.

Fajans, stopa półokrągła, malatura podszkliwna, śr. 12,3 cm, wys. 1,9 cm, nr inw. RA/2208/MGL.

Niemcy, druga połowa XIX w.–początek XX w.(?)

Spodek wraz z czajnikiem (RA/2201/MGL, czyli nr 237), dzbankiem mlecznikiem (RA/2202/MGL, czyli nr 238) oraz czterema czarkami (RA/2203/MGL, RA/2204/MGL, RA/2205/MGL, RA/2206/MGL, czyli nr 239–242) i trzema spodkami (RA/2207/MGL, RA/2209/MGL, RA/2210/MGL, czyli nr 243, 245 i 246), należą do jednego serwisu do herbaty. Dalsze informacje na jego temat zawarto w opisie czajnika RA/2201/MGL i w pełni odnoszą się one także do omawianego spodka.

245. Spodek, *Untertasse*, okrągły, na niskiej stopie, z brzegami zagiętymi łagodnie do góry. Na kołnierzu relief nawiązujący do motywów liściastych, a przy brzegu w formie gałązek z kwiatami i liśćmi, pomiędzy gałązkami malowane bukiety kwiatów. Lustro niemalowane. Dekoracja w kolorach zielonym, niebieskim, pomarańczowym, fioletowym i różowym. Na spodzie namalowany

podszkliwnie w kolorze różowym znak w postaci gwiazdki oraz namalowany czarną farbą na beżowym tle napis „RA/2209/M.GL.”.

Fajans, stopa półokrągła, malatura podszkliwna, śr. 12,4 cm, wys. 1,8 cm, nr inw. RA/2209/MGL.

Niemcy, druga połowa XIX w.–początek XX w.(?)

Spodek wraz z czajnikiem (RA/2201/MGL, czyli nr 237), dzbankiem mlecznikiem (RA/2202/MGL, czyli nr 238) oraz czterema czarkami (RA/2203/MGL, RA/2204/MGL, RA/2205/MGL, RA/2206/MGL, czyli nr 239–242) i trzema spodkami (RA/2207/MGL, RA/2208/MGL, RA/2210/MGL, czyli nr 243, 244 i 246), należą do jednego serwisu do herbaty. Dalsze informacje na jego temat zawarto w opisie czajnika RA/2201/MGL i w pełni odnoszą się one także do omawianego spodka.

246. Spodek, *Untertasse*, okrągły, na niskiej stopie, z brzegami zagiętymi łagodnie do góry. Na kołnierzu relief nawiązujący do motywów liściastych, a przy brzegu w formie gałązek z kwiatami i liśćmi, pomiędzy gałązkami malowane bukiety kwiatów. Lustro niemalowane. Dekoracja w kolorach zielonym, niebieskim, pomarańczowym, fioletowym i różowym. Na spodzie namalowany podszkliwnie w kolorze różowym znak w postaci gwiazdki oraz namalowany czarną farbą na beżowym tle napis „RA/2207/M.GL.”.

Fajans, stopa półokrągła, malatura podszkliwna, śr. 12,3 cm, wys. 2 cm, nr inw. RA/2207/MGL.

Niemcy, druga połowa
XIX w.–początek XX w.(?)

Spodek wraz z czajnikiem (RA/2201/MGL, czyli nr 237), dzbankiem mlecznikiem (RA/2202/MGL, czyli nr 238) oraz czterema czarkami (RA/2203/MGL, RA/2204/MGL, RA/2205/MGL, RA/2206/MGL, czyli nr 239–242) i trzema spodkami (RA/2207/MGL, RA/2208/MGL, RA/2209/MGL, czyli nr 237–245), należą do jednego serwisu do herbaty. Dalsze informacje na jego temat zawarto w opisie czajnika RA/2201/MGL i w pełni odnoszą się one także do omawianego spodka.

247. Talerz płaski, Teller, okrągły. W lustrze tarcza herbowa z czarnym orłem, oparta o udrapowaną tkaninę z hełmem w górnym lewym rogu, nad nim korona, a wyżej czarny orzeł w koronie. Całość herbu ujęta w pionowy prostokąt okolony elementami kwiatowymi, nad nim poziomy prostokąt z napisem „AEIOV.1886” w środku. Na całej szerokości kołnierza ornament złożony z kombinacji trójkątów. Całość dekoracji w kolorach niebieskim, żółtym, zielonym, fioletowym i czarnym. Na spodzie odbity pieczęcią znak „SC”(?) oraz napis czarną farbą na żółtym tle „RA/4395/M.GL.”.

247.

Fajans, stopa wysoka, spłaszczona, malowany podszkliwnie, niewyraźna krakelura, śr. 29,2 cm, wys. 4,7 cm, nr inw. RA/4395/MGL.

Niemcy, warsztat monogramisty „SC”(?), druga połowa XIX lub początek XX w.

Talerz komemoratywny lub pamiątkarski, jakich wiele powstało we wskazanym czasie w licznych wytwórniach niemieckich na fali zainteresowania średniowieczem i popularności sztuki neogotyckiej.

7.18. CZERWONA KAMIONKA DELIKATNA

248. Kufel do piwa z pokrywą, *Walzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem taśmowym, pokrywa cynowa, dekoracyjnie wytłoczona. Cała powierzchnia w naturalnym kolorze brązowym, niemalowana. Na pokrywce rytowany napis „C. V. S. / 1719”. Na spodzie napis białą farbą na beżowym tle „RA/744/M.GL.”, wewnątrz pokrywki trzy nieczytelne punce.

248.

Czerwona kamionka delikatna, spód lekko wklęsły, ślady po podcięciu drutem z koła po toczeniu, szkliwo jasnobrązowe, wys. 24,2 cm, szer. podstawy 9,5 cm, nr inw. RA/744/MGL.

Niemcy, Saksonia, Glauchau(?), Michael Löffler(?), przed 1719 r.

Prosty kufel z kamionki delikatnej, średniej jakości, sugestia atrybucji za analogicznym egzemplarzem

w zbiorach Deutsches Historisches Museum w Berlinie (sygn. MK69/110; <https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/item/ONDKDLLPBHBNXZ3ZLMAJJ372AVU-AWTV>, dostęp: 19.11.2022; por. kufle w zbiorach zamku w Gotha: Eberle 2011, s. 88–90, poz. 128–141). O datowaniu przesądza rok rytowany na oprawie cynowej – „1719”.

249. Kufel do piwa z pokrywą, *Walzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem taśmowym, pokrywa i okucie podstawy cynowe. W górnej i dolnej części poziomo karbowana, na pasie płaskim między karbowaniem trzy sceny, od lewej strony z dwoma Chińczykami, w środku polowanie z jeźdźcem i jeleniem, po prawej dwaj stojący mężczyźni. Całość malatury w kolorze srebrnym na tle brązowego szkliwa. Na spodzie napis czarną farbą „RA/745/M.GL.”, na pokrywce rytowany napis „Ernst”, wewnątrz pokrywki napis ryty „1731” oraz trzy nieczytelne punce.

249.

Czerwona kamionka delikatna, spód płaski, srebrzenie na zimno, wys. 23 cm, szer. podstawy 10,8 cm, nr inw. RA/745/MGL.

Niemcy, Saksonia, Rochlitz-Lunzenau, przed 1731 r.

Kufel z kamionki delikatnej, średniej jakości, z malaturą srebrną na zimno. Poziome karbowanie jest rzadsze na takich wyrobach, ale jest charakterystyczne dla wyrobów z saksońskiego ośrodka Rochlitz-Lunzenau, podobnie jak zestaw dwóch kolorów: beżowego i brązowego. O datowaniu przesądza rok rytowany na oprawie cynowej – „1731”.

250.

250. Kufel do piwa z pokrywą, *Walzenkrug*, cylindryczny, z uchwytem taśmowym, pokrywa i okucie dna cynowe, na pokrywie wytłoczone motywy rokokowe. Na frontowej ścianie kartusz z nieczytelnym monogramem, nad nim korona z krzyżykiem, po obu stronach na pozostałej powierzchni sceny dalekowschodnie z Chińczykami pod parasolami, po lewej stronie pagoda i drzewo, po drugiej palma i wysokie rośliny. Całość dekoracji w złotym kolorze na naturalnym tle czerwonej kamionki. Na spodzie napis czarną farbą „RA/684/M.GL.”.

Czerwona kamionka delikatna, spód płaski, złocenie na zimno,

wys. 23 cm, szer. podstawy 13,5 cm,
nr inw. RA/684/MGL.

Niemcy, Bayreuth, Georg Knöller,
lata 1728–1744.

Drugi obok egzemplarza RA/738/MGL, czyli nr 252, przykład naczynia z dobrej jakości czerwonej kamionki delikatnej, typowego dla fajansarni w Bayreuth w okresie Georga Knöllera, działającego w latach 1728–1744. W odróżnieniu od tamtego egzemplarza jest on pokryty złotą malaturą na zimno na matowej powierzchni naczynia, a takie okazy określane są jako *Brauner Krug mit Goldradierung* (Schwarze 1980, s. 161, poz. 418 czy poz. 420). Dekoracja z Chińczykami jest typowa dla tej fajansarni, w tym na wyrobach z czerwonej kamionki delikatnej (por. Habermann 2006, s. 31–36, poz. 19–25; por. nadto różne dalsze przykłady: tamże, s. 22–60, poz. 2–62; Miller 1994, s. 75–93, poz. 89–118; Brattig, Hesse 2013, s. 290–294, poz. 106–108 czy Rudi 2017, s. 78, poz. 24). Autor dziękuje za konsultacje pani dr Sylwii Habermann z Muzeum Historycznego w Bayreuth.

251. Kufel do piwa z pokrywą, Walzenkrug, cylindryczny, z uchwytem taśmowym, pokrywa i okucie podstawy cynowe. Cała powierzchnia w naturalnym kolorze brązowym, opalizującym, niemalowana. Na pokrywce herb cechowy(?) z dwoma lwami trzymającymi koronę, pod którą skrzyżowane dwie kosy(?) i poziomo ułożony młotek, poniżej napis „18.H.G.05”. Na spodzie napis tuszem „N: 1632/FRm” i napis czarną farbą na beżowym tle „RA/742/M.GL.”, wewnątrz pokrywki trzy razy wybita punca z lwem opartym łapami na wierzchu i podpisem pod spodem „1708”.

251.

Czerwona kamionka delikatna,
spód lekko wklęsły, szklivo
opalizujące,
wys. 19,2 cm, szer. podstawy 12,3 cm,
nr inw. RA/742/MGL.

Niemcy, Bayreuth(?),
Georg Knöller(?), lata 1728–1744.

Przykład wyrobu z czerwonej kamionki delikatnej, którego estetyka polega na oddziaływaniu połyskującego i lekko opalizującego głębokiego koloru ciemnobrązowego na całej powierzchni pozostawionej bez jakiegokolwiek dekoracji malarskiej. Atrybucja nie jest pewna, jeśli chodzi o Bayreuth (por. dzbanek: Miller 1994, s. 93, poz. 118; a także dwa kufle saskie w zbiorach wilanowskich: Szelegejd 2013, s. 222, poz. 33 i s. 228, poz. 34; por. również dalsze takie okazy w zbiorach w Gotha: Eberle 2011, s. 88–90, poz. 128–141). Oprawa cynowa znacznie późniejsza, z 1805 r.

252. Kufel do piwa, Walzenkrug, cylindryczny, z szerokim uchwytem taśmowym. Na frontowej ścianie duża rezerwa z wazonem kwiatów w środku, wyżej i niżej głowy maskaronów, po bokach kompozycja

252.

z kwiatów z łodygami i liśćmi, powyżej i niżej szeroki ornament roślinny. Całość dekoracji w kolorze srebrnym na tle brązowego szkliwa. Na spodzie napis czarną farbą „RA/738/M.GL.”.

Czerwona kamionka delikatna,
spód płaski, srebrzenie na zimno,
wys. 19 cm, szer. podstawy 11,7 cm,
nr inw. RA/738/MGL.

Niemcy, Bayreuth,
Georg Knöller, lata 1730–1740.

Klasyczny kufel z dobrej jakości czerwonej kamionki delikatnej, pokryty rzadziej stosowaną srebrną malaturą na zimno na glazurze o bardzo wysokim połysku. Stanowi przykład bardzo wysokiej klasy technologicznej i artystycznej naczyń wykonywanych w fajansarni w Bayreuth w okresie Georga Knöllera (tj. 1728–1744). (Por. datowany na 1734 r. kufel z dekoracją srebrną o podobnej kompozycji i stylistyce, w tym maskaronem pod rezerwą: Habermann 2006, s. 43, poz. 34; różne inne przykłady: tamże, s. 22–60, poz. 2–62; Miller 1994, s. 75–93, poz. 89–118; Brattig, Hesse 2013, s. 288, poz. 105; Ziffer 2005, s. 144, poz. 64 czy Rudi

2017, s. 78, poz. 23; por. także srebrzony kufel saski w zbiorach wilanowskich: Szelegejd 2013, s. 275, poz. 44). Autor dziękuje za konsultację pani dr Sylwii Habermann z Muzeum Historycznego w Bayreuth.

253. Kufel do piwa z pokrywą, Walzenkrug, cylindryczny, z uchwytem taśmowym, pokrywa srebrna. Na frontowej ścianie kompozycja z kwiatów z łodygami i liśćmi, powyżej i niżej wąski ornament z kratkami i elementami roślinnymi. Całość dekoracji w kolorze złotym na tle brązowego szkliwa. Na spodzie zatarty napis atramentem „1802” i napis czarną farbą „RA/737/M.GL.”.

253.

Czerwona kamionka delikatna, spód lekko wklęsły, złączenie na zimno, rytowanie, wys. 20,7 cm, szer. podstawy 10,8 cm, nr inw. RA/737/MGL.

Niemcy, Crailsheim, lata 1730–1740.

Trzeci obok RA/684/MGL i RA/738/MGL, czyli nr 250 i 252, kufel z dobrej jakości czerwonej kamionki delikatnej, pokryty malaturą na zimno, aczkolwiek tym razem jest to *Brauner*

Krug mit Goldradierung z fajansarni w Crailsheim (por. typowe wyroby z tej fajansarni: Habermann 2006, s. 286–287, poz. 399–401). Autor dziękuje pani dr Sylwii Habermann z Muzeum Miejskiego w Bayreuth za konsultację.

8. Polska – fajans

8.1. ĆMIELÓW

254. Koszyczek, okrągły, czerep rozchodzący się szeroko, pleciony z cienkich plastycznych wałków nakładających się na siebie ukośnie, przyłączonych w części górnej do trzech wałków poziomych tworzących brzeg naczynia, dno minimalnie wybrzuszony, stopa spleciona z dwóch wałków. W lustrze widok z dwoma postaciami i dwoma krowami na pierwszym planie, dalej jezioro z żaglówkami, po bokach wysokie drzewa i fragmenty płotu, w tle wysokie góry. Dekoracja w kolorze czarnym. Na spodzie drukowany w takim samym kolorze znak w postaci wstęgi z napisem „ĆMIELÓW”, wyżej i niżej kwiaty i liście, obok wyciśnięty napis „ĆMIELÓW” i cyfra „3”, dalej napis czerwoną farbą „MGL-RA-5761”.

Fajans delikatny, druk podszkliwny, śr. 22,8 cm, wys. 6,2 cm, nr inw. RA/5761/MGL.

Polska, Ćmielów, Fabryka Fajansu, Porcelany i Naczyń Kamiennych, Józef i Aleksander Druccy-Lubeccy, ok. 1850 r.

254.

Plezione koszyczki wykonywano w Ćmielowie w dwóch wersjach – owalnej i okrągłej (por. Śniegulska-Gomuła 2015, s. 227, kat. 4 owalny, kat. 5 okrągły), przy czym wytwarzano je także z porcelany (tamże, s. 243, kat. 51). Okrągłe mogą być nadto z kołnierzem wywiniętym lub wklęsłym (por. Jastrzebska, Pośpieszna 2004, s. 63, nr kat. 35 – wywinięty, nr kat. 36 – wklęsły). Dekorację drukowaną zaczęto stosować wraz z objęciem dyrekcji przez Gabriela Weissa w 1837 r., co potwierdza zachowany dokument dotyczący „rozchodu na fabrykę fajansu”, w tym „drukarnię” z lat 1849–1850 (Śniegulska-Gomuła 2012, s. 116). Na tej podstawie przyjmuje się połowę stulecia jako początek stosowania druków podszkliwnych w Ćmielowie, a także w całej Polsce. Niezbędne do tego gotowe płyty miedziorytnicze ze wzorami sprowadzono z różnych wytwórni z zagranicy, głównie z Anglii, Francji i Niemiec, ale także wykonywano je na miejscu, wykorzystując płyty z nieodległej huty Białogon (Śniegulska-Gomuła 2015, s. 90–91; por. przykład z oryginalnym podpisem pod wzorem w języku francuskim: Sozańska 2022, s. 191, poz. 309). W tym świetle trudno określić pochodzenie sceny przedstawionej na dnie koszyczka, ale porównując ją z innymi wzorami, można przyjąć, że wykonano ją zapewne z płyty angielskiej lub

lokalnie, opierając się na takim wzorze. Wskazuje na to podobieństwo do tak zwanych widoków romantycznych, które dominowały od lat 30. XIX w., a szczególnie ok. połowy tego stulecia na fajansie produkowanym wówczas w Anglii i eksportowanym na cały świat (por. przykłady: Kowalski 2020, s. 66, poz. 45, s. 100, poz. 80, s. 102, poz. 82 czy s. 143, poz. 124; znak: Kołodziejowa, Stadnicki 1986, s. 311, poz. 7; Chrościcki 1989, s. 27, poz. 45; Śniegulska-Gomuła 2015, s. 168).

255.

8.2. GLINICA

255. Mlecznik, okrągły, o gruszkowatym brzuścu przechodzącym u góry w wysoki, lekko rozchylony wylew i ukośnej na zewnątrz stopie. Wydatny dziobek i z drugiej strony uchwyt. Na przedniej powierzchni brzuśca kwiat róży z gałązką i liśćmi, na pozostałych luźno rozrzucone kwiatki z listkami. Brzeg wylewu i stopy podkreślone wąskim malowanym paskiem. Na spodzie malowany manganem znak „DG” i obok napis czarną farbą na beżowym tle „RA/549/MGL”.

Fajans, spód płaski,
stopa wydatna, płaska,
wys. 12 cm, dł. 9,6 cm,
nr inw. RA/549/MGL.

Polska, Glinica (d. Glinitz),
Anna Barbara von Gaschin,
lata 1767–1787.

Forma mlecznika zbliżona do mleczników z Prószkowa, być może przejęta z tej fajansarni, która powstała cztery lata wcześniej (por. Virtueller Katalog, s. 28). Analogicznie

malowane kwiaty, szczególnie róża (por. dom aukcyjny City Nord, aukcja 24.03.2022, lot 30, znak także „DG”; znak: Behse 1955, s. 25, nr 6; Nagel 1977, s. 40; Chrościcki 1989, s. 32, nr 82; Hüseler 1958, s. 9, poz. 45, nr 3; Riesebieter 1921, s. 47, nr 5).

256. Czajnik z pokrywką, okrągły z pionowymi ściankami brzuśca, minimalnie rozchodzącymi się ku dołowi, u góry prawie płaski, przechodzący w niski pionowy wylew. Z jednej strony wygięty dziobek, z drugiej kabłąkowany uchwyt. Po obu stronach widok kościoła wśród zabudowań z dymiącymi kominami. Na okrągłej wybrzuszonej pokrywce kwiaty oraz uchwyt w postaci ptaka. Całość dekoracji w kolorach zielonym, niebieskim, żółtym i fioletowym. Na spodzie malowany manganem znak „G” z trzema krótkimi poziomymi kreskami z prawej strony, obok napis czarną farbą na beżowym tle „RA/626/MGL/1”, wewnątrz pokrywki napis czarną farbą „RA/626/MGL/2”.

Fajans, spód wcięty, płaski,
dł. 16,7 cm, wys. 8 cm,

256.

wys. z pokrywką 11,3 cm,
nr inw. RA/626/MGL.

Polska, Glinica (d. Glinitz),
Anna Barbara von Gaschin,
lata 1767–1787.

Czajnik omówiony w: Mohl 2001, s. 20, poz. 107. Jest to przykład co najmniej jednej formy takiego naczynia wykonywanego w Glinicy (inny kształt również ze znakiem „G” por.: Virtueller Katalog, s. 4 oraz Nagel 1977, s. 106, poz. 175; znak: Behse 1955, s. 25, nr 3; Chrościcki 1989, s. 32, nr 77–80; Hüseler 1958, s. 9, poz. 45, nr 1; Riesebieter 1921, s. 47, nr 1).

257. Półmisek deserowy, owalny, z ażurowym kołnierzem i falistym konturem brzegu. Ażur kołnierza utworzony z wyciętych, spłaszczonych rombów tworzących efekt kratownicy, na której wypukłych złączach namalowane pojedyncze kwiatki. Na dnie kwiat piwonii(?) z drobnymi kwiatami i liśćmi. Całość dekoracji w kolorze jasnoniebieskim. Na spodzie namalowany podszkliwnie manganem znak „G”, obok dawny napis ręczny czarnym tuszem, „o M 100101 / – Glinitz” oraz napis czarną farbą na beżowym tle „RA/629/MGL”.

Fajans, stopa wydatna,
na spodzie kołnierza dwa ślady

257.

po podpórkach podtrzymujących spodek w pojemniku podczas wypalania, malowany podszkliwnie, dł. 26,3 cm, wys. 2,9 cm, nr inw. RA/629/MGL.

Polska, Glinica (d. Glinitz), Anna Barbara von Gaschin, lata 1767–1787.

Półmisek jest przykładem popularnej w drugiej połowie XVIII w. formy owalnej naczynia z ażurowym kołnierzem. W zbiorach Muzeum znajdują się trzy przykłady takich wyrobów z Glinicy: dwa koszyki (RA/630/MGL, RA/631/MGL, czyli nr 258 i 259) oraz opisywany półmisek. W naszej części Europy naczynia tego rodzaju były swoistym znakiem rozpoznawczym fajansarni Guischarców w Magdeburgu (por. tylko takie półmiski określane jako *Ovale Netzrand-Platte*: Puhle 1995, s. 161–166, poz. 119–126). Można przyjąć, że wzór ten wprowadzono do produkcji w Glinicy pod wpływem sukcesu wytwórni magdeburskiej, podobnie jak w Prószkowie (Kwiecień, Siess-Krzyszowski 2005, s. 102, poz. 63 i 64;

Virtueller Katalog, s. 196–206; znak: Behse 1955, s. 25, nr 3; Chrościcki 1989, s. 32, nr 77–80; Hüseler 1958, s. 9, poz. 45, nr 1; Riesebieter 1921, s. 47, nr 1).

258. Koszyczek na owoce, owalny, z dwoma splecionymi uchwytami i ażurowymi ściankami z falistym górnym brzegiem. Ażur utworzony z wyciętych, spłaszczonych rombów tworzących efekt kratownicy, na której złączach namalowane pojedyncze kwiatki. Dno bez malatury. Całość dekoracji w kolorze niebieskim, brązowym i zielonym. Na spodzie namalowany podszkliwnie manganem znak „G”, obok napis czarną farbą „RA/630/MGL”.

Fajans, stopa wydatna, malowany podszkliwnie, dł. 17,9 cm, szer. 12 cm, nr inw. RA/630/MGL.

Polska, Glinica (d. Glinitz), Anna Barbara von Gaschin, lata 1767–1787.

258.

Obok półmiska RA/629/MGL, czyli nr 257, koszyczek na owoce jest drugim w zbiorze Muzeum przykładem popularnej w drugiej połowie XVIII w. formy owalnej naczynia z ażurowym kołnierzem (por. uwagi na temat tej formy w opisie RA/1244/MGL, czyli nr 192). Podobnie jak wspomniany półmisek, także ażurowe koszyczki zaczęto produkować w Glinicy według wzoru stosowanego w fajansarni Guischarców (por. RA/1244/MGL oraz liczne dalsze egzemplarze z tej wytwórni; Puhle 1995, s. 174–180, poz. 139–147; przykłady z Prószkowa: Kwiecień, Siess-Krzyszowski 2005, s. 102, poz. 66; Virtueller Katalog, s. 336–344; znak: Behse 1955, s. 25, nr 5; Chrościcki 1989, s. 32, nr 80; Hüseler 1958, s. 9, poz. 45, nr 2; Riesebieter 1921, s. 47, nr 4).

259. Koszyczek na owoce, owalny, z dwoma splecionymi uchwytami i ażurowymi ściankami z falistym górnym brzegiem. Ażur utworzony z wyciętych, spłaszczonych rombów tworzących efekt kratownicy, na której złączach namalowane pojedyncze kwiatki lub plamki. Na dnie kwiat z gałązką i drobnymi listkami. Całość dekoracji w kolorze różowokarminowym. Na spodzie namalowany podszkliwnie manganem znak „G:”, obok napis czarną farbą na beżowym tle „RA/631/MGL”.

259.

Fajans, stopa wydatna, malowany podszkliwnie, dł. 19,5 cm, wys. 9 cm, nr inw. RA/631/MGL.

Polska, Glinica (d. Glinitz), Anna Barbara von Gaschin, lata 1767–1787.

Koszyczek różni się nieco od egzemplarza RA/630/MGL, czyli nr 258 wyżej, ale może być niewątpliwie uznany za trzeci w zbiorach Muzeum przykład popularnej w połowie XVIII w. formy owalnej z ażurowym kołnierzem. Odnoszą się zatem także do niego uwagi poczynione w opisie wspomnianego koszyczka. (Znak: Behse 1955, s. 25, nr 3; Chrościcki 1989, s. 32, nr 78; Hüseler 1958, s. 9, poz. 45, nr 1; Riesebieter 1921, s. 47, nr 3).

260. Talerz płaski, okrągły, z karbowanym kołnierzem i lekko falistym konturem brzegu. Na całej powierzchni lustra bukiet kwiatów z dużą różą w środku i tulipanem z prawej strony. Na kołnierzu przeciennie rozłożone dwie pary gałązek z kwiatami, wzdłuż krawędzi lina. Całość dekoracji w kolorach różowym, zielonym i ceglastoczerwonym. Na spodzie namalowany podszkliwnie w kolorze fioletowym znak „G”, obok fragment kartki oraz napis czarną farbą na beżowym tle „RA/634/MGL”.

260.

Fajans, dno płaskie bez stopy, na spodzie kołnierza trzy ślady po podpórkach podtrzymujących spodek w pojemniku podczas wypalania, malowany podszkliwnie, śr. 20 cm, wys. 3 cm, nr inw. RA/634/MGL.

Polska, Glinica (d. Glinitz), Anna Barbara von Gaschin, lata 1767–1787.

Przykład talerza płytkiego z typową dla czasu swego powstania dekoracją kwiatową. (Znak: Behse 1955, s. 25, nr 4; Chrościcki 1989, s. 32, nr 80; Hüseler 1958, s. 9, poz. 45, nr 2; Riesebieter 1921, s. 47, nr 4).

261. Talerz płaski, okrągły, z karbowanym kołnierzem i lekko falistym konturem brzegu. W lustrze widok zabudowań z okrągłą wieżą na pagórku, z lewej strony drzewo, w tle po prawej stronie skały(?). Na kołnierzu równo rozłożone trzy kwiaty przedzielone trzema małymi gałązkami z listkami. Całość dekoracji w kolorach zielonym, fioletowym, żółtym i czerwonym. Na spodzie namalowany podszkliwnie w kolorze zielonym znak „G”, obok napis czarnym tuszem „L. 300”, dalej napis czarną farbą na beżowym tle „RA/620/MGL”.

261.

Fajans, dno płaskie bez stopy, na spodzie kołnierza trzy ślady po podpórkach podtrzymujących spodek w pojemniku podczas wypalania, malowany podszkliwnie, śr. 20,6 cm, wys. 2,8 cm, nr inw. RA/620/MGL.

Polska, Glinica (d. Glinitz), Anna Barbara von Gaschin, lata 1767–1787.

Dekoracja talerza podobna do typowego wzoru z architekturą na talerzach z Prószkowa (por. Kwiecień, Siess-Krzyszowski 2005, s. 104, poz. 75; także same przedstawienia architektoniczne: s. 71; Janák, Kalinová, van Soest 2021, s. 304–305, poz. 7.5 i 7.6; znak: Behse 1955, s. 25, nr 5; Hüseler 1958, s. 9, poz. 45, nr 3; Riesebieter 1921, s. 47, nr 4).

262.

262. Talerz w kształcie liścia, z wystającą stopą. Brzegi nieregularne lekko wygięte do góry, z tyłu wystający ogonek, na całej powierzchni reliefowe naśladownictwo żyłek liścia. Jednolicie malowany w kolorze zielononiebieskim, ogonek i żyłki brązowe. Na spodzie namalowany podszkliwnie w kolorze fioletowym znak „G”, obok napis czarną farbą na beżowym tle „RA/622/MGL”, dalej ślad po napisie czarnym tuszem.

Fajans delikatny, stopa wystająca, płaska, na spodzie kołnierza dwa ślady po podpórkach podtrzymujących spodek w pojemniku podczas wypalania, malatura podszkliwna, dł. 26 cm, wys. 4 cm, nr inw. RA/622/MGL.

Polska, Glinica (d. Glinitz), Anna Barbara von Gaschin, lata 1767–1787.

Talerze w kształcie liścia wykonywane były w wielu fajansarniach w Europie, w tym także w Prószkowie (por. przykłady: Mohl 2014, s. 21, poz. 14 czy Virtueller Katalog, s. 188–189; znak: Behse 1955, s. 25, nr 5; Hüseler 1958, s. 9, poz. 45, nr 3; Riesebieter 1921, s. 47, nr 4).

263. Kałamarz ze świecznikiem, na podstawie w kształcie nieregularnego sześcioboku na siedmiu kwadratowych nóżkach, składający się z dwóch części: wyższej zamkniętej i niższej otwartej. Część wyższa w kształcie podłużnego pudełka z dwoma otworami na pojemniki i tulejką na świecę z odgałęzieniami po dwóch stronach z kwiatami i liśćmi i trzema odrębnymi plastikowymi kwiatami róży. Część niższa, usytuowana z przodu stanowi otwarty pojemnik na przybory piśmienne. Na przednich oraz bocznych

263.

ściankach bukiety kwiatów dopasowane do ich kształtu. Całość dekoracji w kolorach różowokarminowym, zielonym, żółtym i niebieskim. Na spodzie namalowany podszkliwnie manganem znak „G”, obok napis czarną farbą na beżowym tle „RA/632/MGL”.

Fajans, spód płaski, nóżki niskie, malowany podszkliwnie, dł. 19,5 cm, wys. 14,7 cm, nr inw. RA/632/MGL.

Polska, Glinica (d. Glinitz), Anna Barbara von Gaschin, lata 1767–1787.

Kałamarze ze świecznikami należały do często produkowanych w drugiej połowie XVIII w. wyrobów fajansowych w fajansarniach europejskich, w tym głównie w niemieckich. Miały różne kształty i zdobienia (por. np.: Walton 1976, s. 140, poz. 557; Janák, Kalinová, van Soest 2021, s. 239, poz. 5.57, s. 295, poz. 6.29). Wykonywano je także w Prószkowie (tamże, s. 321–322, poz. 7.27 i 7.28; Virtueller Katalog, s. 419–426; znak: Behse 1955, s. 25, nr 3; Chrościcki 1989, s. 32, nr 78; Hüseler 1958, s. 9, poz. 45, nr 1; Riesebieter 1921, s. 47, nr 3).

264.

264. Maselnica w kształcie melona, z pokrywą, owalna, na podstawie w kształcie liścia z umocowaną na stałe dolną częścią maselnicy. Przy brzegach podstawy, dolnej części i pokrywy delikatny relief nawiązujący kształtem do gałązek z liśćmi, na końcu podstawy mający kształt ogonka liścia uchwyt, do którego przylega wałek stanowiący końcową część gałązki umieszczonej na pokrywie. Dekoracja w kolorach zielonym, brązowym, fioletowoczerwonym, żółtym i karminowoczerwonym. Na pokrywie uchwyt w kształcie małego melona z gałązką i liśćmi, po obu stronach ścianek pokrywy „ślepy” ażur. Na spodzie podstawy znak „G”, obok napisy: czarnym tuszem „O M 1684'3 / Glinitz” i czarną farbą na beżowym tle „RA/628/MGL/1”. Wewnątrz pokrywy napis czarną farbą „RA/628/MGL/2”.

Fajans delikatny, stopa wystająca, płaska, malatura podszkliwna, dł. 25 cm, wys. 15,2 cm, nr inw. RA/628/MGL.

Polska, Glinica (d. Glinitz), Anna Barbara von Gaschin, lata 1767–1787.

Naczynie należy do późnych wyrobów z pierwszego okresu działalności fajansarni w Glinicy. Wykonano je z fajansu delikatnego według wzoru angielskiego, być może z Leeds

(por.: Walton 1976, s. 104, poz. 382). Pewne wątpliwości budzić może znak „G” na spodzie podstawy, który podobnie jak w przypadku koszyka z Magdeburga (RA/1244/MGL, czyli nr 192) został poprawiony lub w tym przypadku nawet napisany wtórnie. Jak się wydaje, na takim wyrobie bardziej właściwy byłby znak wyciskany „GLINITZ”, co odpowiadałoby znakowaniu fajansu delikatnego w wytwórni glinickiej. Być może jednak pod koniec działalności Anny von Gaschin zaczęto już stosować tego rodzaju fajans i znakować go w dotychczasowy sposób. Wspomniany jako wzór obiekt w katalogu Waltona pochodzi z lat 80. XVIII w., a zatem mógłby być wzorem dla produkcji w Glinicy. Należy jednak podkreślić, że sama maselnica jako taka nie budzi zastrzeżeń co do datowania, a na korzyść przyjętej atrybucji przemawia nadto stosowanie charakterystycznego ornamentu nawiązującego kształtem do gałązek z liśćmi także w dekoracji wcześniejszych naczyń glinickich (por. terynę z lat 1767–1787, gdzie występuje on przy krawędzi i u podstawy wazy oraz przy krawędzi pokrywy; Mohl 2001, s. 20, poz. 116; Mohl 2014, s. 22, poz. 39).

265. Wazon z pełnoplastycznymi kwiatami i pokrywą, brzusiec okrągły, gruszkowaty, na wąskiej stopie rozchodzącej się w szeroką podstawę, a u góry przechodzący w szeroki wylew. Po dwóch stronach wiązka pełnoplastycznych kwiatów z liśćmi i łodyżkami związanymi tasiemką na kokardę. Pokrywa uformowana w kształt kwiatów wystających z ziemi pokrytej trawą. Całość malowana w kolorach żółtym, różowym, zielonym, niebieskim i brązowym. Na spodzie napis czarną farbą „MGL/RA/633/1”, wewnątrz pokrywy napis czarną farbą „MGL/RA/633/2”.

265.

Fajans, dł. 24,9 cm, wys. 31,2 cm, wys. z pokrywą 38,5 cm, nr inw. RA/633/MGL.

Polska, Glinica (d. Glinitz), Anna Barbara von Gaschin, ok. 1785 r.

Wazon z plastycznymi kwiatami na pokrywie wykonywano w Glinicy (por.: Riesebieter 1921, s. 337, poz. 382), a także w Prószkowie (por.: znakowany „P+” w Muzeum w Opawie; Janák, Kalinová, Soest 2021, s. 336–337, poz. 7.54 oraz Riesebieter 1921, s. 341, poz. 383). Opisywany wazon mógł zatem powstać w Glinicy, na co wskazywać mogłyby podobieństwa technologiczne. Pewniejszą atrybucję utrudnia jednak duża ingerencja konserwatorska i rekonstrukcje w niedającym się ustalić czasie.

266.

266. Talerz płaski, okrągły. W lustrze widok zabudowań z okrągłą wieżą w otoczeniu drzew na pagórku. Na kołnierzu ornament geometryczny złożony z płaskich trójkątów z dużymi kropkami. Całość dekoracji w kolorach fioletowobrazowym, zielonym, żółtym, niebieskim i ceglastoczerwonym. Na spodzie namalowany podszkliwnie w kolorze niebieskim znak „GF”, obok napis czarną farbą na beżowoczerwonym tle „RA/625/MGL” oraz napis czarną farbą „RA/625/M.GI”, napis czarnym tuszem „L.(?) 302”, a nadto podłużna kartka z przekreślonym numerem „4529”.

Fajans, dno płaskie bez stopy, malowany podszkliwnie, śr. 24 cm, wys. 3 cm, nr inw. RA/625/MGL.

Polska, Glinica (d. Glinitz), Johann Georg Fyalla lub od 1814 r. wdowa Fyalla, lata 1800–1826.

Por. talerz z widokiem podobnych zabudowań z glinickim znakiem „G”, ale nieco uproszczonym, między innymi pozbawionym niskiej wieży z prawej strony i z innymi drzewami oraz w innych kolorach (Vogt 2004/21, poz. 63; znak: Siess-Krzyszowski 1995, s. 40).

267.

267. Świecznik jednoświecowy w kształcie pełnoplastycznej figury siedzącej kobiety, owiniętej szatą *all'antica*, trzymającej w rękach róg obfitości. Niedekorowany. Na spodzie namalowany podszkliwnie w kolorze niebieskim znak „G.F.”, obok napis czarną farbą na beżowoczerwonym tle „RA/635/MGL” oraz skreślony napis czarnym tuszem „L. 367”.

Fajans, podstawa wgłębiona, malowany podszkliwnie, wys. 23,5 cm, nr inw. RA/635/MGL.

Polska, Glinica (d. Glinitz), Johann Georg Fyalla lub od 1814 r. wdowa Fyalla, lata 1800–1826.

Świecznik o kształcie nawiązującym w sposób luźny do świeczników prószkowskich (por. Kwiecień, Siess-Krzyszowski 2005, s. 122, poz. 143; znak: Behse 1955, s. 25, nr 8; Chrościcki 1989, s. 32, nr 84; Siess-Krzyszowski 1995, s. 40).

268.

268. Patera na podstawie w kształcie drzewa, czara ażurowa, szeroko rozchylona, posadowiona na fragmentach gałęzi wystających z konara, niżej na nim dwa duże sęki, przy czym w części dolnej konar rozchodzi się, imitując ukorzenie wystające z ziemi. Niemalowana. Na spodzie zatarty napis czarnym tuszem „M. M. 3238” (?) oraz napis czarną farbą „RA/905/M.GI.”.

Fajans,
dł. 26,4 cm, wys. 28,4 cm,
nr inw. RA/905/MGL.

Polska, Glinica (d. Glinitz),
Johann Georg Fyalla lub od 1814 r.
wdowa Fyalla,
lata 1800–1826(?).

Patera stanowi uproszczoną i pozbawioną malatury wersję pater tego typu produkowanych w Glinicy w okresie Anny Barbary von Gaschin. Nie jest zatem wykluczone, że wykonywano je w skromniejszym kształcie w okresie Fyalli, ale musiałyby to potwierdzić dalsze badania.

269.

269. Pojemnik – maselniczka z pokrywką, w kształcie przepiórki siedzącej w koszyku. Pojemnik owalny, okolony powyżej połowy wysokości ornamentem plastycznym imitującym siano, w tylnej części wystający uchwyt w formie ogona, pokrywka z jednej strony uformowana w kształt głowy przepiórki dziobkiem zwróconej w lewą stronę. Pokrywka i górna część pojemnika malowana w układające się naturalnie ptasie pióra, na dolnej części pojemnika malatura w pionowe i poziome kreski pozorująca ściankę zewnętrzną koszyka. Na spodzie pojemnika wyciśnięty znak „GLINITZ”, poniżej symbol podobny do litery „S” (?) i kropka, obok napis czarną farbą na beżowym tle „RA/614/MGL-1”, wewnątrz pokrywki napis czarną farbą „RA/614/MGL-2”.

Fajans, stopa wydatna, płaska, malowany podszkliwnie, dł. 16,7 cm, wys. 11,4 cm, nr inw. RA/614/MGL.

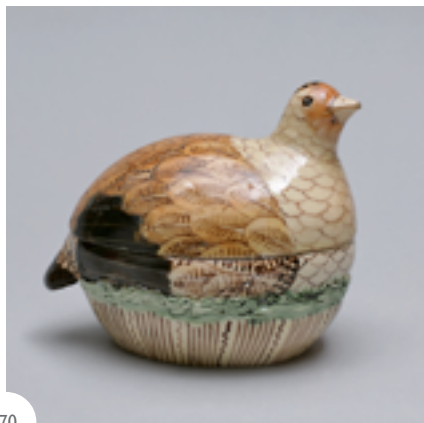
Polska, Glinica (d. Glinitz),
Carl Mittelstädt (1826–1865) lub
F. Mittelstädt (1865–1870), lub
E.G. Mittelstädt (1870–1873).

Maselniczka w kształcie przepiórki siedzącej w koszyku jest pierwszym egzemplarzem z zespołu trzech takich naczyń w zbiorach Muzeum. Są one późnym przykładem mody na naczynia w kształcie różnych zwierząt, w tym także przepiórek – por. pojemnik z połowy XVIII w. z fajansarni w Höchst (Bauer 1977, s. 126, poz. 212) czy z Zerbst (Helke 2007, s. 60, poz. 853), innym przykładem opisywanego naczynia jest także znakowany egzemplarz w zbiorach oldenburskich, który ma malaturę na koszyku w postaci pionowych i ukośnych kresk (Kurz 1989, s. 121, poz. 148). Z zestawienia tego naczynia i dwóch dalszych w zbiorach

Muzeum (tj. RA/618/MGL i RA/617/MGL, czyli nr 270 i 271) wynika, że wszystkie cztery mają inaczej malowane koszyki. Mogły to być różne wersje z zaplanowanymi różnicami albo też pozostawiono w tym zakresie wolną rękę malarzom, co jednak wydaje się mniej prawdopodobne. Niemalże identyczne maselniczki produkowano także w Prószkowie (por.: tamże, s. 165, poz. 313; Kwiecień, Siess-Krzyszowski 2005, s. 94, poz. 35; Klein 1962, s. 360, poz. 520 i 521), a także w fajansarni Felice Clerici w Mediolanie (Levy 1980, tav. 59A; Ausenda 1996, s. 208–211, poz. 137–138). Należy nadto dodać, że w Glinicy wykonywano również pojemniki w kształcie kaczek (por.: Rudi 1998, s. 80, poz. 9; znak: Siess-Krzyszowski 1995, s. 41).

270. Pojemnik – maselniczka z pokrywką, w kształcie przepiórki siedzącej w koszyku. Pojemnik owalny, okolony powyżej połowy wysokości ornamentem plastycznym imitującym siano, w tylnej części wystający uchwyt w formie ogona, pokrywka z jednej strony uformowana w kształt głowy przepiórki dziobkiem zwróconej w prawą stronę. Pokrywka i górna część pojemnika malowana w układające się naturalnie ptasie pióra, na dolnej części pojemnika malatura w pionowe kreski pozorująca ściankę zewnętrzną koszyka. Na spodzie pojemnika wyciśnięty znak „GLINITZ / M.”, obok napis czarną farbą „MGL. RA/618/1”, wewnątrz pokrywki napis czarną farbą „MGL/RA/618/2”.

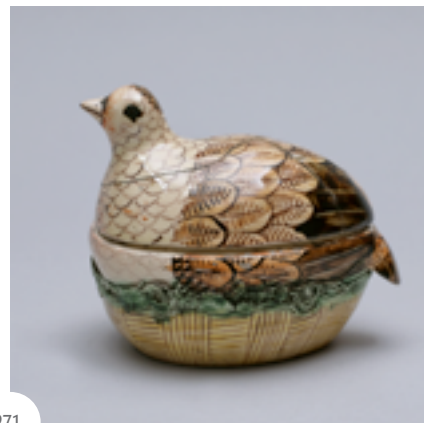
270.

Fajans, stopa wydarna, płaska, malowany podszkliwnie, dł. 10,5 cm, wys. 9 cm, nr inw. RA/618/MGL.

Polska, Glinica (d. Glinitz), Carl Mittelstädt (1826–1865) lub F. Mittelstädt (1865–1870), lub E.G. Mittelstädt (1870–1873).

Druga w zbiorach Muzeum maselniczka w kształcie przepiórki siedzącej w koszyku, różniąca się od pierwszej praktycznie tylko malaturą koszyka. Odnoszą się do niej informacje zawarte w opisie RA/614/MGL, czyli nr 269 (znak: Chrościcki 1989, s. 32, nr 88; Siess-Krzyszowski 1995, s. 41).

271. Pojemnik – maselniczka z pokrywką, w kształcie przepiórki siedzącej w koszyku. Pojemnik owalny, okolony powyżej połowy wysokości ornamentem plastycznym imitującym siano, w tylnej części wystający uchwyt w formie ogona, pokrywka z jednej strony uformowana w kształt głowy przepiórki dziobkiem zwróconej w prawą stronę. Pokrywka i górna część pojemnika malowana w układające się naturalnie ptasie pióra, na dolnej części pojemnika malatura w pionowe kreski przedzielone zygzakami pozorująca ściankę zewnętrzną koszyka. Na spodzie pojemnika napis czarną farbą na czerwono-beżowym tle „RA/617/MGL./1”, obok „OM-12764”

271.

oraz „RA/?/MGL”, wewnątrz pokrywki malowany manganem podszkliwnie numer „27.” oraz naszkliwnie napisy czarnym tuszem „O.M. / 12764” i czarną farbą „RA/617/MGL./2”.

Fajans, stopa wydarna, płaska, malowany podszkliwnie, dł. 10,7 cm, wys. 9 cm, nr inw. RA/617/MGL.

Polska, Glinica (d. Glinitz), Carl Mittelstädt (1826–1865) lub F. Mittelstädt (1865–1870), lub E.G. Mittelstädt (1870–1873).

Trzecia maselniczka w kształcie przepiórki siedzącej na koszyku. Naczynie nie jest znakowane, ale na zasadzie całkowitego podobieństwa zarówno w zakresie technologii, koloru szkliwa i barwników, jak i dekoracji do egzemplarzy opisanych wyżej (RA/614/MGL i RA/618/MGL, czyli nr 269 i 270) należy zakwalifikować je jako wyrób wytwórni w Glinicy. Także do niego odnoszą się zatem informacje zawarte w opisie pierwszego z nich.

272. Talerz płaski, okrągły. W lustrze scena z pawiem stojącym na wzgórku pośród krzewów kwiatowych, z głową odwróconą do tyłu i rozłożystym ogonem. Na kołnierzu równo rozłożone trzy kwiaty przedzielone trzema małymi gałązkami

z listkami. Dekoracje w kolorach zielonym, fioletowym, żółtym i niebieskim. Na spodzie wyciśnięty znak „GLINITZ / M / 3”, obok napis czarną farbą na beżowym tle „RA/616/MGL” oraz dalej napis czarną farbą „RA/616/MGL”.

272.

Fajans delikatny, dno płaskie bez stopy, malowany podszkliwnie, śr. 24,2 cm, wys. 2,8 cm, nr inw. RA/616/MGL.

Polska, Glinica (d. Glinitz), Carl Mittelstädt (1826–1865) lub F. Mittelstädt (1865–1870), lub E.G. Mittelstädt (1870–1873).

Wraz z czterema dalszymi egzemplarzami (RA/619/MGL, RA/637/MGL, RA/638/MGL oraz RA/639/MGL, czyli nr 273–276) talerz należy do grupy pięciu takich naczyń pokrytych dekoracją o dość podobnej kompozycji malowidła, na którą składa się zwierzę, architektura lub kwiaty w lustrze oraz skromna linearna lub kwiatowa dekoracja kołnierza. Na opisywanym egzemplarzu umieszczono pawia z kwiatami i jest to tak zwany talerz weselny (por. kolejne takie talerze z Glinicy: Chojnacka 1981, s. 59, poz. 41, czy talerz z wążkiem na krawędzi kołnierza: Mohl 2014, s. 23, poz. 49). Dekoracja ta jest naśladownictwem wcześniejszych tak zdobionych fajansów tradycyjnych z magdeburgskiej wytwórni

Guischardów (por. Puhle 1995, s. 144–147, poz. 89–93). Podobnie odwzorowane talerze wykonywano także w Prószkowie (por. Kwiecień, Siess-Krzyszowski 2005, s. 107, poz. 91 czy Mohl 2014, s. 23, poz. 48; warto dodać, że tamże, s. 23, poz. 50 pokazano jeszcze jeden podobny talerz z reliefem w stylu angielskim przy krawędzi kołnierza, który przypisany jest fajansarni raciborskiej na podstawie wyciśniętego znaku „R”; na temat dyskusji o odczytaniu tego znaku por. uwagi w opisie RA/573/MGL; znak: Chrościcki 1989, s. 32, nr 88; Siess-Krzyszowski 1995, s. 41).

273. Talerz płaski, okrągły, z wąskim reliefem perelkowym przy krawędzi kołnierza. W lustrze scena z jeleniem na łące, zwróconym w lewo, po prawej stronie wysokie drzewo iglaste, w tle schematycznie zaznaczone drzewa. Całość dekoracji w kolorach zielonym, fioletowo-brązowym i żółtym. Na spodzie wyciśnięty znak „GLINITZ. / M”, obok napis czarną farbą na beżowym tle „RA/619/MGL”, dalej napis czerwonym tuszem „O.(?)21410.”.

Fajans delikatny, dno płaskie bez stopy, malowany podszkliwnie, śr. 24,4 cm, wys. 2,9 cm, nr inw. RA/619/MGL.

Polska, Glinica (d. Glinitz), Carl Mittelstädt (1826–1865) lub F. Mittelstädt (1865–1870), lub E.G. Mittelstädt (1870–1873).

Drugi obok RA/616/MGL, RA/637/MGL, RA/638/MGL oraz RA/639/MGL (czyli nr 272 i 274–276) talerz należy do grupy pięciu takich naczyń pokrytych dekoracją o dość podobnej kompozycji malowidła, na którą składa się zwierzę, architektura lub kwiaty w lustrze oraz skromna

273.

linearna lub kwiatowa dekoracja kołnierza. Na opisywanym egzemplarzu umieszczono jelenia z drzewem z prawej strony. Taki schemat przedstawienia zwierząt jest zapewne zaczerpnięty z fajansów magdeburgskiej wytwórni Guischardów (por. Puhle 1995, s. 242–243, poz. 233 i 234; znak: Chrościcki 1989, s. 32, nr 88; Siess-Krzyszowski 1995, s. 41).

274. Talerz płaski, okrągły. W lustrze widok zabudowań z kwadratową wieżą w otoczeniu drzew na pagórku. Na kołnierzu równo rozłożone trzy kwiaty przedzielone trzema małymi gałązkami z listkami. Całość dekoracji w kolorach zielonym, fioletowobrązowym, żółtym, niebieskim i ceglastoczerwonym. Na spodzie wyciśnięty znak „GLINITZ. / M.”, obok napis czarną farbą na beżowoczerwonym tle „RA/637/MGL”.

Fajans delikatny, dno płaskie bez stopy, malowany podszkliwnie, śr. 24,2 cm, wys. 2,7 cm, nr inw. RA/637/MGL.

Polska, Glinica (d. Glinitz), Carl Mittelstädt (1826–1865) lub F. Mittelstädt (1865–1870), lub E.G. Mittelstädt (1870–1873).

Trzeci wraz z czterema egzemplarzami (RA/616/MGL, RA/619/MGL, RA/638/MGL oraz RA/639/MGL,

274.

czyli nr 272, 273, 275 i 276) talerz należący do grupy pięciu takich naczyń pokrytych dekoracją o dość podobnej kompozycji malowidła, na którą składa się zwierzę, architektura lub kwiaty w lustrze oraz skromna linearna lub kwiatowa dekoracja kołnierza. Na opisywanym egzemplarzu umieszczono widok z architekturą, który podobnie jak we wcześniejszych przypadkach bliski jest takim przedstawieniom na fajansach z magdeburskiej wytwórni Guischarów (por. Puhle 1995, s. 256–257, poz. 254–257). Podobny schemat widoku z architekturą stosowany był również w Prószkowie (por. Kwiecień, Siess-Krzyszowski 2005, s. 71, fot. VII; znak: Chrościcki 1989, s. 32, nr 88; Siess-Krzyszowski 1995, s. 41).

275. Talerz płaski, okrągły. W lustrze bukiet kwiatów z dwoma większymi oraz drobnymi kwiatami i liśćmi. Na kołnierzu równo rozłożone trzy kwiaty przedzielone trzema małymi gałązkami z listkami. Całość dekoracji w kolorach zielonym, fioletowobrazowym, żółtym i niebieskim. Na spodzie wyciśnięty znak „GLINITZ / M.”, obok napis czarną farbą na beżowym tle „RA/638/MGL”.

Fajans, dno płaskie bez stopy, malowany podszkliwnie, śr. 24,1 cm, wys. 2,8 cm, nr inw. RA/638/MGL.

275.

Polska, Glinica (d. Glinitz), Carl Mittelstädt (1826–1865) lub F. Mittelstädt (1865–1870), lub E.G. Mittelstädt (1870–1873).

Przedostatni talerz z grupy pięciu takich naczyń pokrytych dekoracją o dość podobnej kompozycji malowidła, na którą składa się zwierzę, architektura lub kwiaty w lustrze oraz skromna linearna lub kwiatowa dekoracja kołnierza. Odmiennie jednak od trzech pierwszych (RA/616/MGL, RA/619/MGL i RA/637/MGL, czyli nr 272, 273 i 274) pokryty jest on typową i powszechnie stosowaną dekoracją kwiatową (znak: Chrościcki 1989, s. 32, nr 88; Siess-Krzyszowski 1995, s. 41).

276. Talerz płaski, okrągły, z wąskim reliefem perełkowym przy krawędzi kołnierza. W lustrze bukiet kwiatów z dużą różą, drobnymi kwiatami i liśćmi. Całość dekoracji w kolorach zielonym, fioletowobrazowym, niebieskim i żółtym. Na spodzie wyciśnięty znak „GLINITZ / M.”, obok napis czarną farbą na beżowym tle „RA/639/MGL”.

Fajans delikatny, dno płaskie bez stopy, malowany podszkliwnie, śr. 24,2 cm, wys. 2,7 cm, nr inw. RA/639/MGL.

276.

Polska, Glinica (d. Glinitz), Carl Mittelstädt (1826–1865) lub F. Mittelstädt (1865–1870), lub E.G. Mittelstädt (1870–1873).

Ostatni talerz z grupy pięciu takich naczyń pokrytych dekoracją o dość podobnej kompozycji malowidła, na którą składa się zwierzę, architektura lub kwiaty w lustrze oraz skromna linearna lub kwiatowa dekoracja kołnierza (por. pozostałe: RA/616/MGL, RA/619/MGL, RA/637/MGL i RA/638/MGL, czyli nr 272–275). Podobnie jak ostatni z wymienionych pokryty jest typową i powszechnie stosowaną dekoracją kwiatową (znak: Chrościcki 1989, s. 32, nr 88; Siess-Krzyszowski 1995, s. 41).

277. Teryna z pokrywą, okrągła, z brzuścem w formie czaszy rozchylającej się ku górze, wylew podkreślony lekkim wgłębieniem wzdłuż krawędzi, z obu stron płaskie uchwyty, stopa niska, pokrywa lekko wybrzuszona ze spłaszczonym uchwytem. Niemałowana. Na spodzie wyciśnięty znak „GLINITZ / M.”, obok litera „G.” lub cyfra „9”, dalej napis czarną farbą na czerwono-beżowym tle „RA/643/MGL/1”, wewnątrz pokrywy napis czarną farbą „RA/643/M.GL./-2”.

Fajans delikatny, stopa wydutna, płaska, dł. 29 cm, wys. 13,2 cm,

277.

śr. pokrywy 25,3 cm,
wys. z pokrywą 20 cm,
nr inw. RA/643/MGL-1
oraz RA/643/MGL-2.

Polska, Glinica (d. Glinitz),
Carl Mittelstädt (1826–1865) lub
F. Mittelstädt (1865–1870), lub
E.G. Mittelstädt (1870–1873).

Teryna z pokrywą z serwisu, rzadko
zachowany przykład naczynia użyt-
kowego (znak: Chrościcki 1989, s. 32,
nr 88; Siess-Krzyszowski 1995, s. 41).

278. Talerz płaski, okrągły, z wąskim re-
liefem perełkowym przy krawędzi kołnie-
rza. Powierzchnia niedekorowana.
Na spodzie wyciśnięty znak „GLINITZ
/ M.”, obok napis czarną farbą na be-
żowym tle „RA/640/MGL”, dalej napis
czarnym tuszem „OM1709.” oraz „M”.

Fajans delikatny,
dno płaskie bez stopy,
śr. 24,2 cm, wys. 2,7 cm,
nr inw. RA/640/MGL.

278.

Polska, Glinica (d. Glinitz),
Carl Mittelstädt (1826–1865) lub
F. Mittelstädt (1865–1870), lub
E.G. Mittelstädt (1870–1873).

Prosty talerz zdobiony tylko pereł-
kowaniem przy krawędzi kołnie-
rza. Pierwszy z dwóch takich talerzy
(wraz z RA/641/MGL, czyli nr 279)
należących zapewne do tego sa-
mego serwisu. Rzadko zachowany
przykład naczynia typowo użytko-
wego (znak: Chrościcki 1989, s. 32,
nr 88; Siess-Krzyszowski 1995, s. 41).

279. Talerz płaski, okrągły, z wą-
skim reliefem perełkowym przy kra-
wędzi kołnierza. Powierzchnia nie-
dekorowana. Na spodzie wyciśnię-
ty znak „GLINITZ / M.”, obok na-
pis czarną farbą na beżowym tle
„RA/641/MGL”.

279.

Fajans delikatny,
dno płaskie bez stopy,
śr. 24,3 cm, wys. 2,5 cm,
nr inw. RA/641/MGL.

Polska, Glinica (d. Glinitz),
Carl Mittelstädt (1826–1865) lub
F. Mittelstädt (1865–1870), lub
E.G. Mittelstädt (1870–1873).

Podobnie jak RA/640/MGL, czyli
nr 278, prosty talerz zdobiony tylko
perełkowaniem przy krawędzi koł-
nierza. Drugi talerz wraz z wyżej wy-
mienionym, który należał zapewne
do tego samego serwisu. Rzadko za-
chowany przykład naczynia typowo
użytkowego (znak: Chrościcki 1989,
s. 32, nr 88; Siess-Krzyszowski 1995,
s. 41).

280.

280. Kałamarz ze świecznikiem, na podstawie w kształcie nieregularnego czworoboku na sześciu kwadratowych nóżkach, składający się z dwóch części: wyższej zamkniętej i niższej otwartej. Część wyższa w kształcie podłużnego pudełka z dwoma otworami na pojemniki i ażurową ścianką przednią oraz tulejką na świecę z elementami dekoracyjnymi po dwóch stronach. Część niższa, usytuowana z przodu, stanowi otwarty pojemnik na przybory piśmienne z wygiętą i ażurową ścianką przednią nawiązującą do kształtu płotu. Powierzchnia nie-dekorowana. Na spodzie wyciśnięty znak „GLINITZ / M”, obok napis czarną farbą na startym beżowym tle „RA/642/MGL”.

Fajans delikatny, spód płaski, nóżki małe, niskie, dł. 22 cm, wys. 12,3 cm, nr inw. RA/642/MGL.

Polska, Glinica (d. Glinitz), Carl Mittelstädt (1826–1865) lub F. Mittelstädt (1865–1870), lub E.G. Mittelstädt (1870–1873).

Kałamarz omówiony w: Mohl 2001, s. 20, poz. 115. Jest późną wersją formy kałamarzy fajansowych, które wcześniej były bardziej ozdobne i kolorowe (por. RA/632/MGL, czyli nr 263), jest jednak skromniejszy i odzwierciedla dokonane od tamtego czasu przemiany stylowe (por. podobne dwa przykłady z fajansarni w Kellinghusen: Zubek 1983, s. 284–285, poz. 591–592; także Lungagnini 1998, s. 364, poz. 707 i 708; znak: Chrościcki 1989, s. 32, nr 88; Siess-Krzyszowski 1995, s. 41).

281. Dzbaneq do kawy z pokrywką, okrągły, o lekko gruszkowatym brzuścu i ukośnej na zewnątrz stopie. Wydatny dziobek, ucho u nasady uformowane w kształcie liścia. Na powierzchni brzuśca toczone płytkie wgłębienia dzielące go na poziome strefy, w części wyższej pokryte jednolitą malaturą naśladowującą kolor *rosso antico*. Na spodzie wyciśnięty znak „GLINITZ” i obok cyfra „5”, dalej napis czarną farbą na beżowym tle „RA/621/MGL” oraz nieczytelne pozostałości napisu czarnym tuszem. Pokrywka ze spłaszczonym uchwytem i powierzchnią powtarzającą dekorację brzuśca.

281.

Fajans delikatny, spód płaski, stopa niska, płaska, wys. z pokrywką 16,8 cm, bez pokrywki 12,3 cm, dł. 13,9 cm, nr inw. RA/621/MGL.

Polska, Glinica (d. Glinitz), Carl Mittelstädt (1826–1865) lub F. Mittelstädt (1865–1870), lub E.G. Mittelstädt (1870–1873).

Przykład dzbanka zaprojektowanego w oderwaniu od stylów historycznych. Rzadko zachowane eleganckie naczynie użytkowe (znak: Siess-Krzyszowski 1995, s. 41).

282.

282. Spodek, okrągły, miseczkowaty, o półkolistych ściankach. Na powierzchni zewnętrznej dekorowany jednolicie malaturą naśladowującą kolor *rosso antico*. Na spodzie wyciśnięty znak „GLINITZ / M.”, obok napis czarną farbą na beżowym tle „RA/624/MGL”.

Fajans delikatny, stopa wydatna, spłaszczona, śr. 9,9 cm, wys. 3 cm, nr inw. RA/624/MGL.

Polska, Glinica (d. Glinitz), Carl Mittelstädt (1826–1865) lub F. Mittelstädt (1865–1870), lub E.G. Mittelstädt (1870–1873).

Podobnie jak dzbanek do kawy RA/621/MGL, czyli nr 281, spodek zaprojektowany w oderwaniu od stylów historycznych. Także należy do rzadko zachowanych naczyń użytkowych (por. podobny spodek z filiżanką z Prószkowa: Kwiecień, Siess-Krzyszowski 2005, s. 137, poz. 187; por. także podana jako wyrób prószkowski nieznakowana filiżanka ze spodkiem: Mohl 2014, s. 22, poz. 31, które z uwagi na podobieństwo, w tym szczególnie odcień koloru, mogą pochodzić z Glinicy; znak: Chrościcki 1989, s. 32, nr 88; Siess-Krzyszowski 1995, s. 41).

283.

8.3. NIEBORÓW

283. Talerz duży, okrągły, z szerokim kołnierzem. W lustrze ośmiolistny medalion z kwiatami i stylizowanymi liśćmi. Na całej szerokości kołnierza ornament z kwiatami jak w lustrze i podobnie stylizowanymi liśćmi, a nadto elementami geometrycznymi. Całość dekoracji w kolorach niebieskim i ceglano-czerwonym. Na spodzie malowany w kolorze czarnym znak z mitrą i „R”, obok litera „K” i napis czarną farbą „RA/1189/M.Gl.”

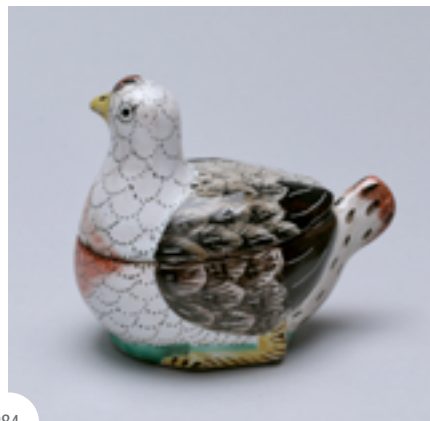
Fajans (majolika), stopa wysoka, płaska, śr. 57 cm, wys. 6,3 cm, nr inw. RA/1189/MGL.

Polska, Nieborów, Michał Piotr Radziwiłł, lata 1882–1885.

Talerz ma charakter typowo dekoracyjny i wzorowany jest na stylistyce ośrodka fajansu w Rouen w XVIII w. Tradycyjnie nazywany jest majoliką i powstał zapewne w najlepszym okresie wytwórni, czyli w latach 1882–1885 (Kostuch 2013, s. 106; por. mały talerz z prostym wzorem tego samego rodzaju i podobną kompozycją: tamże, s. 202, poz. 17; znak: Chrościcki 1989, s. 46, nr 164; Kostuch 2013, s. 108).

8.4. PRÓSZKÓW

284. Maselniczka w kształcie przepiórki, owalna, uformowana w kształt przepiórki siedzącej na trawie, z głową zwróconą w prawo, z tyłu zadarty ogonek, w połowie wysokości podzielona na dwie części, z których górna stanowi pokrywkę. Całość pojemnika malowana w kolorach czarnym, różowym, zielonym i żółtym w układające się naturalnie ptasie pióra i elementy anatomiczne ptaka. Na spodzie pojemnika napis czarną farbą „RA/564/MGL/-1”, wewnątrz pokrywki malowany podszkliwnie znak „16.” lub „1G.”, obok napis czarną farbą „RA/564/M.GL.-2”.

284.

Fajans, spód płaski, malowany podszkliwnie, dł. 9,5 cm, wys. 7,8 cm, nr inw. RA/564/MGL.

Polska, Prószków (d. Proskau), Königliche Fayence-Manufaktur, lata 1784–1823.

W zbiorach Muzeum znajduje się analogiczna maselniczka z niewielkimi różnicami (por. Kwiecień, Siess-Krzyszowski 2005, s. 94, poz. 35; por. także taki sam egzemplarz w zbiorach frankfurckich: Bauer 1977,

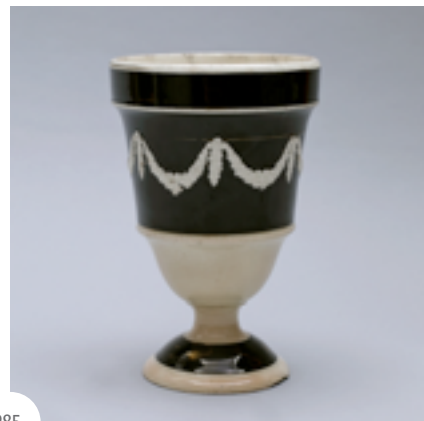
s. 165, poz. 313; jak również w zbiorach oldenburskich, ale ze znakiem Glinicy: Kurz 1989, s. 121, poz. 148). O jej atrybucji winny jednak zdecydować bardzo duże podobieństwa, które są tak szczegółowe, iż przemawiają za identycznością wytwórcy. Dotyczą one nie tylko kształtu, ale i malatury, a odmienności w dolnej części naczynia, nogi na trawie zamiast koszyka i inny ogon wskazują raczej na drugą wersję maselniczki w tym kształcie – por. analogiczny przykład z nogami na trawie, zapewne na tej samej podstawie przypisany fajansarni prószkowskiej, gdyż również jest nieznakowany (zbiory oldenburskie: Kurz 1989, s. 172, poz. 241); o odmiennościach malowania koszyków na podobnych maselniczkach z Glinicy por. uwagi przy opisie RA/614/MGL, czyli nr 269.

8.5. RACIBÓRZ

285. Pucharek, okrągły, z brzdkiem dzwoniowatym i wąską stopą przechodzącą u dołu w szeroką podstawę. Powierzchnia brzdka podzielona na trzy poziome strefy, w środkowej reliefowa nakładka w kształcie kwiatowej girlandy, dolna delikatnie kanelowana. Całość w kolorach brązowym i naturalnie kremowym. Na spodzie napis czarną farbą „O.M / 1515”, zatarty napis „MM-3061” oraz czarną farbą „RA/891/M.GL.”.

Fajans delikatny, szklivo błyszczące, wys. 17,9 cm, śr. stopy 8,6 cm, nr inw. RA/891/MGL.

Polska, Racibórz-Bosacz(?) (d. Bosatz bei Ratibor), Josef Beaumont(?), lata 1785–1803(?).

285.

Pucharek ma formę klasycyzującą, a względy technologiczne oraz dekoracja pozwalają związać go z fajansarnią prowadzoną przez Josefa Beaumonta (por. Starzewska, Jeżewska 1978, s. 47). Atrybucja nie jest jednak pewna i mogą ją potwierdzić jedynie dalsze badania.

286. Teryna z pokrywą, owalna, z brzdkiem w formie krateru na szerokiej, lekko wybrzuszonej stopie i z rozchylonym wylewem. W dolnej części brzdka pionowe puklowanie, na gładkiej górnej części po obu stronach malowane monochromatycznie sceny z baranem i owcami w odcieniach czerni i bieli, po obu krótszych stronach małe wygięte uchwyty z delikatnym reliefem, kształt reliefu i rowków podkreślony czarną kreską. Pokrywa w części środkowej wybruszona i puklowana, brzeg dolny podkreślony cienkim rowkiem biegnącym wzdłuż krawędzi, uchwyt w kształcie owalnej lekko spłaszczonej gałki pokrytej od góry reliefem w kształcie liści, kształt pukli i reliefu oraz bieg rowka podkreślone malowaną czarną kreską. Na spodzie wryta cyfra „3.” i wyciśnięty znak „BARUCH 1”, obok napis czarnym tuszem „O. M. / 9202” i czarną farbą na beżowym tle „RA/576/MGL”, wewnątrz pokrywy zatarty napis czarnym tuszem „BARUCH(?) / O.M.9202” oraz niebieskim atramentem „RA/576/MGL”, dalej zatarty napis czarną farbą „RA/576/MGL”.

286.

Fajans delikatny, malatura, drapanie, dł. 29,8 cm, wys. 17 cm, dł. pokrywy 29 cm, wys. z pokrywą 25,3 cm, nr inw. RA/576/MGL.

Polska, Racibórz-Bosacz (d. Bosatz bei Ratibor), Salomon Baruch (1803–1820) lub Johanna Baruch (1821–1826), lub spadkobiercy (1826–1828).

Teryna omówiona w: Mohl 2001, s. 22, poz. 136. Wraz z RA/582/MGL, RA/580/MGL i RA/581/MGL, czyli nr 287–289, należy do zespołu czterech podobnych naczyń w zbiorach Muzeum, które powstały w drugim okresie działalności fajansarni w Raciborzu, kiedy kierował nią Salomon Baruch lub przez dwa ostatnie lata jego spadkobiercy. Wszystkie one zostały odlane z takich samych form, a różnią się jedynie szczegółami i rodzajem dekoracji (por. także kolejne dwa znane egzemplarze: Sozańska 2022, s. 151, poz. 223 oraz z reliefem pod uchwytem pokrywy: Mohl 2014,

s. 23, poz. 45 i Kybalová 1989, s. 197, poz. 176). Opisywana teryna wyróżnia się bogatym malowidłem, przy czym jego tematyka obecna jest na fajansach niemieckich od dłuższego czasu – por. widok z owcami i baranem na kuflu z Künersberga w zbiorach hamburskich (por. Helke 2006, s. 78; także Fröschner 1995, s. 198 i Bayer 1995, s. 122), por. nadto inną wersję takiej stylistyki tego rodzaju naczyń: np. teryna z Týnca nad Sázavou (Kybalová 1989, s. 116, poz. 100; znak: Siess-Krzyszowski 1995, s. 63; Chrościcki 1989, s. 52, poz. 210).

287. Teryna z pokrywą, owalna, z brzuścem w formie krateru na szerokiej, lekko wybrzuszonej stopie i z rozchylonym wylewem. W dolnej części brzuśca pionowe puklowanie, na gładkiej górnej części ślady po dekoracji drukowanej w kolorze czarnym, główka sarny, drzewo, po obu krótszych stronach małe wygięte uchwyty z delikatnym reliefem, ślady podkreślenia kształtu reliefu

czarną kreską. Pokrywa w części środkowej wybrzuszona i puklowana, brzeg dolny podkreślony cienkim rowkiem biegnącym wzdłuż krawędzi, uchwyt w kształcie owalnej, lekko spłaszczonej gałki pokrytej od góry reliefem w kształcie liści, kształt pukli i reliefu oraz bieg rowka podkreślone malowaną czarną kreską. Na spodzie wyciśnięty znak „2 / BARUCH”, w znacznej części zatarty, obok napis czarną farbą na beżowym tle „RA/582/MGL/1”, wewnątrz pokrywy napis czarną farbą „RA/582/MGL/2” oraz nieczytelna pozostałość napisu czarnym tuszem.

287.

Fajans delikatny, druk naszkliwny, dł. 32,2 cm, wys. 17 cm, dł. pokrywy 31,4 cm, wys. z pokrywą 26 cm, nr inw. RA/582/MGL.

Polska, Racibórz-Bosacz (d. Bosatz bei Ratibor), Salomon Baruch (1803–1820) lub Johanna Baruch (1821–1826), lub spadkobiercy (1826–1828).

Druga teryna z zespołu podobnych naczyń obok RA/576/MGL, RA/580/MGL i RA/581/MGL, czyli nr 286, 288 i 289. Różni się od pozostałych zachowaną śladowo dekoracją drukowaną oraz podkreśleniem elementów reliefowych. Dalsze informacje w opisie RA/576/MGL (znak: Siess-Krzyszowski 1995, s. 63; Chrościcki 1989, s. 52, poz. 210).

288.

288. Teryna z pokrywą, owalna, z brzuścem w formie krateru na szerokiej, lekko wybrzuszonej stopie i z rozchylonym wylewem. W dolnej części brzuśca pionowe puklowanie, po obu krótszych stronach małe wygięte uchwyty. Pokrywa w części środkowej wybruszona i puklowana, brzeg dolny podkreślony cienkim rowkiem biegnącym wzdłuż krawędzi, uchwyt w kształcie owalnej lekko spłaszczonej gałki pokrytej od góry reliefem w kształcie liści. Niemalowana. Na spodzie wyciśnięty znak „1 / BARUCH”, obok napis czarną farbą na beżowym tle „RA/580/MGL”, wewnątrz pokrywy napis czarną farbą „RA/580/MGL./2” oraz napis czarnym tuszem „XX m”.

Fajans delikatny, wewnątrz podstawy i po bokach koło uchwytów ślady szwów po formie, wys. 17,4 cm, dł. 32,8 cm, dł. pokrywy 32 cm, wys. z pokrywą 26,6 cm, nr inw. RA/580/MGL

Polska, Racibórz-Bosacz (d. Bosatz bei Ratibor), Salomon Baruch (1803–1820) lub Johanna Baruch (1821–1826), lub spadkobiercy (1826–1828).

Trzecia teryna z zespołu podobnych naczyń (obok RA/576/MGL, RA/581/MGL i RA/582/MGL, czyli nr 286, 287 i 289). Jej cechą jest brak

jakiegokolwiek zdobienia poza formą i reliefami, tak jak w egzemplarzu wrocławskim (Sozańska 2022, s. 151, poz. 223). Dalsze informacje w opisie RA/576/MGL, czyli nr 286 (znak: Siess-Krzyszkowski 1995, s. 63; Chrościcki 1989, s. 52, poz. 210).

289. Teryna z pokrywą, owalna, z brzuścem w formie krateru na szerokiej, lekko wybrzuszonej stopie i z rozchylonym wylewem. W dolnej części brzuśca pionowe puklowanie, po obu krótszych stronach małe wygięte uchwyty. Pokrywa w części środkowej wybruszona i puklowana, brzeg dolny podkreślony cienkim rowkiem biegnącym wzdłuż krawędzi, uchwyt w kształcie owalnej, lekko spłaszczonej gałki pokrytej od góry reliefem w kształcie liści. Niemalowana. Na spodzie wyciśnięty znak „1 / BARUCH”, obok napis czarną farbą na beżowym tle „RA/581/MGL/-1”, wewnątrz pokrywy napis czarną farbą „RA/581/MGL./2” oraz napis czarnym tuszem „OM10976” (OM10916?).

Fajans delikatny, wewnątrz podstawy ślad szwu po formie, wys. 17,2 cm, dł. 32,5 cm, dł. pokrywy 31,9 cm, wys. z pokrywą 26,7 cm, nr inw. RA/581/MGL.

Polska, Racibórz-Bosacz (d. Bosatz bei Ratibor), Salomon Baruch (1803–1820) lub Johanna Baruch (1821–1826), lub spadkobiercy (1826–1828).

Czwarta teryna z zespołu podobnych naczyń (obok RA/576/MGL, RA/582/MGL i RA/580/MG, czyli nr 286–288). Ze względu na brak dekoracji poza formą i reliefami może stanowić parę z RA/580/MGL, czyli nr 288, a trzecim analogicznym egzemplarzem jest egzemplarz

289.

wrocławski (Sozańska 2022, s. 151, poz. 223). Dalsze informacje w opisie RA/576/MGL, czyli nr 286 (znak: Siess-Krzyszkowski 1995, s. 63; Chrościcki 1989, s. 52, poz. 210).

290. Teryna, okrągła, z brzuścem w formie krateru na szeroko rozchylonej ku dołowi stopie i z podkreślonym wąskim rowkiem wylewem. W dolnej części brzuśca pionowe kanelury, po obu krótszych stronach małe wygięte uchwyty pokryte reliefowymi liśćmi. Niemalowana. Na spodzie napis czarną farbą „RA/466/M.GL”.

290.

Fajans delikatny, stopa płaska, zagłębiona, dł. 31 cm, wys. 13,8 cm, nr inw. RA/466/MGL.

Polska, Racibórz-Bosacz (d. Bosatz bei Ratibor), Salomon Baruch

(1803–1820) lub Johanna Baruch (1821–1826), lub spadkobiercy (1826–1828).

Teryna okrągła, pod względem formy podobna do owalnych teryn z zespołu opisanego wyżej (RA/576/MGL, RA/582/MGL, RA/580/MGL i RA/581/MGL, czyli nr 286–289). Pewne różnice, jak np. spłaszczone krakelury na brzuścu i jego wyprofilowanie, a nadto brak znaku skłaniają do postawienia ewentualnego pytania, czy powstała ona w fajansarni raciborskiej.

291. Miska, okrągła, z szeroko rozchylonym brzuścem, poniżej połowy uskok, stopa niska. Na bokach dwa małe uchwyty. Niemalowana. Na spodzie wyciśnięty znak „BARUCH”, obok cyfra „6” lub „9”, dalej napis czarnym tuszem „OM / 10762 / Baruch”, niżej napis czarną farbą na beżowym tle „RA/1257/M.GL.”.

291.

Fajans delikatny, stopa płaska, wys. 6,5 cm, dł. 20,3 cm, nr inw. RA/1257/MGL.

Polska, Racibórz-Bosacz (d. Bosatz bei Ratibor), Salomon Baruch (1803–1820) lub Johanna Baruch (1821–1826), lub spadkobiercy (1826–1828).

Miska bez specjalnej dekoracji stanowiąca rzadki przykład zachowanego naczynia codziennego użytku (znak: Siess-Krzyszowski 1995, s. 63; Chrościcki 1989, s. 52, poz. 210).

8.6. TUŁOWICE

292. Talerz płaski, okrągły, z wąskim reliefem łuskowym przy krawędzi kołnierza. Powierzchnia niedekorowana. Na spodzie wyciśnięty znak „T”, obok napis czarną farbą na beżowym tle „RA/585/MGL.”.

292.

Fajans delikatny, dno płaskie bez stopy, śr. 23,8 cm, wys. 2,8 cm, nr inw. RA/585/MGL.

Polska, Tułowice (d. Tillowitz bei Falkenberg), Johann Carl Graf Praschma (1817–1819) lub Johann Degotschon (1819–1840), lub Johanna Degotschon (1840–1842).

Prosty talerz użytkowy z ozdobnym reliefem przy krawędzi kołnierza. Należał zapewne do tego samego serwisu z talerzem głębokim RA/584/MGL, czyli nr 293 (znak: Chrościcki 1989, s. 57, nr 243; Siess-Krzyszowski 1995, s. 71).

293.

293. Talerz głęboki, okrągły, z wąskim reliefem łuskowym przy krawędzi kołnierza. Powierzchnia niedekorowana. Na spodzie wyciśnięty znak „T”, obok napis czarną farbą na beżowym tle „RA/584/MGL.”.

Fajans delikatny, dno płaskie bez stopy, śr. 24,8 cm, wys. 4,6 cm, nr inw. RA/584/MGL.

Polska, Tułowice (d. Tillowitz bei Falkenberg), Johann Carl Graf Praschma (1817–1819) lub Johann Degotschon (1819–1840), lub Johanna Degotschon (1840–1842).

Drugi w zbiorze Muzeum prosty talerz użytkowy z ozdobnym reliefem przy krawędzi kołnierza. Talerz głęboki, który należał zapewne do tego samego serwisu z talerzem płytkim RA/585/MGL, czyli nr 292 (znak: Chrościcki 1989, s. 57, nr 243; Siess-Krzyszowski 1995, s. 71).

294. Świecznik jednoświecowy, w kształcie kolumny o przekroju kwadratowym, kanelowanej w części dolnej, na szerokiej kilkustopniowej podstawie i rozszerzającym się ku górze kapitelu. Niemalowany. Na spodzie wyciśnięty znak „TILLOWITZ”, obok napis czarną farbą na beżowoczerwonym tle „RA/586/M.GL.” oraz zatarty napis czarnym tuszem „Tillowitz”, po przeciwnej stronie znak „(?) M 10421”.

294.

Fajans delikatny, podstawa wgłębiona, wys. 19,3 cm, podstawa 8,6×8,6 cm, nr inw. RA/586/MGL.

Polska, Tułowice (d. Tillowitz bei Falkenberg), Johann Carl Graf Praschma (1817–1819) lub Johann Degotschon (1819–1840), lub Johanna Degotschon (1840–1842).

Prosty świecznik użytkowy, mimo niewielkiej różnicy wymiarów zapewne do pary z RA/587/MGL, czyli nr 295 (znak: Siess-Krzyszowski 1995, s. 71).

295. Świecznik jednoświecowy, w kształcie kolumny o przekroju kwadratowym, kanelowanej w części dolnej, na szerokiej kilkustopniowej podstawie i rozszerzającym się ku górze kapitelu. Niemalowany. Na spodzie mało czytelny wyciskany znak „TILLOWITZ”, obok napis czarną farbą „RA/587/M.GL.” na beżowo-czerwonym tle oraz zatarty napis czarnym tuszem „Tillowitz”.

295.

Fajans delikatny, podstawa wgłębiona, wys. 19,5 cm, podstawa 9×9 cm, nr inw. RA/587/M.GL.

Polska, Tułowice (d. Tillowitz bei Falkenberg), Johann Carl Graf Praschma (1817–1819) lub Johann Degotschon (1819–1840), lub Johanna Degotschon (1840–1842).

Drugi prosty świecznik użytkowy, mimo niewielkiej różnicy wymiarów do pary z RA/586/MGL, czyli nr 294 (znak: Siess-Krzyszowski 1995, s. 71).

296. Świecznik jednoświecowy, w kształcie kolumny o przekroju okrągłym, kanelowanej, na kwadratowej kilkustopniowej podstawie i rozszerzającym się ku górze kapitelu. Niemalowany. Na spodzie wyciśnięty znak „T 2”, obok napis czarną farbą na beżowoczerwonym tle „RA/597/M.GL.” oraz zatarty napis czarnym tuszem „OM 17576(?)”.

296.

Fajans delikatny, podstawa wgłębiona, wys. 16,3 cm, podstawa 8,1×8,1 cm, nr inw. RA/597/MGL.

Polska, Tułowice (d. Tillowitz bei Falkenberg), Johann Carl Graf Praschma (1817–1819) lub Johann Degotschon (1819–1840), lub Johanna Degotschon (1840–1842).

Trzeci obok RA/586/MGL i RA/587/MGL, czyli nr 294 i 295, prosty świecznik użytkowy o odmiennej od nich formie (znak: Siess-Krzyszowski 1995, s. 71).

296a. Koszyczek na owoce, owalny, z lekko rozchodzącymi się ku górze ściankami zbudowanymi z prostych żeber, podstawa na ośmiu nóżkach w kształcie ściętych stożków. Na dnie widoczek z kamieniami, roślinami i fragmentem płotu na pierwszym planie, w tle budynek z niską wieżą z boku. Na ściankach bocznych drobne kwiatki i listki. Malowany w kolorze fioletowym na białym tle.

296a.

Na spodzie koszyczka namalowany znak w kolorze fioletowym, wiązane „T F / V”, obok napis czarną farbą na beżowym tle „RA/4412/MGL”.

Fajans,
dł. 24,6 cm, wys. 15,6 cm,
nr inw. RA/4412/MGL.

Polska, Tułowice (d. Tillowitz
bei Falkenberg), Gräfliche
Frankenberg'sche Fayence - und
Steingutmanufaktur,
lata 1842-1857.

Koszyczek jest przykładem późnej produkcji naczyń z fajansu tradycyjnego, który już w tym okresie został zasadniczo wyparty przez fajans delikatny. Zarówno jego forma, jak i dekoracja są kontynuacją koszyczków popularnych we wcześniejszym stuleciu. Sposób przedstawienia widoku z domem i jego monochromatyczna kolorystyka nawiązują zaś wprost do takich widoczków znanych z dekoracji fajansu francuskiego z Niderviller (por.: Guillemé-Brulon 2005, s. 69). Do Tułowic przeszły one z pewnością z wyrobów z Prószkowa, gdzie często stosowano tę manierę malarską (por. Kwiecień, Siess-Krzyszowski 2005, s. 98, poz. 48 czy s. 104, poz. 75; znak: Siess-Krzyszowski 1995, s. 72).

8.7. ŚLĄSKA KAMIONKA DELIKATNA

297. Kałamarz, okrągły, na czterech kolumnkach i wielokątnej podstawie. Korpus w kształcie bębna z czterema otworami na pojemniki od góry, na zewnętrznych ściankach kontynuacyjny barwny relief z postaciami antycznymi na tle marmurkowym. Kolumnki okrągłe z wałkowatymi podstawami i kapitelami nawiązującymi do stylu korynckiego. Podstawa na planie kwadratu ze ściętymi rogami i lekko wklęsłymi ściankami bocznymi, na których relief z wicią roślinną. Całość w kolorach brązowym, różowym, zielonym, ceglano-czerwonym, ze śladami złocenia. Na spodzie wyciśnięty znak „Beaumont”, obok napis czarną farbą „RA/875/M.GL./-1”. Cztery toczne pojemniki na piasek i atrament, na spodzie trzech z nich wyciśnięty znak „Beaumont”, na wszystkich kolejno napis białą farbą „RA/875/M.GL./-2”, „RA/875/M.GL./-3”, „RA/875/M.GL./-4”, „RA/875/M.GL./-5”.

Kamionka, szkliwo błyszczące,
wys. 21,3 cm, śr. 19,7 cm,
pojemniki z kamionki
delikatnej (*black basalt*),
nieoszklione,
RA/875/M.GL./-2 – wys. 5,8 cm,
śr. 6,6 cm;
RA/875/M.GL./-3 – wys. 5,9 cm,
śr. 6,5 cm;
RA/875/M.GL./-4 – wys. 5,2 cm,
śr. 6,8 cm;
RA/875/M. GL./-5 – rekonstru-
owany z drewna, wys. 2,5 cm,
śr. 6,5 cm;
nr inw. RA/875/M.GL.

297.

Polska, Racibórz-Bosacz (d. Bosatz bei Ratibor), Josef Beaumont, lata 1795–1803.

Kałamarz jest jedynym znanym i pewnym wyrobem fajansarni raciborskiej w zbiorach polskich z okresu, kiedy prowadził ją Josef Beaumont. O samej wytwórni brak szerzej udokumentowanej informacji, a krótkie notatki na jej temat podają: Starzewska, Jeżewska 1978, s. 46; Kybalová 1989, s. 193–194 i Edwards 1994, s. 287. Por., także najnowsze ustalenia w opracowaniu Siess-Krzyszczkowskiego „Fajansarnie śląskie XVIII–XIX w” wyżej na początku niniejszego katalogu. Wiadomo, że w podanym okresie produkowano w niej zarówno fajans, jak i kamionkę delikatną (Siess-Krzyszczkowski 1995, s. 62). Wyroby fajansowe na obecnym etapie badań są nieznanne, ale być może należy do nich zespół nieznakowanych naczyń w Muzeum Narodowym we Wrocławiu (Sozańska 2022, s. 150–151, poz. 219–222). Obok opisywanego kałamarza znana jest tylko

znakowana w ten sam sposób cukiernica z czarnej kamionki delikatnej w zbiorze Rakowa w Stanach Zjednoczonych (Edwards 1994, s. 287, poz. 467). Warty podkreślenia jest nadto fakt, że kałamarz złożony jest z części wykonanych z dwóch rodzajów kamionki. Podstawa to kamionka tradycyjna, trudna do wypalenia, ale ceramicy angielscy produkowali takie wyroby, w tym także zdobione, chociaż nie na bardzo wielką skalę (por. Grigsby 1990, s. 17 i nast. czy Williams, Halfpenny 2000, s. 38 i nast.). Pojemniki na piasek i atrament wykonane są natomiast z popularnej od końca XVIII w. czarnej kamionki delikatnej (por. wyjaśnienia w opisie RA/41/MGL, czyli nr 38). W tym miejscu trzeba jeszcze dodać, że za wyroby raciborskie z okresu Beaumonta uchodziły do niedawna naczynia znakowane wyciskaną literą „R”, ale atrybucja ta została wykluczona jako nieposiadająca podstawy źródłowej (Siess-Krzyszczkowski 1995, s. 63). Sugeruje się, że znak ten wskazuje na fajansarnię w Rheinsbergu

(tamże, s. 56), z której nb. Beaumont przybył na Śląsk, ale jak na razie atrybucja ta również nie znajduje pełnego potwierdzenia (por. opis RA/573/MGL, czyli nr 227; znak: Chrościcki 1989, s. 52, nr 208; Siess-Krzyszowski 1995, s. 63).

298. Patera okrągła, z falistym konturem brzegu kołnierza i bogatym reliefem w kształcie wici winnej latorośli na jego zewnętrznej części, podstawa masywna, pierścieniowa. W lustrze dwie gałązki z kwiatami i liśćmi. Całe naczynie w kolorze czarnym, szkliwionym, malatura srebrem. Na spodzie wyciśnięty znak „TbF”, napis białą farbą „M.GI.-RA-7354” oraz pasek papieru z napisem ręcznym „M.GI.-RA-7354”.

298.

Czarna kamionka delikatna, masa ciemnoczerwona, stopa wysoka, malatura naszkliwna srebrem, śr. 24,7 cm, wys. 6 cm, nr inw. RA/7354/MGL.

Polska, Tułowice (d. Tillowitz bei Falkenberg), Gräflische Frankenberg'sche Fayence- und Steingutmanufaktur, lata 1842–1857.

Patera należy do zespołu 21 różnorodnych naczyń w zbiorach Muzeum wykonanych z czarnej kamionki delikatnej produkowanej w Tułowicach

w latach 1842–1857. W istocie masa kamionkowa jako taka miała kolor ciemnoczerwony i była polewana czarną glazurą oraz czasem pokrywana naszkliwną malaturą srebrną. Naczynia te nazywano czarną porcelaną (Siess-Krzyszowski 1995, s. 72). Asortyment ich był bardzo bogaty, o czym świadczy nie tylko zróżnicowanie omawianych egzemplarzy, ale także obiektów znajdujących się w zbiorach Muzeum Gómośląskiego w Bytomiu (por. Mohl 2014, s. 23–24, poz. 51–61). Należy przy tym podkreślić, że wcześniej na Śląsku wykonywano takie naczynia w fajansarni prószkowskiej w latach 1803–1821 (por. szereg przykładów: Kwiecień, Siess-Krzyszowski 2005, s. 147–149, poz. 219–226). Opisywana patera nosi wszelkie cechy stylu swojej epoki, w tym relief w postaci liści i kiści winnej latorośli, znany także ze sreber tego czasu (por. Lileyko 1979, s. 37, poz. 50; znak: Chrościcki 1989, s. 57, nr 241; Siess-Krzyszowski 1995, s. 72).

299. Patera okrągła z falistym konturem brzegu, na powierzchni kołnierza i w lustrze relief nawiązujący do motywów rokoka z kratkami i owocami. Stopa wysoka. Całe naczynie w kolorze czarnym, szkliwionym, malatura srebrem. Na spodzie napisana białą farbą liczba „22186” oraz napis „RA/596/M.GI.”.

Czarna kamionka delikatna, masa ciemnoczerwona, stopa wysoka, malatura naszkliwna srebrem, śr. 24,7 cm, wys. 6 cm, nr inw. RA/596/MGL.

Polska, Tułowice (d. Tillowitz bei Falkenberg), Gräflische Frankenberg'sche Fayence- und Steingutmanufaktur, lata 1842–1857.

299.

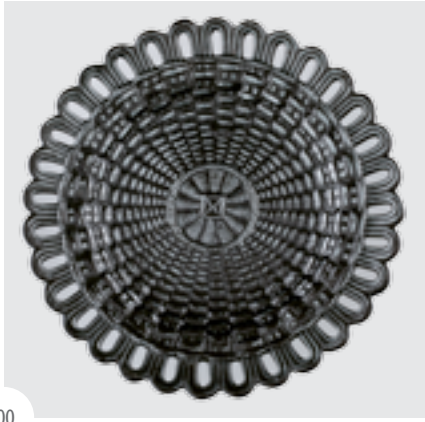
Druga obok RA/7354/MGL, czyli nr 298, patera z czarnej kamionki delikatnej w zbiorze Muzeum. Różni się ona od poprzedniej innym rodzajem reliefu, który nawiązuje do stylistyki rokokowej. Pozostałe informacje jak w tamtym opisie.

300. Talerz okrągły, z falistym konturem brzegu, na zewnętrznej części kołnierza ażur, a w lustrze relief imitujący plecionkę wiklinową. Cały w kolorze czarnym, kształt reliefu podkreślony srebrną malaturą, szkliwiony. Na spodzie wyciśnięty napis „Tillowitz / b F” oraz napis białą farbą „RA/604/M.GL.”.

Czarna kamionka delikatna, masa ciemnoczerwona, malatura naszkliwna srebrem, śr. 23 cm, wys. 3,5 cm, nr inw. RA/604/MGL.

Polska, Tułowice (d. Tillowitz bei Falkenberg), Gräflische Frankenberg'sche Fayence- und Steingutmanufaktur, lata 1842–1857.

W omawianym zespole czarnej kamionki delikatnej w zbiorach Muzeum znajduje się 8 talerzy różnych rozmiarów. Egzemplarz opisywany ma formę zaczerpniętą z kształtu podstawek pod koszyczki J. Wedgwooda (por. Kowalski 2020, s. 198,

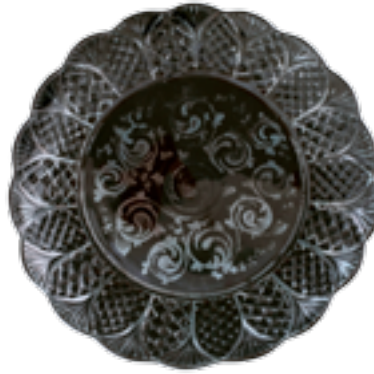
300.

poz. 180 czy s. 213, poz. 196). Była ona także stosowana w fajansarniach niemieckich (por. RA/572/MGL, czyli nr 231) oraz np. w Bayreuth w wytwórni Wezel (por. owalną podstawkę pod koszyczek z ok. 1800 r. – Hausmann 2002, s. 50, poz. 32; a także z Ambergu z lat 1810–1820 – tamże odpowiednio, s. 46, poz. 27 i s. 72, poz. 62; oraz z Zell z ok. 1820 r. – Sandfuchs 1989, s. 60). Pozostałe informacje dotyczące wyrobów z czarnej kamionki delikatnej por. opis RA/7354/MGL, czyli 297 (znak: Chrościcki 1989, s. 57, nr 240; Siess-Krzyszowski 1995, s. 72).

301. Talerz okrągły, z falistym konturem brzegu, na kołnierzu relief z krtek przedzielonych pionowymi palmami(?) oraz dekoracją liściastą w lustrze. Cały w kolorze czarnym, szkliwiony. Na spodzie wyciśnięty napis „Tillowitz / b F” oraz napis białą farbą „RA/609/M.GL.”.

Czarna kamionka delikatna, masa ciemnoczerwona, stopa wysoka, malatura naszkliwna srebrem, śr. 23,1 cm, wys. 3,5 cm, nr inw. RA/609/MGL.

Polska, Tułowice (d. Tillowitz bei Falkenberg), Gräflische Frankenberg'sche Fayence- und Steingutmanufaktur, lata 1842–1857.

301.

Jeden z ośmiu talerzy z czarnej kamionki delikatnej w zbiorach Muzeum. Więcej informacji na temat wyrobów z tej kamionki – por. opis RA/7354/MGL, czyli nr 298 (znak: Chrościcki 1989, s. 57, nr 240; Siess-Krzyszowski 1995, s. 72).

302. Talerz okrągły, z falistym konturem brzegu, na kołnierzu relief ze splecionych łuków z elementami graficznymi, w lustrze reliefowa rozeta. Kształt reliefu podkreślony srebrną malaturą. Cały w kolorze czarnym, szkliwiony. Na spodzie napisana białą farbą liczba „22187” oraz napis kremową farbą „RA/593/M.GL.”, obok nalepiona kartka z liczbą „22187”.

Czarna kamionka delikatna, masa ciemnoczerwona, stopa wysoka, malatura naszkliwna srebrem, śr. 19,3 cm, wys. 2,2 cm, nr inw. RA/593/MGL.

Polska, Tułowice (d. Tillowitz bei Falkenberg), Gräflische Frankenberg'sche Fayence- und Steingutmanufaktur, lata 1842–1857.

Talerz należy do zespołu ośmiu talerzy z czarnej kamionki delikatnej w zbiorach Muzeum. Więcej informacji na temat wyrobów z tej kamionki – por. opis RA/7354/MGL, czyli nr 298. Należał do serwisu

302.

do kawy wraz z talerzem RA/594/MGL, czyli nr 303.

303. Talerz okrągły, z falistym konturem brzegu, na kołnierzu relief ze splecionych łuków z elementami graficznymi, w lustrze reliefowa rozeta. Kształt reliefu podkreślony srebrną malaturą. Cały w kolorze czarnym, szkliwiony. Na spodzie napisana białą farbą liczba „22181” oraz napis kremową farbą „RA/594/M.GL.”.

303.

Czarna kamionka delikatna, masa ciemnoczerwona, stopa wysoka, malatura naszkliwna srebrem, śr. 19,2 cm, wys. 2,2 cm, nr inw. RA/594/MGL.

Polska, Tułowice (d. Tillowitz bei Falkenberg), Gräflische Frankenberg'sche Fayence- und Steingutmanufaktur, lata 1842–1857.

Razem z RA/593/MGL, czyli nr 302, talerz należał do serwisu do kawy z czarnej kamionki delikatnej w zbiorach Muzeum. Więcej informacji na temat wyrobów z tej kamionki – por. opis RA/7354/MGL, czyli nr 298.

304. Talerz okrągły, na kołnierzu relief w postaci szerokiej wici winnej lato-rośli, w lustrze pęk kwiatów. Kształt kiści winogrona na kołnierzu podkreślony srebrną malaturą. Cały w kolorze czarnym, szklwiwny. Na spodzie napis kremową farbą „RA/590/M.GL.”.

304.

Czarna kamionka delikatna, masa ciemnoczerwona, stopa półkolista, malatura naszkliwna srebrem, śr. 16,8 cm, wys. 2 cm, nr inw. RA/590/MGL.

Polska, Tułowice (d. Tillowitz bei Falkenberg), Gräflische Frankenberg'sche Fayence- und Steingutmanufaktur, lata 1842–1857.

Kolejny talerz z zespołu ośmiu talerzy z czarnej kamionki delikatnej w zbiorach Muzeum. Więcej informacji na temat wyrobów z tej kamionki – por. opis RA/7354/MGL, czyli nr 297.

305. Talerz okrągły, z falistym konturem brzegu, na powierzchni jednolita

kompozycja reliefowa, w lustrze duża stylizowana rozeta, z której wychodzą na kołnierz ostrołuki z kratkami. Cały w kolorze czarnym nakrapianym złotystym kolorem, szklwiwny. Na spodzie wytłoczony znak „Tillowitz / b. F”, obok napis kremową farbą „RA/591/M.GL.”.

305.

Czarna kamionka delikatna, masa ciemnoczerwona, stopa wysoka, śr. 17,3 cm, wys. 2,5 cm, nr inw. RA/591/MGL.

Polska, Tułowice (d. Tillowitz bei Falkenberg), Gräflische Frankenberg'sche Fayence- und Steingutmanufaktur, lata 1842–1857.

Również ten talerz należy do zespołu ośmiu talerzy z czarnej kamionki delikatnej w zbiorach Muzeum. Więcej informacji na temat wyrobów z tej kamionki – por. opis RA/7354/MGL, czyli nr 298 (znak: Chrościcki 1989, s. 57, nr 240; Siess-Krzyszowski 1995, s. 72).

306. Talerz okrągły, z falistym konturem brzegu, na powierzchni kołnierza oraz w lustrze relief w kształcie nakładających się na siebie liści winnej lato-rośli z kiściami winogron, dookoła półkoliste karby. Kształt reliefu podkreślony srebrną malaturą. Cały w kolorze czarnym, szklwiwny. Na spodzie wyciśnięta cyfra „1” i napisana białą farbą

306.

liczba „22185” oraz napis kremową farbą „RA/592/M.GL.”.

Czarna kamionka delikatna, masa ciemnoczerwona, stopa wysoka, malatura naszkliwna srebrem, śr. 19,3 cm, wys. 2,2 cm, nr inw. RA/592/MGL.

Polska, Tułowice (d. Tillowitz bei Falkenberg), Gräflische Frankenberg'sche Fayence- und Steingutmanufaktur, lata 1842–1857.

Następny talerz należący do zespołu ośmiu talerzy z czarnej kamionki delikatnej w zbiorach Muzeum. Więcej informacji na temat wyrobów z tej kamionki – por. opis RA/7354/MGL, czyli nr 298. Cechą charakterystyczną opisywanego egzemplarza jest relief w kształcie liścia na całej powierzchni lustra przypominający zdobione w ten sposób talerze z fajansarni Guischardów z Magdeburga (por. Puhle 1995, s. 153–154, poz. 107–109, a także talerz RA/1241/MGL, czyli nr 191). Należał on do serwisu łącznie z talerzem ze zbiorów Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu (por. Mohl 2014, s. 24, poz. 60).

307. Talerz okrągły, na powierzchni kołnierza szeroka wic roślinna z elementami rokoka, małymi owocami i liśćmi, w lustrze owoce i listki. Cały

307.

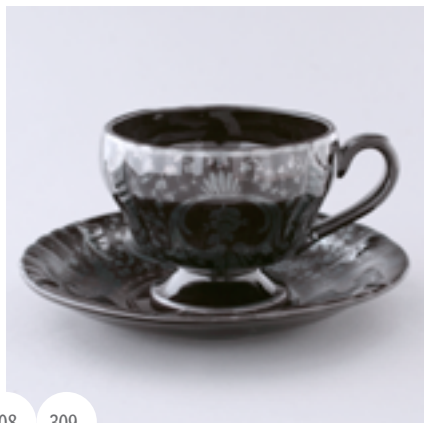
w kolorze czarnym ze srebrną malaturą, szklwiony. Na spodzie napis kremową farbą „RA/595/M.GL.”.

Czarna kamionka delikatna, masa ciemnoczerwona, spód płaski bez stopy, malatura naszkliwna srebrem, śr. 21,5 cm, wys. 2,7 cm, nr inw. RA/595/MGL.

Polska, Tułowice (d. Tillowitz bei Falkenberg), Gräflische Frankenberg'sche Fayence- und Steingutmanufaktur, lata 1842-1857.

Również ten talerz należy do zespołu ośmiu talerzy z czarnej kamionki delikatnej w zbiorach Muzeum. Więcej informacji na temat wyrobów z tej kamionki – por. opis RA/7354/MGL, czyli nr 298. Dekoracja opisywanego talerza jest skromniejsza, pozbawiona reliefu. Był on zapewne podstawką pod filiżankę.

308. Filiżanka z pękatym brzuścem lekko karbowanym i zwężającym się u góry, u dołu zwężającym się i przechodzącym w okrągłą stopę. Z boku kabłąkowate ucho. Na frontowej ścianie napis „Zum / Namenstag”, po bokach dwie rezerwy z kwiatami w środku, pomiędzy nimi girlandy z liśćmi i drobne rozrzucone kwiaty. Cały w kolorze czarnym, malatura

308. 309.

srebrem, szklwiony. Na spodzie napis kremową farbą „RA/600/M.GL.”.

Czarna kamionka delikatna, masa ciemnoczerwona, stopa płaska, malatura srebrem naszkliwna, dł. 11,3 cm, wys. 6,8 cm, nr inw. RA/600/MGL.

Polska, Tułowice (d. Tillowitz bei Falkenberg), Gräflische Frankenberg'sche Fayence- und Steingutmanufaktur, lata 1842-1857.

Do zespołu obiektów z czarnej kamionki delikatnej w zbiorach Muzeum należą także trzy filiżanki ze spodkami. Więcej informacji na temat wyrobów z tej kamionki – por. opis RA/7354/MGL, czyli nr 298. Filiżanki te są ujęte w niniejszym katalogu oddzielnie od spodków ze względu na odrębną numerację każdego z tych naczyń. Podstawką do opisywanej filiżanki jest talerzyk RA/601/MGL, czyli nr 309, a napis na niej znaczy „Na imieniny” (por. inną formę filiżanki z Prószkowa w zbiorach Muzeum: Kwiecień, Siess-Krzyszowski 2005, s. 149, poz. 224 i 225).

309. Talerzyk okrągły, z lekko falistym konturem brzegu i karbowanym kołnierzem, na kołnierzu

trzy rezerwy z kwiatami w środku, pomiędzy nimi girlandy z liśćmi i drobne rozrzucone kwiaty. Cały w kolorze czarnym, malatura srebrem, szklwiony. Na spodzie wytłoczony znak „Tillowitz / b. F”, obok napis kremową farbą „RA/601/M.GL.”.

Czarna kamionka delikatna, masa ciemnoczerwona, stopa półokrągła, malatura srebrem naszkliwna, śr. 14,8 cm, wys. 2,5 cm, nr inw. RA/601/MGL.

Polska, Tułowice (d. Tillowitz bei Falkenberg), Gräflische Frankenberg'sche Fayence- und Steingutmanufaktur, lata 1842-1857.

Talerzyk jest podstawką do filiżanki RA/600/MGL, czyli nr 308. Więcej informacji na temat wyrobów z tej kamionki – por. opis RA/7354/MGL, czyli nr 298, a kompletu z filiżanką – por. opis RA/600/MGL (znak: Chrościcki 1989, s. 57, nr 240; Siess-Krzyszowski 1995, s. 72).

310. Filiżanka z cylindrycznym brzuścem i rozchylonym wylewem, u dołu zwężającym się i opartym na okrągłej stopie. Z boku ucho wygięte u góry półkolistie i niżej pod kątem ostrym. Przy zewnętrznej krawędzi wylewu drobny relief nawiązujący do form barokowych, niżej poskręcane zwoje ze schematycznymi kwiatami. Cały w kolorze czarnym, malatura srebrem, szklwiony. Na spodzie starty napis czerwoną farbą „1275(?)” i napis kremową farbą „RA/607/M.GL.”.

Czarna kamionka delikatna, masa ciemnoczerwona, stopa płaska, malatura srebrem naszkliwna, dł. 10,3 cm, wys. 6,6 cm, nr inw. RA/607/MGL.

310. 311.

Polska, Tułowice (d. Tillowitz bei Falkenberg), Gräflische Frankenberg'sche Fayence- und Steingutmanufaktur, lata 1842–1857.

Druga filiżanka z zespołu obiektów z czarnej kamionki delikatnej w zbiorach Muzeum. Więcej informacji na temat wyrobów z tej kamionki – por. opis RA/7354/MGL, czyli nr 298. Jest ona ujęta w niniejszym katalogu oddzielnie od spodka ze względu na odrębną numerację każdego z tych naczyń. Podstawką do opisywanej filiżanki jest talerzyk RA/608/MGL, czyli nr 311. Należy dodać, że drugi taki komplet znajduje się w zbiorach Muzeum Górnośląskie-go w Bytomiu (por. Mohl 2014, s. 24, poz. 56), a w zbiorach Muzeum znajdują się także prószkowskie filiżanki o innej formie (Kwiecień, Siess-Krzyszowski 2005, s. 149, poz. 224 i 225).

311. Talerzyk okrągły, z lekko falistym konturem brzegu, na kołnierzu drobny relief nawiązujący do form barokowych i poskręcane zwoje ze schematycznymi kwiatami. Cały w kolorze czarnym, malatura srebrem, szkliwiony. Na spodzie napis kremową farbą „RA/608/M.GL.”.

Czarna kamionka delikatna, masa ciemnoczerwona, stopa półokrągła, malatura srebrem naszkliwna, śr. 13,7 cm, wys. 1,8 cm, nr inw. RA/608/MGL.

Polska, Tułowice (d. Tillowitz bei Falkenberg), Gräflische Frankenberg'sche Fayence- und Steingutmanufaktur, lata 1842–1857.

Talerzyk jest podstawką do filiżanki RA/607/MGL, czyli nr 310. Więcej informacji na temat wyrobów z tej kamionki – por. opis RA/7354/MGL, czyli nr 298, a kompletu z filiżanką – por. opis RA/607/MGL.

312. Filiżanka dwunastokątna, u dołu zaokrąglona i oparta na okrągłej stopie. Na frontowej ścianie napis „Aus Freundschaft”, na pozostałej powierzchni jednolita szeroka wić roślinna z drobnymi kwiatami. Cały w kolorze czarnym, malatura srebrem, szkliwiony. Na spodzie napis czerwoną farbą „19075(?)” oraz kremową farbą „RA/610/M.GL.”.

Czarna kamionka delikatna, masa ciemnoczerwona, stopa półokrągła,

312.

dł. 12,7 cm, wys. 7,6 cm, nr inw. RA/610/MGL.

Polska, Tułowice (d. Tillowitz bei Falkenberg), Gräflische Frankenberg'sche Fayence- und Steingutmanufaktur, lata 1842–1857.

Trzecia filiżanka z zespołu obiektów z czarnej kamionki delikatnej w zbiorach Muzeum. Więcej informacji na temat wyrobów z tej kamionki – por. opis RA/7354/MGL, czyli nr 298. Jest ona ujęta w niniejszym katalogu oddzielnie od spodka ze względu na odrębną numerację każdego z tych naczyń. Podstawką do opisywanej filiżanki jest talerzyk RA/611/MGL, czyli nr 313. Zamieszczony na niej napis znaczy „Dla przyjaźni”, przy czym na spodku zapisane jest nazwisko osoby, o którą tu chodzi, a jest to niejaki Dr Fux (por. inną formę filiżanki z Prószkowa w zbiorach Muzeum: Kwiecień, Siess-Krzyszowski 2005, s. 149, poz. 224 i 225).

313. Talerzyk okrągły z karbowanym kołnierzem, na którym jednolita szeroka wić roślinna z drobnymi kwiatami, w lustrze napis ozdobnymi literami „Dr: Fux.”. Cały w kolorze czarnym, malatura srebrem, szkliwiony. Na spodzie napis kremową farbą „RA/611/M.GL.”.

313.

Czarna kamionka delikatna, masa ciemnoczerwona, stopa półokrągła, malatura srebrem naszkliwna, śr. 15,7 cm, wys. 2,7 cm, nr inw. RA/611/MGL.

Polska, Tułowice (d. Tillowitz bei Falkenberg), Gräflische Frankenberg'sche Fayence- und Steingutmanufaktur, lata 1842–1857.

Talerzyk jest podstawką do filiżanki RA/610/MGL, czyli nr 312. Więcej informacji na temat wyrobów z tej kamionki – por. opis RA/7354/MGL, czyli nr 298, a kompletu z filiżanką – por. opis RA/610/MGL, czyli nr 312.

314. Pojemnik z pokrywką, okrągły, brzusiec rozszerzający się ku górze, przy krawędzi wylewu półkoliste zagłębienie, na dole ścięty i zakończony płaską podstawą. Na całej powierzchni jednolita dekoracja roślinna z kwiatami. Pokrywka okrągła, lekko wybrzuszona do góry, na środku relief w kształcie rozety, wokół wić roślinna. Całe naczynie łącznie z pokrywką w kolorze czarnym, malatura srebrem, szkliwione. Na dolnej krawędzi brzuśca napis czerwoną farbą „MGL-RA-5936”, wewnątrz pokrywki napis tą samą farbą „MGL-RA-5936”.

Czarna kamionka delikatna, masa ciemnoczerwona, stopa płaska,

314.

malatura srebrem naszkliwna, pojemnik wys. 6,1 cm, śr. wylewu 6 cm, pokrywka śr. 6,5 cm, nr inw. RA/5936.

Polska, Tułowice (d. Tillowitz bei Falkenberg), Gräflische Frankenberg'sche Fayence- und Steingutmanufaktur, lata 1842–1857.

Pojemnik mógł być solniczką lub musztardniczką. Więcej informacji na temat wyrobów z czarnej kamionki delikatnej – por. opis RA/7354/MGL, czyli nr 298.

315. Doniczka, okrągła, brzusiec rozszerzający się ku górze, wylew mocno wychylony na zewnątrz i zakręcony do dołu, na dole ścięty i zakończony płaską podstawą. Powierzchnia brzuśca podzielona podwójnym reliefem perełkowym na trzy poziome strefy, z których środkowa pokryta szeroką wicią roślinną z dużymi kwiatami. W dnie okrągły otwór. Całe naczynie w kolorze czarnym, malatura srebrem, szkliwione. Na spodzie trudno czytelny napis czerwoną farbą „2223”, obok napis farbą kremową „RA/606/M.GL.”.

Czarna kamionka delikatna, masa ciemnoczerwona, stopa płaska, malatura srebrem naszkliwna,

315.

wys. 12,3 cm, śr. wylewu 12,9 cm, nr inw. RA/606/MGL.

Polska, Tułowice (d. Tillowitz bei Falkenberg), Gräflische Frankenberg'sche Fayence- und Steingutmanufaktur, lata 1842–1857.

Mała doniczka, do której musiały pierwotnie należeć także podstawka. Więcej informacji na temat wyrobów z czarnej kamionki delikatnej – por. opis RA/7354/MGL, czyli nr 298.

316. Pojemnik na przybory piśmienne w kształcie ściętej kanelowanej kolumny na kwadratowej podstawie. Cały w kolorze czarnym, szkliwiony, malatura srebrem. Na spodzie napis czerwoną farbą „21078” i białą farbą „RA/588/M.GL.”, obok przylepione dwie małe kartki, na jednej skreślona liczba „397”, a pod nią liczba „21078”, na drugiej skreślone litery „J.H”, poniżej liczba „21078”.

Czarna kamionka delikatna, podstawa płaska, masa ciemnoczerwona, malatura naszkliwna srebrem, wys. 8,5 cm, podstawa 7,1×7,2 cm, nr inw. RA/588/MGL.

Polska, Tułowice (d. Tillowitz bei Falkenberg), Gräflische Frankenberg'sche Fayence- und

316.

Steingutmanufaktur,
lata 1842–1857.

Więcej informacji na temat wyrobów z czarnej kamionki delikatnej – por. opis RA/7354/MGL, czyli nr 298.

317. Świecznik jednoświecowy, w kształcie kanelowanej kolumny na kwadratowej podstawie i z miskowatym kapitelem. Cały w kolorze czarnym, szklwiony, malatura srebrem. Na spodzie napis białą farbą „RA/605/M.GL.”.

Czarna kamionka delikatna, podstawa wgłębiona, masa ciemnoczerwona, malatura naszklwiona srebrem, wys. 7,6 cm, podstawa 3,9×4 cm, nr inw. RA/605/MGL.

Polska, Tułowice (d. Tillowitz bei Falkenberg), Gräfliche Frankenberg'sche Fayence- und Steingutmanufaktur, lata 1842–1857.

Mały świecznik użytkowy, rzadko zachowany. Więcej informacji na temat wyrobów z czarnej kamionki delikatnej – por. opis RA/7354/MGL, czyli nr 298.

317. 318.

318. Świecznik jednoświecowy, w kształcie kanelowanej kolumny na kwadratowej podstawie i z miskowatym kapitelem. Cały w kolorze czarnym, szklwiony, malatura srebrem. Na spodzie napis białą farbą „RA/589/M.GL.”.

Czarna kamionka delikatna, podstawa wgłębiona, masa ciemnoczerwona, malatura naszklwiona srebrem, wys. 7,8 cm, podstawa 4×4 cm, nr inw. RA/589/MGL.

Polska, Tułowice (d. Tillowitz bei Falkenberg), Gräfliche Frankenberg'sche Fayence- und Steingutmanufaktur, lata 1842–1857.

Podobnie jak RA/605/MGL, czyli nr 317, rzadko zachowany mały świecznik użytkowy. Więcej informacji na temat wyrobów z czarnej kamionki delikatnej – por. opis RA/7354/MGL, czyli nr 298.

319.

319. Czajnik z pokrywą, brzusiec w kształcie wydłużonej ku górze półkuli, w górnej części przechodzący w płaskie barki i rozchylony wylew, z jednej strony wygięty esowato dziobek, z drugiej półkolisty uchwyt. Pokrywa zagłębiona w wylewie. Cały w kolorze czarnym, lekko iryzujący, szklwiony, na spodzie napis czarną farbą „RA/97/MGL”, poniżej czerwoną farbą „-1”, obok przekreślony napis czarną farbą „M.M-705”. Wewnątrz pokrywy napis czerwoną farbą „RA/97/MGL-2”.

Czarna kamionka delikatna, podstawa wgłębiona, masa ciemnoczerwona, wys. 9,6 cm, bez pokrywy 8,7 cm, dł. 15,7 cm, średnica podstawy 6,1 cm, nr inw. RA/97/MGL.

Polska, Tułowice (d. Tillowitz bei Falkenberg), Gräfliche Frankenberg'sche Fayence- und Steingutmanufaktur, lata 1842–1857 (?).

Czajnik ogólnie podobny do wyrobów tułowickich, ale na niższym poziomie technologicznym. Mógł być produktem o niższej jakości, a zatem i tańszym. Kształt pozwala datować go na pierwszą połowę XIX w.

8.8. WROCLAW

320. Misa z uchwytami w formie głów kozłów z wygiętymi długimi rogami, owalna, z mocno rozchylonym brzuścem na niskiej stopie. Niemalowana. Na spodzie wyciśnięty znak „R BI.”, obok napis czarną farbą „MGL/ RA/7626”.

Fajans delikatny, stopa płaska, na zewnętrznej stronie krótszych ścianek ślady szwu po formie, szkliwo kremowe, wys. 15,7 cm, dł. 49 cm, nr inw. RA/7626/MGL.

Polska, Wrocław(?), Karl Friedrich Rehnisch(?), lata 1773–1785(?).

Atrybucja misy ma charakter warunkowy, a ewentualne jej potwierdzenie zależy od dalszych badań nad ceramiką śląską. Przypisano ją bowiem na podstawie odczytania znaku „R.BI.” jako Rehnisch – Breslau oraz bardzo ogólnych informacji o produkcji tej fajansarni. Uruchomiono ją w 1773 r. w celu produkcji fajansu delikatnego. Nie jest jasne, czy został on w pełni osiągnięty, gdyż według sprawozdania z 1782 r. produkowano w niej „trochę fajansu delikatnego i dużo fajansu”, a w roku 1785 oceniono, że „wyroby tamtejsze mają odpowiednią formę zewnętrzną i glazurę, ale w gruncie rzeczy są jedynie dobrym fajansem” (cyt. za: Kwiecień, Siess-Krzyszowski 2005, s. 21–22). Wydaje się, że opisywana misa spełnia te warunki, albowiem reprezentuje dobry poziom wykonawstwa, chociaż nie jest to klasyczny fajans delikatny o cienkich ściankach, który Rehnisch zamierzał produkować. Nie można jej

320.

przy tym porównać do innych naczyń z jego fajansarni, albowiem znane są tylko dwie dalsze identyczne misy, skądinąd zachowane w zbiorach śląskich, jedna z pokrywą, w zbiorach Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu (Mohl 2001, s. 21, poz. 133 i Mohl 2014, s. 23, poz. 43) i druga w zbiorach Muzeum w Raciborzu (nr inw. MRS 2846), a kolejne wyroby nie zachowały się lub pozostają nierozpoznane. Jest zatem możliwe, że znak „R.BI.” używany był przez Rehnischa, ale dla uzyskania pewności musiałoby to zostać, jak wspomniano, odpowiednio potwierdzone w dalszych badaniach. Pomóc w nich może ustalenie ostatnio lokalizacji jego fajansarni na rogu ul. Purkyniego i ul. Bernardyńskiej we Wrocławiu, co było możliwe dzięki pomocy dra Grzegorza Grzajewskiego, kierownika wrocławskiego oddziału Narodowego Instytutu Dziedzictwa. Przy okazji należy zauważyć, na co zwrócił autorowi uwagę S. Siess-Krzyszowski, że ostatnia litera w znaku „RBI.” może być odczytana jako małe „L” lub jako cyfra „1”, co jednak nie eliminuje możliwości ewentualnego użycia całego znaku jako skrótu Rehnisch – Breslau. Ponadto wspomniany autor sugeruje także ewentualne odczytanie

tego znaku jako Ratibor – Johanna Baruch, co wynika z jego ustalenia na podstawie ostatnio odnalezionego dokumentu, że owa Johanna prowadziła fajansarnię w Raciborzu po śmierci męża jako właścicielka w latach 1821–1826. Przyjęcie takiego sposobu odczytu przesunęłoby czas powstania misy na te lata, w których produkowano wprawdzie w Raciborzu wyroby z fajansu delikatnego, ale był on jednak zupełnie inny, co pokazuje relatywnie szeroki materiał porównawczy, por. na przykład teryny RA/576/MGL, RA/582/MGL, RA/580/MGL, RA/581/MGL czy RA/466/MGL, czyli nr 286–290. Z tego powodu bardziej prawdopodobne wydaje się wrocławskie pochodzenie misy.

9. Słowacja – fajans

9.1. HOLICZ

321. Czajnik z pokrywką, *konvička na čaj*, okrągły, z gruszkowatym brzuścem na niskiej stopie i krótkim pionowym wylewem, z jednej strony wygięty dziobek, z drugiej kabłąkowaty uchwyt. Z obu stron brzuśca dwa widoki – z przedstawieniem mężczyzny, kobiety i dziecka w drodze oraz obszernych zabudowań. Na pokrywce nieokreślona malatura, na środku nieregularny uchwyt. Całość dekoracji w kolorach niebieskim, zielonym, żółtym i pomarańczowym. Na spodzie malowany podszkliwnie w kolorze niebieskim znak „H. F.”, napisy czarną farbą „MM-2544” oraz „RA/1217/M.GL/-1”, przy czym cyfra „-1” w kolorze czerwonym, wewnątrz pokrywki napis czerwoną farbą „RA-1217-MGL/-2”.

Fajans, stopa płaska, malatura, dł. 17,5 cm, wys. 10,8 cm, wys. z pokrywką 15 cm, nr inw. RA/1217/MGL.

Słowacja, Holicz (Holíč), malarz Francis z Lorraine, lata 1743–1750.

Wczesny przykład wyrobu z fajansarni w Holiczu, ozdobionego sceną z Abrahamem wypędzającym Hagar i Ismaela. Ilustruje ona historię opisaną w *Księdze Rodzaju* w Starym Testamencie. Po urodzeniu Izaaka, syna Abrahama, jego żona „Sara, widząc, że syn Egipcjanki Hagar, którego ta urodziła Abrahamowi, naśmiewa się z Izaaka, rzekła do Abrahama:

321.

»Wypędź tę niewolnicę wraz z jej synem, bo syn tej niewolnicy nie będzie współdziedzicem z synem moim Izaakiem«. [...] Nazajutrz rano wziął Abraham chleb oraz bukłak z wodą i dał Hagar, wkładając jej na barki, i wydalili ją wraz z dzieckiem. Ona zaś poszła i błąkała się po pustyni Beer-Szeby” (Rdz 21:9–10, 14). Przedstawienie wspomnianych postaci zaczerpnięte jest z ryciny Jacoba Mathama (1571–1631) opartej na pracy Abrahama Bloemaerta (1564–1651) opublikowanej w 1603 r., reprodukowanej w: Hollein, Franz, Wilson 2022, s. 167. Na opisywanym czajniku namalował je Francis z Lorraine, malarz pracujący wówczas w fajansarni holickiej i sygnujący swe prace znakiem „H.F.”. Nie korzystał on jednak bezpośrednio ze wspomnianej ryciny, ale oparł się na scenie namalowanej prawdopodobnie przez Ferdinanda Marię Campaniego (1702–1771) na talerzu wykonanym

w fajansarni Vico Bello na obrzeżach Sieny. Ze źródeł i zachowanych egzemplarzy wiadomo, że zespół takich talerzy wysłany został ze Sieny do Holicza w celu ich skopiowania (tamże, s. 162), por. sam talerz i jego holiczką kopię (tamże, s. 167, poz. 119 i 120). Jak widać na przykładzie czajnika, nie tylko kopiowano tu całe sceny z tych talerzy, ale także wykorzystywano ich fragmenty, np. same postacie (por. nadto całą scenę w pozycji odwróconej namalowaną na talerzu ze zbioru Hugona Vavrečki (por. Kybalová 1995, s. 128, poz. 109). Podobnie jak opisywany czajnik, jest on znakowany literami „H.F.”, które odczytane zostały przez autorkę tego katalogu jako „Holicsch Franz”, będące znakiem malarza Francisza z Lorraine. Warto dodać, że w pierwszym okresie swej działalności fajansarnia ta wzorowała się na zdobnictwie fajansów z Castelli (por. szerzej: Kybalová 1970, s. 20

i nast.; przykład: tamże, s. 66, poz. 1), natomiast w latach 1765–1780 pracował tam również Antonio Terchi, syn (brat?) Bartolomea Terchiego (1691–1766), malarza czynnego wcześniej w Sienie (Maritano 2008, s. 65; znak: Kybalová 1970, s. 158, nr 41 i 42).

322. Talerz z owocami, taliř, trompe l'oeil, płaski, z falistym konturem brzegu i reliefem na kołnierzu. Na dnie osiem plastycznych, uformowanych w sposób naturalistyczny owoców, w tym cztery jabłka, dwie gruszki, śliwka i orzech włoski. Na kołnierzu trzy wiązki kwiatów przedzielone trzema pojedynczymi gałązkami z drobnymi kwiatami, na reliefie malatura podkreślająca kształt. Całość talerza malowana w kolorach różowym, zielonym, niebieskim, żółtym, brązowym i fioletowym. Na spodzie malowany podszkliwnie znak „H.”, obok zatarte napisy czarnym tuszem „OM / 75 (?) 4” oraz „a Glinitz / 20 m” (?), wyciśnięta cyfra „0”, dalej napis czarną farbą na beżowym tle „RA/942/MGL”.

Fajans, spód płaski bez stopy, malowany podszkliwnie, dł. 28 cm, wys. 6,5 cm, nr inw. RA/942/MGL.

Słowacja, Holicz (Holič), lata 1760–1770.

Talerz z owocami jest przykładem typowego tak zwanego *trompe l'oeil*, czyli naturalistycznie wykonanych naczyń nie tylko z owocami, ale także w kształcie małych zwierząt, głowy dzika czy nawet z pokrajanym na równe kawałki jajkiem (por. Dumortier 2013, s. 29). W założeniu miały one „zmylić oko” i produkowane były w wielu fajansarniach francuskich i niemieckich (por. ich różnorodność prezentowaną na specjalnej wystawie w Museum für Kunst und

322.

Gewerbe w Hamburgu: Rudi 1998, s. 8 i nast.). Wyroby tego typu wykonywano także w fajansarni w Holiczu (por. Kybalová 1963, s. 150–156, poz. 131–135 czy Kybalová 1970, s. 96–104, poz. 25–38; znak: tamże, s. 157, poz. 11; Chrościcki 1989, s. 248–249, nr 3495–3510).

323. Pokrywa od salaterki, kryt w formie zbliżonej do kwadratu z zaokrąglonymi i wciętymi rogami i lekko wklęsłymi brzegami, wybruszona z delikatnymi karbami, na górze uchwyt w kształcie plastycznego kwiatu róży. Na ściankach zewnętrznych cztery równo rozłożone kwiaty i małe listki. Malatura w kolorze karmelowym. Na spodzie napis czarną farbą na beżowym tle „RA/454/M.GL.”.

Fajans, śr. 29,5 cm, wys. 10 cm, nr inw. RA/454/MGL.

Holicz (Holič), lata 1760–1770.

Salaterki z pokrywami w kształcie innym niż okrągły lub owalny są rzadkością wśród naczyń fajansowych produkowanych w fajansarniach europejskich w XVIII w. W Holiczu wykonywano je w dwóch wersjach: trójkątnej i kwadratowej. W obu przypadkach rogi były zaokrąglone i wcięte, a boki lekko wklęsłe (por. odpowiednio:

323.

Janák, Kalinová, van Soest 2021, s. 291, poz. 6.21, także nieznanowa, poz. 6.22 oraz Kybalová 1963, s. 20, forma nr 6 i salaterka bez pokrywy; Janák, Kalinová, van Soest 2021, s. 285, poz. 6.11; Bauer 1977, s. 244, poz. 496; czy późny przykład z Pragi: Kybalová, Novotná 1987, s. 21, poz. 10). Opisywana pokrywa jest przykładem wczesnego fajansu z Holicza.

324. Dzbaneq do kawy z pokrywką, konvice na kávu, okrągły, brzusiec w kształcie gruszkowatym na wysokiej stopie, przechodzący u góry w lekko rozchylony wylew. Z jednej strony wylewu dziobek, z drugiej uchwyt w kształcie grubej taśmy. Z przodu brzuśca widok z domem w dolince, po obu bokach drzewa. Pokrywka mocno wybruszona, uchwyt w kształcie owocu pigwy gruszkowej, poniżej namalowanych kilka owoców tego samego rodzaju i gałązki z liśćmi. Dekoracja w kolorze brązowym. Na spodzie namalowany w takim samym kolorze znak „H” oraz namalowany czarną farbą napis „RA/4542/M.GL./-1”. Wewnątrz pokrywki namalowany czarną farbą napis „RA/4542/M.GL.2”.

Fajans, stopa zaokrąglona, malatura podszkliwna, wys. z pokrywką 20,5 cm, bez pokrywki 16,5 cm, śr. podstawy 6,7 cm, nr inw. RA/4542/MGL.

324. 325. 328. 330.

**Słowacja, Holicz (Holíč),
lata 1765–1780.**

Dzbanek z łącznie trzema czarkami (RA/1243/MGL, RA/4543/MGL i RA/4544/MGL, czyli nr 325–327) oraz trzema spodkami (RA/1242/MGL, RA/4545/MGL i RA/4546/MGL, czyli nr 328–330) należy do jednego serwisu do kawy. Poszczególne jego części ujęte są w niniejszym katalogu oddzielnie ze względu na odrębną numerację każdego z tych naczyń. Łączy je charakterystyczna dekoracja z monochromatycznymi pejzażami, które jako samodzielny styl malowania naczyń fajansowych rozpowszechniła w drugiej połowie XVIII w. francuska fajansarnia w Niderviller. Pejzaże na jej naczyniach malowano w kolorze karminowym (por. Guillemé-Brulon 2005, s. 69; znak: Kybalová 1970, s. 157, poz. 11; Chrościcki 1989, s. 248–249, nr 3495–3510).

325. Czarka, pohár, okrągła, czerep na niskiej stopie rozchodzący się szeroko do góry. Na przedniej stronie ścianki widok zabudowań z okrągłą wieżą w środku, przed nimi po obu

stronach drzewa pigwowca i owoce pigwy gruszkowej na ziemi, na tylnej stronie widok z drzewem pigwowca i leżącymi pod nim kilkoma owocami tego rodzaju. Dekoracja w kolorze brązowym. Na spodzie namalowany w takim samym kolorze znak „H” oraz namalowany czarną farbą napis „RA/1243/M.GL.”.

Fajans, stopa zaokrąglona, malatura podszkliwna, wys. 4,8 cm, śr. 9,4 cm, nr inw. RA/1243/MGL.

**Słowacja, Holicz (Holíč),
lata 1765–1780.**

Czarka łącznie z dzbankiem i dwoma czarkami (RA/4542/MGL, RA/4543/MGL i RA/4544/MGL, czyli nr 324, 326 i 327) oraz trzema spodkami (RA/1242/MGL, RA/4545/MGL i RA/4546/MGL, czyli nr 328–330) należy do jednego serwisu do kawy. Jego cechy przedstawione zostały w opisie dzbanka RA/4542/MGL, czyli nr 324, i odnoszą się one również do opisywanej czarki (znak: Kybalová 1970, s. 157, poz. 11; Chrościcki 1989, s. 248–249, nr 3495–3510).

326. Czarka, pohár, okrągła, czerep na niskiej stopie rozchodzący się szeroko do góry. Na przedniej stronie ścianki widok zabudowań z okrągłą wieżą w środku, przed nimi po obu stronach drzewa pigwowca i owoce pigwy gruszkowej na ziemi, na tylnej stronie widok z drzewem pigwowca i leżącymi pod nim kilkoma owocami tego rodzaju. Dekoracja w kolorze brązowym. Na spodzie namalowany w takim samym kolorze znak „H” oraz namalowany czarną farbą napis „RA/4543/M.GL.”.

Fajans, stopa zaokrąglona, malatura podszkliwna, wys. 4,7 cm, śr. 9,5 cm, nr inw. RA/4543/MGL.

**Słowacja, Holicz (Holíč),
lata 1765–1780.**

Czarka łącznie z dzbankiem i dwoma czarkami (RA/4542/MGL, RA/1243/MGL i RA/4544/MGL, czyli nr 324, 325 i 327) oraz trzema spodkami (RA/1242/MGL, RA/4545/MGL i RA/4546/MGL, czyli nr 328–330) należy do jednego serwisu do kawy. Jego cechy przedstawione zostały w opisie dzbanka RA/4542/MGL, czyli nr 324, i odnoszą się one również do opisywanej czarki (znak: Kybalová 1970, s. 157, poz. 11; Chrościcki 1989, s. 248–249, nr 3495–3510).

327. Czarka, pohár, okrągła, czerep na niskiej stopie rozchodzący się szeroko do góry. Na przedniej stronie ścianki widok zabudowań z kwadratową wieżą z bramą w środku, przed nimi po obu stronach drzewo pigwowca i owoce pigwy gruszkowej na ziemi, na tylnej stronie widok z drzewem pigwowca i leżącymi pod nim kilkoma owocami tego rodzaju. Dekoracja w kolorze brązowym. Na spodzie namalowany w takim samym kolorze znak „H”

oraz namalowany czarną farbą napis „RA/4544/M.GL.”.

Fajans, stopa zaokrąglona, malatura podszkliwna, wys. 4,5 cm, śr. 10,1 cm, nr inw. RA/4544/MGL.

Słowacja, Holicz (Holíč), lata 1765–1780.

Czarka łącznie z dzbankiem i dwoma czarkami (RA/4542/MGL, RA/1243/MGL i RA/4543/MGL, czyli nr 324–326) oraz trzema spodkami (RA/1242/MGL, RA/4545/MGL i RA/4546/MGL, czyli nr 328–330), należy do jednego serwisu do kawy. Jego cechy przedstawione zostały w opisie dzbanka RA/4542/MGL, czyli nr 324, i odnoszą się one również do opisywanej czarki (znak: Kybalová 1970, s. 157, poz. 11; Chrościcki 1989, s. 248–249, nr 3495–3510).

328. Spodek, tanierik, okrągły, na niskiej stopie z brzegami zagiętymi łagodnie do góry. W lustrze widok zabudowań z kwadratową wieżą z bramą w środku, przed nimi po obu stronach drzewo pigwowca i owoce pigwy gruszkowej na ziemi, obok w pozycji odwróconej widok z drzewem pigwowca i leżącymi pod nim kilkoma owocami tego rodzaju. Dekoracja w kolorze brązowym. Na spodzie namalowany w takim samym kolorze znak „H” oraz namalowany czarną farbą napis „RA/1242/M.GL.”.

Fajans, stopa zaokrąglona, malatura podszkliwna, wys. 2,8 cm, śr. 14 cm, nr inw. RA/1242/MGL.

Słowacja, Holicz (Holíč), lata 1765–1780.

Spodek łącznie z dzbankiem i trzema czarkami (RA/4542/MGL, RA/1243/MGL, RA/4543/MGL i RA/4544/MGL, czyli nr 324–327) oraz dwoma spodkami (RA/4545/MGL i RA/4546/MGL, czyli nr 329–330), należy do jednego serwisu do kawy. Jego cechy przedstawione zostały w opisie dzbanka RA/4542/MGL, czyli nr 324, i odnoszą się one również do opisywanego spodka (znak: Kybalová 1970, s. 157, poz. 11; Chrościcki 1989, s. 248–249, nr 3495–3510).

329. Spodek, tanierik, widok zabudowań z okrągłą wieżą w środku, przed nimi po obu stronach drzewo pigwowca i owoce pigwy gruszkowej na ziemi, obok w pozycji odwróconej widok z drzewem pigwowca i leżącymi pod nim kilkoma owocami tego rodzaju. Dekoracja w kolorze brązowym. Na spodzie namalowany w takim samym kolorze znak „H” oraz namalowany czarną farbą napis „RA/4545/M.GL.”.

Fajans, stopa zaokrąglona, malatura podszkliwna, wys. 2,7 cm, śr. 13,4 cm, nr inw. RA/4545/MGL.

Słowacja, Holicz (Holíč), lata 1765–1780.

Spodek łącznie z dzbankiem i trzema czarkami (RA/4542/MGL, RA/1243/MGL, RA/4543/MGL i RA/4544/MGL, czyli nr 324–327) oraz dwoma spodkami (RA/1242/MGL i RA/4546/MGL, czyli nr 328 i 330) należy do jednego serwisu do kawy. Jego cechy przedstawione zostały w opisie dzbanka RA/4542/MGL, czyli nr 324, i odnoszą się one również do opisywanego spodka (znak: Kybalová 1970, s. 157, poz. 11; Chrościcki 1989, s. 248–249, nr 3495–3510).

330. Spodek, tanierik, widok zabudowań z kwadratową wieżą z bramą w środku, przed nimi po obu stronach drzewo pigwowca i owoce pigwy gruszkowej na ziemi, obok w pozycji odwróconej widok z drzewem pigwowca i leżącymi pod nim kilkoma owocami tego rodzaju. Dekoracja w kolorze brązowym. Na spodzie namalowany w takim samym kolorze znak „H” oraz namalowany czarną farbą napis „RA/4546/M.GL.”.

Fajans, stopa zaokrąglona, malatura podszkliwna, wys. 2,9 cm, śr. 14,2 cm, nr inw. RA/4546/MGL.

Słowacja, Holicz (Holíč), lata 1765–1780.

Spodek łącznie z dzbankiem i trzema czarkami (RA/4542/MGL, RA/1243/MGL, RA/4543/MGL i RA/4544/MGL, czyli nr 324–327) oraz dwoma spodkami (RA/1242/MGL i RA/4545/MGL, czyli nr 328 i 329) należy do jednego serwisu do kawy. Jego cechy przedstawione zostały w opisie dzbanka RA/4542/MGL, czyli nr 324, i odnoszą się one również do opisywanego spodka (znak: Kybalová 1970, s. 157, poz. 11; Chrościcki 1989, s. 248–249, nr 3495–3510).

331. Pojemnik w kształcie kaczki, dózička, nieregularnie owalny, uformowany w kształt kaczki, z głową zwróconą na wprost, z tyłu zadarty ogonek, pojemnik w połowie wysokości podzielony na dwie części, z których górna stanowi pokrywkę. Całość dekoracji malowana w kolorach czarnym, zielonym, niebieskim, żółtym i fioletowym w układające się naturalnie ptasie pióra i elementy anatomiczne. Na spodzie pojemnika malowany podszkliwnie znak „H / 1”, obok napis czarnym tuszem „15933 / Holits”, dalej napis czarną farbą

331.

na beżowym tle „RA/1245/MGL”, we-
wnątrz pokrywki napis czerwoną
farbą „RA-1245-MGL-2”.

Fajans, spód płaski,
malowany podszkliwnie,
dł. 28 cm, wys. 18 cm,
nr inw. RA/1245/MGL.

Słowacja, Holicz (Holíč),
druga połowa XVIII w.

Podobnie jak talerz z owocami RA/942/MGL, czyli nr 322, opisywany pojemnik w kształcie kaczki jest przykładem tak zwanego *trompe l'oeil*, czyli naturalistycznie wykonanych naczyń nie tylko z owocami, ale także w kształcie małych zwierząt i ptactwa domowego. W założeniu miały one „zmylić oko” i produkowane były w wielu fajansarniach francuskich i niemieckich – por. ich różnorodność prezentowaną na specjalnej wystawie w Museum für Kunst und Gewerbe w Hamburgu (Rudi 1998, s. 8 i nast.). Wyroby w kształcie kaczki wykonywano także w Glinicy (Rudi 1998, s. 80, poz. 9; znak: Kybalová 1970, s. 157, nr 1; Chrościcki 1989, s. 248–249, nr 3495–3510).

332. Naczynie na wodę święconą, dózička, w kształcie pełnoplastycznej figury św. Weroniki unoszącej się na chmurze z chustą formującą pojemnik na wodę, trzymany przez postać w dwóch rękach przed nią. Dekoracja w kolorach niebieskim, zielonym, żółtym i brązowo-fioletowym, podkreślająca szczegóły anatomiczne postaci i elementy ubioru. Na spodzie napis „1803. / HL”, niżej napis czarną farbą „RA/1255/M.GL.”.

Fajans, tył płaski z otworem
do powieszenia na ścianie,
dł. 26,7 cm,
nr inw. RA/1255/MGL.

Słowacja, Holicz (Holíč),
malarz monogramista „L”,
1803 r.

W Holiczu produkowano także naczynia na wodę święconą w kilku wersjach rzeźbiarskich i w różnych kolorach (por. analogiczny przykład formy, ale z inną kolorystyką: Vogt 2008/30, poz. 195 czy inny model: poz. 244; także inny model: Janák, Kalinová, van Soest 2021, s. 290, poz. 6.20; oraz model ze św. Weroniką zwróconą w drugą stronę:

332.

Kybalová 1970, s. 120, poz. 62; znak: Kybalová 1970, s. 159, nr 61; Chrościcki 1989, s. 250, nr 3611).

333. Naczynie na wodę święconą, dózička, w kształcie pełnoplastycznej figury św. Weroniki unoszącej się na chmurze z chustą formującą pojemnik na wodę, trzymaną w dwóch rękach przed sobą. Chmura ukształtowana w nieregularny kartusz z napisem „S Weronika”. Dekoracja w kolorach niebieskim, zielonym, żółtym i brązowo-fioletowym, podkreślająca szczegóły anatomiczne postaci i elementów ubioru. Na spodzie nieczytelny napis tuszem oraz napis czarną farbą „RA/1256/M.GL.”.

Fajans, tył płaski z zaczepem
do powieszenia na ścianie,
dł. 23 cm,
nr inw. RA/1256/MGL.

Słowacja, Holicz (Holíč),
zachodnia Słowacja(?),
koniec XVIII lub początek XIX w.

W Holiczu produkowano pod koniec XVIII w. i na początku następnego wiele podobnych naczyń

333.

na wodę święconą, na podstawie tego samego wzoru ze św. Weroniką, ale w różnych kolorach i wersjach rzeźbiarskich postaci i chusty (por. dokładna analogia formy: Vogt 2008/30, poz. 195), naczynia te naśladowano także w innych wytwórniach zachodniej Słowacji (por.: Pišutová 1981, s. 310, poz. 117 i 118).

334. Czajniczek z pokrywką, *konvička na čaj*, okrągły, z brzuścem spłaszczonym u góry i silnie zwężającym się do dołu, gdzie przechodzi w niską stopę, wylew wystający pionowo, przy krawędzi zgrubienie, z jednej strony esowaty dziobek z zakończeniem w kształcie główki ptaka z otwartym dziobem, z drugiej zaokrąglony uchwyt. Pokrywka okrągła, mocno wybrzuszona, w środku mały uchwyt. Na obu stronach brzuśca po trzy rezerwy z Chińczykami, widoczkami lub kwiatami, pokrywka z dwoma podobnymi rezerwami. Dekoracja w kolorach niebieskim, fioletowym, zielonym, czerwonym i żółtym. Na spodzie napis farbą w kolorze czarnym „RA/837/M. GL./-1”, przy czym cyfra „-1” w kolorze czerwonym, wewnątrz pokrywki

334.

napis farbą w kolorze czerwonym „RA/837/MGL-2”.

Fajans, spód płaski, stopa wystająca, płaska, dł. 17,3 cm, wys. 7,9 cm, z pokrywką 10,1 cm, nr inw. 837/MGL.

Słowacja, Holicz (Holíč)(?), lata 1755–1765(?).

Dekorowanie naczyń w całości w jednym kolorze, w tym np. niebieskim, jak opisywany czajniczek, znane jest ze zdobnictwa w Delft, ale zwykle nie umieszczano na nich rezerw (por. np.: Boyazoglu, Neuville 1980, s. 224–225, poz. 35–36). Mógł on powstać w Niemczech, ale wydaje się bardziej prawdopodobne, że powstał w Holiczu, gdzie wykonywano tak zdobione naczynia z malowanymi również szkicowo Chińczykami w podobnie ukształtowanych rezerwach (por. Janák, Kalinová, van

Soest 2021, s. 285, poz. 6.12; Kybalová 1963, s. 28, poz. 13; Kybalová 1970, s. 72, poz. 5; czy talerz w Muzeum Narodowym w Warszawie: Chrościcki 1989, s. 327, poz. 58). Wskazanie pewniejszej atrybucji jest jednak trudne ze względu na zbyt małą ilość materiału porównawczego.

9.2. FAJANSE HABAŃSKIE

335. Dzbanek z pokrywką, dźbán, brzusiec kulisty, minimalnie spłaszczony, na niskiej podstawce, u góry przechodzący w krótki pionowy wylew, uchwyt półkolisty, okucie podstawy i pokrywka cynowe. Na przedniej ścianie zawnięta w koło gałązka z kwiatami i liśćmi, z lewej strony u góry liczba „16”, z drugiej liczba „54”, powyżej wokół wylewu wstęga z napisem „ELISABETHA: LANGIN:”. Dekoracja w kolorach niebieskim, zielonym, pomarańczowym i fioletowym. Na spodzie napis czarną farbą „RA/1248/M.GL.”, wewnątrz pokrywki napisana atramentem liczba „1600”.

Fajans, dno płaskie,
dł. 18,5 cm, wys. 20 cm,
nr inw. RA/1248/M.GL.

Słowacja, zachodnia Słowacja,
nieokreślony warsztat habański,
1654 r.

Dzbanek jest przykładem tak zwanego fajansu habańskiego, czyli wyrobów wykonywanych w XVII i XVIII w. na terenie licznych miejscowości Moraw i zachodniej Słowacji przez przybyłych tu z końcem XVI w. ze Szwajcarii imigrantów religijnych (por. historię ich osadnictwa: Kalinová 2017, s. 52 i nast., a także mapę z ośrodkami: tamże s. 287; oraz wykaz tych ośrodków: Kybalová, Novotná 1981, s. 17). Byli to uciekający przed prześladowaniami anabaptyści, nazywani habanami, którzy wykonywali przede wszystkim naczynia użytkowe, zdobione we własnym, relatywnie łatwo rozpoznawalnym stylu (por. kilka różnych przykładów w zbiorach

336. 335.

wrocławskich: Sozańska 2020, s. 166–167, poz. 260–264). Opisywany dzbanek jest jednym z typów charakterystycznych dla nich naczyń, zarówno jeśli chodzi o kulistą formę z uchwytem, ale bez dziobka, jak i dekorację kwiatową, która miała tło białe albo ciemnoniebieskie. Wśród licznych analogii można wskazać dzbanki opisane w: Kalinová 2017, s. 103, poz. 9, s. 105, poz. 11 i 12, s. 107, poz. 17, s. 111, poz. 20; a także w: Kybalová, Novotná 1981, s. 116, poz. 70, s. 120, poz. 79, s. 126, poz. 104; wersja z ciemnym tłem: s. 129, poz. 111 i 108, dalsze, s. 134–135, poz. 126–129. Zamieszczone poniżej wylewu opisywanego naczynia imię i nazwisko Elisabetha Langin może wskazywać, że należało ono do Elżbiety Langin de Wellenfchalckin, które żyły w tym samym czasie i wymienione są w: G. Bucelini, *Germaniae topo--chrono-stemmatographicae sacrae et profanae*, 1655, vol. 4, s. 142, wydane także w Ulm, 1662.

336. Dzbanuszek, dźbánek, brzusiec kulisty, minimalnie spłaszczony, na niskiej podstawce, u góry przechodzący w lekko rozchylony wylew,

z jednej strony wygięty dziobek, z drugiej półkolisty uchwyt. Po obu stronach dziobka gałązka z kwiatem i liśćmi, z lewej strony liczba „16”, z drugiej liczba „7”, powyżej odpowiednio litery „I.” oraz „B.”. Dekoracja w kolorach niebieskim, zielonym, żółtym i fioletowym. Na spodzie napis czarną farbą „RA/46/M.GL.”, obok mała prostokątna kartka z ręcznie napisanym numerem „246”.

Fajans, dno płaskie,
dł. 12,7 cm, wys. 8,7 cm,
nr inw. RA/46/MGL.

Słowacja, zachodnia Słowacja,
nieokreślony warsztat habański,
1671 r.

Dzbanuszek jest drugim w kolekcji Muzeum przykładem fajansu habańskiego, którego pochodzenie wyjaśnione jest w opisie dzbanka RA/1248/MGL, czyli nr 335. Jego dekoracja utrzymana jest w podobnym stylu, ale ma on znacznie rzadziej występujący kształt w wyniku dodania charakterystycznie wygiętego dziobka z kolistym łącznikiem (analogia por.: Kybalová, Novotná 1981, s. 133, poz. 125).

10. Szwecja – fajans

337. Czajnik z pokrywką, tekanna, okrągły, z brzuścem kulistym, u dołu opartym na niskiej stopie, z wylewem wciętym u góry, z jednej strony prosty dziobek, z drugiej zaokrąglony uchwyt. Pokrywka okrągła, minimalnie wybrzuszona, w środku półkulisty uchwyt. Na obu stronach czajnika monogram „CFA”. Dekoracja w kolorze niebieskim. Na spodzie namalowany podszkliwnie znak w postaci trzech koron z podkreśleniem, poniżej litery i liczba „MB-11 /B”, dalej napis farbą w kolorze czarnym „RA/836/M.GL.”, wewnątrz pokrywki napis „RA/836/MGL”.

337.

Fajans, spód płaski, stopa wystająca, płaska, dł. 19,7 cm, wys. 13,9 cm, śr. podstawy 7,7 cm, nr inw. RA/836/MGL.

Szwecja, Marieberg, okres Henrika Sterna, lata 1769–1788.

Czajnik o bardzo skromnej dekoracji, ale rozbudowany znak pozwala na szczegółową atrybucję, zgodnie z którą powstał on w ostatnim okresie działalności fajansarni zamkniętej

338.

w 1788 r. (por. Sperschneider 2009, s. 20; znak: tamże, s. 91, poz. 7).

Ukraina, Meżygorsk k. Kijowa, Państwowa Kijowsko-Meżygorska Fabryka Fajansu, listopad 1832 r.

11. Ukraina – fajans

338. Talerz płaski, płyta, w lustrze widok pola ze stogami, na pierwszym planie mężczyzna obok wozu zaprzężonego w dwa konie, w tle zabudowania wśród drzew. Na kołnierzu ornament geometryczny. Dekoracja w kolorze czarnym. Na spodzie wyciśnięty napis cyrylicą „kiew/38/1832/nobjabria”, obok napis „RA/4407/MGL”.

Fajans delikatny, druk podszkliwny, śr. 24,6 cm, wys. 2,1 cm, nr inw. RA/4407/MGL.

Talerz omówiony w: Kowalski 1993, s. 78, poz. 58. Wytwórnia w Meżygorsku założona została w 1798 r. i od początku uważana była za jedną z najlepszych fajansarni w Cesarstwie Rosyjskim. Omawiany talerz może być przykładem produkowanego w niej fajansu delikatnego, o którym przy okazji wystawy przemysłowej w 1829 r. pisano: „Za najlepszy fajans słusznie uznawany jest ten z Kijowa” (Bubnova 1973, s. 23; tamże przykłady talerzy z widokami: s. 34–37, poz. 28–33). Znakowanie z podaniem miesiąca wprowadzono w 1830 r. (tamże, s. 43; znak: Chrościcki 1989, s. 313, nr 4671).

12. Włochy – fajans

I 2. I.

CALTAGIRONE

339. Naczynie apteczne, vaso globulare, okrągłe, z brzuścem kulistym, u dołu przechodzącym w niską podstawę, z niskim wylewem u góry. Na przedniej ścianie kartusz z okrągłą rezerwą z portretem dziecka w środku, na całej pozostałej powierzchni stylizowane duże kwiaty i liście. Dekoracja w kolorze niebieskim, żółtym, zielonym, fioletowym i pomarańczowym. Na spodzie napis czarną farbą „RA/1222/M.GL.”.

339.

Fajans, spód wgłębiony, wys. 22,6 cm, śr. podstawy 9,3 cm, nr inw. RA/1222/MGL.

Włochy, Caltagirone, XVIII w.

Opisywane naczynie apteczne jest uproszczonym naśladownictwem naczyń tego typu produkowanych w Wenecji w XVI w. Charakterystyczne w ich dekoracji były okazałe kwiaty i liście, które stanowiły tło dla dużych medalionów z portretami

(por. przykłady: Vitali 1998, s. 23–50, poz. 1–28). W porównaniu z naczyniami sycylijskimi były one wykonane staranniej i na wyższym poziomie artystycznym, ale zależność między nimi jest wyraźnie widoczna (por. obiekty z Caltagirone: Ausenda 2010, s. 48, poz. 9, s. 80, poz. 25, s. 88, poz. 29 czy s. 90, poz. 30).

I 2. 2.

FLORENCJA

340. Naczynie apteczne, vaso globulare, okrągłe, z brzuścem kulistym, u dołu przechodzącym w płaską podstawę, z małym wywiniętym wylewem u góry. Na przedniej ścianie owalna rezerwa w formie kartusza z portretem chłopca w czapce, wokół na całej pozostałej powierzchni stylizowane duże kwiaty i liście. Dekoracja w kolorze niebieskim, żółtym, zielonym, fioletowym i pomarańczowym. Na spodzie namalowany czarną matową farbą znak w postaci koguta, obok cyfra „5”, poniżej napis farbą czerwoną „MGL-RA-5231”.

Fajans, spód płaski, wys. 25 cm, śr. podstawy 12,2 cm, nr inw. RA/5231/MGL.

Włochy, Florencja, Manifattura Figli di Giuseppe Cantagalli, Ulisse Cantagalli, lata 1878–1901.

Opisywane naczynie apteczne jest relatywnie wiernym naśladownictwem weneckich naczyń aptecznych z XVI w., na których malowano zwykle dwa portrety lub pełne przedstawienia różnych osób po obu stronach naczynia (por. Vitali 1998, s. 23–50, poz. 1–28). Jest to jednocześnie dobry przykład wczesnej produkcji florenckiej Manifattura

340.

Figli di Giuseppe Cantagalli, którą w 1878 r. przejął od swego ojca Ulisse Cantagalli (1839–1901) i przestawił na wykonywanie kopii renesansowej majoliki włoskiej. Wyroby te wykonane były na wyższym poziomie niż podobne naczynia z fajansarni sycylijskich (por. RA/1222/MGL, czyli nr 339; znak: Chrościcki 1989, s. 280, nr 4153).

341. Naczynie apteczne, vaso, okrągłe, z brzuścem cylindrycznym i dwoma dużymi, skręconymi uchwytami, u dołu przechodzi w profilowaną podstawę, a u góry zwęża się w barki zwieńczone krótkim wylewem. Na całej powierzchni brzuśca okazałe karby, na podstawie i barkach okrągłe zagłębienia. Dekoracja w kolorze rdzawoczerwonym, niebieskim i złotym. Na spodzie namalowany podszkliwnie w kolorze niebieskim znak w postaci koguta, poniżej napis czarną farbą na beżowym tle „RA/2442/M.GL.”.

Fajans, spód zagłębiony, wys. 22,5 cm, śr. podstawy 13,5 cm, nr inw. RA/2442/MGL.

Włochy, Florencja, Manifattura Figli di Giuseppe Cantagalli, Ulisse Cantagalli, lata 1878–1901.

341.

Naczynie apteczne jest drugim obok naczynia RA/5231/MGL, czyli nr 340, przykładem produkcji florenckiej Manifattura Figli di Giuseppe Cantagalli, którą w 1878 r. przejął od swego ojca Ulisse Cantagalli (1839–1901) i przestawił na wykonywanie kopii renesansowej majoliki włoskiej. W odróżnieniu jednak od niego opisywane naczynie jest już bardziej swobodnym naśladownictwem włoskich naczyń aptecznych z XV w. (por. przykład ze zbiorów Collegium Maius: Frontczak 2009, s. 38, poz. 1). Z tego względu powstało ono zapewne pod koniec wskazanego okresu (znak: Chrościcki 1989, s. 280, nr 4153).

I 2. 3. PESARO

342. DzbANEK z uchwytem, *brocca*, okrągły, z kulistym brzuścem przechodzącym u góry w szeroki rozchylony wylew z mocno wyprofilowanym dziobkiem i półkolistym uchwytem z drugiej strony, u dołu zwężającym się w małą stopę z szeroką podstawą. Na frontowej ścianie brzuśca okazały orzeł dwugłowy z tarczą herbową na piersiach, po obu bokach ujęty w ozdobne wstęgi, brzeg wylewu i podstawy podkreślony potrójną linią. Dekoracja w kolorze czarnym, żółtym

342.

i niebieskim. Na spodzie namalowany podsześciokąt w kolorze niebieskim nieokreślony znak, pod nim litera „R”, obok napis czarną farbą „RA/899/M.GL.”.

Fajans, spód lekko wgłębiony,
wys. 18,8 cm, śr. podstawy 8,8 cm,
nr inw. RA/899/MGL.

Włochy, Pesaro,
po 1760 r.

Opisywane naczynie nawiązuje do wczesnych dzbanków z mocno wyprofilowanymi dziobkami, a w dekoracji dominuje dwugłowy orzeł habsburski. Wykonywano je w dużych ilościach w Pesaro według projektu Giuseppego Bartolucciego z lat ok. 1757–1760 (Loreti 1978, s. 45; Ugo lini 1986, s. 263–265, poz. 20–24). Przeznaczone były na rynek austriacki oraz rejon Morza Adriatyckiego, gdzie przez mieszkańców tam Greków dwugłowy orzeł traktowany był

jako symbol dawnego cesarstwa bizantyńskiego. W ramach tak zwanej Wielkiej Idei (*Megali Idea*) jednoczyli się oni w oczekiwaniu odrodzenia się go w postaci nowoczesnej Grecji ze stolicą w Konstantynopolu (Kyriazopoulos, Charitonidou 1980, s. 354, tabl. LXXXIV; por. na temat takich dzbanków: Glaser 2004, s. 194–195, a także ich opisy: Salsi 2001, vol. II, s. 571, poz. 547; Rasmussen 1984, s. 320, poz. 214; Hausmann 1972, s. 411, poz. 315; dalsze przykłady: Vogt 2005/23, poz. 293–302; Richter 2006, s. 180–183, poz. 141–144).

343.

I 2.4. FAJANS WŁOSKI Z NIE- USTALONYCH FAJANSARNI

343. Dzbanek z uchwytem, *brocca*, z brzuścem w kształcie stojącego dysku z okrągłym otworem w środku, opartego na niskiej stopie z szeroką podstawą, u góry wysoki wylew, szeroko rozchylony, z jednej strony ukształtowany w dziobek, a z drugiej z wychodzącym uchwytem w postaci dwóch skręconych wałków. Na całej powierzchni brzuśca motywy groteski. Dekoracja w kolorze granatowym, żółtym, zielonym, brązowym, seledynowym i pomarańczowym. Na spodzie namalowany

podszkliwnie w kolorze niebieskim znak „GM” w ligaturze, niżej napis czarną farbą „RA/1220/M.GL.”.

Fajans, spód wgłębiony, wys. 26,8 cm, śr. podstawy 6,8 cm, nr inw. RA/1220/MGL.

Włochy, warsztat nieokreślony, XIX–XX w.

Opisywane naczynie luźno nawiązuje do majoliki włoskiej, ma charakter pamiątkarski.

344.

344. Dzbanek z uchwytem, *brocca*, okrągły, z brzuścem nieregularnym, zbliżonym do długiego owalu, zwężającego się do dołu i opartego na cienkiej stopie z szeroką podstawą, u góry przechodzącego w wysoki, rozchylony wylew z kabłąkiem, z boku prosty dziobek w postaci dwóch rurek. Na powierzchni brzuśca osiem wyodrębnionych plastycznie podłużnych plaket wypełnionych motywami groteski. Dekoracja w kolorze niebieskim, granatowym, czarnym, żółtym, zielonym, różowym, seledynowym i pomarańczowym. Na spodzie namalowany podszkliwnie w kolorze niebieskim nieokreślony znak, obok napis czarną farbą „RA/1221/M.GL.”.

Fajans, spód wgłębiony, wys. 27,9 cm, śr. podstawy 8,3 cm, nr inw. RA/1221/MGL.

Włochy, warsztat nieokreślony, XIX–XX w.

Podobnie jak RA/1220/MGL, czyli nr 343, opisywane naczynie luźno nawiązuje do majoliki włoskiej, ma charakter pamiątkarski.

13. Fajans z niestalo- nych fajansarni europejskich

345. Czajniczek, o kulistym brzuścu ze spłaszczeniem u dołu stanowiącym podstawę, wylew okrągły, wcięty, z jednej strony lekko wygięty dzióbek, z drugiej listwowy uchwyt. Po obu stronach brzuśca kartusz herbowy z przedstawieniem krowy(?) na tle tarczy heraldycznej, powtórzony powyżej korony u góry. Dekoracja w kolorze niebieskim. Na spodzie napis czarną farbą „RA/190/M.GL”.

Fajans, podstawa wcięta, malatura podszkliwna, dł. 18,4 cm, wys. 10,7 cm, nr inw. RA/190/MGL.

Niemcy(?), Szwecja(?), XVIII w.

Typowy czajnik o formie powszechnie stosowanej w fajansarniach europejskich w XVIII w. Brak cech wskazujących na konkretnego wytwórcę.

346. Pojemnik w kształcie kaczki, nieregularnie owalny, uformowany w kształt siedzącej kaczki, z głową

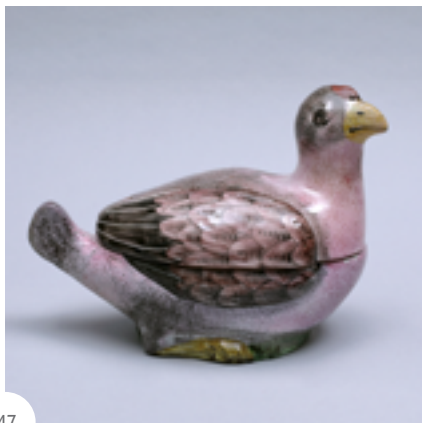
zwróconą do tyłu, w tylnej części zadarty ogonek, w połowie wysokości podzielony na dwie części, z których górna stanowi pokrywkę. Całość pojemnika malowana w kolorach fioletowym, zielonym, niebieskim, żółtym i ceglasczerwonym w układające się naturalnie ptasie pióra i elementy anatomiczne. Na spodzie pojemnika napis czarną farbą „RA/613/MGL/-1” oraz ślad po zatartym odcisku okrągłej pieczęci, wewnątrz pokrywki malowany podszkliwnie numer „13.”, obok napisy czarną farbą „OM-14508” i „RA/613/M.GL.-2”, a także napis czarną farbą na beżowym tle „RA/??/MGL”.

Fajans, spód płaski, malowany podszkliwnie, dł. 17 cm, wys. 13,4 cm, nr inw. RA/613/MGL.

Polska(?), Niemcy(?), Francja(?), XVIII w.

Obok trzech maselniczek w kształcie przepiórki wykonanych w Glinicy (RA/614/MGL/, RA/618/MGL i RA/617/MGL, czyli nr 269-271) poza omawianym okazem Muzeum posiada w swych zbiorach jeszcze trzy naczynia podobnego rodzaju (RA/882/MGL, RA/566/MGL i RA/615/MGL, czyli nr 347-349), których wytwórców trudno ustalić. Podobnie jak w tamtych przypadkach są one późnym wyrazem mody na naczynia w kształcie zwierząt, najczęściej domowych, produkowane przez szereg fajansarni szczególnie w Niemczech i we Francji [por. takie naczynia na bardzo wysokim

poziomie artystycznym w kolekcji Braun-van den Corput: Dumortier 2013, s. 14–19; w zbiorach hamburskich: Rudi 1998, s. 73–96, poz. 4–22; wyroby Hannongów ze Strasburga: Bastian 2004 (II), s. 38–49 czy podobny do opisywanego egzemplarz z Höchst w zbiorach frankfurckich: Bauer 1977, s. 126, poz. 212]. Znacznie skromniejsze pojemniki wykonywano również w Prószkowie (Kwiecień, Siess-Krzyszkowski 2005, s. 94, poz. 34–35; także RA/564/MGL, czyli nr 284, czy Klein 1962, s. 360, poz. 520 i 521), a także w Glinicy (Rudi 1998, s. 80, poz. 9). Opisywany egzemplarz w kształcie kaczki należy do tej drugiej, mniej wyrafinowanej artystycznie kategorii i mógł powstać w różnych fajansarniach.

347.

Fajans, spód płaski, malowany podszkliwnie, dł. 19 cm, wys. 14,2 cm, nr inw. RA/882/MGL.

Polska(?), Niemcy(?), Francja(?), XVIII w.

Drugie z czterech naczyń w kształcie zwierząt w zbiorach Muzeum, których wytwórców trudno ustalić. Podobnie jak pozostałe (RA/613/MGL, RA/566/MGL i RA/615/MGL, czyli nr 346, 348 i 349) jest ono późnym wyrazem mody na naczynia w kształcie zwierząt, najczęściej domowych, produkowane przez szereg fajansarni szczególnie w Niemczech i we Francji. Opisywany przykład w kształcie perliczki mógł powstać w różnych fajansarniach. Więcej informacji na temat takich naczyń w opisie RA/613/MGL, czyli nr 346.

348. Pojemnik w kształcie królika, nieregularnie owalny, uformowany w kształt siedzącego królika, z głową zwróconą na wprost i położonymi uszami, z tyłu mały podwinięty ogonek, przy dnie z obu stron dwie przygięte łapki, w połowie wysokości podzielony na dwie części, z których górna stanowi pokrywkę. Całość pojemnika malowana w kolorach fioletowoczarnym, różowym i żółtym. Wewnątrz pojemnika namalowana podszkliwnie w kolorze

348.

czarnym cyfra „4.” i napis czarną farbą „RA/566/MGL./2”, na spodzie napis czarną farbą „MGL/RA/566/MGL”, obok odcisk okrągłej pieczęci w kolorze czarnym z napisem wewnątrz „Oberschlesisches Museum / Gleiwitz” i znakiem „O/S” w środku, dalej przekreślony numer „16555”, wewnątrz pokrywki malowany podszkliwnie w kolorze czarnym znak „4.”, obok napis czarną farbą na beżowym tle „RA/566/M.GL./1”.

Fajans, spód płaski, malowany podszkliwnie, dł. 19 cm, wys. 12,9 cm, nr inw. RA/566/MGL.

Polska(?), Niemcy(?), Francja(?), XVIII w.

Trzecie z czterech naczyń w kształcie zwierząt w zbiorach Muzeum, których wytwórców trudno ustalić. Podobnie jak pozostałe (RA/613/MGL, RA/882/MGL i RA/615/MGL, czyli nr 346, 347 i 349) jest ono późnym wyrazem mody na naczynia w kształcie zwierząt, najczęściej domowych, produkowane przez szereg fajansarni szczególnie w Niemczech i we Francji. Opisywany przykład w kształcie królika mógł powstać w różnych fajansarniach. Więcej informacji na temat takich naczyń w opisie RA/613/MGL, czyli nr 346.

349.

349. Dzbanek w kształcie papugi siedzącej na liściach formujących kopulastą podstawę, z głową zwróconą w lewo, górna połowa głowy stanowi pokrywkę, a dolna część dzioba ptaka pełni funkcję dziobka naczynia, z tyłu wygięte ucho. Na spodzie częściowo zatarty napis czarnym tuszem „221?5” oraz obok napis czarną farbą „RA/615/MGL/1”, wewnątrz pokrywki częściowo nieczytelny napis czarną farbą „RA/615/??/2”.

Fajans,

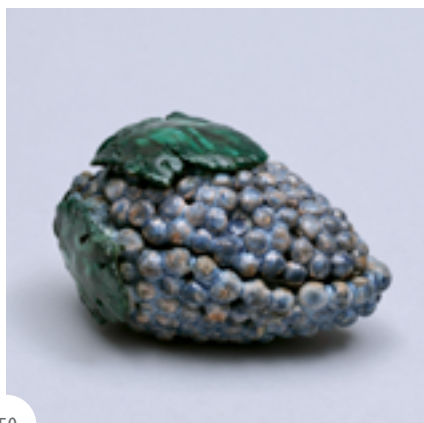
dł. 11,7 cm, wys. 21,2 cm,
nr inw. RA/615/MGL.

Polska(?), Niemcy(?), Francja(?),
XVIII w.

Ostatnie z czterech naczyń w kształcie zwierząt w zbiorach Muzeum, których wytwórców trudno ustalić. Podobnie jak pozostałe (RA/613/MGL, RA/882/MGL i RA/566/MGL, czyli nr 346-348) jest ono późnym wyrazem mody na naczynia w kształcie zwierząt, najczęściej domowych, produkowane przez szereg fajansarni szczególnie w Niemczech i we Francji. Opisywany dzbanek w kształcie papugi mógł powstać w różnych fajansarniach, aczkolwiek jego forma zwykle kojarzona jest z fajansarniami

śląskimi (Siess-Krzyszowski 2005, s. 88, poz. 7). Więcej informacji na temat takich naczyń w opisie RA/613/MGL, czyli nr 346.

350. Bombonierka z pokrywką, w kształcie pełnoplastycznej kiści winogron z liśćmi, z których jeden leży na górnej części naczynia stanowiącej pokrywkę, a drugi wraz z fragmentem gałązki i małym liściem znajduje się z tyłu bombonierki. Malatura w kolorach zielonym i niebieskim podkreśla elementy plastyczne naczynia. Wewnątrz napis czarnym tuszem „22181” oraz czarną farbą „RA/372/MGL/2”, wewnątrz pokrywki napis czarnym tuszem „22181” oraz czarną farbą na beżowym tle „RA/372/M.GL./1”.

350.

Fajans,

dł. 9,8 cm, wys. z pokrywką 6 cm,
nr inw. RA/372/MGL.

Polska(?), Niemcy(?),
XVIII w.

Obok naczyń w kształcie zwierząt w XVIII w. produkowano także w wielu fajansarniach różnego rodzaju pojemniki w formie owoców, w tym kiści winogron (por. Lahaussois 1998, s. 247, poz. 291; Launsingh, Scheurleer 1984, s. 196, poz. 46; Rudi 1998, s. 112, poz. 37 czy Kybalová 1970, s. 102, poz. 36). Wykonywano

je także w Prószkowie (por. Kwiecień, Siess-Krzyszowski 2005, s. 96, poz. 42). Opisywana bombonierka ma nieco niższy poziom wykonawstwa niż podane przykłady, a jednocześnie brak jej cech indywidualnych, pozwalających na przekonywającą atrybucję.

351. Czajnik z pokrywką, okrągły, z brzuścem kulistym, u dołu zakończonym rozchodzącą się podstawą, u góry przechodzącym w pionowy, lekko rozchodzący się wylew, z jednej strony wygięty dziobek, z drugiej kabłąkowy uchwyt. Pokrywka okrągła, wybrzuszona, w środku spłaszczony uchwyt. Całość naczynia łącznie z pokrywką pokryta imitacją szlifu „w plaster miodu” oraz marmurkowana w kolorach żółtym i brązowym. Na spodzie napis farbą w kolorze czarnym „RA/148/M.GL./-1”, przy czym cyfra „-1” w kolorze czerwonym, wewnątrz pokrywki napisy kolorem czerwonym „148” oraz wy-

351.

żej „RA/148/MGL./- 2”.

Fajans, spód płaski,
dł. 17,8 cm, wys. 12,4 cm,
wys. z pokrywką 14,8 cm,
nr inw. RA/148/MGL.

Anglia, Niemcy, Saksonia(?),
pierwsza połowa XVIII w.(?)

Forma czajnika nie ma jednoznacznych cech pozwalających przypisać to naczynie konkretnemu ośrodkowi ceramicznemu. Zdobienie tak zwanym marmurkowaniem stosowano już w Chinach w VIII–IX w. (Vainker 1991, s. 81, poz. 61), w Staffordshire w połowie XVIII w. (Grigsby 1990, s. 269, poz. 154), a łączono je z imitacją szlifowania „w plaster miodu” w kamionce saksońskiej od drugiego dziesięciolecia tego stulecia (Szelegajd, s. 150, poz. 20 i s. 216, poz. 32). Nie można wykluczyć Anglii, ale wysoce prawdopodobne jest wskazanie na którąś z fajansarni w Saksonii, przy czym wydaje się, że może to być egzemplarz próbny. Masa gliniana jest twarda, ale nie jest kamionką.

352. Czajnik z pokrywką, okrągły, z cylindrycznym brzuścem, przechodzącym u góry półkuliście w prosty, pionowy wylew, zakończony u dołu niską podstawą, z jednej strony prosty dzióbek, z drugiej taśmowyy uchwyt. Na obu stronach brzuśca namalowane owalne medaliony z portretami w profilu: jeden kobiety, a drugi postaci w czapce Hermesa, nad medalionami wstęgi, wyżej przy brzegu ornament z liści. Pokrywka okrągła, lekko wybrzuszona, przy brzegu ornament z liści, w środku pozginane wstęgi oraz mały kulisty uchwyt. Dekoracja w kolorach fioletowym, zielonym i żółtobrązowym. Na spodzie wyciśnięty znak „A / 3”, obok napis czarną farbą „RA/257/MGL”, wewnątrz pokrywki napis czerwoną farbą „RA/257/M GL”.

Fajans delikatny (*creamware*), podstawa wcięta, spód płaski, malatura podszkliwna, dł. 13,8 cm, wys. 10,9 cm, wys. z pokrywką 12,2 cm, nr inw. RA/257/MGL.

Czechy(?), ok. 1800 r.(?)

Zarówno w zakresie formy, jak i malatury czajnik nosi cechy takich naczyń wykonywanych w Czechach, w szczególności w fajansarni Bystrice pod Hostýnem (por. Kybalová 1993, s. 68, poz. 5 oraz Kybalová 1989, s. 163; por. także sam kształt czajnika: Kybalová, Novotná 1987, s. 31, poz. 130). Pewniejsza atrybucja jest jednak utrudniona ze względu na brak szerszego materiału porównawczego.

353. Talerz płaski, okrągły, z mocno karbowanym i pokrytym reliefem kołnierzem. W lustrze herb w postaci trzech młotków w kartuszu z koroną na górze i motywami barokowymi po bokach, wokół strzałki z trzema kropkami przy ostrzach. Na kołnierzu malatura podkreślająca kształt reliefu oraz elementy geometryczne. Całość dekoracji w kolorach niebieskim, żółtym, czerwonym, fioletowym i czarnym. Na spodzie namalowany szarą farbą znak „CA”(?) oraz napis czarną farbą na beżowym tle „RA/2211/M.GL.”.

353.

Fajans, stopa wydarna, spłaszczona, malowany podszkliwnie, wyraźna krakelura, śr. 26,1 cm, wys. 3,2 cm, nr inw. RA/2211/MGL.

Włochy(?), Francja(?), warsztat monogramisty „CA”, koniec XIX–początek XX w.

Talerz typowy dla obfitej produkcji pamiętkarskiej we Włoszech i we Francji końca XIX i początku XX w.

354. Czajnik z pokrywką, teapot and cover, owalny, z brzuścem w kształcie łódki, pokrytym reliefem z motywami roślinnymi i okrągłym medalionem z postacią ludzką po obu stronach, u góry wcięty wylew, u dołu pionowa stopa, z jednej strony wygięty dziobek, z drugiej taśmowy uchwyt. Pokrywka wybrzuszona z wysokim spłaszczonym uchwytem. Całe naczynie na zewnątrz i wewnątrz w kolorze czarnym, częściowo szkliwionym. Na spodzie napis czarną farbą „RA/200/MGL./-1”, przy czym „-1” w kolorze białym, wewnątrz pokrywki napis białą farbą „RA/200/MGL./-2”.

354.

Delikatna kamionka czarna, stopa płaska, spód płaski, barwienie w masie, dł. 21,8 cm, wys. 9,7 cm, wys. z pokrywką 11,8 cm, nr inw. RA/200/MGL.

Niemcy(?), XIX w.

Czajnik jest naśladownictwem wyrobów angielskich z czarnej kamionki delikatnej (por. opis RA/41/MGL, czyli nr 38), a brak cech indywidualnych nie pozwala na pewniejszą atrybucję.

355.

355. Dzbanuszek, okrągły, z brzuścem przechodzącym w szeroki i rozchylony na górze wylew z wydatnym dziobkiem i uchwytem po przeciwległej stronie, zwężającym się do dołu i opartym na małej stopie. Na powierzchni brzuśca prostokątne rezerwy wydzielone poziomymi i pionowymi pasami, w głównej rezerwie z przodu dwie łódzie z żaglami, pod spodem napis „ABBAZIA”, w pozostałych rezerwach schematyczne kwiaty. Dekoracja w kolorze niebieskim, czerwonym i złotym. Na spodzie wyciśnięty znak „IGMUT. (?), 313 C”, obok napis czarną farbą na beżowym tle „RA/4405/M.GL.”.

Fajans, spód wgłębiony, wys. 12,5 cm, szerokość 11,5 cm, śr. podstawy 7,4 cm, nr inw. RA/4405/MGL.

Austro-Węgry(?),
miejsce i warsztat nieokreślony,
koniec XIX–początek XX w.

Opisywane naczynie luźno nawiązuje kształtem do wczesnej majoliki włoskiej, ma charakter pamiątkarski. Napisane na nim słowo „Abbazia” to włoska nazwa jedyne go kurortu nadmorskiego na terenie Austro-Węgier, modnego szczególnie w ostatniej ćwierci XIX w. i przed I wojną światową. Cesarz Franciszek Józef spędzał w nim zimę, kurort był także często odwiedzany przez Polaków, w tym przez Henryka Sienkiewicza, Stefana Żeromskiego, Marię Konopnicką czy Józefa Piłsudskiego, a nadto przez polską arystokrację, szczególnie z Galicji. Nazywany był przez nich Abacją, a obecnie jest to miasto Opatija w Chorwacji. Nieczytelny znak wyciśnięty na spodzie nie pozwala na ustalenie wytwórcy dzbanuszka.

14. Flizy niderlandzkie

356. Fliza czterokątna, tegel, z dużym i dwoma małymi kwiatami w wazonie, motyw głowy wołu w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, na spodzie całkowicie zatarty napis czarnym tuszem oraz napis „RA/1082/M.GL.” i mały plaster z napisaną długopisem literą „F”.

Fajans, glina o odcieniu kremowym, dwa otwory po gwoździach od przykładnicy, wzór „Bloempot”, wymiary 13,2×13,1×1 cm, nr inw. RA/1082/MGL.

Niderlandy, lata 1640–1670.

Dekoracja z kwiatami w wazonie (*bloempot*) była typowa dla zdobnictwa flizów prawie od początku XVII w. (por. wczesny przykład jako elementu większej kompozycji: Biesboer 1997, s. 100, poz. 117 czy Lemmen 1997, s. 48), ale stosowana także później (por. różne przykłady: Pluis 2013, s. 421–427, poz. od A.05.08.03 do A.05.08.38; Schaap 1984, s. 90, poz. 94; Dam 1988, s. 70, poz. 78 czy Broeke, Sabben, Woudenberg 2000, s. 63). Opisywany egzemplarz datowany na podstawie

cech stylistycznych i technologicznych (por. np. Pluis 2013, s. 425, poz. A.05.08.27), przy czym pewne niedoskonałości wskazują być może na warsztat prowincjonalny.

357. Fliza czterokątna, tegel, z ujętymi w okrąg trzema kwiatami w wazonie, wokół motyw meandra. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, na spodzie zatarty napis czarnym tuszem „OM- (?)” oraz napis „RA/1083/M.GL.” i mały plaster z napisaną długopisem literą „F”.

Fajans, glina w odcieniu kremowo-czerwonawym, dwa otwory po gwoździach od przykładnicy, wymiary 12,9×12,9×0,9 cm, wzór „Kleine bloempot in cirkel met meanders”, nr inw. RA/1083/MGL.

Niderlandy Północne, lata 1650–1670.

Przykład dekoracji z kwiatami w wazonie (*kleine bloempot*), stosowanej z różnymi elementami wokół od ok. 1640 r. (np. w rombie: Schaap 1984, s. 91, poz. 97; analogiczny egzemplarz w okręgu z meandrem na zewnątrz: Oczko, Pluis 2018, s. 86, poz. F; Pluis 2013, s. 427, poz. A.05.08.33; także Kowalski 2018, s. 125, poz. 109; inna wersja tego wzoru: tamże, s. 126, poz. 110).

358. Fliza czterokątna, tegel, z postacią pasterza siedzącego na kamieniu nad wodą, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, na spodzie napis ołówkiem „OM / 4593”, zatarty napis brązowym tuszem „MM- (?)” oraz napis czarną farbą „RA/1085/M.GL.”.

Fajans, glina o odcieniu kremowo-czerwonawym, trzy otwory po gwoździach od przykładnicy, wymiary 13,1×12,9×0,9 cm, nr inw. RA/1085/MGL.

Niderlandy, druga połowa XVII w.

Dekoracja z postaciami stanowi odrębną kategorię zdobnictwa fliz, przy czym są to zwykle postacie centralnie usytuowane, stanowiące główny i samodzielny motyw kompozycji (por. Pluis 2013, s. 347–363, poz. A.02.02.01–A.02.1406). Były one szczególnie popularne w XVII w., ale stosowano je także później (por. Broeke, Sabben, Woudenberg 2000, s. 66–84). Na tym tle pasterz umieszczony we fragmencie krajobrazu może być wyróżniony jako swoista podkategoria, występująca w tym samym okresie, ale rzadziej (tamże, s. 74, poz. 81–82; także: Oczko, Pluis 2018, s. 186–187, tabl. XIX, s. 190, tabl. XX), przy czym należy ją odróżnić od rozbudowanych scen pasterskich, reprezentowanych np. w pałacu w Wilanowie (Oczko,

Pluis 2013, s. 127 i nast., poz. 114–125). Analogię do omawianej flizy mogą stanowić płytki (Broeke, Sabben, Woudenberg 2000, s. 74 prawa strona u dołu oraz Kowalski 2018, poz. 107), chociaż są one nieco lepiej malowane.

359. Fliza czterokątna, tegel, z trzema kwiatami umieszczonymi w rombie, w narożach motyw lilii. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle.

Fajans, glina o odcieniu kremowym, dwa otwory po gwoździach od przykładnicy, wzór „Driebloem in gekarteld kwadraat”, wymiary 13×13×0,8 cm, nr inw. RA/1109/MGL-4.

Niderlandy, druga połowa XVII w.

Fliza ze wzorem trzech kwiatów (*driebloem*) należy do zespołu trzech tak zdobionych egzemplarzy łącznie z RA/1109/MGL-7 i RA/1110/MGL-9, czyli nr 365 i 367. Wzór ten stosowany był przez długi czas, począwszy od 1630 r. (por. opis jego analogii: Pluis 2013, s. 418, poz. A.05.05.01; tamże inne wersje tego wzoru w rombie: s. 418, poz. A.05.05.06 czy s. 425, poz. A.05.08.25; por. także Broeke, Sabben, Woudenberg 2000, s. 63). Pierwotnie opisywana fliza umocowana była na płycie sklejkowej wraz

z inaczej zdobionymi flizami o numerach RA/1109/MGL-2-RA/1109/MGL-9, czyli nr 372–377.

360. Fliza czterokątna, tegel, z ujętą w okrąg sceną biblijną z mężczyzną siedzącym przy kamieniu, na którym otwarta księga, do jego prawej ręki dolatuje ptak z owocem(?) w dziobie, motyw głowy wołu w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, na spodzie całkowicie zatarty napis czarnym tuszem oraz napis „RA/1088/M.GL.” i mały plaoster z napisaną długopisem literą „F”.

Fajans, glina o odcieniu kremowym, fliza przycięta z obu stron na szerokości, ubytek ok. 20%, nie można ustalić liczby śladów po otworach po gwoździach od przykładnicy, wymiary 13,2×10,7×0,8 cm, nr inw. RA/1088/MGL.

Niderlandy, Utrecht, ok. 1690 r.

Na flizie scena biblijna przedstawiająca Eliasza karmionego przez kruki (inne przykłady fliz ilustrujące tę scenę: Lemmen 1997, s. 196 i 197). Za konsultację dziękuję prof. Piotrowi Oczko z Uniwersytetu Jagiellońskiego.

361. Fliza czterokątna, tegel, z ujętym w okrąg psem zwróconym w prawą stronę, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim, na spodzie całkowicie zatarty napis czarnym tuszem oraz napis czarną farbą „RA/1086/M.GL.”.

Fajans, glina o odcieniu kremowym, dwa otwory po gwoździach od przykładnicy, wymiary 12,8×12,8×0,9 cm, nr inw. RA/1086/MGL.

Niderlandy, lata 1700–1725.

Zwierzęta były często motywem zdobniczym na flizach od XVI aż do XX w. (por. najstarsze przykłady: Biesboer 1997, s. 153–156, poz. 182–185). Przedstawiano je najczęściej samodzielnie z dodaniem typowych elementów dekoracji flizów, np. w narożach itp. (por. Dam 1988, s. 47–50, poz. 45–50; Schaap 1984, s. 62–69, poz. 42–58; Lemmen van 1997, s. 63; Broeke, Sabben, Woudenberg 2000, s. 35–37 oraz Pluis 2013, s. 401–410, poz. A.04.01.01–A.04.08.06). Jednym z rodzajów takiej kompozycji jest centralnie umieszczony rysunek małego zwierzęcia, a szczególnie psa w okręgu z motywem pająka w narożach (por. kilka przykładów: Berendsen, Keezer, Schoubye, Santos Simoes, Tichelaar 1967, s. 124 oraz Schaap 1984, s. 69, poz. 58, datowane na lata 1690–1725; jedna z tych fliz oznaczo-

na jako poz. 58A może być uznana za analogię do opisywanego egzemplarza; por. także podobnie datowany egzemplarz z psem w okręgu: Broeke, Sabben, Woudenberg 2000, s. 39, poz. 8).

362. Fliza czterokątna, tegel, z przedstawieniem budowli na pagórku, z lewej strony dwa statki na morzu, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, na spodzie zatarty napis czarnym tuszem „MM-26(?)” oraz napis czarną farbą „RA/1084/M.GL.”.

Fajans, glina o odcieniu kremowym, dwa otwory po gwoździach od przykładnicy, wzór „Landschap op land”, wymiary 13×12,6×0,8 cm, nr inw. RA/1084/MGL.

Niderlandy, lata 1730–1750.

Dekoracja z krajobrazem (*landschap op land*) była bardzo popularna zarówno w XVII w., jak i w następnych stuleciach [Oczko, Pluis 2013, s. 131–139, poz. 128–137; Oczko, Pluis 2018, między innymi s. 168–171, poz. 197 do X-31; Oczko 2018, s. 107, poz. 92 (1–10), s. 127, poz. 113; Pluis 2013, s. 364–377, poz. A.03.01.01–A.03.02.05]. Jak widać na przywołanych przykładach, umieszczany był on w rezerwach lub

jako główny i samodzielny motyw kompozycji. Omawiana fliza reprezentuje drugi ze wspomnianych typów, a jako jej analogię bardziej ogólną podać można płytki z lat 1700–1750 wykonane w Rotterdamie (Dam 1988, s. 101, poz. 112). Bliższy jej jest jednak egzemplarz datowany na ok. 1730 r. z pewnymi elementami wspólnymi w zakresie kompozycji i detali (Pluis 2013, s. 366, poz. A.03.01.17).

363. Fliza czterokątna, tegel, z przedstawieniem kozy, motyw pająka w narożach, w kolorze niebieskim na białym tle, dwa otwory po przykładnicy, na spodzie napis ołówkiem „OM / 4593”, zatarty napis brązowym tuszem „MM-268g” oraz napis czarną farbą „RA/1089/M.GL.” i mały plaster z napisaną długopisem literą „F”.

Fajans, glina o odcieniu kremowo-czerwonawym, wymiary 12,4×12,4×0,9 cm, nr inw. RA/1089/MGL.

Niderlandy, początek XVIII w.

Dekoracje ze zwierzętami omówione były wyżej w opisie flizy RA/1086/MGL, czyli nr 361. Wyjaśnienia tam zawarte odnoszą się także do opisywanego egzemplarza z przedstawieniem kozy. Można nadto dodać, że mamy tu do czynienia z wyższym

niż zwykle poziomem malarskim. Datowanie jest natomiast trudne ze względu na podkreśloną już żywotność tematu (por. np. flizę z koziorożcem z lat 1910–1940: Pluis 2013, s. 403, poz. A.04.01.15).

364. Fliza czterokątna, tegel, z trzema tulipanami umieszczonymi w dużej rezerwie, wokół motyw meandry. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, na spodzie zatarty napis czarnym tuszem „(?) 678 (?)” oraz napis „RA/1081/M.GL.” i mały plaster z napisaną długopisem literą „F”.

Fajans, glina o odcieniu kremowym, dwa otwory po gwoździach od przykładnicy, wzór „Drietulp”, wymiary 12,7×12,7×0,9 cm, nr inw. RA/1081/MGL.

Niderlandy, druga połowa XVIII w.

Przykład jednego z popularnych wzorów kwiatowych, tak zwanych trzech tulipanów „drietulp”, stosowany od ok. 1640 do 1800 r. (por. różne wersje tego wzoru: Pluis 2013, s. 417, poz. A.05.04.01–A.05.04.06; Schaap 1984, s. 79, poz. 28 czy Schaap 1994, s. 56, poz. 19; bliska analogia z lat 1620–1660: Dam 1988, s. 53, poz. 54, ale o późniejszym datowaniu opisywanej flizy zdecydowała jej grubość, która we wcześniejszym okresie prze-

kraczała 1 cm, w podanym przykładzie jest to nawet 1,5 cm).

365. Fliza czterokątna, tegel, z trzema kwiatami umieszczonymi w rombie, w narożach motyw lilii. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, w dolnej części lica napis czerwoną farbą „RA-1109-MGL-7”.

Fajans, glina o odcieniu kremowym, jeden otwór po gwoździu od przykładnicy, wzór „Driebloem in gekarteld kwadraat”, wymiary 12,8×12,8×0,8 cm, nr inw. RA/1109/MGL-7.

Niderlandy, druga połowa XVIII w.

Fliza ta należy do zespołu trzech tak zdobionych egzemplarzy łącznie z RA/1109/MGL-4 i RA/1110/MGL-9, czyli nr 359 i 367. Dalsze informacje na jej temat znajdują się w opisie pierwszego egzemplarza zespołu – RA/1109/MGL-4, czyli nr 359. Podobnie jak on opisywana fliza umocowana była pierwotnie na płycie sklejkowej wraz z flizami o numerach RA/1109/MGL-2-RA/1109/MGL-9, czyli nr 359, 365 oraz 372-377.

366. Fliza czterokątna, tegel, z trzema tulipanami umieszczonymi w dużej rezerwie, wokół motyw meandra. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, w dolnej części lica napis czerwoną farbą „RA-1009-MGL-1”.

Fajans, glina o odcieniu kremowym, dwa otwory po gwoździach od przykładnicy, ok. 25% ubytku w górnym lewym rogu, wymiary 13×12,9×0,7 cm, nr inw. RA/1109/MGL-1.

Niderlandy, druga połowa XVIII w.

Fliza ze wzorem „drietulp” jak egzemplarz RA/1081/MGL, czyli nr 364. Odnoszą się do niej wszystkie wyjaśnienia zawarte w tamtym opisie. Trzeba jedynie dodać, że pierwotnie opisywana fliza umocowana była na płycie sklejkowej wraz z inaczej zdobionymi flizami o numerach RA/1109/MGL-2-RA/1109/MGL-9, czyli nr 359, 365 oraz 372-377.

367. Fliza czterokątna, tegel, z trzema kwiatami umieszczonymi w rombie, w narożach motyw lilii. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, na dole lica napis czerwoną farbą „RA-1110-MGL-9”.

Fajans, glina o odcieniu kremowym, dwa otwory po gwoździach od przykładnicy, wzór „Driebloem in gekarteld kwadrat”, wymiary 13×13×0,9 cm, nr inw. RA/1110/MGL-9.

Niderlandy, druga połowa XVIII w.

Fliza jest trzecim egzemplarzem ze wzorem trzech kwiatów („driebloem”), należącym do zespołu tak zdobionych fliz łącznie z RA/1109/MGL-4 i RA/1109/MGL-7, czyli nr 359 i 365. Dalsze informacje na jej temat znajdują się w opisie pierwszego egzemplarza zespołu – RA/1109/MGL-4. Pierwotnie była ona umocowana na płycie sklejkowej wraz z flizami o numerach RA/1110/MGL-1-RA/1110/MGL-8, czyli nr 378-385.

368. Fliza czterokątna, tegel, z ujętym w okrąg widokiem rzeki lub morza z budowlami na lewym brzegu i wędkarzem na prawym, na wodzie dwa łabędzie, w dali trzy statki żaglowe, motyw głowy wołu w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, na spodzie całkowicie zatarty napis czarnym tuszem oraz napis „RA/1087/M.GL.”.

Fajans, glina o odcieniu kremowym, trzy otwory po gwoździach od przykładnicy, wzór „Landschap”, wymiary 12,9×12,7×0,7 cm, nr inw. RA/1087/MGL.

Niderlandy, XVIII w.

Dekoracja z krajobrazem (*landschap*), została omówiona w opisie płytki RA/1084/MGL, czyli nr 362. Uwagi tam zawarte odnoszą się także do niniejszej flizy. Można dodać, że tutaj krajobraz jest bardziej rozbudowany, występują na nim bowiem zarówno budowle na brzegu rzeki lub morza, łódzie żaglowe, łabędzie oraz rybak z wędką. (Ogólną analogię stanowić tu mogą: Pluis 2013, s. 367, poz. A.03.01.24 oraz Dam 1988, s. 82, poz. 95 po lewej stronie na dole, a także Broeke, Sabben, Woudenberg 2000, s. 111, górny rząd w środku. Por. również flizę z wędkarzem i dwoma łabędziami: Szmida-Półbrattek 2010, s. 55, lewy górny róg).

369. Fliza czterokątna, tegel, z małym kwiatem i owadem. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, na spodzie napis czarnym tuszem „OM-4929” oraz napis czarną farbą „RA/1105/MGL” i mały plaster z napisaną długopisem literą „F”.

Fajans, glina o odcieniu kremowym, dwa otwory po gwoździach od przykładnicy, wymiary 13,1×12,9×0,7 cm, nr inw. RA/1105/MGL.

Niderlandy, Fryzja, lata 1770–1825.

Fliza z „małym kwiatem” (*kleine bloem*), ujętym w sposób typowy dla produkcji fryzyjskiej i stosowanym przez długi czas od 1720 r. (Pluis 2013, s. 415, poz. A.05.03.03 oraz A.05.03.04). Należy zapewne do serii z tak skomponowanymi kwiatami i owadem u góry z prawej strony (Dam 1988, s. 117, poz. 144).

370. Fliza czterokątna, tegel, z dużym stylizowanym kwiatem i fragmentem łodyżki z dwoma liśćmi. Malatura w kolorze fioletowym na białym tle, na spodzie napis czarnym tuszem „OM-4932” oraz napis czarną farbą „RA/1106/M.GL.”.

Fajans, glina o odcieniu kremowym, dwa otwory po gwoździach przykładnicy, wzór „Roos op steel”, wymiary 13,2×13,2×0,8 cm, nr inw. RA/1106/MGL.

Niderlandy, Makkum, wytwórnia Tichelaar, koniec XVIII w.

Atrybucja na podstawie analogii do fliz wykonywanych w fajansarni Tichelaar w Makkum w XVIII w., których dekoracja nazywana jest *roos op steel* (róża na łodydze) (Tichelaar 2004, s. 13, poz. 3a1; także Pluis 2013, s. 189, poz. A.01.01.01, gdzie informacja, że wzór ten stosowano od 1700 r., przy czym jest to pierwotna jego wersja, gdyż później występował jeszcze w trzech dodatkowych odmianach – por.: tamże, poz. A.01.01.02, A.01.01.03 i A.01.01.04). Flizy z tego rodzaju zdobieniem nie stanowiły samodzielnych egzemplarzy, ale układane były we wzory na ścianach (por. przykład takiej dekoracji w domu rodzinnym ich wytwórcy z 1776 r.: Tichelaar 2004, s. 76, poz. 65; por. drugi egzemplarz należący do takiego kompletu –

RA/1107/MGL, czyli nr 371). Warto dodać, że ujęcie kwiatu róży na obydwu flizach było typowe dla zdobnictwa fryzyjskiego już co najmniej od XVII w. (por. Fries Sardewerk 2007, s. 47, nr 011223 i 011224).

371. Fliza czterokątna, tegel, z dużym stylizowanym kwiatem i fragmentem łodyżki z dwoma liśćmi. Malatura w kolorze fioletowym na białym tle, na spodzie napis czarnym tuszem „OM-4932” oraz napis „RA/1107/M.GL.” i mały plaster z napisaną długopisem literą „F”.

Fajans, glina o odcieniu kremowym, dwa otwory po gwoździach przykładnicy, wymiary 13,1x12,9x0,8 cm, wzór „Roos op steel”, nr inw. RA/1107/MGL.

Niderlandy, Makkum, wytwórnia Tichelaar, koniec XVIII w.

Łącznie z egzemplarzem wyżej, RA/1106/MGL, czyli nr 370, opisywana fliza stanowiła część większego kompletu fliz, z których układano wzory na ścianach (por. dalsze wyjaśnienia zawarte w opisie wyżej).

372. Fliza czterokątna, tegel, z ujętym w okrąg łabędziem na wodzie zwróconym w prawo, po tej samej stronie budowle na ładzie, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, w dolnej części lica napis czerwona farbą „RA-1109-M.GL-2”.

Fajans, glina kremowa, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wzór „Landschap op land”, ubytek u góry ok. 15%, wymiary 13,2x13,1x0,8 cm, nr inw. RA/1109/MGL-2.

Niderlandy, Fryzja, zapewne Harlingen, lata 1770–1850.

Fliza należy do dużego zespołu obejmującego pozycje RA/1109/MGL-2, -3, -5, -6, -8 i -9, czyli nr 372–377, a także RA/1110/MGL-1–RA/1110/MGL-8, czyli nr 378–385, oraz RA/1111/MGL-1–RA/1111/MGL-18, czyli nr 386–403. Dekorowane są schematycznymi pejzażami ujętymi w okrąg, nazywanymi *Landschap op land*, oraz motywem pająka w narożach. Flizy tak zdobione produkowane były od XVII do XX w. (por. przykład: Pluis 2013, s. 366, poz. A.03.01.17, gdzie datowanie wzoru określono na lata 1680–1930, czy tamże, s. 367, poz. A.03.01.22, datowanie „1800–...”). W tej sytuacji określenie czasu powstania konkretnych egzempla-

rzy jest bardzo trudne i opiera się w dużej mierze na cechach technologicznych. Biorąc pod uwagę stylistykę pejzaży na opisywanych flizach oraz wspomniane cechy technologiczne, należy uznać, że powstały one w prowincji Fryzja na północy Niderlandów pod koniec XVIII w. lub w pierwszej połowie następnego stulecia (por.: Pluis 2013, s. 367, poz. A.03.01.22, także bez okręgu, s. 366, A.03.01.17; również Broeke, Sabben, Woudenberg 2000, s. 177). Dla porównania wskazać można ogólnie podobne flizy wykonane w Rotterdamie, datowane na lata 1780–1820 (Dam 1988, s. 116, poz. 14), które różnią się jednak wyższym poziomem malatury, a także późniejsze flizy fryzyjskie zachowane w pałacu w Mostach (Oczko 2018, s. 218–219, poz. 199 i 200). W tym jednolitym zespole wyjątkiem są dwie flizy z przedstawieniem łabędzia w krajobrazie, jedna opisywana w tym miejscu i druga z numerem RA/1110/MGL-3. Analogia do nich przypisana jest ośrodkowi w Harlingen i datowana na lata 1770–1800 (Pluis 2013, s. 117, poz. 129), ale ze względu na ich przynależność do wspomnianego zespołu przyjęto dla nich wspólne określenie okresu powstania (por. także Oczko 2018, t. 1, s. 72, poz. 62).

373. Fliza czterokątna, tegel, z ujętym w okrąg widokiem mostka z postacią z laską, w tle po lewej stronie wieża, po prawej trzy łodzie żaglowe, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim, cienki kontur fioletowy, w dolnej części lica napis czerwona farbą „RA-1109-M.GL-3”.

Fajans, glina kremowa, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wzór „Landschap op land”, wymiary 13,2×13,1×0,8 cm, nr inw. RA/1109/MGL-3.

Niderlandy, Fryzja, zapewne Harlingen, lata 1770–1850.

Podobnie jak RA/1109/MGL-2, czyli nr 372, fliza należy do dużego zespołu obejmującego pozycje RA/1109/MGL-2, -3, -5, -6, -8 i -9, czyli nr 372–377, a także RA/1110/MGL-1–RA/1110/MGL-8, czyli nr 378–385, oraz RA/1111/MGL-1–RA/1111/MGL-18, czyli nr 386–403. Odnoszą się do niej wszystkie wyjaśnienia zawarte w opisie RA/1109/MGL-2. Por., flizę w zbiorach kolońskich opartą na podobnym pierwowzorze graficznym, Tietzel 1980, str. 299, poz. 199.

374. Fliza czterokątna, tegel, z ujętym w okrąg łabędziem na wodzie zwróconym w prawo, w tle na ładzie trawy, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, w dolnej części lica napis czerwona farbą „RA-1109-M.GL-5”.

Fajans, glina kremowa, ok. 30% ubytku wzdłuż lewego boku i z prawej strony, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wzór „Landschap op land”, wymiary 12×13,1×0,8 cm, nr inw. RA/1109/MGL-5.

Niderlandy, Fryzja, zapewne Harlingen, lata 1770–1850.

Podobnie jak RA/1109/MGL-2, czyli nr 372, fliza należy do dużego zespołu obejmującego pozycje RA/1109/MGL-2, -3, -5, -6, -8 i -9, czyli nr 372–377, a także RA/1110/MGL-1–RA/1110/MGL-8, czyli nr 378–385, oraz RA/1111/MGL-1–RA/1111/MGL-18, czyli nr 386–403. Odnoszą się do niej zatem wszystkie wyjaśnienia zawarte w opisie RA/1109/MGL-2.

375. Mały fragment flizy, tegel, z fragmentem jedynie dolnej części okręgu z fragmentem trawy. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle. Na licu napis w kolorze czerwonym RA/1109/MGL-6.

Fajans, glina kremowa, wymiary 12×6×0,8 cm, nr inw. RA/1109/MGL-6.

Niderlandy, Fryzja, zapewne Harlingen, lata 1770–1850.

Podobnie jak RA/1109/MGL-2, czyli nr 372, fragment flizy należy do dużego zespołu obejmującego pozycje RA/1109/MGL-2, -3, -5, -6, -8 i -9, czyli nr 372–377, a także RA/1110/MGL-1–RA/1110/MGL-8, czyli nr 378–385, oraz RA/1111/MGL-1–RA/1111/MGL-18, czyli nr 386–403. Odnoszą się do niego zatem wszystkie wyjaśnienia zawarte w opisie RA/1109/MGL-2.

376. Fliza czterokątna, tegel, z ujętą w okrąg łodzią żaglową na akwencie, po lewej w tle druga łódź żaglowa, po prawej płot, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, w dolnej części lica napis czerwoną farbą „RA-1109-M.GL-8”.

Fajans, glina kremowa, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wzór „Landschap op land”,
wymiary, 13×13,1×0,8 cm,
nr inw. RA/1109/MGL-8.

Niderlandy, Fryzja, zapewne Harlingen, lata 1770–1850.

Podobnie jak RA/1109/MGL-2, czyli nr 372, fliza należy do dużego zespołu obejmującego pozycje RA/1109/MGL-2, -3, -5, -6, -8 i -9, czyli nr 372–377, a także RA/1110/MGL-1–RA/1110/MGL-8, czyli nr 378–385, oraz RA/1111/MGL-1–RA/1111/MGL-18, czyli nr 386–403. Odnoszą się do niej zatem wszystkie wyjaśnienia zawarte w opisie RA/1109/MGL-2.

377. Fliza czterokątna, tegel, z ujętą w okrąg łodzią żaglową na akwencie, w tle po lewej stronie okrągła wieża, po prawej dwie łodzie żaglowe, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, w dolnej części lica napis czerwoną farbą „RA-1109-M.GL-9”.

Fajans, glina kremowa, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wzór „Landschap op land”,
wymiary, 13,3×13,1×0,8 cm,
nr inw. RA/1109/MGL-9.

Niderlandy, Fryzja, zapewne Harlingen, lata 1770–1850.

Podobnie jak RA/1109/MGL-2, czyli nr 372, fliza należy do dużego zespołu obejmującego pozycje RA/1109/MGL-2, -3, -5, -6, -8 i -9, czyli nr 372–377, a także RA/1110/MGL-1–RA/1110/MGL-8, czyli nr 378–385, oraz RA/1111/MGL-1–RA/1111/MGL-18, czyli nr 386–403. Odnoszą się do niej zatem wszystkie wyjaśnienia zawarte w opisie RA/1109/MGL-2.

378. Fliza czterokątna, tegel, z ujętym w okrąg widokiem budowli, w tle z prawej strony dwie łodzie żaglowe, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, w dolnej części lica napis czerwoną farbą „RA-1110-M.GL-1”.

Fajans, glina kremowa, ubytek z lewego boku ok. 5%, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wzór „Landschap op land”,
wymiary 12,7×13×0,8 cm,
nr inw. RA/1110/MGL-1.

Niderlandy, Fryzja, zapewne Harlingen, lata 1770–1850.

Podobnie jak RA/1109/MGL-2, czyli nr 372, fliza należy do dużego zespołu obejmującego pozycje RA/1109/MGL-2, -3, -5, -6, -8 i -9, czyli nr 372–377, a także RA/1110/MGL-1–RA/1110/MGL-8, czyli nr 378–385, oraz RA/1111/MGL-1–RA/1111/MGL-18, czyli nr 386–403. Odnoszą się do niej zatem wszystkie wyjaśnienia zawarte w opisie flizy RA/1109/MGL-2.

379. Fliza czterokątna, tegel, z ujętym w okrąg widokiem okrągłej wieży i dwóch budowli, w tle po lewej stronie dwie łodzie żaglowe, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, w dolnej części lica napis czerwoną farbą „RA-1110-M.GL-2”.

Fajans, glina kremowa, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wzór „Landschap op land”, wymiary 13×13,1×0,8 cm, nr inw. RA/1110/MGL-2.

Niderlandy, Fryzja, zapewne Harlingen, lata 1770–1850.

Podobnie jak RA/1109/MGL-2, czyli nr 372, fliza należy do dużego zespołu obejmującego pozycje RA/1109/MGL-2, -3, -5, -6, -8 i -9, czyli nr 372–377, a także RA/1110/MGL-1–RA/1110/MGL-8, czyli nr 378–385, oraz RA/1111/MGL-1–RA/1111/MGL-18, czyli nr 386–403. Odnoszą się do niej zatem wszystkie wyjaśnienia zawarte w opisie RA/1109/MGL-2.

380. Fliza czterokątna, tegel, z ujętym w okrąg łabędziem na wodzie zwróconym w prawo, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, w dolnej części lica napis czerwoną farbą „RA-1110-M.GL-3”.

Fajans, glina kremowa, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wzór „Landschap op land”, wymiary 13×13,2×0,8 cm, nr inw. RA/1110/MGL-3.

Niderlandy, Fryzja, zapewne Harlingen, lata 1770–1850.

Podobnie jak RA/1109/MGL-2, czyli nr 372, fliza należy do dużego zespołu obejmującego pozycje RA/1109/MGL-2, -3, -5, -6, -8 i -9, czyli nr 372–377, a także RA/1110/MGL-1–RA/1110/MGL-8, czyli nr 378–385, oraz RA/1111/MGL-1–RA/1111/MGL-18, czyli nr 386–403. Odnoszą się do niej zatem wszystkie wyjaśnienia zawarte w opisie RA/1109/MGL-2.

381. Fliza czterokątna, tegel, z ujętym w okrąg widokiem dwóch łodzi żaglowych, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, w dolnej części lica napis czerwoną farbą „RA-1110-M.GL-4”.

Fajans, glina kremowa, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wzór „Landschap op land”, pionowo przecięta, składająca się z dwóch części, wymiary pierwszej: 13,2×6,9×0,8 cm, wymiary drugiej: 13,1×3,8×0,8 cm, nr inw. RA/1110/MGL-4.

Niderlandy, Fryzja, zapewne Harlingen, lata 1770–1850.

Podobnie jak RA/1109/MGL-2, czyli nr 372, fliza należy do dużego zespołu obejmującego pozycje RA/1109/MGL-2, -3, -5, -6, -8 i -9, czyli nr 372–377, a także RA/1110/MGL-1–RA/1110/MGL-8, czyli nr 378–385, oraz RA/1111/MGL-1–RA/1111/MGL-18, czyli nr 386–403. Odnoszą się do niej zatem wszystkie wyjaśnienia zawarte w opisie RA/1109/MGL-2.

382. Fliza czterokątna, tegel, z ujętym w okrąg widokiem mostka, w tle po prawej stronie łódź żaglowa, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, w dolnej części lica napis czerwoną farbą „RA-1110-M.GL-5”.

Fajans, glina kremowa, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, ubytek z lewej strony ok. 15%, wzór „Landschap op land”, wymiary 13×13,2×0,8 cm, nr inw. RA/1110/MGL-5.

Niderlandy, Fryzja, zapewne Harlingen, lata 1770–1850.

Podobnie jak RA/1109/MGL-2, czyli nr 372, fliza należy do dużego zespołu obejmującego pozycje RA/1109/MGL-2, -3, -5, -6, -8 i -9, czyli nr 372–377, a także RA/1110/MGL-1–RA/1110/MGL-8, czyli nr 378–385, oraz RA/1111/MGL-1–RA/1111/MGL-18, czyli nr 386–403. Odnoszą się do niej zatem wszystkie wyjaśnienia zawarte w opisie RA/1109/MGL-2.

383. Fliza czterokątna, tegel, z ujętym w okrąg widokiem dużej łodzi żaglowej, w tle po jednej łodzi żaglowej po obu stronach, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, w dolnej części lica napis czerwoną farbą „RA-1110-M.GL-6”.

Fajans, glina kremowa, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wzór „Landschap op land”, wymiary 13×13×0,8 cm, nr inw. RA/1110/MGL-6.

Niderlandy, Fryzja, zapewne Harlingen, lata 1770–1850.

Podobnie jak RA/1109/MGL-2, czyli nr 372, fliza należy do dużego zespołu obejmującego pozycje RA/1109/MGL-2, -3, -5, -6, -8 i -9, czyli nr 372–377, a także RA/1110/MGL-1–RA/1110/MGL-8, czyli nr 378–385, oraz RA/1111/MGL-1–RA/1111/MGL-18, czyli nr 386–403. Odnoszą się do niej zatem wszystkie wyjaśnienia zawarte w opisie RA/1109/MGL-2.

384. Fliza czterokątna, tegel, z ujętym w okrąg widokiem dwóch budowli z kominami i wysokim kominem między nimi, w tle po prawej stronie dwie łodzie żaglowe, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, w dolnej części lica napis czerwoną farbą „RA-1110-M.GL-7”.

Fajans, glina kremowa, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wzór „Landschap op land”, wymiary 13,1×13,2×0,7 cm, nr inw. RA/1110/MGL-7.

Niderlandy, Fryzja, zapewne Harlingen, lata 1770–1850.

Podobnie jak RA/1109/MGL-2, czyli nr 372, fliza należy do dużego zespołu obejmującego pozycje RA/1109/MGL-2, -3, -5, -6, -8 i -9, czyli nr 372–377, a także RA/1110/MGL-1–RA/1110/MGL-8, czyli nr 378–385, oraz RA/1111/MGL-1–RA/1111/MGL-18, czyli nr 386–403. Odnoszą się do niej zatem wszystkie wyjaśnienia zawarte w opisie RA/1109/MGL-2.

385. Fliza czterokątna, tegel, z ujętym w okrąg widokiem dwóch domów, między nimi wysokie drzewo, w tle po lewej stronie dwie łodzie żaglowe, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, w dolnej części lica napis czerwoną farbą „RA-1110-M.GL-8”.

Fajans, glinka kremowa, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wzór „Landschap op land”, wymiary 13,1×13,2×0,8 cm, nr inw. RA/1110/MGL-8.

Niderlandy, Fryzja, zapewne Harlingen, lata 1770–1850.

Podobnie jak RA/1109/MGL-2, czyli nr 372, fliza należy do dużego zespołu obejmującego pozycje RA/1109/MGL-2, -3, -5, -6, -8 i -9, czyli nr 372–377, a także RA/1110/MGL-1–RA/1110/MGL-8, czyli nr 378–385, oraz RA/1111/MGL-1–RA/1111/MGL-18, czyli nr 386–403. Odnoszą się do niej zatem wszystkie wyjaśnienia zawarte w opisie RA/1109/MGL-2.

386. Fliza czterokątna, tegel, z ujętym w okrąg widokiem dwóch domów, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, w dolnej części lica napis czerwoną farbą „RA-1111-M.GL”.

Fajans, glinka kremowa, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, obcięta w pionie, wzór „Landschap op land”, wymiary 9,6×13×0,7 cm, nr inw. RA/1111/MGL-1.

Niderlandy, Fryzja, zapewne Harlingen, lata 1770–1850.

Podobnie jak RA/1109/MGL-2, czyli nr 372, fliza należy do dużego zespołu obejmującego pozycje RA/1109/MGL-2, -3, -5, -6, -8 i -9, czyli nr 372–377, a także RA/1110/MGL-1–RA/1110/MGL-8, czyli nr 378–385, oraz RA/1111/MGL-1–RA/1111/MGL-18, czyli nr 386–403. Odnoszą się do niej zatem wszystkie wyjaśnienia zawarte w opisie RA/1109/MGL-2.

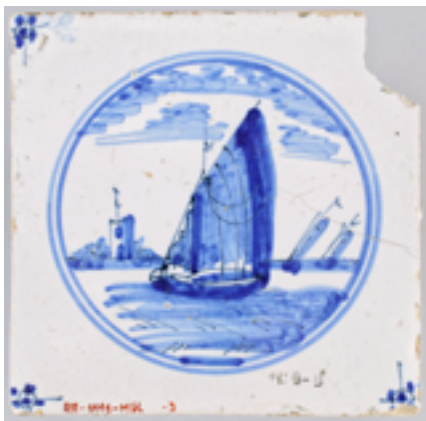
387. Fliza czterokątna, tegel, z ujętym w okrąg widokiem studni z daszkiem, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, w dolnej części lica napis czerwoną farbą „RA-1111-M.GL-2”.

Fajans, glinka kremowa, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wzór „Landschap op land”, wymiary 13×13,1×0,7 cm, nr inw. RA/1111/MGL-2.

Niderlandy, Fryzja, zapewne Harlingen, lata 1770–1850.

Podobnie jak RA/1109/MGL-2, czyli nr 372, fliza należy do dużego zespołu obejmującego pozycje RA/1109/MGL-2, -3, -5, -6, -8 i -9, czyli nr 372–377, a także RA/1110/MGL-1–RA/1110/MGL-8, czyli nr 378–385, oraz RA/1111/MGL-1–RA/1111/MGL-18, czyli nr 386–403. Odnoszą się do niej zatem wszystkie wyjaśnienia zawarte w opisie RA/1109/MGL-2.

388. Fliza czterokątna, tegel, z ujętym w okrąg widokiem łodzi żaglowej na wodzie, w tle z prawej strony dwie dalsze łodzie, po lewej wieża, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, w dolnej części lica zatarty napis czarnym tuszem „(?)9-9” oraz napis czerwoną farbą „RA-1111-M.GL-3”.

Fajans, glina kremowa, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wzór „Landschap op land”, ubytek ok. 5%, wymiary 13,1×13,3×0,7 cm, nr inw. RA/1111/MGL/-3.

Niderlandy, Fryzja, zapewne Harlingen, lata 1770–1800.

Podobnie jak RA/1109/MGL-2, czyli nr 372, fliza należy do dużego zespołu obejmującego pozycje RA/1109/MGL-2, -3, -5, -6, -8 i -9, czyli nr 372–377, a także RA/1110/MGL-1–RA/1110/MGL-8, czyli nr 378–385, oraz RA/1111/MGL-1–RA/1111/MGL-18, czyli nr 386–403. Odnoszą się do niej zatem wszystkie wyjaśnienia zawarte w opisie RA/1109/MGL-2.

389. Fliza czterokątna, tegel, z ujętym w okrąg widokiem mostka nad wąską rzeczką lub kanałem, w tle po prawej dwa statki żaglowe, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, w dolnej części lica napis czerwoną farbą „RA-1111-M.GL-4”.

Fajans, glina kremowa, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wzór „Landschap op land”, wymiary 13,2×13,3×0,8 cm, nr inw. RA/1111/MGL/-4.

Niderlandy, Fryzja, zapewne Harlingen, lata 1770–1850.

Podobnie jak RA/1109/MGL-2, czyli nr 372, fliza należy do dużego zespołu obejmującego pozycje RA/1109/MGL-2, -3, -5, -6, -8 i -9, czyli nr 372–377, a także RA/1110/MGL-1–RA/1110/MGL-8, czyli nr 378–385, oraz RA/1111/MGL-1–RA/1111/MGL-18, czyli nr 386–403. Odnoszą się do niej zatem wszystkie wyjaśnienia zawarte w opisie RA/1109/MGL-2. Por., flizę opartą na tym samym pierwowzorze graficznym w zbiorach kolońskich, Tietzel 1980, str. 297, poz. 197c.

390. Fliza czterokątna, tegel, z ujętym w okrąg widokiem łodzi żaglowej, w tle po lewej stronie druga łódź, a po prawej zabudowania, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, w dolnej części lica napis czerwoną farbą „RA-1111-M.GL-5”.

Fajans, glina kremowa, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wzór „Landschap op land”, wymiary 13×13,1×0,7 cm, nr inw. RA/1111/MGL/-5.

Niderlandy, Fryzja, zapewne Harlingen, lata 1770–1850.

Podobnie jak RA/1109/MGL-2, czyli nr 372, fliza należy do dużego zespołu obejmującego pozycje RA/1109/MGL-2, -3, -5, -6, -8 i -9, czyli nr 372–377, a także RA/1110/MGL-1–RA/1110/MGL-8, czyli nr 378–385, oraz RA/1111/MGL-1–RA/1111/MGL-18, czyli nr 386–403. Odnoszą się do niej zatem wszystkie wyjaśnienia zawarte w opisie RA/1109/MGL-2.

391. Fliza czterokątna, tegel, z ujętym w okrąg widokiem dwóch domów z kominami, w tle po lewej stronie dwie łodzie żaglowe, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, w dolnej części lica napis czarnym tuszem „1119(?) - 8” oraz napis czerwoną farbą „RA-1111-M.GL-6”.

Fajans, glina kremowa, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wzór „Landschap op land”, wymiary 13×13×0,8 cm, nr inw. RA/1111/MGL/-6.

Niderlandy, Fryzja, zapewne Harlingen, lata 1770–1850.

Podobnie jak RA/1109/MGL-2, czyli nr 372, fliza należy do dużego zespołu obejmującego pozycje RA/1109/MGL-2, -3, -5, -6, -8 i -9, czyli nr 372–377, a także RA/1110/MGL-1–RA/1110/MGL-8, czyli nr 378–385, oraz RA/1111/MGL-1–RA/1111/MGL-18, czyli nr 386–403. Odnoszą się do niej zatem wszystkie wyjaśnienia zawarte w opisie RA/1109/MGL-2.

392. Fliza czterokątna, tegel, z ujętym w okrąg widokiem wieży i domu, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, w dolnej części lica napis czerwoną farbą „RA-1111-M.GL-7”.

Fajans, glina kremowa, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wzór „Landschap op land”, obcięta w pionie, ubytek ok. 30%, wymiary 9,5×13,2×0,8 cm, nr inw. RA/1111/MGL/-7.

Niderlandy, Fryzja, zapewne Harlingen, lata 1770–1850.

Podobnie jak RA/1109/MGL-2, czyli nr 372, fliza należy do dużego zespołu obejmującego pozycje RA/1109/MGL-2, -3, -5, -6, -8 i -9, czyli nr 372–377, a także RA/1110/MGL-1–RA/1110/MGL-8, czyli nr 378–385, oraz RA/1111/MGL-1–RA/1111/MGL-18, czyli nr 386–403. Odnoszą się do niej zatem wszystkie wyjaśnienia zawarte w opisie RA/1109/MGL-2.

393. Fliza czterokątna, tegel, z ujętym w okrąg widokiem dwóch domów, z których jeden z półkolistym dachem, w tle po lewej stronie łódź żaglowa, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, w dolnej części lica napis czerwoną farbą „RA-1111-M.GL-8”.

Fajans, glina kremowa, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wzór „Landschap op land”, wymiary 13,1×13,1×0,8 cm, nr inw. RA/1111/MGL/-8.

Niderlandy, Fryzja, zapewne Harlingen, lata 1770–1850.

Podobnie jak RA/1109/MGL-2, czyli nr 372, fliza należy do dużego zespołu obejmującego pozycje RA/1109/MGL-2, -3, -5, -6, -8 i -9, czyli nr 372–377, a także RA/1110/MGL-1–RA/1110/MGL-8, czyli nr 378–385, oraz RA/1111/MGL-1–RA/1111/MGL-18, czyli nr 386–403. Odnoszą się do niej zatem wszystkie wyjaśnienia zawarte w opisie RA/1109/MGL-2.

394. Fliza czterokątna, tegel, z ujętym w okrąg widokiem trzech domów, za nimi wiatrak, w tle po lewej stronie łódź żaglowa, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, w dolnej części lica napis czerwoną farbą „RA-1111-M.GL-9”.

Fajans, glina kremowa, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wzór „Landschap op land”, wymiary 13×13×0,7 cm, nr inw. RA/1111/MGL/-9.

Niderlandy, Fryzja, zapewne Harlingen, lata 1770–1850.

Podobnie jak RA/1109/MGL-2, czyli nr 372, fliza należy do dużego zespołu obejmującego pozycje RA/1109/MGL-2, -3, -5, -6, -8 i -9, czyli nr 372–377, a także RA/1110/MGL-1–RA/1110/MGL-8, czyli nr 378–385, oraz RA/1111/MGL-1–RA/1111/MGL-18, czyli nr 386–403. Odnoszą się do niej zatem wszystkie wyjaśnienia zawarte w opisie RA/1109/MGL-2.

395. Fliza czterokątna, tegel, z ujętym w okrąg widokiem domu i okrągłej studni z żurawiem, w tle po lewej stronie łódź żaglowa, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, w dolnej części lica napis czerwoną farbą „RA-1111-M.GL-10”.

Fajans, glina kremowa, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wzór „Landschap op land”, wymiary 13×13×0,8 cm, nr inw. RA/1111/MGL/-10.

Niderlandy, Fryzja, zapewne Harlingen, lata 1770–1850.

Podobnie jak RA/1109/MGL-2, czyli nr 372, fliza należy do dużego zespołu obejmującego pozycje RA/1109/MGL-2, -3, -5, -6, -8 i -9, czyli nr 372–377, a także RA/1110/MGL-1–RA/1110/MGL-8, czyli nr 378–385, oraz RA/1111/MGL-1–RA/1111/MGL-18, czyli nr 386–403. Odnoszą się do niej zatem wszystkie wyjaśnienia zawarte w opisie RA/1109/MGL-2.

396. Fliza czterokątna, tegel, z ujętym w okrąg widokiem mostka z dwoma postaciami, w tle po lewej stronie wieża, po prawej dwie łodzie żaglowe, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, w dolnej części lica napis czerwoną farbą „RA-1111-M.GL-11”.

Fajans, glina kremowa, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wzór „Landschap op land”, wymiary 13,2×13,1×0,8 cm, nr inw. RA/1111/MGL/-11.

Niderlandy, Fryzja, zapewne Harlingen, lata 1770–1850.

Podobnie jak RA/1109/MGL-2, czyli nr 372, fliza należy do dużego zespołu obejmującego pozycje RA/1109/MGL-2, -3, -5, -6, -8 i -9, czyli nr 372–377, a także RA/1110/MGL-1–RA/1110/MGL-8, czyli nr 378–385, oraz RA/1111/MGL-1–RA/1111/MGL-18, czyli nr 386–403. Odnoszą się do niej zatem wszystkie wyjaśnienia zawarte w opisie RA/1109/MGL-2.

397. Fliza czterokątna, tegel, z ujętym w okrąg widokiem dwóch domów z kominami, w tle po lewej stronie łódź żaglowa, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, w dolnej części lica napis czerwoną farbą „RA-1111-M.GL-12”.

Fajans, glina kremowa, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wzór „Landschap op land”, wymiary 13×12,9×0,7 cm, nr inw. RA/1111/MGL/-12.

Niderlandy, Fryzja, zapewne Harlingen, lata 1770–1850.

Podobnie jak RA/1109/MGL-2, czyli nr 372, fliza należy do dużego zespołu obejmującego pozycje RA/1109/MGL-2, -3, -5, -6, -8 i -9, czyli nr 372–377, a także RA/1110/MGL-1–RA/1110/MGL-8, czyli nr 378–385, oraz RA/1111/MGL-1–RA/1111/MGL-18, czyli nr 386–403. Odnoszą się do niej zatem wszystkie wyjaśnienia zawarte w opisie RA/1109/MGL-2.

398. Fliza czterokątna, tegel, z ujętym w okrąg widokiem łodzi żaglowej, w tle po lewej stronie dwie łodzie żaglowe, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, w dolnej części lica zatarty napis czarnym tuszem „110(?) - 9 / 1111-3.” oraz napis czerwoną farbą „RA-1111-M.GL-13”.

Fajans, glina kremowa, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wzór „Landschap op land”, obcięta w pionie, ubytek ok. 25%, wymiary 9,5×13,3×0,8 cm, nr inw. RA/1111/MGL/-13.

Niderlandy, Fryzja, zapewne Harlingen, lata 1770–1850.

Podobnie jak RA/1109/MGL-2, czyli nr 372, fliza należy do dużego zespołu obejmującego pozycje RA/1109/MGL-2, -3, -5, -6, -8 i -9, czyli nr 372–377, a także RA/1110/MGL-1–RA/1110/MGL-8, czyli nr 378–385, oraz RA/1111/MGL-1–RA/1111/MGL-18, czyli nr 386–403. Odnoszą się do niej zatem wszystkie wyjaśnienia zawarte w opisie RA/1109/MGL-2.

399. Fliza czterokątna, tegel, z ujętym w okrąg widokiem okrągłej studni z żurawiem, w tle po lewej stronie wieża, po prawej łódź żaglowa, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, w dolnej części lica napis czerwoną farbą „RA-1111-M.GL-14”.

Fajans, glina kremowa, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wzór „Landschap op land”, wymiary 13×13,1×0,7 cm, nr inw. RA/1111/MGL/-14.

Niderlandy, Fryzja, zapewne Harlingen, lata 1770–1850.

Podobnie jak RA/1109/MGL-2, czyli nr 372, fliza należy do dużego zespołu obejmującego pozycje RA/1109/MGL-2, -3, -5, -6, -8 i -9, czyli nr 372–377, a także RA/1110/MGL-1–RA/1110/MGL-8, czyli nr 378–385, oraz RA/1111/MGL-1–RA/1111/MGL-18, czyli nr 386–403. Odnoszą się do niej zatem wszystkie wyjaśnienia zawarte w opisie RA/1109/MGL-2.

400. Fliza czterokątna, tegel, z ujętym w okrąg widokiem dwóch domów i gołębnika na wysokim słupie, w tle po prawej stronie dwie łodzie żaglowe, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, w dolnej części lica zatarty napis czarnym tuszem „111(?) - 7” oraz napis czerwoną farbą „RA-1111-M.GL-15”.

Fajans, glinka kremowa, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wzór „Landschap op land”, wymiary 12,9×13×0,8 cm, nr inw. RA/1111/MGL/-15.

Niderlandy, Fryzja, zapewne Harlingen, lata 1770–1850.

Podobnie jak RA/1109/MGL-2, czyli nr 372, fliza należy do dużego zespołu obejmującego pozycje RA/1109/MGL-2, -3, -5, -6, -8 i -9, czyli nr 372–377, a także RA/1110/MGL-1–RA/1110/MGL-8, czyli nr 378–385, oraz RA/1111/MGL-1–RA/1111/MGL-18, czyli nr 386–403. Odnoszą się do niej zatem wszystkie wyjaśnienia zawarte w opisie RA/1109/MGL-2.

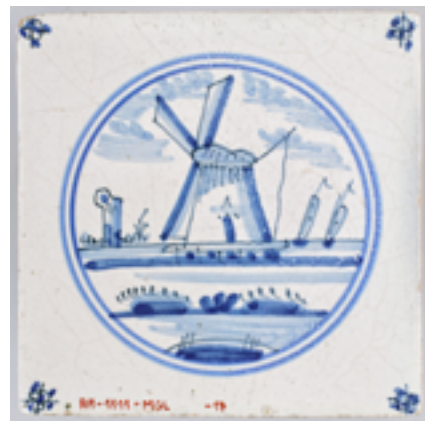

401. Fliza czterokątna, tegel, z ujętym w okrąg widokiem dużej łodzi trzyżaglowej oraz dwóch mniejszych łodzi żaglowych po obu jej stronach, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, w dolnej części lica zatarty napis czarnym tuszem „11(?)o.” oraz napis czerwoną farbą „RA-1111-M.GL-16”.

Fajans, glinka kremowa, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wzór „Landschap op land”, wymiary 13,1×13×0,8 cm, nr inw. RA/1111/MGL/-16.

Niderlandy, Fryzja, zapewne Harlingen, lata 1770–1850.

Podobnie jak RA/1109/MGL-2, czyli nr 372, fliza należy do dużego zespołu obejmującego pozycje RA/1109/MGL-2, -3, -5, -6, -8 i -9, czyli nr 372–377, a także RA/1110/MGL-1–RA/1110/MGL-8, czyli nr 378–385, oraz RA/1111/MGL-1–RA/1111/MGL-18, czyli nr 386–403. Odnoszą się do niej zatem wszystkie wyjaśnienia zawarte w opisie RA/1109/MGL-2.

402. Fliza czterokątna, tegel, z ujętym w okrąg widokiem dużego wiatraka, w tle po lewej stronie wieża, po prawej dwie łodzie żaglowe, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, w dolnej części lica napis czerwoną farbą „RA-1111-M.GL-17”.

Fajans, glinka kremowa, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wzór „Landschap op land”, wymiary 13×13×0,7 cm, nr inw. RA/1111/MGL/-17.

Niderlandy, Fryzja, zapewne Harlingen, lata 1770–1850.

Podobnie jak RA/1109/MGL-2, czyli nr 372, fliza należy do dużego zespołu obejmującego pozycje RA/1109/MGL-2, -3, -5, -6, -8 i -9, czyli nr 372–377, a także RA/1110/MGL-1–RA/1110/MGL-8, czyli nr 378–385, oraz RA/1111/MGL-1–RA/1111/MGL-18, czyli nr 386–403. Odnoszą się do niej zatem wszystkie wyjaśnienia zawarte w opisie RA/1109/MGL-2.

403. Fliza czterokątna, tegel, z ujętym w okrąg widokiem mostka z postacią, w tle po lewej stronie wieża, po prawej łódź żaglowa, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, w dolnej części lica napis czerwona farbą „RA-1111-M.GL-18”.

Fajans, glina kremowa, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wzór „Landschap op land”, wymiary 13×13×0,8 cm, nr inw. RA/1111/MGL/-18.

Niderlandy, Fryzja, zapewne Harlingen, lata 1770–1850.

Podobnie jak RA/1109/MGL-2, czyli nr 372, fliza należy do dużego zespołu obejmującego pozycje RA/1109/MGL-2, -3, -5, -6, -8 i -9, czyli nr 372–377, a także RA/1110/MGL-1–RA/1110/MGL-8, czyli nr 378–385, oraz RA/1111/MGL-1–RA/1111/MGL-18, czyli nr 386–403. Odnoszą się do niej zatem wszystkie wyjaśnienia zawarte w opisie RA/1109/MGL-2.

404. Zespół 15 fliz czterokątnych, tegels, wmontowanych w trzech rzędach w prostokątny blat stolika. Na wszystkich sceny biblijne, w narożach motyw pająka, w jednej motyw głowy wołu. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle.

Fajans, drewno dębowe, flizy osadzone na kratownicy, wys. 74 cm, szer. 73 cm, głębokość 47 cm, flizy 13×13 cm, nr inw. RA/3720/MGL.

Niderlandy, Harlingen, ok. 1700 r., Makkum, ok. 1780 r.

Czternaście fliz z zespołu, z motywem pająka (*spin*) w narożach, powstało ok. 1700 r. w Harlingen (por. Oczko 2018, t. 2, s. 66, poz. 56; Oczko 2018, t. 1, s. 144, tabl. VI; Plus 1994, s. 704, poz. 1650 i 1651, fot. s. 512–513), jedna w górnym rzędzie w środku z motywem głowy wołu (*ossenkop*) wykonana została w Makkum ok. 1780 r. (por. analogia: Oczko 2018, t. 2, s. 214, poz. 196, nr 3).

405. Zespół 9 fliz czterokątnych, tegels, wmontowanych w trzech rzędach do trójnoga kominkowego. Na wszystkich sceny biblijne, w narożach motyw głowy wołu, w jednej motyw pająka. Malatura w manganowym kolorze fioletowym na białym tle.

Fajans, żelazo,
wys. 21,5 cm, szer. 63 cm,
gł. 40,2 cm;
płyta z flizami 40,2×40,2 cm,
nr inw. RA/3719/MGL.

Niderlandy, Makkum, ok. 1780 r.,
Harlingen(?), początek XIX w.

W zespole znajdują się flizy z trzech lub nawet czterech ośrodków. Pierwsza w górnym rzędzie z motywem głowy wołu (*ossenkop*) wykonana została w Makkum, ok. 1780 r. (por. analogia: Oczko 2018, t. 2, s. 214, poz. 196, nr 3), pozostałe zapewne w Harlingen, przy czym częściowo powstały już w XIX w.

406. Fliza czterokątna, tegel, z ujętą w okrąg stojącą pasterką, za nią trzy owce, z prawej strony kościół, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, na spodzie zatarty napis czarnym tuszem „MM-2687” oraz napis „RA/1090/M.”, na spodzie lica „GL.” i mały plaster z napisaną długopisem literą „F”.

Fajans, glinka o odcieniu kremowo-czerwonawym, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wymiary 13,2×13,2×0,7 cm, nr inw. RA/1090/MGL.

Fryzja, ok. 1920 r.

Fliza należy wraz z RA/1092/MGL-RA/1104/MGL, czyli nr 407-419, oraz RA/1108/MGL-1-RA/1108/MGL-3, czyli 420-422 do zespołu 17 fliz w zbiorach Muzeum, które wykonane zostały we Fryzji ok. 1920 r. Stanowią one przykład tradycji zdobienia fliz przedstawieniami ludzi, która sięga w Niderlandach XVII w. (por. szerzej: opis RA/1085/MGL, czyli nr 358). Podobnie jak na opisywanej flizie również na dalszych egzemplarzach pasterz lub pasterka umieszczeni są we fragmencie krajobrazu, co można uznać za swoistą podkategorię płytek z postaciami. Autor dziękuje za konsultację panu prof. dr. hab. Piotrowi Oczko z Uniwersytetu Jagiellońskiego.

407. Fliza czterokątna, tegel, z ujętym w okrąg stojącym pasterzem w wysokim kapeluszu, po obu stronach owce, z lewej strony kościół, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, na spodzie zatarty napis czarnym tuszem „MM-2034” (34) oraz napis „RA/1092/M.GL.”.

Fajans, glina o odcieniu kremowo-czerwonawym, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wymiary 13,2×13,2×0,7 cm, nr inw. RA/1092/MGL.

Fryzja, ok. 1920 r.

Fliza należy do tego samego zespołu co RA/1090/MGL, RA/1093/MGL-RA/1104/MGL oraz RA/1108/MGL-1-RA/1108/MGL-3, czyli nr 406, 408-422. Do wszystkich odnoszą się uwagi poczynione w opisie RA/1090/MGL.

408. Fliza czterokątna, tegel, z ujętą w okrąg stojącą pasterką, z obu stron owce, z prawej strony bujne krzaki, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, na spodzie całkowicie zatarty napis czarnym tuszem oraz napis „RA/1093/M.GL.”.

Fajans, glina o odcieniu kremowo-czerwonawym, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, obcięta z lewej strony, ubytek ok. 15%, wymiary 10,8×13,1×0,7 cm, nr inw. RA/1093/MGL.

Fryzja, ok. 1920 r.

Fliza należy do tego samego zespołu co RA/1090/MGL, RA/1092/MGL, RA/1094/MGL-RA/1104/MGL oraz RA/1108/MGL-1-RA/1108/MGL-3, czyli nr 406, 407, 409-422. Do wszystkich odnoszą się uwagi poczynione w opisie RA/1090/MGL.

409. Fliza czterokątna, tegel, z ujętą w okrąg stojącą pasterką, z obu stron owce, z lewej strony wiatrak, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, na spodzie całkowicie zatarty napis czarnym tuszem oraz napis „RA/1094/M.GL.”.

Fajans, glina o odcieniu kremowo-czerwonawym, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, obcięta z lewej strony, ubytek ok. 15%, wymiary 10,9×13,2×0,7 cm, nr inw. RA/1094/MGL.

Fryzja, ok. 1920 r.

Fliza należy do tego samego zespołu co RA/1090/MGL, RA/1092/MGL, RA/1093/MGL, RA/1095/MGL-RA/1104/MGL oraz RA/1108/MGL-1-RA/1108/MGL-3, czyli nr 406, 407, 408, 410-422. Do wszystkich odnoszą się uwagi poczynione w opisie RA/1090/MGL.

410. Fliza czterokątna, tegel, z ujętym w okrąg stojącym pasterzem w wysokim kapeluszu i z trąbką, po obu jego stronach owce, dalej z prawej strony konar, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, na spodzie całkowicie zatarty napis czarnym tuszem oraz napis „RA/1095/M.GL.” i mały plaster z napisaną długopisem literą „F”.

Fajans, glina o odcieniu kremowo-czerwonawym, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, obcięta z lewej strony, ubytek ok. 20%, wymiary 13,2×13,2×0,7 cm, nr inw. RA/1095/MGL.

Fryzja, ok. 1920 r.

Fliza należy do tego samego zespołu co RA/1090/MGL, RA/1092/MGL-RA/1094/MGL, RA/1096/MGL-RA/1104/MGL oraz RA/1108/MGL-1-RA/1108/MGL-3, czyli nr 406-409, 411-422. Do wszystkich odnoszą się uwagi poczynione w opisie RA/1090/MGL.

411. Fliza czterokątna, tegel, z ujętą w okrąg stojącą pasterką, po obu stronach owce, z lewej strony wiatrak, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, na spodzie całkowicie zatarty napis czarnym tuszem oraz napis „RA/1096/M.GL.” i mały plaster z napisaną długopisem literą „F”.

Fajans, glina o odcieniu kremowo-czerwonawym, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, obcięta z lewej strony, ubytek ok. 20%, wymiary 10,8×13,1×0,7 cm, nr inw. RA/1096/MGL.

Fryzja, ok. 1920 r.

Fliza należy do tego samego zespołu co RA/1090/MGL, RA/1092/MGL-RA/1105/MGL, RA/1097/MGL-RA/1104/MGL oraz RA/1108/MGL-1-RA/1108/MGL-3, czyli nr 406-410, 412-422. Do wszystkich odnoszą się uwagi poczynione w opisie RA/1090/MGL.

412. Fliza czterokątna, tegel, z ujętą w okrąg stojącą pasterką, po obu stronach owce, z prawej strony budowlę, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, na spodzie całkowicie zatarty napis czarnym tuszem oraz napis „RA/1097/M.GL.” i mały plaster z napisaną długopisem literą „F”.

Fajans, glina o odcieniu kremowo-czerwonawym, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wymiary 13,2×13,3×0,7 cm, nr inw. RA/1097/MGL.

Fryzja, ok. 1920 r.

Fliza należy do tego samego zespołu co RA/1090/MGL, RA/1092/MGL-RA/1096/MGL, RA/1098/MGL-RA/1104/MGL oraz RA/1108/MGL-1-RA/1108/MGL-3, czyli nr 406-411, 413-422. Do wszystkich odnoszą się uwagi poczynione w opisie RA/1090/MGL.

413. Fliza czterościana, tegel, z ujętą w okrąg stojącą pasterką, dwie owce z lewej strony, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, na spodzie całkowicie zatarty napis czarnym tuszem oraz napis „RA/1098/M.GL.”.

Fajans, glina o odcieniu kremowo-czerwonawym, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wymiary 13,2×13 cm, wys. 0,7 cm, nr inw. RA/1098/MGL.

Fryzja, ok. 1920 r.

Fliza należy do tego samego zespołu co RA/1090/MGL, RA/1092/MGL-RA/1097/MGL, RA/1099/MGL-RA/1104/MGL oraz RA/1108/MGL-1-RA/1108/MGL-3, czyli nr 406-412, 414-422. Do wszystkich odnoszą się uwagi poczynione w opisie RA/1090/MGL.

414. Fliza czterościana, tegel, z ujętą w okrąg stojącą pasterką z koszykiem w okręgu, po obu stronach owce, z lewej strony kościół, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, na spodzie całkowicie zatarty napis czarnym tuszem oraz napis „RA/1099/M.GL.” i mały plaster z napisaną długopisem literą „F”.

Fajans, glina o odcieniu kremowo-czerwonawym, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wymiary 13,2×13,3×0,7 cm, nr inw. RA/1099/MGL.

Fryzja, ok. 1920 r.

Fliza należy do tego samego zespołu co RA/1090/MGL, RA/1092/MGL-RA/1098/MGL, RA/1100/MGL-RA/1104/MGL oraz RA/1108/MGL-1-RA/1108/MGL-3, czyli nr 406-413, 415-422. Do wszystkich odnoszą się uwagi poczynione w opisie RA/1090/MGL.

415. Fliza czterościana, tegel, z ujętym w okrąg stojącym pasterzem w czapce z daszkiem i z trąbką, z prawej strony owce, z lewej strony budynek z kominem, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, na spodzie zatarty napis czarnym tuszem „MM-2791(?)” oraz napis „RA/1100/M.GL.” i mały plaster z napisaną długopisem literą „F”.

Fajans, glina o odcieniu kremowo-czerwonawym, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wymiary 13,2×13,1×0,7 cm, nr inw. RA/1100/MGL.

Fryzja, ok. 1920 r.

Fliza należy do tego samego zespołu co RA/1090/MGL, RA/1092/MGL-RA/1099/MGL, RA/1101/MGL-RA/1104/MGL oraz RA/1108/MGL-1-RA/1108/MGL-3, czyli nr 406-414, 416-422. Do wszystkich odnoszą się uwagi poczynione w opisie RA/1090/MGL.

416. Fliza czterokątna, tegel, z ujętym w okrąg stojącym pasterzem w wysokim kapeluszu, wokół owce, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, na spodzie całkowicie zatarty napis czarnym tuszem oraz napis „RA/1101/M.GL.” i mały plaster z napisaną długopisem literą „F”.

Fajans, glinka o odcieniu kremowo-czerwonawym, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wymiary 13,2×13,2×0,7 cm, nr inw. RA/1101/MGL.

Fryzja, ok. 1920 r.

Fliza należy do tego samego zespołu co RA/1090/MGL, RA/1092/MGL-RA/1100/MGL, RA/1102 RA/1104/MGL oraz RA/1108/MGL-1-RA/1108/MGL-3, czyli nr 406-415, 417-422. Do wszystkich odnoszą się uwagi poczynione w opisie RA/1090/MGL.

417. Fliza czterokątna, tegel, z ujętym w okrąg stojącym pasterzem w wysokim kapeluszu i z trąbką, z obu stron owce, z lewej strony konar, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, na spodzie zatarty napis czarnym tuszem „MM-97 (?)” oraz napis „RA/1102/M.GL.” i mały plaster z napisaną długopisem literą „F”.

Fajans, glinka o odcieniu kremowo-czerwonawym, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wymiary 13,3×13,2×0,7 cm, nr inw. RA/1102/MGL.

Fryzja, ok. 1920 r.

Fliza należy do tego samego zespołu co RA/1090/MGL, RA/1092/MGL-RA/1101/MGL, RA/1103/MGL-RA/1104/MGL oraz RA/1108/MGL-1-RA/1108/MGL-3, czyli nr 406-416, 418-422. Do wszystkich odnoszą się uwagi poczynione w opisie RA/1090/MGL.

418. Fliza czterokątna, tegel, z ujętym w okrąg stojącym pasterzem w wysokim kapeluszu i z trąbką, z prawej strony owce, w tle wysoka trawa, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, na spodzie całkowicie zatarty napis czarnym tuszem oraz napis „RA/1103/M.GL.” i mały plaster z napisaną długopisem literą „F”.

Fajans, glinka o odcieniu kremowo-czerwonawym, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wymiary 13,3×13,1×0,7 cm, nr inw. RA/1103/MGL.

Fryzja, ok. 1920 r.

Fliza należy do tego samego zespołu co RA/1090/MGL, RA/1092/MGL-RA/1102/MGL, RA/1104/MGL oraz RA/1108/MGL-1-RA/1108/MGL-3, czyli nr 406-417, 419-422. Do wszystkich odnoszą się uwagi poczynione w opisie RA/1090/MGL.

419. Fliza czterokątna, tegel, z ujętym w okrąg stojącym pasterzem w wysokim kapeluszu, z prawej strony owce, z lewej strony stodoła, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, na spodzie zatarty napis czarnym tuszem „MM-2703(?)” oraz napis „RA/1104/M.GL.” i mały plaster z napisaną długopisem literą „F”.

Fajans, glinka o odcieniu kremowo-czerwonawym, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wymiary 13,2×13,1×0,7 cm, nr inw. RA/1104/MGL.

Fryzja, ok. 1920 r.

Fliza należy do tego samego zespołu co RA/1090/MGL, RA/1092/MGL-RA/1103/MGL oraz RA/1108/MGL-1-RA/1108/MGL-3, czyli nr 406-418 i 420-422. Do wszystkich odnoszą się uwagi poczynione w opisie RA/1090/MGL.

420. Fliza czterokątna, tegel, z ujętą w okrąg, stojącą i zwróconą w prawą stronę pasterką, za nią dwie owce, jedna z lewej, druga dalej z prawej strony, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, w dolnej części lica napis czerwoną farbą „RA-1108-MGL-1”.

Fajans, glinka o odcieniu kremowo-czerwonawym, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wymiary 13,3×13,3×0,7 cm, nr inw. RA/1108/MGL-1.

Fryzja, ok. 1920 r.

Fliza należy do tego samego zespołu co RA/1090/MGL, RA/1092/MGL-RA/1104/MGL oraz RA/1108/MGL-2-RA/1108/MGL-3, czyli nr 406-419 i 421-422. Do wszystkich odnoszą się uwagi poczynione w opisie RA/1090/MGL.

421. Fliza czterokątna, tegel, z ujętym w okrąg, stojącym i zwróconym w lewą stronę pasterzem w kapeluszu, przed nim owca, za nim z lewej strony budynek, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, w dolnej części lica napis czerwoną farbą „RA-1108-MGL-2”.

Fajans, glinka o odcieniu kremowo-czerwonawym, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wymiary 13,2×13,1×0,7 cm, nr inw. RA/1108/MGL-2.

Fryzja, ok. 1920 r.

Fliza należy do tego samego zespołu co RA/1090/MGL, RA/1092/MGL-RA/1104/MGL oraz RA/1108/MGL-1 i RA/1108/MGL-3, czyli nr 406-420 i 422. Do wszystkich odnoszą się uwagi poczynione w opisie RA/1090/MGL.

422. Fliza czterokątna, tegel, z ujętą w okrąg stojącą pasterką, za nią dwie owce, w tle krzewy, motyw pająka w narożach. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, cienki kontur fioletowy, w dolnej części lica napis czarną farbą „RA-1108-MGL-3”.

Fajans, glinka o odcieniu kremowo-czerwonawym, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, wymiary 13,2×13,3×0,7 cm, nr inw. RA/1108-3/MGL.

Fryzja, ok. 1920 r.

Fliza należy do tego samego zespołu co RA/1090/MGL, RA/1092/MGL-RA/1104/MGL oraz RA/1108/MGL-1-RA/1108/MGL-2, czyli nr 406-421. Do wszystkich odnoszą się uwagi poczynione w opisie RA/1090/MGL.

423. Fliza czterokątna, tegel, z jednolitą kompozycją stylizowanych kwiatów. Malatura w kolorze niebieskim na białym tle, na spodzie zaarty napis czarnym tuszem „OM-2882(?)” oraz napis „RA/1091/M.GL.” i mały plaster z napisaną długopisem literą „F”.

Fajans, glinka o odcieniu kremowo-czerwonawym, nie występują otwory po gwoździach przykładnicy, malatura wykonana za pomocą patronów, wymiary 13,2×13,2×0,8 cm, nr inw. RA/1091/MGL

Niemcy(?), XX w.

Pochodzenie flizy trudne do ustalenia ze względu na popularny wzór i późny okres powstania, w którym wiele ośrodków europejskich produkowało takie wyroby z podobną dekoracją. Można jedynie dodać, że ogólne pochodzenie pierwowzoru jej dekoracji sięga niewątpliwie XVIII w. (por. zbliżone kompozycje: Plus 2013, s. 260, poz. A.01.12.46, A.01.12.47 i A.01.12.48).

Znaki

Nr kat. 11

Nr kat. 21

Nr kat. 35

Nr kat. 42

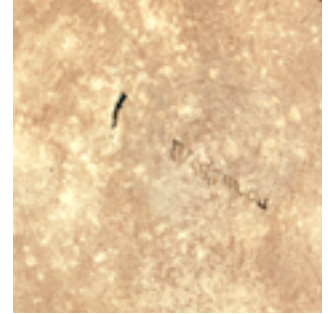
Nr kat. 13

Nr kat. 21

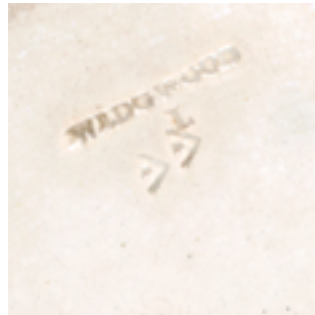
Nr kat. 37

Nr kat. 48

Nr kat. 14

Nr kat. 24

Nr kat. 38

Nr kat. 49

Nr kat. 16

Nr kat. 30

Nr kat. 39

Nr kat. 50

Nr kat. 20

Nr kat. 34

Nr kat. 40

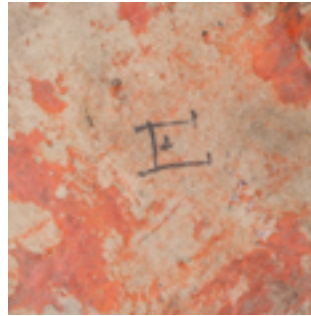
Nr kat. 51

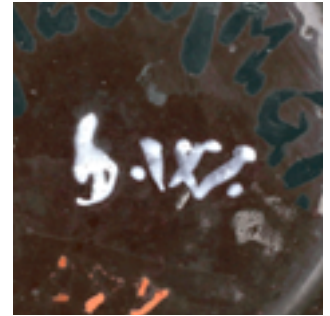
Nr kat. 52

Nr kat. 58

Nr kat. 67

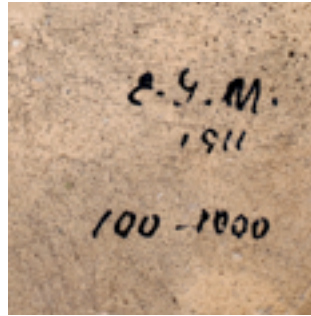
Nr kat. 73

Nr kat. 53

Nr kat. 59

Nr kat. 68

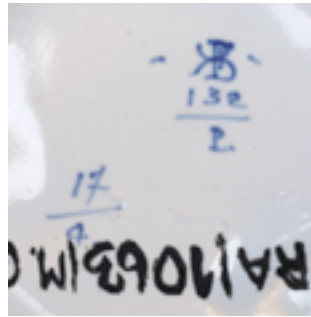
Nr kat. 74b

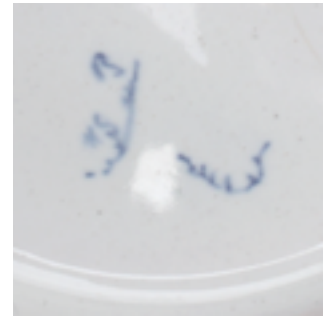
Nr kat. 54

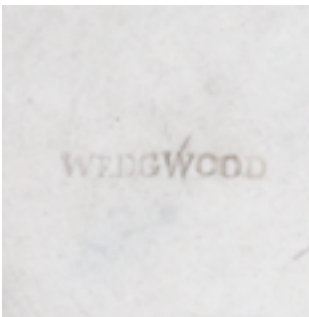
Nr kat. 60

Nr kat. 70

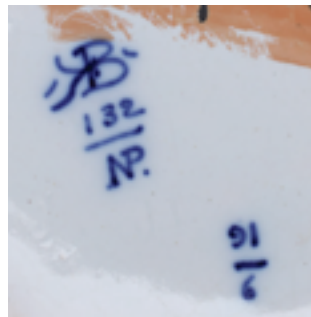
Nr kat. 75

Nr kat. 55

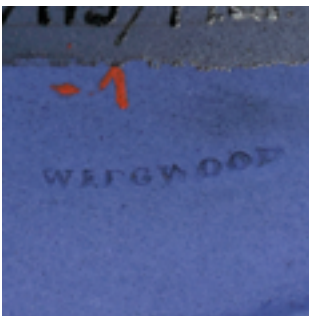
Nr kat. 61

Nr kat. 71

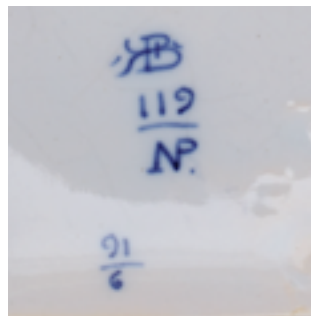
Nr kat. 77

Nr kat. 57

Nr kat. 65

Nr kat. 72

Nr kat. 78

Nr kat. 79

Nr kat. 84

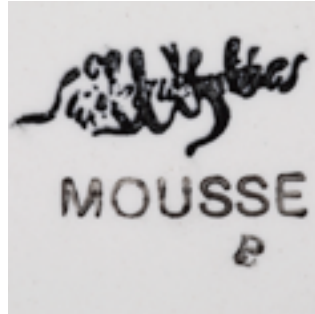
Nr kat. 100

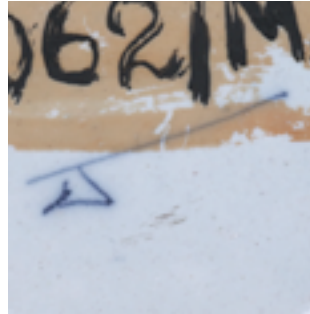
Nr kat. 110

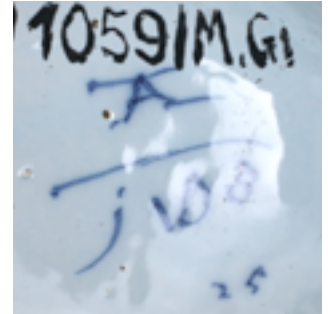
Nr kat. 80

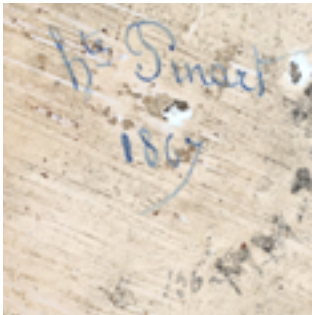
Nr kat. 85

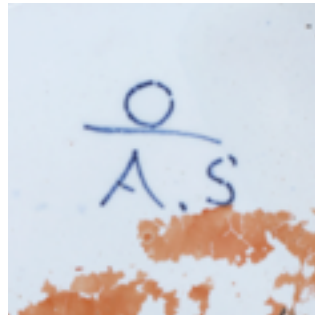
Nr kat. 102

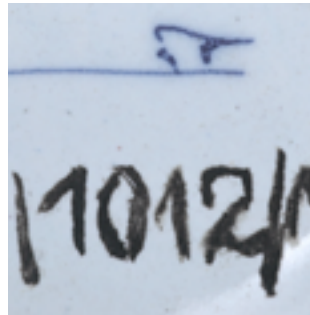
Nr kat. 112

Nr kat. 81

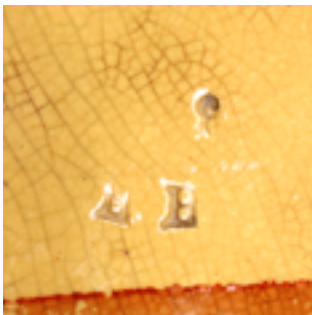
Nr kat. 86

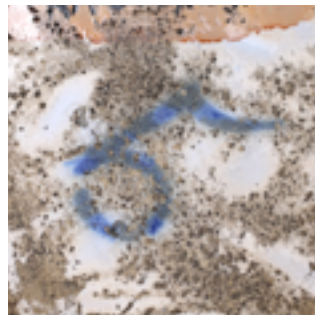
Nr kat. 105

Nr kat. 114

Nr kat. 82

Nr kat. 91

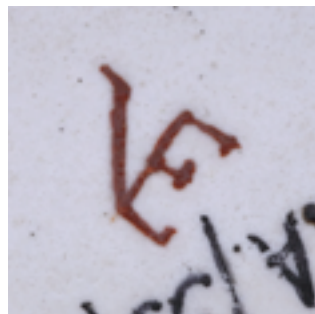
Nr kat. 107

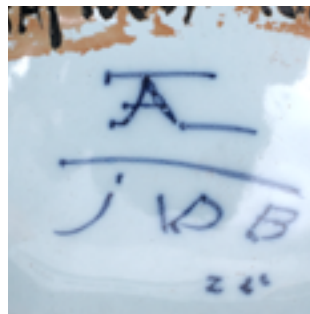
Nr kat. 116

Nr kat. 83

Nr kat. 97

Nr kat. 109

Nr kat. 117

Nr kat. 120

Nr kat. 155

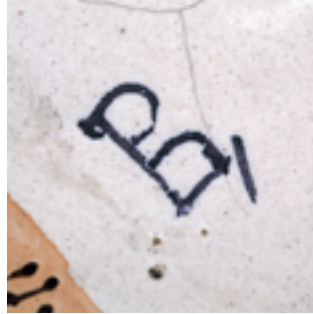
Nr kat. 174

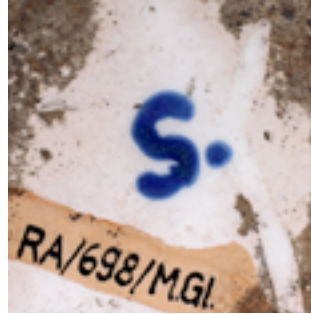
Nr kat. 190

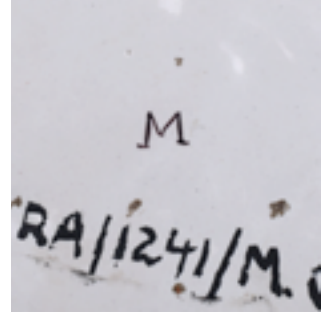
Nr kat. 122

Nr kat. 166

Nr kat. 176

Nr kat. 191

Nr kat. 123

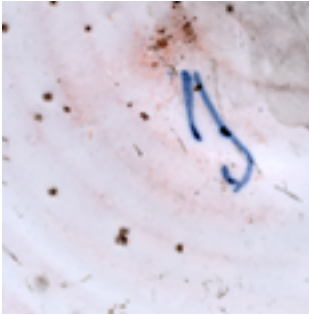
Nr kat. 169

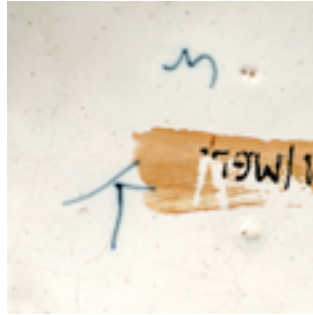
Nr kat. 183

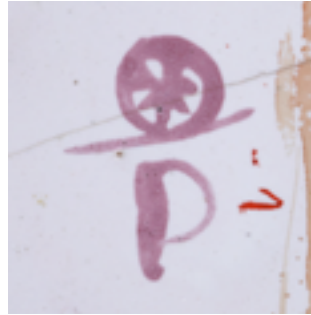
Nr kat. 192

Nr kat. 133

Nr kat. 170

Nr kat. 185

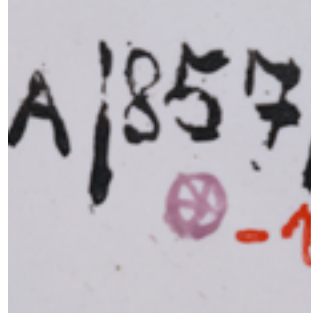
Nr kat. 193

Nr kat. 151

Nr kat. 173

Nr kat. 186

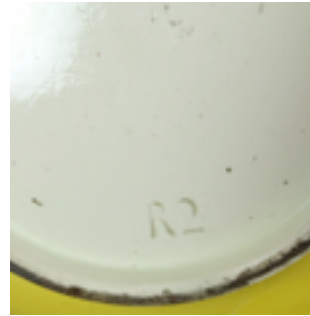
Nr kat. 195

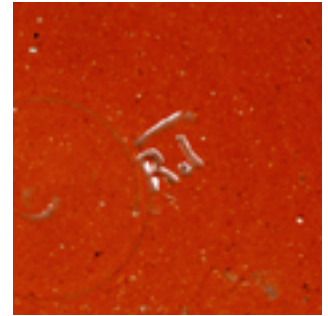
Nr kat. 197

Nr kat. 214

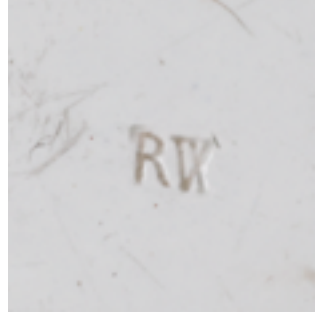
Nr kat. 230

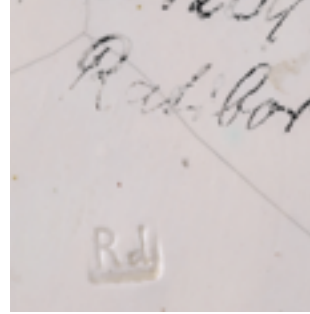
Nr kat. 235

Nr kat. 198

Nr kat. 226

Nr kat. 231

Nr kat. 238

Nr kat. 199

Nr kat. 227

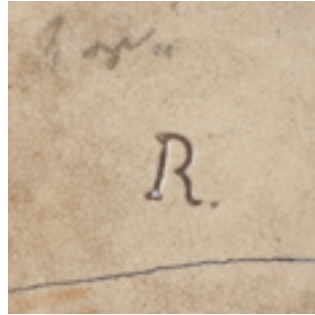
Nr kat. 232

Nr kat. 247

Nr kat. 205

Nr kat. 228

Nr kat. 233

Nr kat. 254

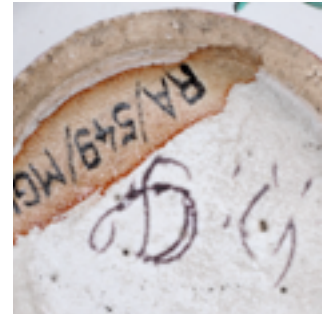
Nr kat. 206

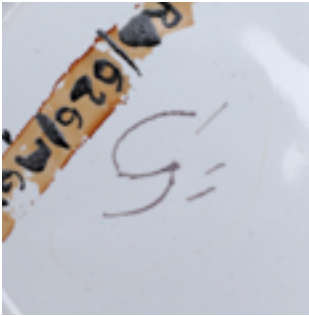
Nr kat. 229

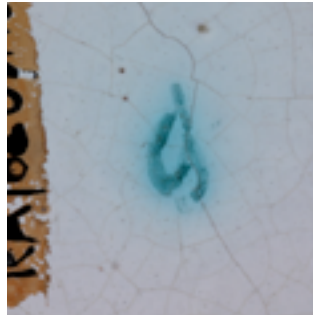
Nr kat. 234

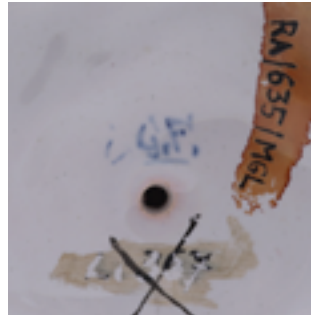
Nr kat. 255

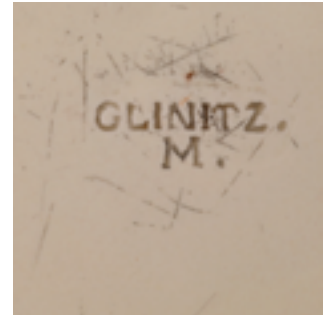
Nr kat. 256

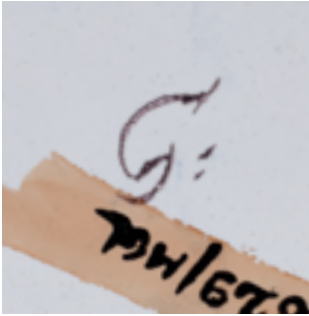
Nr kat. 261

Nr kat. 267

Nr kat. 274

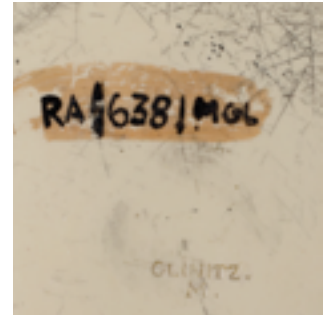
Nr kat. 257

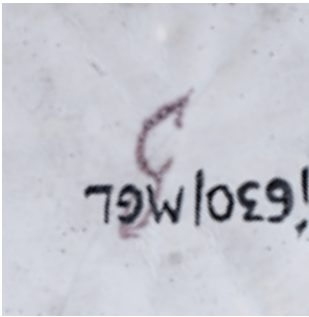
Nr kat. 262

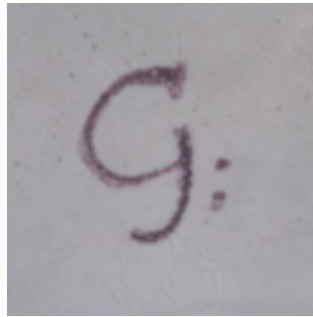
Nr kat. 269

Nr kat. 275

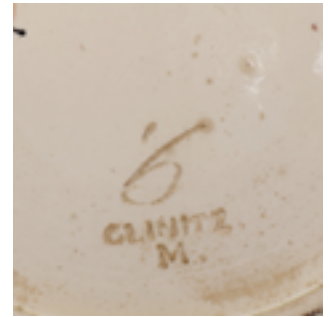
Nr kat. 258

Nr kat. 263

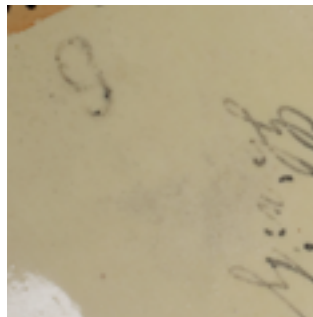
Nr kat. 270

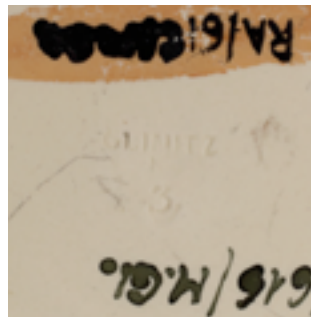
Nr kat. 277

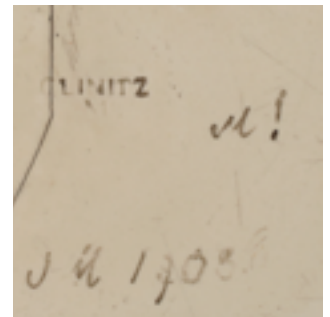
Nr kat. 259

Nr kat. 264

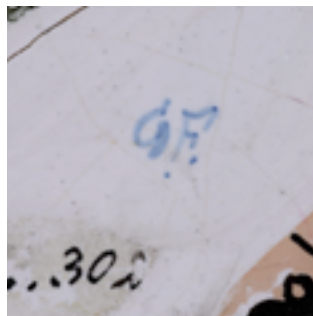
Nr kat. 272

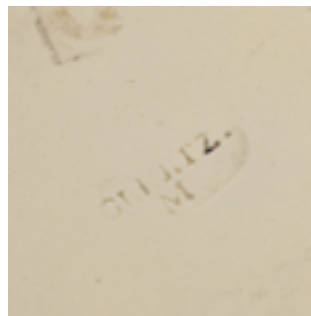
Nr kat. 278

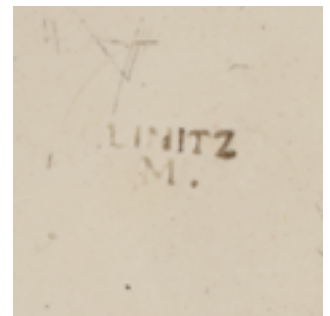
Nr kat. 260

Nr kat. 266

Nr kat. 273

Nr kat. 279

Nr kat. 281

Nr kat. 296a

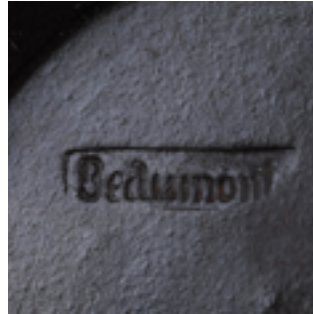
Nr kat. 320

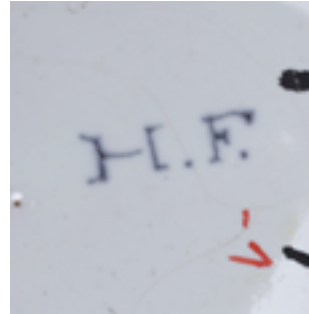
Nr kat. 332

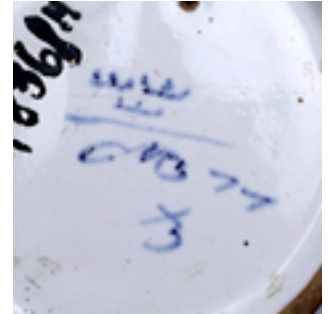
Nr kat. 282

Nr kat. 297

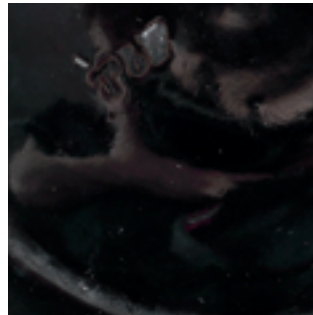
Nr kat. 321

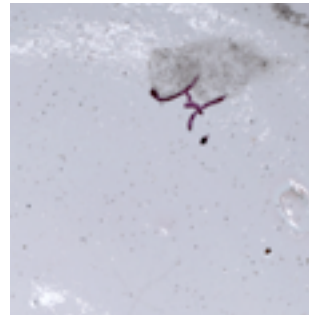
Nr kat. 337

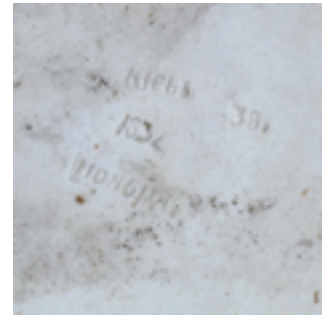
Nr kat. 283

Nr kat. 298

Nr kat. 322

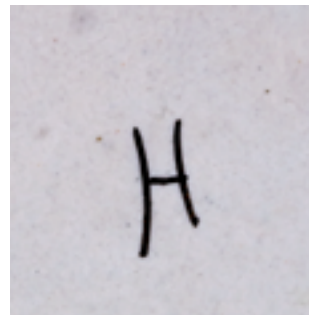
Nr kat. 338

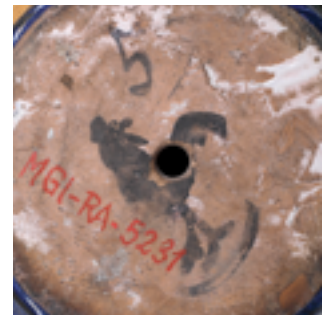
Nr kat. 289

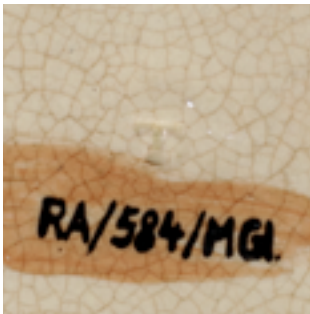
Nr kat. 300

Nr kat. 324

Nr kat. 340

Nr kat. 293

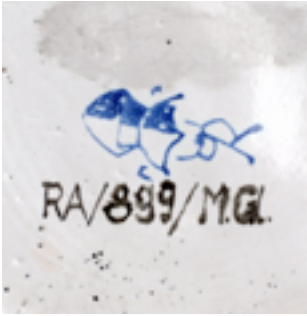
Nr kat. 301

Nr kat. 331

Nr kat. 341

Nr kat. 342

Nr kat. 355

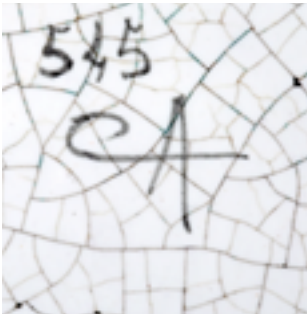
Nr kat. 343

Nr kat. 344

Nr kat. 352

Nr kat. 353

V. Wykorzystana literatura

- ABRISSE 1783: *Abrisse von verschiedenen Artickeln vom Koniginnen oder gleben Stein-Gute, welches Hartley, Greens, & Comp. In ihrer Fabricken in Leeds verfertigen.* Leeds 1783.
- ADLER 1995 (I): B. Adler: *Wallerfanger Steingut. Geschichte und Erzeugnisse der manufaktur Villeroy Vaudrevange (1791–1836) bzw. der Steingutfabrik Villeroy & Boch Wallerfangen (1836–1931).* Band 1. Text. Saarbrücken 1995.
- ADLER 1995 (II): B. Adler: *Wallerfanger Steingut. Geschichte und Erzeugnisse der manufaktur Villeroy Vaudrevange (1791–1836) bzw. der Steingutfabrik Villeroy & Boch Wallerfangen (1836–1931).* Band 2. Katalog. Saarbrücken 1995.
- AHLEFELDT-LAURVIG 1983: J. Ahlefeldt-Laurvig: *Fajancer fra Kellinghusen 1763–1860.* Gyldendal 1983.
- AKEN-FEHMERS, BURGHOUT, JASPERS, LAMBOOY, MEGENS, OSTKAMP, VERHAAR 2013: M.S. van Aken-Fehmers, F. Burghout, N.L. Jaspers, S.M.R. Lambooy, L. Megens, S. Ostkamp, G. Verhaar: *Delfts aardewerk. Geschiedenis van een nationaal product: Dutch delftware. History of a National Product. Vol. V.: Defts wit. Het is niet alles blauw dat in Delft blinkt. White Delft. Not just blue.* Gemeentemuseum Den Haag, Waanders, Zwolle 2013.
- AKEN-FEHMERS, SCHLEDORN 2001: M.S. van Aken-Fehmers, L.A. Schledorn: *Delfts aardewerk. Geschiedenis van een nationaal product.* Deel II. Zwolle, Waanders, Gemeentemuseum Den Haag 2001.
- AKEN-FEHMERS, SCHLEDORN, HESSELINK, ELIËNS 1999: M.S. van Aken-Fehmers, L.A. Schledorn, A-G. Hesselink, T.M. Eliëns: *Delfts aardewerk. Geschiedenis van een nationaal product.* Zwolle, Waanders, Gemeentemuseum Den Haag 1999.
- ARIÈS 1974: M. Ariès: *La manufacture de Creil (1797–1895).* Paris 1974.
- AUSENDA 1996: R. Ausenda (a cura di): *Maioliche settecentesche Milano e altre Fabbriche. Ceramiche della Collezione Gianetti.* Saronno 1996.
- AUSENDA 2010: R. Ausenda (a cura di): *Le collezioni della Fondazione Banco di Sicilia. Le maioliche.* Silvana, Milano 2010.
- BASTIAN 2004 (I): J. Bastian: *Strasbourg. Faiences et porcelaines 1721–1784.* Vol. I. Strasbourg 2004.
- BASTIAN 2004 (II): J. Bastian: *Strasbourg. Faiences et porcelaines 1721–1784.* Vol. II. Strasbourg 2004.
- BAUER 1977: M. BAUER: *Europäische Fayencen.* Museum für Kunsthandwerk Frankfurt am Main 1977.
- BAYER 1959: A. Bayer: *Die Ansbacher Fayence-Fabriken.* Klinkhardt & Biermann. Braunschweig 1959.

- BAYER 1995: H.-W. Bayer: *Muffelbrand und Scharfes Feuer. 250 Jahre Künersberger Fayencen*. Weissenhorn (Bayern) 1995.
- BÄRNIGHAUSEN, BÄRNIGHAUSEN 1997: B. Bärnighausen, H. Bärnighausen: *Abtsbessinger Fayencen*. Thüringer Landesmuseum Heidecksburg Rudolstadt 1997.
- BEHSE 1955: A. BEHSE: *Deutsche Fayancemarken-Brevier*. Braunschweig 1955.
- BENEDICK 2009: A. Benedick: *La faïencerie de Sarreguemines*. Postroff, ABM 2009.
- BERENDSEN, KEEZER, SCHOUBYE, SANTOS SIMOES, TICHELAAR 1967: A. Berendsen, M.B. Keezer, S. Schoubye, J.M. dos Santos Simoes, J. Tichelaar: *Tiles. A general history*. The Viking. New York 1967.
- BERGMANN 1977: A. Bergmann: *Schönes altes Oberpfälzer Porzellan und Steingut*. Amberg 1977.
- BIANCALANA 2021: A. Biancalana: *Gli hausmaler sur porcellana: un fenomeno complesso e ancora poco conosciuto. Parte I (La nascita del fenomeno e la botteghe di Augsburg)*. Antiqua, Nuova Serie, 2021.
- BIESBOER 1997: P. Biesboer: *Nederlandse Majolica 1550–1650*. Schotels en tegels. Amsterdam 1997.
- BIMLER 1912: K. Bimler: *Drei oberschlesische Fayence- und Steingutfabriken*. [W:] *Mitteilungen des Beuthener Geschichts- und Museumsvereins*. Beuthen. Januar 1912. z. 2.
- BIRKENMAJER 1999: E. Birkenmajer: *Dekoracje z paryskiej pracowni Legros d'Anizy w zbiorach Muzeum Narodowego w Warszawie*. „Roczniki Sztuki Śląskiej”. T. XVII. 1999.
- BLAKE-ROBERTS 1998: G. Blake-Roberts (Ed.): *True Blue. Transfer Printed Earthenware. The Catalogue of an Exhibition of British Blue transfer Printed Earthenware, to Celebrate the 25th Anniversary of the Friends of Blue. Held at The Wedgwood Museum, Barlaston, Stole-on-Trent, Staffordshire, 21st March to 12th July, 1998*. East Hagbourne 1998.
- BLAKE-ROBERTS 2002: G. Blake-Roberts: *Josiah Wedgwood I – człowiek, garncarz*. [W:] W. Załęska 2002.
- BLAKE-ROBERTS 2007: G. Blake-Roberts: *Early Wedgwood Creamware 1759–1769*. [W:] Walford, Massey 2007.
- BOSCH 1983: H. Bosch: *Deutsche Fayencekrüge des 17. und 18. Jahrhunderts*. P. von Zabern, 1983.
- BOSCH 1984: H. Bosch: *Die Nürnberger Hausmaler. Emailfarbendekor auf Gläsern und Fayencen der Barockzeit*. München 1984.
- BOYAZOGLU, NEUVILLE 1980: J. Boyazoglu, L. de Neuville: *Les Faïences de Delft*. Grancher. Paris 1980.

- BRATTIG, HESSE 2013: P. Brattig, P. Hesse: *Der schöne Schein. Deutsche Fayencekunst. Der Sammlung des Museums für Angewandte Kunst Köln*. Kehrer. Heidelberg-Berlin 2013.
- BROEKE, SABBEN, WOUDEBERG 2000: J. ten Broeke, A. van Sabben, R. Woudenberg: *Antieke tegels. Antique tiles. Carraux anciens*. Oud-Beijerland 2000.
- BUBNOVA 1973: E. Bubnova: *Old Russian faience*. Iskusstvo. Moscow 1973.
- CÉRAMIQUE LORRAINE 1990: *Céramique Lorraine. Chefs-d'œuvres des XVIIIe & XIX siècles*. Presses Universitaires de Nancy. Nancy 1990.
- CHOJNACKA 1981: H. Chojnacka: *Fajanse polskie XVIII-XIX wieku*. Warszawa 1981.
- CHROŚCICKI 1989: L. Chrościcki: *Fajans. Znaki wytwórni europejskich*. Warszawa 1989.
- COYSH, HENRYWOOD 1997 (I): A.W. Coysh, R.K. Henrywood: *Blue & White Printed Pottery 1780-1880*. Vol. I. Woodbridge 1997.
- COYSH, HENRYWOOD 1997 (II): A.W. Coysh, R. K. Henrywood: *Blue & White Printed Pottery 1780-1880*. Vol. II. Woodbridge 1997.
- DAM 1991: J.D. VAN DAM: *Gedateerd Delfts aardewerk. Dated Dutch Delftware. Rijksmuseum Amsterdam*. Waanders Uitgevers Zwolle 1991.
- DAM 2004: J.D. van Dam: *Delffse Porceleyn. Dutch delftware 1620-1850*. Waanders Publishers Zwolle, Rijksmuseum Amsterdam 2004.
- DAWSON 2010: A. Dawson: *The British Museum. English & Irish Delftware 1570-1840*. The British Museum Press. London 2010.
- DELENNE 1947: R.L. Delenne: *Dictionnaire des marques de l'ancienne faience de Delft*. Richard Masse. Paris 1947.
- DRAKARD 1992: D. Drakard: *Printed English Pottery. History and Humour in the reign of George III 1760-1820*. Jonathan Horne. London 1992.
- DREYFUS 1989: D. Dreyfus: *Longwy. Emaux et Faiences. Les Marques. Les Signatures*. Longwy 1989.
- DREYFUS 1992: D. Dreyfus: *Faiences de Longwy*. Paris 1992.
- DUMAS 1990: M. Dumas: *Les faiences d'Apt et de Castellet*. Aix en Provence 1990.
- DUMORTIER 2013: C. Dumortier: *Tafelpracht in faience. De collectie Braun-van den Corput*. Brussel 2013.
- DUMORTIER, HABETS, MARTEL-EUZET 2021: C. Dumortier, P. Habets, R. Martel-Euzet. *L'Héritage de Delft à Desvres. Le faiences de Géo Martel*. Dijon 2021.
- EBERLE 2011: M. Eberle: *Das rote Gold. Die Sammlung Böttgersteinzeug auf Schloss Friedenstein Gotha*. Gotha 2011.

- EDWARDS 1987: D. Edwards: *Neale Pottery and Porcelain. Its Predecessors and Successors 1763–1820*. London–Melbourne–Auckland–Johannesburg 1987.
- EDWARDS 1994: D. Edwards: *Black Basalt. Wedgwood and Contemporary Manufacturers*. Antique Collectors' Club, Woodbridge, Suffolk 1994.
- ELIËNS, GROEN, OSTKAMP, SCHLEDORN 2003: T.M. Eliëns, M. Groen, S. Ostkamp, L.A. Schledorn: *Delftware. History of a National Product*. Vol. III: *De Porceleyne Fles*. Zwolle, Waanders, Gemeentemuseum Den Haag 2003.
- ERDNER, NAGEL 1972: H. Erdner, G.K. Nagel: *Die Fayencefabrik zu Schrezheim 1752–1865*. Ellwangen 1972.
- ERNOULD-GANDOUET 1969: M. Ernould-Gandouet: *La céramique en France au XIXe siècle*. Paris 1969.
- FALKE 1923: O. von Falke: *Altberliner Fayencen*. Wasmuth. Berlin 1923.
- FAÿ-HALLÉ, HEISBOURG-SULBOUT, THOMAS 1985: A. Faÿ-Hallé, F. Heisbourg-Sulbout, T. Thomas (Eds): *Villeroy & Boch 1748–1985. Art. et industrie céramique*. Paris 1985.
- FONTAINES 1981: U. des Fontaines: *Wedgwood Blue-Printed Wares 1805–1843. English Ceramic Circle Transactions*. Vol. 11. Part 3. 1981.
- FRIES AARDEWERK 2007: *Fries Aardewerk. Majolica, Faience, Kerfsnee. Harlingen Aardewerk Museum. Collectie Minze van den Akker*. Harlingen 2007.
- FRONTCZAK 2009: B. Frontczak: *Fajanse od XV w. do 1914 roku w zbiorach Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego*. Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Katalog. Tom IV. Kraków 2009.
- FRÖSCHNER 1995: S. Fröschner: *Künnersberger Fayencen*. Memmingen 1995.
- GEENEN 2013: L.P. van Geenen: *De tijdloze schoonheid van Delftsch Wit. The timeless beauty of white Delft*. Hoorn 2013.
- GLASER 2017: S. Glaser: *Nürnberger Fayencen. Geschichte und Erzeugnisse einer Manufaktur in der Reichsstadt. Bestandskatalog des Germanischen Nationalmuseums*. Verlag des Germanischen Nationalmuseums. Nürnberg 2017.
- GODDEN 1972: G.A. Godden: *Jewitt's Ceramic Art of Great Britain 1800–1900*. London 1972.
- GODDEN 1991: G.A. Godden: *Encyclopaedia of British Pottery and Porcelain Marks*. London 1991.
- GRIFFIN 2005 (I): J.D. Griffin: *The Leeds Pottery 1770–1881. The Leeds Art Collections Fund 2005*. Vol. I.
- GRIFFIN 2005 (II): J.D. Griffin: *The Leeds Pottery 1770–1881. The Leeds Art Collections Fund 2005*. Vol. II.
- GRIGSBY 1990: L.B. Grigsby: *The Henry H. Weldon Collection. English Pottery. Stoneware and earthenware 1650–1800*. Sotheby's. London 1990.

- GUILLEMÉ-BRULON 1995: D. Guillemé-Brulon: *La faïence fine française 1750–1867*. Paris 1995.
- GUILLEMÉ-BRULON 1997 (I): D. Guillemé-Brulon: *Histoire de la Faïence Française. Moustiers & Marseille. Sources et rayonnement*. Massin. Paris 1997.
- GUILLEMÉ-BRULON 1997 (II): D. Guillemé-Brulon: *Histoire de la Faïence Française. Lyon & Nevers. Sources et rayonnement*. Massin. Paris 1997.
- GUILLEMÉ-BRULON 1998 (I): D. Guillemé-Brulon: *Histoire de la Faïence Française. Paris & Rouen. Sources et rayonnement*. Massin. Paris 1998.
- GUILLEMÉ-BRULON 1998 (II): D. Guillemé-Brulon: *Histoire de la Faïence Française. Bordeaux & La Rochelle. Sources et rayonnement*. Massin. Paris 1998.
- GUILLEMÉ-BRULON 2005: D. Guillemé-Brulon: *Histoire de la Faïence Française. Strasbourg & Niederviller. Sources et rayonnement*. Massin. Paris 2005.
- GURATZSCH, KANOWSKI 2003: H. Guratzsch, C. Kanowski: *Fayencen aus dem Ostseeraum. Keramische Kostbarkeiten des Rokoko*. Hirmer. München 2003.
- HALFPENNY 1993: P. Halfpenny: *Creamware. Its origins and development*. The International Ceramic Fairs & Seminar 1993.
- HAASE 1995: G. Haase: *Kunstgewerbemuseum Dresden: Schloss Pillnitz*. München 1995.
- HABERMANN 2006: S. Habermann: *Bayreuther Fayencen. Sammlung Burkhardt. Bestandskatalog*. Stiftung Burkhardt. Bayreuth 2006.
- HAUSMANN 1972: T. Hausmann: *Majolika. Spanische und Italienische Keramik vom 14. bis zum 18. Jahrhundert*. Gebr. Mann. Berlin 1972.
- HAUSMANN 2002: K. Hausmann (hrsg): *Steingut. Das tafelgeschirr der Bürger und barone 1750–1918*. Waldsassen 2002.
- HAUSMANN 2014: K. Hausmann: *Feines Steingut 1750–1850 aus Sammlerschränken und Die Steingutfabriken im Königreich Bayern*. Amberg 2014.
- HELKE 2006: G.-D. Helke: *Fayencen. Glanzstücke der Sammlung des Museums für Kunst und Gewerbe Hamburg*. Hamburg 2006.
- HELKE 2007: G.-D. Helke: *Deckelterrinen des 18. Jahrhunderts aus Fayence und Zinn. Die Sammlung auf Gut Hohen Luckow*. München 2007.
- HILDYARD 2005: R. Hildyard: *English Pottery. 1620–1840*. V&A Publications. London 2005.
- HINTZE 1921: E. Hintze: *Oberschlesische Fayence- und Steingutfabriken*. [W:] *Oberschlesien. Ein Land deutscher Kultur*. Gleiwitz 1921.
- HINTZE 1926: E. Hintze: *Schlesische Zinngiesser*. Leipzig 1926.

- HOEKSTRA-KLEIN 1999: Geschiedenis van de Delftse Plaatelbakkerijen. Deel 2: Hoekstra-Klein W.: „De Porceleyne Clauw“. Gemeente Musea Deft 1999.
- HOEKSTRA-KLEIN 2003: Geschiedenis van de Delftse Plaatelbakkerijen. Deel 9: Hoekstra-Klein W.: „De Grieksche A“ 1657–1818. Gemeente Musea Deft 2003.
- HOEKSTRA-KLEIN 2010: Geschiedenis van de Delftse Plaatelbakkerijen. Deel 17: Hoekstra-Klein W.: „De Metalen Pot“ 1670–1770/1775. „De Hollandsche Dealder“ 1696–1708/1721. Plaatelbakkerijen „Buitenwatersloot“ circa 1669–1717/1732. Theepotbakkerij „De Gecroonde Theepot“ 1689–1724. Gemeente Musea Deft 2010.
- HOEKSTRA-KLEIN 2013: Geschiedenis van de Delftse Plaatelbakkerijen. Deel 20: Hoekstra-Klein W.: „De Twee Scheepjes“ 1621–1794. Tegelbakkerij Delfshaven. Westzijde van de Oude Haven, uitkomend op de Schans. Periode 1658–1676. Gemeente Musea Deft 2013.
- HOLLEIN, FRANZ, WILSON 2022: L. Hollein, R. Franz, T. Wilson (reds). *Tin-glaze and image culture. The MAK maiolica collection in its wider context*. Stuttgart 2022.
- HOUKJÆR 2016: U. Houkjær: *Tin-glazed earthenware from the Netherlands, France & Germany 1600–1800. Catalogue of the collection*. Design Museum Danmark. Copenhagen 2016.
- HÜSELER 1956: Hüseler K.: *Deutsche Fayencen. Ein Handbuch der Fabriken ihrer Meister und Werke*. Band I. Stuttgart 1956.
- HÜSELER 1957: Hüseler K.: *Deutsche Fayencen. Ein Handbuch der Fabriken ihrer Meister und Werke*. Band II. Stuttgart 1957.
- HÜSELER 1958: Hüseler K.: *Deutsche Fayencen. Ein Handbuch der Fabriken ihrer Meister und Werke*. Band III. Stuttgart 1958.
- HYLAND 2005: P. Hyland: *The Herculeum Pottery. Liverpool's Forgotten Glory*. Liverpool University Press. National Museums Liverpool 2005.
- JANÁK, KALINOVÁ, SOEST 2021: M. Janák, A. Kalinová, J.P. van Soest: *European Faience and Maiolica in the Collection of the Silesian Museum 1380–1850*. Opava 2021.
- JASTRZEMBSKA, POŚPIESZNA 2004: U. Jastrzemska (oprac. nauk.), B. Pośpieszna (red.): *Polski fajans. Katalog zbiorów Muzeum Zamkowego w Malborku*. Malbork 2004.
- KALINOVÁ 2017: A. Kalinová: *Novokřtěnská, habánská a posthabánská fajáns v Moravském zemském muzeu (1600–1765)*. Brno 2017.
- KANOWSKI 2003: C. Kanowski: *Fayencen aus dem Ostseeraum. Keramische Kostbarkeiten des Rokoko*. Hirmer. München 2003.
- KEISCH, NETZER 2001: Ch. Keisch, S. Netzer: *„Herrliche Künste und Manufakturen“. Fayence, Glas und Tapissereien aus der Frühzeit Brandenburg-Preusens 1680–1720*. Kunstgewerbemuseum. Berlin 2001.
- KILARSKA 1991: E. Kilarska: *Kamionka. Katalog zbiorów Muzeum Narodowego w Gdańsku*. KAW. Gdańsk 1991.

- KILARSKA 2003: E. Kilarska: *Fajanse z Delft w dawnym Gdańsku*. Muzeum Narodowe w Gdańsku. Gdańsk 2003.
- KLEIN 1962: A. Klein: *Deutsche Fayencen im Hetjens-Museum*. Kunstmuseum der Stadt Düsseldorf. Düsseldorf 1962.
- KLEIN 1963: A. Klein: *Nürnberger Fayencen*. Schneekluth. Darmstadt 1963.
- KLEIN 1975: A. Klein: *Deutsche Fayencen*. Klinkhardt & Biermann. Braunschweig 1975.
- KOŁODZIEJOWA, STADNICKI 1986: B. Kołodziejowa, Z.M. Stadnicki: *Zakłady Porcelany Ćmielów*. Kraków 1986.
- KOS 2005: M. Kos: *Cream-colored earthenware in Slovenia. Collection of the National Museum in Slovenia*. Ljubljana 2005.
- KOSTUCH 2013: B. Kostuch: *Majolika z Ćmielowa i Nieborowa w kolekcji Muzeum Narodowego w Krakowie*. Kraków 2013.
- KOWALSKI 1993: W. Kowalski: *Fajans europejski XIX w.* Gliwice 1993.
- KOWALSKI 1997: W.W. Kowalski: *Fajans europejski XIX i XX w. ze zbiorów Wojciecha Kowalskiego i Muzeum Narodowego w Kielcach*. Katalog wystawy. Muzeum Narodowe w Kielcach, listopad 1997–styczeń 1998. Kielce 1997.
- KOWALSKI 2013: W.W. Kowalski: *Fajanse z Delft. Kolekcja profesora Wojciecha W. Kowalskiego*. Muzeum w Gliwicach, Muzeum Narodowe we Wrocławiu. Gliwice 2013.
- KOWALSKI 2015: W.W. Kowalski: *Josiah Wedgwood i początki fajansu delikatnego na przykładzie obiektów z polskich zbiorów prywatnych*. [W:] A. Bender, M. Wrześniak (red.): *O rzeczach pięknych. Rzemiosło artystyczne na przestrzeni wieków*. TNKUL. Lublin 2015.
- KOWALSKI 2017: W.W. Kowalski: *Nederlandse maiolica and early Delftware illustrated by examples from Polish collections*. [W:] A. Bender, M. Wrześniak, A. Wiśnicka: *Beautiful objects. Personal adornments for secular and sacred interiors*. WN UKSW. Warsaw 2017, s. 81–103.
- KOWALSKI 2018: W.W. Kowalski: *Majolika niderlandzka i fajans z Delft. Kolekcja prof. Wojciecha W. Kowalskiego*. Muzeum Okręgowe w Toruniu. Toruń 2018.
- KOWALSKI 2019: W.W. Kowalski: *Kendi i inne przykłady wczesnych fajansów z Delft*. [W:] A. Bender, M. Wrześniak: *Piękne przedmioty. Ozdoba ciała i dekoracja wnętrz sakralnych i świeckich. Rzeczy piękne*. Tom II. UKSW. Warszawa 2019, s. 205–225.
- KOWALSKI 2020: W.W. Kowalski: *Fajanse angielskie od połowy XVIII do końca XIX w. Kolekcja profesora Wojciecha W. Kowalskiego*. Muzeum Podlaskie w Białymstoku. Białystok 2020.

- KOWALSKI 2023: W.W. Kowalski: *Fajanse europejskie. Kolekcja profesora Wojciecha W. Kowalskiego*. Muzeum Zamkowe w Pszczynie. Pszczyna 2023.
- KRIEGER 1963: A. Krieger: *Ansbacher Fayence und Porzellan*. Gesamtkatalog der Sammlung Adolf Bayer. Ansbach 1963.
- KUNZE 2006: K. Kunze: *Kostbarkeiten der Barockzeit. Fayencen des 18. Jahrhunderts aus dem Thüringer Museum Eisenach*. Marburg 2006.
- KURZ 1998: H. Kurz: *Fayencen. Die Fayence- und Majolikasmmlung des Landesmuseums für Kunst und Kulturgeschichte Oldenburg*. Bestandskatalog 1998.
- KWIECIEŃ, SIESS-KRZYSZKOWSKI 2005: A. Kwiecień, S. Siess-Krzyszowski: *Fajanse prószkowskie. Kolekcja ze zbiorów Muzeum w Gliwicach*. Muzeum w Gliwicach. Gliwice 2005.
- KYBALOVÁ 1963: J. Kybalová: *Národní Galerie v Praze. Holičská fajáns 1743–1827*. Uměleckoprůmyslové Muzeum. Listopad 1964–Únor 1965. Praha 1963.
- KYBALOVÁ 1970: J. Kybalová: *Holitscher Fayence. Kunstwissenschaftliche Studien*. Band XLIV. Deutscher Kunstverlag. München–Berlin 1970.
- KYBALOVÁ 1973: J. Kybalová: *Delftská fajáns ve sbírkách Uměleckoprůmyslového muzea v Praze*. Praha 1973.
- KYBALOVÁ 1989: J. Kybalová: *Evropská kamenina*. Praha 1989.
- KYBALOVÁ 1995: J. Kybalová: *Ceramic Collection of/Keramische Sammlung Hugo Vavrečka*. Kentaur. Praha 1995.
- KYBALOVÁ, NOVOTNÁ 1981: J. Kybalová, J. Novotná: *Habánská fajáns 1590–1730*. Katalog výstavy Uměleckoprůmyslového muzea v Praze a Moravské galerie v Brně. Brno 1981.
- KYBALOVÁ, NOVOTNÁ 1987: J. Kybalová, J. Novotná: *Kamenina v Čechách a na Moravě*. Katalog výstavy Uměleckoprůmyslového muzea v Praze a Moravské galerie v Brně. Brno 1987.
- KYRIAZOPOULOS, CHARITONIDOU 1980: B. Kyriazopoulos, A. Charitonidou: *Poterie de Pesaro décorée de vers en grec moderne*. Faenza 66 (1980).
- LAHAUSOIS 1994: Ch. Lahaussais: *Faiences de Delft. La Collection du Musée des Arts Décoratifs*. Réunion des Musées Nationaux. Paris 1994.
- LAHAUSOIS 1998: Ch. Lahaussais: *Sèvres. Musée National de Céramique. Faiences de Delft*. Catalogue. Réunion des Musées Nationaux. Paris 1998.
- LAHAUSOIS 2008: Ch. Lahaussais (ed.): *Delft- Faience. Ouvrage collectif sous la direction scientifique de Christine Lahaussais*. Réunion des Musées Nationaux. Paris 2008.
- LAHAUSOIS, FAY-HALLÉ 2017: Ch. Lahaussais, A. Fay-Hallé: *Une collection d'exception. Les céramiques du Château-Musée de Saumur*. Fatou. Dijon 2017.

- LANGER 1988: H. Langer: *Österreichische Fayencen*. Weltkunst. München 1988.
- LEMMEN 1997: H. van Lemmen: *Delftware tiles*. London 1997.
- LEVI 1962: Weinmüller Munich, Igo Levi collection, Luzerne, auction 81, April 1962.
- LEVY 1980: S. Levy: *Le maioliche di Milano del XVIII secolo*. Roma 1980.
- LIESNARD 2001: C. Liesnard: *Les faïences et porcelaines belges et luxembourgeoises. Aperçu historique. Marques & Cachets*. Collections Livres. Bruxelles 2001.
- LILEYKO 1979: H. Lileyko: *Srebro warszawskie w zbiorach Muzeum Historycznego m. st. Warszawy*. PWN. Warszawa 1979.
- LIPSKI, ARCHER 1984: L.L. Lipski, M. Archer: *Dated English Delftware. Tin-glazed Earthenware 1600–1800*. Sotheby Publications. London 1984.
- LOCKETT, GODDEN 1989: T.A. Lockett, G.A. Godden: *Davenport. China, Earthenware & Glass*. London 1989.
- LORETI 1978: L.L. Loreti: *Maioliche e terraglie di Pesaro: notizie inedite sulla fabbriche, sui marchi e sui maiolicari*. Padova 1978.
- LUNGAGNINI 1998: H. Lungagnini: *Fayence des Ostseeraumes*. Sammlung Axel Springer. Schleswig 1998.
- LUNSINGH-SCHEURLEER 1984: D.F. Lunsingh-Scheurleer: *Delft. Niederländische Fayence*. Klinkhardt & Biermann. München 1984.
- MAHNERT 1993: A. Mahnert: *Thüringer Fayencen des 18. Jahrhunderts*. Leipzig 1993.
- MAIRE 2008: Ch. Maire: *Histoire de la faïence fine française 1743–1843. Le triomphe des terres blanches*. Le Mans. La Reinette 2008.
- MATUSZ 1977: J. Matusz: *Delfter Fayence*. Hallwag. Bern 1977.
- MARIËN-DUGARDIN 1975: A.-M. Mariën-Dugardin: *Faïences Fines. Musées Royaux d'Art et d'Histoire*. Bruxelles 1975.
- MARITANO 2008: C. Maritano: *Le ceramiche di Palazzo Madama. Guida alla collezione*. Torino 2008.
- MILLER 1994: A. Miller: *Bayreuther Fayencen. Bayerische Verwaltung der Staatlichen Schlösser, Gärten und Seen*. Bestandkatalog. Arcos. Landshut-Ergolding 1994.
- MOHL 2001: I. Mohl: *Górnośląskie manufaktury fajansu w XVIII i XIX wieku*. Muzeum Górnośląskie w Bytomiu. Bytom 2001.
- MOHL 2014: I. Mohl: *Arcydziała ceramiki od XVIII do XX wieku z kolekcji Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu*. Bytom 2014.
- NAGEL 1977: G. Nagel: *Battenberg Antiquitäten-Kataloge. Fayencen*. Battenberg. München 1977.

- NAGEL 2011: Nagel Auktionen. 673/Kunst und Antiquitäten. Sammlung Metzger. 5. Oktober 2011, 10 Uhr.
- OCZKO, PLUIS 2013: P. Oczko, J. Pluis: *Gabinet farfurowy w pałacu w Wilanowie. Studium historyczno-ikonograficzne*. Warszawa 2013.
- OCZKO, PLUIS 2018 (I): P. Oczko, J. Pluis: *Holenderskie flizy na dawnych ziemiach polskich i ościennych. Tom I. Umywalnia na Zamku Wysokim w Malborku. Jej historia i wystrój*. Muzeum Zamkowe w Malborku. Malbork 2018.
- OCZKO, PLUIS 2018 (II): P. Oczko, J. Pluis: *Holenderskie flizy na dawnych ziemiach polskich i ościennych. Tom II. Mody i wnętrza*. Muzeum Zamkowe w Malborku. Malbork 2018.
- PEIBST 1979: S. Peibst: *Berlin – Brandenburgische Fayencen des 17. und 18. Jahrhunderts*. Ausstellung des Märkischen Museums. Berlin 1979.
- PETER-MÜLLER, BASTIAN 1986: I. Peter-Müller, J. Bastian: *Strasburger Keramik*. Historisches Museum Basel. Basel 1986.
- PIETSCH, LUNGAGNINI, ZUBEK 1979: U. Pietsch, H. Lungagnini, P. Zubek: *Stockelsdorfer Fayencen. Geschichte und Leistung einer holsteinischen Manufaktur im 18. Jahrhundert*. Lübeck 1979.
- PIETSCH 1987: U. Pietsch: *Stockelsdorfer Fayencen. Geschichte und Leistung einer holsteinischen Manufaktur im 18. Jahrhundert*. Graphische Werkstätten GmbH. Lübeck 1987.
- PIŠŤOVÁ 1981: I. Pišťová: *Fajansa. Ludové umenie na Slovensku*. Tatran. Bratislava 1981.
- PLUIS 1994: J. Pluis: *Bijbeltegels. Bijbelse voorstellingen op Nederlandse wandtegels van de 17e tot de 20e eeuw*. Ardey. Münster 1994.
- PLUIS 2013: J. Pluis: *De Nederlandse tegel. The Dutch Tile. Decors en benamingen. Designs and Names. 1570–1930*. Primavera Pers. Leiden 2013.
- PUHLE 1995: M. Puhle (red.): *Die Magdeburger Fayence- und Steingutmanufaktur der Familie Guischard 1756–1839*. Magdeburg 1995.
- RASMUSSEN 1984: J. Rasmussen: *Italienische Majolika*. Museum für Kunst und Gewerbe Hamburg. Hamburg 1984.
- RAVANELLI GUIDOTTI 1998: C. Ravanelli Guidotti: *Omaggio a Venezia. Maioliche Veneziane tra manierismo e barocco nelle raccolte del Museo Internazionale delle Ceramiche in Faenza*. Museo Internazionale delle Ceramiche. Faenza 1998.
- REILLY 1989 (I) (II): R. Reilly: *Wedgwood*. Vol. I, II. Stockton Press. New York 1989.
- REILLY 1996: R. Reilly: *Wedgwood. The New Illustrated Dictionary*. Woodbridge 1996.
- RIESEBIETER 1921: O. Riesebieter: *Die deutschen Fayencen des 17. und 18. Jahrhunderts*. Klinkhardt & Biermann. Leipzig 1921.

- RUDI 1998: T. Rudi: *Augenlust und Gaumenfreunde. Fayence-Geschirre des 18. Jahrhunderts im Museum für Kunst und Gewerbe Hamburg*. Hamburg 1998.
- RUDI 2017: T. Rudi: *Europäische Fayencen 17.–18. Jahrhundert. Bestands- und Verlustkatalog Grassi Museum für Angewandte Kunst Leipzig*. Passage. Leipzig 2017.
- SALSI 2000: C. Salsi (dir scient.): *Museo d'Arti Applicate. Le ceramiche. Tomo primo*. Electa. Milano 2000.
- SALSI 2001: C. Salsi (dir scient.): *Museo d'Arti Applicate. Le ceramiche. Tomo secondo*. Electa. Milano 2001.
- SANDFUCHS 1989: R. Sandfuchs (red.): *Zeller Keramik seit 1794*. Zell 1989.
- SCHAAP 1984: E.B. Schaap: *Dutch tiles in the Philadelphia Museum of Art*. Philadelphia Museum of Art. Philadelphia 1984.
- SCHAAP 1994: E.B. Schaap: *Dutch floral tiles in the Golden Age and their botanical prints*. Becht. Haarlem 1994.
- SCHAAP 2003: E.B. Schaap: *Delft Ceramics at the Philadelphia Museum of Art*. Philadelphia Museum of Art. Philadelphia 2003.
- SCHLEPPS 1962: I. Schlepps: *Fayence – Hausmaler*. [W:] Barock in Nürnberg 1600–1750. Anzeiger des Germanischen Nationalmuseums 1962. Nürnberg 1962.
- SCHWARZE 1980: W. Schwarze: *Alte deutsche Fayence – Krüge. Enghalskrüge. Birnkrüge. Walzenkrüge des 17. und 18. Jahrhunderts*. Wolfgang Schwarze. Wuppertal 1980.
- SEILER 1973: Weinmüller Munich, Ulrich Seiler collection, Cologne, auction 141, March 1973.
- SEMON 1945: K.M. Semon: *Hausmaler decoration on fayence and porcelain*. [W:] „American Collector“, November 1945.
- SIESS-KRZYSZKOWSKI 1995: S. Siess-Krzyszowski: *Znaki firmowe fabryk porcelany i fajansu na Śląsku, w Wielkopolsce i na Pomorzu od roku 1795 do dnia dzisiejszego*. Wałbrzych 1995.
- SMITH 1970: A. Smith: *The Illustrated Guide to Liverpool Herculaneum Pottery 1796–1840*. London 1970.
- SOZAŃSKA 2022: J. Sozańska: *Fajans z wytwórni europejskich. Katalog zbiorów*. Muzeum Narodowe we Wrocławiu. Wrocław 2022.
- SPERSCHNEIDER 2009: G. Sperschneider: *Baltic Rococo. Nordeuropäische Fayencen aus einer Hamburger Privatsammlung und dem Museumsberg Flensburg*. Boyens. Heide 2009.
- SPIES 1971: G. Spies: *Braunschweiger Fayencen*. Klinkhardt & Biermann. Braunschweig 1971.

- STADNICKA-HOFFMAN 2022: M. Borys (red.): *Ceramika i szkło z depozytu książąt Sanguszków w Muzeum Okręgowym w Tarnowie*. Tom I: M. Stadnicka-Hoffman: *Ceramika*. Tarnów 2022.
- STARÁ 1977: D. Stará: *Markenzeichen auf Zinn*. Artia. Praha 1977.
- STARZEWSKA, JEŻEWSKA 1978: M. Starzewska, M. Jeżewska: *Polski fajans*. Wrocław 1978.
- STRAUSS 1924: K. Strauss: *Beiträge zur Geschichte ostdeutscher Fayence- und Steingut Fabrikation*. [W:] *Die Kachel- und Töpfer- Kunst*. Monatshefte für Keramische Kunst. Berlin 1924.
- SZELEGEJD 2007: B. Szelegejd: *Ceramika europejska. Galeria rzemiosła artystycznego*. Muzeum Pałac w Wilanowie. Warszawa 2007.
- SZELEGEJD 2013: B. Szelegejd: *Czerwona i czarna kamionka oraz ich naśladownictwa w zbiorach wilanowskich*. Warszawa 2013.
- SZMIDA-PÓŁBRATEK 2010: M. Szmida-Półbrattek: *Świat zaklęty w błękitcie. Pokój Beyersdorfów w Pałacu Królewskim we Wrocławiu*. Muzeum Miejskie Wrocławia. Wrocław 2010.
- ŚNIEGULSKA-GOMUŁA 2012: M. Śniegulska-Gomuła: *Fajans ćmielowski z dekoracją drukowaną w zbiorach Muzeum Narodowego w Kielcach*. Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach. Tom 27. 2012.
- ŚNIEGULSKA-GOMUŁA 2015: M. Śniegulska-Gomuła: *Od manufaktury magnackiej do przemysłu. Ceramika ćmielowska w zbiorach Muzeum Narodowego w Kielcach*. Kielce 2015.
- THOMAS 1977: T. Thomas: *Villeroy & Boch 1748–1930. Keramik aus der Produktion zweier Jahrhunderte*. Rijksmuseum Amsterdam 9.12.1977–19.2.1978. Amsterdam 1977.
- TICHELAAR 2004: P.J. Tichelaar: *Fries Aardewerk Tichelaar Makkum 1700–1876*. Primavera Pers Leiden 2004.
- TIETZEL 1980: B. Tietzel: *Fayence I. Niederlande, Frankreich, England*. Kunstgewerbemuseum der Stadt Köln. Köln 1980.
- TOWNER 1963: D. Towner: *The Leeds Pottery*. London 1963.
- TOWNER 1978: D. Towner: *Creamware*. London–Boston 1978.
- TRENSCHEL, WALL 2014: H.-P. Trenschel, F. van der Wall: *Die Fayencen der Sammlung Wol-D. Amelung Schenkung und Leihgaben im Mainfränkischen Museum Würzburg*. Würzburg 2014.
- UGOLINI 1986: G. B. Ugolini: *Ceramiche pesaresi dal XVIII al XIX secolo*. Museo Internazionale delle Ceramiche in Faenza. Grafis Ed. Bologna 1986.
- VAINKER 1991: S. Vainker: *Chinese pottery and porcelain*. The British Museum Press. London 1991.

- VERBOOMEN, M., VAN SCHOUTE R.: M. Verboomen, R. VAN SCHOUTE: *Dictionnaire des motifs de la faïence fine imprimé en Belgique*. Racine. Bruxelles 2006.
- VIRTUELLER KATALOG: *Virtueller Katalog Proskauer Fayence*. SHOS Ratingen-Hösel. (bdw).
- VITALI 1998: M. Vitali: *Omaggio a Venezia. Le ceramiche della Fondazione Cini*. Faenza 1998.
- VOGT 2004/21: Johannes Vogt Auktionen. 21. Spezialauktion Historische Trinkgefäße, Samstag, den 15 Mai 2004, 15. 00 Uhr.
- VOGT 2004/22: Johannes Vogt Auktionen. 22. Spezialauktion Historische Trinkgefäße, Samstag, den 13. November 2004, 15. 00 Uhr.
- VOGT 2005/23: Johannes Vogt Auktionen. 23. Spezialauktion Historische Trinkgefäße, Samstag, den 30 April 2005, 15. 00 Uhr.
- WALFORD, MASSEY 2007: T. Walford, R. Massey: *Creamware and Pearlware Re-examined. A collection of papers presented at a Colloquium held by the English Ceramic Circle at the Victoria and Albert Museum on 4th and 5th June 2005*. English Ceramic Circle. Beckenham. Kent 2007.
- WALTON 1976: P. Walton: *Creamware and other English Pottery at Temple Newsam House, Leeds. A catalogue of the Leeds Collection*. Bradford and London 1976.
- WILLIAMS 1995: P. Williams: *Flow Blue China. An Aid to Identification*. Jeffersontown 1971. Revised edition 1995.
- WILLIAMS, HALFPENNY 2000: P. Williams, P. Halfpenny: *A passion for pottery. Further selections from The Henry H. Weldon Collection*. London 2000.
- WILLIAMS, WEBER 1978: P. Williams, M.R. Weber: *Staffordshire Romantic Transfer Patterns. Cup Plates and Early Victorian China*. Jefferstown 1978.
- WILLIAMS, WEBER 1997: P. Williams, M.R. Weber: *Staffordshire II. Romantic Transfer Patterns. Cup Plates and Early Victorian China*. Jefferstown 1986. Second printing 1997.
- WILLIAMS, WEBER 1998: P. Williams, M.R. Weber: *Staffordshire III. Romantic Transfer Patterns. Cup Plates and Early Victorian China. L'Envoi*. Jefferstown 1998.
- WILLIAMS-WOOD 1981: C. Williams-Wood: *English Transfer-Printed Pottery and Porcelain. A History of Over-Glaze Printing*. London-Boston 1981.
- WILLIS 1993: G. Wills: *Wedgwood*. Chancellor. London 1993.
- WRÓBLEWSKA 1976: G. Wróblewska: *Dawne fajanse polskie. Wystawa. Muzeum Narodowe w Poznaniu*. Poznań 1976.
- ZAŁĘSKA 2002: W. Załęska (red.): *Wedgwood. Ceramika XVIII-XX wieku z kolekcji Wedgwood Museum Trust w Barlaston, Potteries Museum & Art Gallery w Stoke-on-Trent, Nottingham Castle Museum & City Gallery oraz zbiorów polskich*. Muzeum Narodowe w Warszawie. Warszawa 2002.

ZUBEK 1983: P. Zubek: *Schleswig-Holtsteinische Fayencen. Bestand des Schleswig-Holtsteinischen Landesmuseums*. Wachholtz. Neumünster 1983.

ZIFFER 2005: A. Ziffer: *Malerei und Feuerkunst. Fayencen der Sammlung Neuner*. Minerva 2005.